

รายงานการพัฒนาคคนของประเทศไทย ปี 2550

เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคคน

รายงาน
การพัฒนาคนของ
ประเทศไทย ปี 2550

เศรษฐกิจพอเพียง
กับการพัฒนาคน

ภาพหน้าปกโดย

David Kirkland (ปกหน้า, แถวที่สาม, รูปที่สองจากซ้าย)

Bumrungrad International (ปกหลัง, แถวที่สอง, รูปที่สองจากซ้าย)

ภาพที่เหลือเป็นภาพไม่สงวนลิขสิทธิ์

สงวนลิขสิทธิ์

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย

ตึกสหประชาชาติ ชั้น 12

ถนนราชดำเนินนอก

กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์: (66-2) 288 1828

โทรสาร: (66-2) 280 4294

E-mail: registry.th@undp.org

Web site: www.undp.or.th

ISBN: 974-88126-2-6

คำนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยนั้น ขณะนี้ได้หยั่งรากลึกกลงในสังคมไทย เป็นปรัชญาที่ชี้นำยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาประเทศในทุกด้าน รวมถึงการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (ปี 2550-2554) รัฐบาลปัจจุบันได้น้อมนำปรัชญานี้มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาคคน การพัฒนาประเทศ การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และการสร้างรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน

แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มมีการศึกษาและประยุกต์ใช้กันอย่างจริงจังในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 และได้ทวีความสำคัญต่อเนื่องมาจนถึงช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในปีนี้เป็นแนวคิดที่มุ่งสนับสนุนการเติบโตอย่างมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจมากกว่าการเติบโตอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการควบคุม ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นโยบายมหภาคที่มีเหตุผล และการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ ยังหลีกเลี่ยงการดำเนินการใด ๆ ด้วยความเสี่งโดยไม่จำเป็น การสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม ตลอดจนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยสิ้นเปลืองและไร้ประโยชน์

การประยุกต์ใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน เน้นให้เกิด “ภูมิคุ้มกันภายใน” หรือความสามารถของชุมชนในการจัดการกับวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความพลิกผันทางเศรษฐกิจ ราคาน้ำมัน อุบัติภัยทางธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาในครอบครัว หรือปัญหาผลผลิตตกต่ำ ส่วนในระดับประเทศ การสร้าง “ภูมิคุ้มกันภายใน” ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กรอบคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้เราสามารถสร้างมาตรการที่ยืดหยุ่น ในระบบเศรษฐกิจมหภาค เพื่อให้สามารถรับมือกับความผันผวนที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจโลกและผลกระทบทางด้านลบจากโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

การจัดทำและเผยแพร่รายงานการพัฒนาคคนของประเทศไทยฉบับนี้ นับว่าอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ เนื่องจากได้นำเสนอข้อมูลที่ช่วยให้ประเทศไทยได้นำไปคิดต่อว่าจะแปรหลักการและแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่นโยบายและแผนปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพอย่างไร จึงจะสามารถสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิธีการที่เราใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน จัดการระบบเศรษฐกิจ บริหารธุรกิจ และปกครองประเทศ เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนไทย นอกจากนี้ รายงานฉบับนี้ยังช่วยเผยแพร่เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประเทศอื่น ๆ ได้ร่วมเรียนรู้ ในยุคปัจจุบันที่โลกต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ เช่น ภาวะโลกร้อนและกระแสของโลกาภิวัตน์ที่รวดเร็วและรุนแรง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องความพอประมาณ การบริโภคด้วยความรับผิดชอบ และการมีภูมิคุ้มกันภายในต่อสิ่งที่มากระทบจากภายนอก นับว่าเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญไม่เพียงแต่ต่อประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังมีคามหมายต่อทุกชุมชนในโลกนี้อีกด้วย

ผมจึงมีความยินดีที่ได้มีโอกาสแนะนำรายงานการพัฒนาคคนของประเทศไทยปี 2550 ที่มีชื่อว่า “เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคคน” ในครั้งนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญจะช่วยให้เราอยู่รอดได้บนเส้นทางสายโลกาภิวัตน์ซึ่งเคลื่อนที่อย่างรวดเร็วและบางครั้งก็เต็มไปด้วยภพลงตาที่อาจทำให้ก้าวพลาดได้

พลเอก

(สุรยุทธ์ จุลานนท์)

นายกรัฐมนตรี

อาร์มภบท

รายงานการพัฒนาคนระดับโลก ถูกจัดทำและเผยแพร่เป็นครั้งแรกในปี 2533 โดยมีเป้าหมายเพียงประการเดียวคือการทำให้ประเด็นเรื่องการพัฒนาคนเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจและถกเถียงกันให้มากขึ้น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมารายงานการพัฒนาคนทุกฉบับได้นำเสนอข้อมูลและประเด็นท้าทายต่าง ๆ จากมุมมองที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยแนวความคิดง่าย ๆ คือ การพัฒนาคนมีความหมายมากกว่าการขึ้นหรือลงของรายได้ประชาชาติ การพัฒนาคนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคนและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้คนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ สามารถที่จะมีชีวิตที่ยืนยาว แข็งแรงและมีพลังในทางสร้างสรรค์ในแนวทางที่สอดคล้องกับความจำเป็น ความสนใจและวัฒนธรรมของตน

คนคือความมั่งคั่งที่แท้จริงของชาติ การพัฒนาจึงหมายถึงการขยายทางเลือกให้คนได้มีชีวิตในแบบที่ตนให้คุณค่า ซึ่งมีความหมายมากกว่าการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจถึงแม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจจะเป็นวิธีการที่สำคัญประการหนึ่งในการขยายโอกาสให้คนได้มีทางเลือกมากขึ้นก็ตาม

จนถึงขณะนี้ ได้มีการจัดทำรายงานการพัฒนาคนระดับประเทศ มาแล้วมากกว่า 400 ฉบับใน 135 ประเทศทั่วโลก รายงานเหล่านี้ได้กระตุ้นให้เกิดการอภิปรายอย่างกว้างขวางและจริงจังเกี่ยวกับนโยบายและแนวปฏิบัติในการเร่งรัดให้การพัฒนาคนตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษบรรลุผล โดยข้อเท็จจริงแล้ว รายงานการพัฒนาคนได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการถกเถียงและการสร้างความเข้าใจเรื่องนโยบายที่เน้น “คน” เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในวาระการพัฒนาของชาติ

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยฉบับก่อนหน้าซึ่งมีการเผยแพร่ในปี 2546 ได้เลือกเรื่อง “การเสริมสร้างพลังชุมชนกับการพัฒนาคน” เป็นหัวข้อของรายงาน และได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพลวัตที่เต็มไปด้วยพลังของขบวนการชุมชนไทย วิเคราะห์อุปสรรคที่สำคัญของการเสริมสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และจัดทำข้อเสนอแนะให้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและโครงสร้างองค์กรที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม ความเท่าเทียมทางสังคม การอนุรักษ์ธรรมชาติ ตลอดจนเป้าหมายการพัฒนาอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยฉบับใหม่นี้ นำเสนอเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์กับรายงานฉบับก่อน แต่เป็นการมองปัญหาและแนวทางการจัดการกับปัญหาจากอีกแง่มุมหนึ่งซึ่งมีความโดดเด่นต่างจากแนวทางใด ๆ ที่เคยมีการนำเสนอขึ้นมา รายงานนี้นำเสนอแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงครองราชสมบัติยาวนานที่สุดในโลก แม้ว่าจะในระยะเวลาปีที่ผ่านมามีการศึกษาเกี่ยวกับแนวพระราชดำริดังกล่าวอย่างกว้างขวางในประเทศไทยและรัฐบาลได้น้อมนำแนวพระราชดำรินี้มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ แต่รายงานฉบับนี้เป็นความพยายามครั้งแรกที่จะนำเสนอแนวพระราชดำริดังกล่าวตลอดจนแนวทางการประยุกต์ใช้เพื่อเผยแพร่ต่อผู้อ่านในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อโลกในยุคนี้ซึ่งมีความผันผวนทางเศรษฐกิจสูง มีปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและภาวะโลกร้อนซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนซึ่งเป็นทางเลือกที่โลกกำลังมองหาเพื่อทดแทนแนวทางการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและมั่นคงมากกว่าการเติบโตแบบรวดเร็วที่ปราศจากการควบคุม สิ่งสำคัญคือการบริหารเศรษฐกิจด้วยความรอบคอบและการเข้าสู่การค้าแบบตลาดเสรีอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะเดียวกันต้องสร้างความเข้มแข็งในสังคมเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบทางด้านลบจากโลกาภิวัตน์

ทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคนต่างให้ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ เน้นความอยู่ดีมีสุขมากกว่าความร่ำรวย โดยมีเรื่องความยั่งยืนเป็นหัวใจสำคัญ ทั้งสองแนวทางเห็นว่าคุณค่าสำคัญต่อเรื่องความมั่นคงของมนุษย์และการส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมสามารถที่จะพัฒนาได้เต็มที่ตามศักยภาพของตน นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเพิ่มมิติการพัฒนาด้านพื้นฐานจิตใจและคุณธรรมของคนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง พระเกียรติคุณ พระราชหฤทัยอันบริสุทธิ์ และความมุ่งมั่นในพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อการพัฒนาคน

นับเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทีมงานสหประชาชาติในประเทศไทยมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อคิดเชิงนโยบายและแนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศไทย รวมทั้งได้เผยแพร่ปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งนี้ให้คนทั่วโลกได้รับรู้ผ่านรายงานฉบับนี้

โจแอนนา เมอร์ลิน-โซลเทส

ผู้ประสานงานองค์การสหประชาชาติและ
ผู้แทนสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ
ประจำประเทศไทย

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้ มิได้สะท้อนความคิดเห็นของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) คณะกรรมการบริหารหรือประเทศสมาชิกของยูเอ็นดีพี รายงานฉบับนี้เป็นรายงานที่จัดทำขึ้นโดยอิสระโดยได้รับมอบหมายจาก ยูเอ็นดีพี รายงานฉบับนี้เป็นผลิตภัณฑ์ความร่วมมือของคณะที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะทำงานรายงานการพัฒนาคนของ ยูเอ็นดีพี ประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุนการจัดทำรายงานฉบับนี้อย่างดียิ่ง

คณะที่ปรึกษา

การจัดทำรายงานฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยคำแนะนำอันทรงคุณค่าจากคณะที่ปรึกษาซึ่งมี ๗ คน ดังนี้ ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย เป็นประธานและ ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นรองประธาน

สมาชิกของคณะที่ปรึกษาประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานต่าง ๆ และองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ ดร.อำพน กิตติอำพน (เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ดร.อัมมาร สยามวาลา (นักวิจัยกิตติมศักดิ์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ดร.จรี วิจิตรวาทการ (ประธานศูนย์สาธารณประโยชน์และสังคม สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์) ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์ (อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน) คุณกิตติศักดิ์ สิ้นธุวนิช (รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเศรษฐกิจสารสนเทศ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ (อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดอุบลราชธานี) ดร.ปริยานุช พิบูลสรารุช (หัวหน้าโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) ดร.วิโรท สันติประภพ (ผู้บริหารอาวุโส ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด มหาชน) มร.วูเซียน ไมเคิล ทาน (รองประธานผู้บริหารอาวุโส ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด มหาชน) มร.เอียน พอร์เตอร์ (ผู้อำนวยการธนาคารโลก ประจำประเทศไทย) อลิซาเบธ ฟอง (ผู้จัดการสำนักงานภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ) โจแอนนา เมอร์ลิน-โซลเทส (ผู้ประสานงานองค์การสหประชาชาติและผู้แทนสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย) คริสติน อิวาน-คลอด (อดีตผู้อำนวยการสำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ) มร.โฮเคน บีจอนแมน (ผู้อำนวยการโครงการและผู้แทนสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย)

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมให้คำแนะนำ

ขอแสดงความขอบคุณเป็นพิเศษต่อ ดร.อาชวี เตาลานนท์ (รองประธานบริษัททรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด มหาชน) ท่านผู้หญิงสุธาวัลย์ เสถียรไทย (ประธานสถาบันธรรมรัตน์) และ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา) ที่ได้กรุณาสละเวลาให้ความเห็นและข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำรายงานนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แก่ คุณเพ็ญจา อ่อนจิต (ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน) คุณเตชะพล ลีตยารักษ์ (เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 9) คุณสมพร ทองสุขโชค (เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8) คุณอรทิพย์ อาชวีบูลโยบล (เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8) คุณอาทิสดา ณ นคร (เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 5) และขอขอบคุณคุณรับพร มินะพันธ์ (เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) ที่ช่วยประสานงานตลอดการจัดทำรายงาน

ขอขอบคุณ มร.เจ เค โรเบิร์ต อิงค์แลนด์ อดีตผู้ประสานงานองค์การสหประชาชาติและผู้แทนสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย มร.ทิม สกอดด์ (ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านนโยบายโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ) มร.เฟเดอริโก โซดา (เจ้าหน้าที่พัฒนาโครงการ องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน) และคุณธีรวัฒน์ เบรตต์ ตันติวิระมานนท์ (ที่ปรึกษา โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ) ที่ช่วยอ่านร่างรายงานและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์

ผู้ให้การสนับสนุนด้านสถิติข้อมูล

ขอขอบคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติและหน่วยงานต่างๆของรัฐบาลที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสนับสนุนข้อมูลสถิติประกอบการจัดทำรายงานฉบับนี้ นอกจากนี้ยังมีคณะผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติข้อมูลแห่งองค์การสหประชาชาติที่ช่วยให้คำแนะนำด้านสถิติ คณะดังกล่าวประกอบด้วย บาสเตียน แวนฮอฟ (สำนักงานองค์การยูนิเซฟ ประจำประเทศไทย) โคชิ ตุง (ยูเนสโก) จอน คัพพ์ (ยูเนสโก) ไฮชัน พู (ยูเอ็นเอสแคป) และเอมีกาเย (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ)

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย

ไฮเคน บีจองแมน (หัวหน้าคณะผู้จัดทำ) ต๋องดา เขียวไพศาล ศิริสุภา กุลทนนท์ พรรณศิริ วินิจจะกุล ไรวรัตน์ รังสิตพล ศรินพร พงษ์สุรพิพัฒน์

คณะนักวิจัย

ดร. ณัฐพงศ์ ทองภักดี ปาวิชาติ ศิวรักษ์ สุนันทา เนตรนุช ดร. อภิชัย พันธเสน ดร.สุชสรร์ กันตะบุตร ดร.จิตติพร พันธเสน วไลทัศน์ วรกุล ดร.ปริญญช พิบูลสรารุช ดร.สมบัติ กุสุมาลวลี พิพัฒน์ ยอดพฤติการ ดร.กอบศักดิ์ ภูตระกูล ดร.มิชิตา จำปาเทศ

ผู้ประสานงาน

วไลทัศน์ วรกุล

ผู้เขียนและบรรณาธิการ

ดร.คริส เบเกอร์

ออกแบบและรูปเล่ม

คิน พับบลิชซิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด

สารบัญ

คำนำ	iii
อารัมภบท	v
กิตติกรรมประกาศ	vii
คำย่อ	xiii
ภาพรวม	xv
1 การพัฒนาคนของประเทศไทย	2
ความก้าวหน้าในภาพรวม...	2
...ช่องว่างการพัฒนาที่น่าห่วงใย	2
การประเมินสถานภาพการพัฒนาคนโดยดัชนีความก้าวหน้าของคน	2
สุขภาพ	5
การศึกษา	7
ชีวิตการทำงาน	8
รายได้ ความยากจน และหนี้สิน	9
ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	11
ชีวิตครอบครัวและชุมชน	12
การคมนาคมและการสื่อสาร	14
การมีส่วนร่วม	16
ท้ายบท: ความก้าวหน้าที่ยังไม่สมดุลและความเสี่ยงที่สูงขึ้น	17
2 คติแบบเศรษฐกิจพอเพียง	20
การพัฒนาของประเทศไทย...	21
...และปฏิริยาตอบโต้	26
จากโครงการพระราชดำริ...	26
...ถึงคำสอนของพระองค์	27
การเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง	29
วิกฤตและความพอเพียง	30
ทำให้ชัดและถอดรหัส	31
ขอบเขตและการประยุกต์ใช้	32
พื้นฐานปรัชญา	33
เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน	38

3 เศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ	40
เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรม: เครือข่ายอินแปลง	40
ก้าวแรก	40
ขั้นที่ 1: ปลูกสิ่งที่เรากิน กินสิ่งที่เราปลูก	43
ขั้นที่ 2: วิสาหกิจชุมชน	43
ขั้นที่ 3: เครือข่ายเพื่อความหลากหลายและความมั่นคง	44
ความท้าทาย	47
บทสรุป: อยู่กับยุคโลกาภิวัตน์	50
เศรษฐกิจพอเพียงกับสิ่งแวดล้อม	51
โครงการพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม	51
ทำงานกับธรรมชาติโดยใช้หลักความพอประมาณ	53
เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคธุรกิจ	54
เครือข่ายซีเมนต์ไทย: ทุกคนมีค่าแม้ในองค์กรขนาดใหญ่	54
กฎีกฤตด้วยความเชื่อมั่นในคุณค่าของคนที่มีอยู่	55
เศรษฐกิจพอเพียงกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	57
วิสัยทัศน์ทางธุรกิจกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	60
เศรษฐกิจพอเพียงและระบบเศรษฐกิจของประเทศ	66
การสร้างภูมิคุ้มกันภัยให้ระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค	66
การออกแบบนโยบายภาครัฐที่ยั่งยืน	67
การนำกรอบเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ	69
เศรษฐกิจพอเพียงและธรรมาภิบาลในภาครัฐ	70
เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา	72
การจัดการศึกษาและเศรษฐกิจพอเพียง	72
ท้ายบท: เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้	74
4 เศรษฐกิจพอเพียงกับหนทางข้างหน้า	76
เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร	76
เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน	76
ข้อเสนอแนะ 6 ประการ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	77
ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความกล้าหาญ	82
หลีกเลี่ยงการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่พัฒนาพื้นฐานด้านจิตใจ	83

เอกสารอ้างอิง

งานวิจัยประกอบการจัดทำรายงาน	86
เอกสารอ้างอิง	87

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1: ดัชนีความก้าวหน้าของคน	91
ภาคผนวก 2: ตารางข้อมูล	116
ภาคผนวก 3: แหล่งข้อมูล	134

กรอบข้อความ

กรอบข้อความ 1.1	ดัชนีสุขภาพ	6
กรอบข้อความ 1.2	ดัชนีการศึกษา	7
กรอบข้อความ 1.3	ดัชนีชีวิตการทำงาน	8
กรอบข้อความ 1.4	ดัชนีรายได้	9
กรอบข้อความ 1.5	แรงงานต่างด้าวและการพัฒนาคน	10
กรอบข้อความ 1.6	ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	11
กรอบข้อความ 1.7	ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชน	12
กรอบข้อความ 1.8	คลื่นยักษ์สึนามิและผลกระทบต่อการพัฒนาคน	13
กรอบข้อความ 1.9	ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร	14
กรอบข้อความ 1.10	การพัฒนาคนและวิกฤตในจังหวัดชายแดนภาคใต้	15
กรอบข้อความ 1.11	ดัชนีการมีส่วนร่วม	16
กรอบข้อความ 2.1	โครงการพระราชดำริ, พระมหากษัตริย์นักพัฒนา	28
กรอบข้อความ 2.2	เศรษฐกิจพอเพียงกับนักเศรษฐศาสตร์ไทย	34
กรอบข้อความ 2.3	ความพอเพียงกับศาสนา	35
กรอบข้อความ 2.4	เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม	36
กรอบข้อความ 3.1	จากพืชเศรษฐกิจสู่สวนเกษตร	42
กรอบข้อความ 3.2	เรียนรู้จากการปฏิบัติ...และการแบ่งปัน	44
กรอบข้อความ 3.3	การประยุกต์ใช้ความรู้พื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ	47
กรอบข้อความ 3.4	การสร้างองค์ความรู้เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน	48
กรอบข้อความ 3.5	สายสัมพันธ์แบบเดียวกัน...แต่คนละเครือข่าย	49
กรอบข้อความ 3.6	เครือข่ายริสอร์ทแบบพอเพียง	51
กรอบข้อความ 3.7	เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน	52
กรอบข้อความ 3.8	สึนามิกับเศรษฐกิจพอเพียง	53
กรอบข้อความ 3.9	กำไรและหลักการ	59

กรอบข้อความ 3.10	การขายแบบพอเพียง	61
กรอบข้อความ 3.11	แบบจำลองเครื่องมือทางธุรกิจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	64
กรอบข้อความ 3.12	วิวัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์การพัฒนาประเทศ	68
กรอบข้อความ 3.13	ความพอเพียงในการรับราชการ	71
กรอบข้อความ 3.14	การศึกษาเพื่อการพัฒนา	72
กรอบข้อความ 3.15	หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง	73
กรอบข้อความ 3.16	โรงเรียนตัวอย่าง	74
กรอบข้อความ 4.1	รางวัลแห่งความพากเพียร	78
กรอบข้อความ 4.2	ความพอเพียงในหัวใจ	83

แผนภูมิ

แผนภูมิ 1.1	ความก้าวหน้าในการพัฒนาคนของประเทศไทย ระดับจังหวัด	4
แผนภูมิ 2.1	รายได้ต่อหัวของประชากรและการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวม (ปี 2538-2548)	22
แผนภูมิ 2.2	ดัชนีการพัฒนาคคน ปี 2518-2546	23
แผนภูมิ 2.3	แนวโน้มความเหลื่อมล้ำ (ตามดัชนีจีพี) ปี 2503-2543	24
แผนภูมิ 2.4	สัดส่วนของพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ดินทั้งหมด ปี 2478-2541	25
แผนภูมิ 2.5	เศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์	32
แผนภูมิ 3.1	แผนที่แสดงที่ตั้งของเครือข่ายอินแปง	41
แผนภูมิ 3.2	โครงสร้างของเครือข่ายข้าวอินแปง	45
แผนภูมิ 3.3	การจัดโครงสร้างองค์กรและความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ	46
แผนภูมิ 3.4	กลยุทธ์ที่เน้นความสมดุลในระยะยาว	62
แผนภูมิ 3.5	สัดส่วนการออม (ร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ)	67

ตาราง

ตาราง 1.1	เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษของประเทศไทย	3
ตาราง 1.2	ดัชนีความก้าวหน้าของคน	5
ตาราง 3.1	กลยุทธ์ทางธุรกิจและกลยุทธ์ทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของเครือข่ายซีเมนต์ไทย	56

คำย่อ

ยูเอ็นเอสแคป (UNESCAP)	คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก
ยูเนสโก (UNESCO)	องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
ยูนิเซฟ (UNICEF)	องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ
HAI	Human Achievement Index ดัชนีความก้าวหน้าของคน

ภาพรวม

เศรษฐกิจพอเพียงคือแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ในขอบเขตที่กว้างขวาง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำริที่แนบแน่นแก่พสกนิกรชาวไทยจากประสบการณ์อันยาวนานในงานพัฒนาของพระองค์ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้จริง ประยุกต์ใช้ได้ง่ายกับทุกสถานการณ์และมีความสำคัญเป็นพิเศษต่อยุคโลกาภิวัตน์ จึงสมควรที่จะมีการเผยแพร่ให้เป็นที่เข้าใจกันในวงกว้างยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ขณะทรงมีพระชนมายุ ๑๘ พรรษา นับตั้งแต่ต้นรัชกาลเป็นต้นมา ทรงแสดงให้เห็นว่าพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่ไม่เหมือนกษัตริย์ทั่วไปในยุคใหม่ ทรงปลูกข้าว เพาะพันธุ์ปลา และเลี้ยงวัวในบริเวณพระราชวังโปรดการเสด็จพระราชดำเนินบุกน้ำลุยโคลนเพื่อสำรวจพื้นที่การก่อสร้างโครงการชลประทาน ทรงเป็นผู้นำในการคิดค้นเทคนิคในการบำบัดน้ำเสียโดยใช้กังหันลมและการทำฝนเทียมโดยการพ่นสารเคมีให้เมฆอ่อนขึ้นจนกลายเป็นเมฆฝน พระองค์ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทั่วประเทศ เพื่อเยี่ยมเยียนทุกข์สุขของราษฎร ริเริ่มโครงการพัฒนาต่างๆ และติดตามผลอย่างใกล้ชิด

รัชสมัยของพระองค์เริ่มต้นเกือบจะพร้อมๆ กับ “ยุคสมัยแห่งการพัฒนา” ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย หากวัดตามมาตรฐานการพัฒนานี้ใช้กันทั่วไป ประเทศไทยนับว่ามีความสำเร็จค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักตั้งแต่นั้นว่าแบบแผนการพัฒนาที่ประเทศไทยใช้อยู่ยังมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วงเนื่องจากถูกละเลยจากกระบวนการพัฒนาหรือกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงต่อต้านนโยบายการพัฒนาของชาติเนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญ แต่พระองค์ได้ทรงสาธิตแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างพร้อมทั้งแสดงผลของการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวเพื่อให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ทรงพัฒนาเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน และระบบการผลิตซึ่งเหมาะสมสำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินไม่มากนัก ทรงริเริ่มโครงการนับพัน ๆ แห่งเพื่อนำมาตรการตามแนวพระราชดำริไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนในชนบท นอกจากนี้ยังทรงก่อตั้งศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเพื่อสาธิตและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจากโครงการพระราชดำริต่างๆ

ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำสิ่งที่ทรงเรียนรู้จากโครงการเหล่านี้มาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งและสรุปเป็นข้อคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรมที่จำเป็นในด้านต่างๆ ตั้งแต่ช่วงปี 2513 เป็นต้นมาทรงมีพระราชดำริและพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับข้อคิดเหล่านี้ต่อพสกนิกรของพระองค์ในหลายโอกาสระยะแรก ๆ ทรงสอดแทรกในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ และระยะต่อมาเป็นพระราชดำรัสที่พระราชทานโดยตรงต่อคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตลอดจนต่อพสกนิกรทั้งประเทศผ่านทางโทรทัศน์ พระราชดำรัสต่างๆ ส่วนหนึ่งจะเกี่ยวกับหลักการทั่วไปในการดำรงชีวิต เช่น ความสำคัญของการเรียนรู้ คุณธรรม ความ پاکเพียร ความอดทน นอกจากนี้ยังทรงให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ตกผลึกเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ยังต้องเห็น ความสำคัญของความรู้และการเรียนรู้ มีคุณธรรมและความซื่อสัตย์ และดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ”

การใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงการอยู่โดยลำพังโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น การปฏิเสธโลกาภิวัตน์หรือการหนีไปยึดติดกับภาพความเรียบง่ายของโลกสมัยเก่าซึ่งไม่อาจย้อนคืนกลับมาได้อีกแล้ว ตรงกันข้ามเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอแนวทางในการรับมือและจัดการกับความเป็นจริงของตลาดเสรีและโลกาภิวัตน์ในโลกสมัยใหม่ โดยเน้นว่าประชาชนจำเป็นต้องมีมาตรการในการพึ่งพาตนเองให้ได้ในระดับหนึ่ง เพื่อให้อยู่ในระบบตลาดแบบบริโภคนิยมได้โดยไม่ตกเป็นเหยื่อ ส่วนประเทศจำเป็นต้องมีมาตรการในการพึ่งพาตนเองในระดับที่สามารถอยู่ร่วมกับโลกาภิวัตน์ได้โดยไม่พลีชีพล้มล้าง คำว่าความพอเพียงมีสองความหมาย อยู่ในตัว ได้แก่ “ไม่น้อยเกินไป” และ “ไม่มากเกินไป” หลักการเรื่องความพอประมาณ หรือทางสายกลาง ช่วยชี้แนะถึงระดับความสมดุลที่พอเหมาะพอดีระหว่างการพัฒนาโดยใช้ทรัพยากรภายในกับการพัฒนาด้วยแรงกดดันจากภายนอก และระหว่างการตอบสนองความต้องการของสังคมในระดับล่างสุดกับการติดต่อสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในระดับโลกซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยฉบับนี้เน้นการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังมาข้างหน้าทั้งหมด การพัฒนาคนมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่คนและความอยู่ดีมีสุขของคนในทุกด้านซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่แตกต่างจากการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นแต่เรื่องความเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาคนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคน การเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพเพื่อให้คนสามารถที่จะมีชีวิตที่ยืนยาว มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้และความคิดสร้างสรรค์ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาคน เพราะเน้นในเรื่องการพัฒนาความเป็นมนุษย์และความยั่งยืนของการพัฒนา ให้ความสำคัญต่อเรื่องความอยู่ดีมีสุขมากกว่าความมั่งคั่ง และเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามยังมีเหตุผลอื่นอีกที่รายงานฉบับนี้เลือกนำเสนอเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ประการแรก แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจากความต้องการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคนและได้รับการยอมรับเนื่องจากเป็นแนวคิดที่เข้าใจได้ง่ายและปฏิบัติได้จริงเนื่องจากแนวคิดนี้เป็นการตกผลึกมาจากประสบการณ์การพัฒนาในสถานการณ์จริงดังนั้นจึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศอื่น ๆ ที่มีสถานการณ์และความท้าทายในการพัฒนาที่คล้ายคลึงกันได้

ประการที่สอง แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงมีความลึกซึ้งกว่าแนวทางของการพัฒนาโดยทั่วไป เนื่องจากมีการเชื่อมโยงเรื่องของการพัฒนาที่เน้นคนเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเข้ากับเรื่องของการปลูกฝังคุณค่าของความเป็นคนหรือกล่าวได้ว่าแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เน้นที่ความถูกต้องเชิงเทคนิควิธีแต่เน้นที่ “การคิดให้ถูก” ดังนั้นจึงช่วยทำให้การพัฒนาคนมีมิติที่ลึกซึ้งขึ้น

เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 นายโคฟี อานัน เลขาธิการองค์การประชาชาติ ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัล ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และได้กล่าวสดุดีพระองค์ว่า

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์ มีความหมายอย่างยิ่งต่อชุมชนทุกหนแห่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปรัชญาดังกล่าวซึ่งเน้นแนวทาง “การเดินสายกลาง” มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคนของสหประชาชาติที่เน้นการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและการใช้กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน พระราชปณิธานในการพัฒนาประเทศของพระองค์ และพระราชดำริที่แสดงถึงพระวิสัยทัศน์อันชาญฉลาด ได้สร้างแรงบันดาลใจให้แก่พสกนิกรของพระองค์และประชาชนทั่วทุกแห่ง

ในขณะนี้ยังไม่มีกรจัดทำเอกสารภาษาอังกฤษที่นำเสนอการวิเคราะห์พระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีวิวัฒนาการมาอย่างไร หมายถึงอะไร จะประยุกต์ใช้ได้อย่างไร และในขอบเขตใดบ้าง เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และด้วยความเชื่อมั่นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์นั้นมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ต่อการพัฒนาคนทุกหนแห่ง รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยในปีนี้จะขอนำเสนอในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน

องค์ประกอบของรายงาน

บทที่ 1: การพัฒนาคนของประเทศไทย

ในรายงานการพัฒนาคนโดยทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การพัฒนาคนตามตัวชี้วัดแต่ละด้านจะถูกนำเสนอไว้ในบทสุดท้ายของรายงาน แต่รายงานฉบับนี้นำเสนอภาพรวมการพัฒนาคนของประเทศไทยไว้ในบทแรกเพื่อแสดงถึงบริบทการพัฒนาที่ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น โดยภาพรวมตัวชี้วัดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาคนของประเทศไทยมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องและประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ได้ตามหรือก่อนกำหนดเวลา อย่างไรก็ตามยังคงมีปัญหาในหลายประเด็น รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนมีความแตกต่างกันอย่างมาก และยังมีครัวเรือนที่ยากจนเรื้อรังกระจุกตัวอยู่ในหลายจังหวัด บริการของรัฐในที่ต่างๆ มีความแตกต่างกันอย่างมากทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ในเวลาเดียวกันก็มีภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ อันเป็นผลจากการที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายอย่างรวดเร็วในหลายทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากนี้การอพยพแรงงานของคนชนบทยังทำให้เกิดปัญหาในครอบครัวและชุมชนตามมา

บทที่ 2: ทัศนคติเศรษฐกิจพอเพียง

บทนี้ย้อนรอยให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของการคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นเวลาถึงครึ่งศตวรรษที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาในเกือบทุกด้านอันเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง รายได้เฉลี่ยของประชากรเพิ่มขึ้นถึงเจ็ดเท่า แต่ความสำเร็จนี้ต้องแลกกับความสูญเสียที่รุนแรงหลายประการ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจและสังคมที่ค่อนข้างสูง ความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วของทรัพยากรธรรมชาติ ภาวะความกดดันที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชน รวมถึงภาวะที่ประชาชนรู้สึกที่ไม่สามารถกำหนดชีวิตและอนาคตของตนเองได้เนื่องจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มีความผันผวนมากขึ้น

ตลอดระยะเวลาที่ยาวนานนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงริเริ่มโครงการพระราชดำริถึงกว่าสามพันโครงการ โดยที่โครงการส่วนใหญ่มุ่งช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีทางเลือกต่างๆ ในชีวิตมากขึ้นเนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้คือเหยื่อของการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ตั้งแต่ปี 2513 เป็นต้นมา ทรงเริ่มเผยแพร่แนวพระราชดำริจากโครงการต่างๆ เหล่านี้ต่อสาธารณชน เนื่องจากทรงเห็นว่าประชาชนทุกระดับจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองให้ได้มากขึ้นเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ ทรงแนะนำกรอบแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจที่จะช่วยสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพึ่งตนเองและศักยภาพในการพัฒนาตนเอง นับแต่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 เป็นต้นมา พระองค์ทรงแนะนำให้นำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศเพื่อรองรับแรงกระแทกจากโลกาภิวัตน์ เมื่อวิกฤตดังกล่าวเริ่มคลี่คลาย หลายฝ่ายยังคงน้อมนำแนวพระราชดำรินี้มาใช้อย่างต่อเนื่องภายใต้ชื่อ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการวิเคราะห์แยกแยะหลักการของปรัชญานี้ให้เป็นระบบยิ่งขึ้นเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ธุรกิจ และการบริหารเศรษฐกิจของประเทศ

บทที่ 3: เศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ

บทนี้นำเสนอตัวอย่างการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศไทยโดยภาคส่วนและกิจกรรมที่มีความแตกต่างกันออกไป ภาคการเกษตรและการพัฒนาชนบทเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดนี้และเป็นภาคที่มีความก้าวหน้าที่สุดในการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหนึ่งจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือแสดงให้เห็นโดยละเอียดถึงกระบวนการที่ชุมชนตัดสินใจเลือกปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าทำให้เกษตรกรจำนวนมากตกอยู่ในวังวนของหนี้สินมาเป็นการทำเกษตรเพื่อการพึ่งพาตนเองจากจุดเริ่มต้นนี้พวกเขาค่อย ๆ ดำเนินการทีละขั้น ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการผลิตของชุมชนและการสร้างเครือข่ายการตลาดระหว่างชุมชนภายในเวลาสองทศวรรษจำนวนสมาชิกของเครือข่ายเพิ่มขึ้นเป็นกว่าแสนคนและมีการเชื่อมโยงที่เหนียวแน่นมากขึ้นกับโลกภายนอก ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสรุปบทเรียนและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน ในปัจจุบันเครือข่ายดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่ดีเด่นของการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของการพึ่งพาตนเอง ภายใต้กรอบคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการพัฒนาวิธีการหลายอย่างเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืนโดยไม่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

บริษัทธุรกิจขนาดเล็กและใหญ่หลายแห่งได้นำแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นการรอบในการวางแผนและการบริหารกิจการ แนวทางนี้กระตุ้นให้บริษัทให้ความสำคัญต่อการสร้างผลกำไรที่ยั่งยืนด้วยการบริหารธุรกิจบนหลักคุณธรรม การให้ความเอาใจใส่ต่อลูกค้าของบริษัทเป็นพิเศษ การเคารพธรรมชาติ การจัดการกับความเสี่ยงโดยระมัดระวัง และการสร้างความเติบโตโดยใช้ศักยภาพภายในขององค์กรเอง บริษัทที่นำแนวทางนี้ไปใช้มีความพึงพอใจกับผลกำไรที่เกิดขึ้นในระยะยาว ผลจากการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่าแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวปฏิบัติทางธุรกิจหลายอย่าง เช่น ความรับผิดชอบของบริษัทต่อสังคม ในขณะเดียวกันยังช่วยสร้างกระบวนการและข้อผูกพันให้ต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารและการวางแผนไปในทิศทางดังกล่าวด้วย ขณะนี้มีการนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดทำเป็นเครื่องมือในการวางแผนและดำเนินการของบริษัทเพื่อให้ใช้กันในวงที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

นักเศรษฐศาสตร์ได้แสดงให้เห็นเช่นกันว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารเศรษฐกิจ การออกแบบนโยบาย และการวางแผนการพัฒนาของประเทศได้ ในช่วงการฟื้นตัวจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันจากผลกระทบทำให้เกิดมาตรการและเครื่องมือในการจัดการกับความเสถียรและความผันผวนในระบบเศรษฐกิจมหภาคขึ้นหลายอย่าง การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ก็ยึดแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลัก แผนฯ 10 ให้ความสำคัญต่อการให้คนเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาและมีแนวคิดที่จะทบทวนวิธีการใช้ทรัพยากรและงบประมาณทั้งหมดของประเทศเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่มีความสมดุล ความยั่งยืน และการเติบโตที่เสมอภาคยิ่งขึ้น

ผลสำเร็จระยะยาวของการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าแนวคิดนี้จะสามารถซึมลึกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประเทศได้มากน้อยเพียงใด ดังนั้นการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งขณะนี้ได้มีการนำเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปบูรณาการในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในทุกช่วงชั้น โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ยังมีการทดลองนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในโรงเรียนด้วย

บทที่ 4: เศรษฐกิจพอเพียงกับหนทางข้างหน้า

แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคนต่างก็เน้นการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการขยายโอกาสให้คนมีชีวิตที่ดีขึ้น แต่แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนที่เพิ่มเติมจากการพัฒนาคน 2 ประการ ประการแรกได้แก่ กระบวนการ ในการวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนและตัดสินใจ ประการที่สองได้แก่การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นฐานจิตใจและจิตวิญญาณ

รายงานฉบับนี้นำเสนอประเด็นเชิงนโยบาย 6 ประการ ได้แก่

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของคนจน
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ
3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน
4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ
5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน และเพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสม
6. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

การปรับเปลี่ยนความคิดของคนจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความกล้าหาญในทุกๆระดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญา นักเผยแพร่แนวคิด และนักประยุกต์ในการปฏิบัติตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงที่ดีที่สุดในประเทศไทย ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีเด่นของผู้นำที่อาจไม่เหมือนใครในโลก ซึ่งสามารถเป็นแรงบันดาลใจในแบบที่โลกต้องเรียนรู้

1

การพัฒนาคนของประเทศไทย

การพัฒนาคนของประเทศไทย

การพัฒนาคนคือการส่งเสริมให้คนมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น สามารถใช้ชีวิตอย่างเต็มศักยภาพ มีสุขภาพดีและมีความมั่นคงในชีวิต รวมทั้งมีเสรีภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ย่อมจำเป็นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้คนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ และให้สามารถเข้าถึงเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มสมรรถนะของตนเอง ได้แก่ ความรู้ ช่องทางการเข้าถึงทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ คนเราก็คงไม่มีโอกาสที่จะเลือกเส้นทางชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมิใช่จุดหมายปลายทางในตัวเอง แต่เป็นเพียงวิธีการหนึ่งในการพัฒนาคน และการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะเอื้อต่อการพัฒนาคนก็ต่อเมื่อนำไปสู่การสร้างงาน การลดความยากจน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มพูนทรัพยากรที่สำคัญซึ่งจำเป็นต่อการบริการสังคม

บทนี้นำเสนอภาพรวมของสถานการณ์การพัฒนาคนของประเทศไทย เป็นการประเมินโดยใช้ตัวชี้วัดและข้อมูลสถิติเพื่อสะท้อนภาพความก้าวหน้า ความไม่เท่าเทียม และความท้าทายในการพัฒนาคนในรูปแบบต่างๆ บทนี้จะแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับช่องว่างในการพัฒนา ภาพรวมดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจบริบทการพัฒนาในประเทศไทยซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และต่อยอดถึงความจำเป็นเร่งด่วนของการส่งเสริมการพัฒนาที่สมดุลและเป็นธรรมในอนาคต

ความก้าวหน้าในภาพรวม...

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับกลางที่ซึ่งมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในด้านการพัฒนาคนตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา และจะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคนแห่งสหประชาชาติตามแนวทางของสหประชาชาติได้ก่อนปี 2558 (ดูตาราง 1.1) ความยากจนลดลงจากร้อยละ 38 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 11 ในปี 2547 อัตราเด็กน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ลดลงกว่าครึ่ง เด็กไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนและจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มาลาเรียมิใช่ภัยคุกคามทางสุขภาพของคนไทยส่วนใหญ่อีกต่อไป และอัตราการติดเชื้อเอชไอวีลดลงกว่าร้อยละ 80 จากปี 2534 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการระบาดรุนแรงที่สุด หญิงและชายมีความเสมอภาคกันมากขึ้น และชุมชนแออัดมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น รวมทั้งมีความก้าวหน้าในการควบคุมปัญหา

เป็นอยู่ดีขึ้น รวมทั้งมีความก้าวหน้าในการควบคุมปัญหามลพิษในเมือง

...ช่องว่างการพัฒนานำห้วงใจ

แต่ความก้าวหน้าดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นกับคนทุกกลุ่มทุกพื้นที่ เมืองใหญ่เจริญเติบโตเร็วกว่าพื้นที่ชนบทและความยากจนยังกระจุกตัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และจังหวัดชายแดนภาคใต้ เงินออมภาคครัวเรือนลดลง ในขณะที่หนี้สินเพิ่มสูงขึ้น และแม้ว่าเด็กส่วนใหญ่จะเข้าเรียนในโรงเรียน คุณภาพการศึกษาและแรงงานที่ขาดทักษะก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการที่ประเทศไทยจะเก็บเกี่ยวประโยชน์จากเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ และบั่นทอนโอกาสในการพัฒนาคน การเข้าถึงบริการสุขภาพยังมีความเหลื่อมล้ำสูง และอัตราการตายของมารดาสูงสุดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ภาวะทุโภชนาการในเด็กยังเป็นปัญหาสำหรับประชากรบนพื้นที่สูงภาคเหนือ แรงงานภาคอุตสาหกรรมประสบปัญหาความไม่ปลอดภัยในการทำงาน และการใช้ยาฆ่าแมลงอย่างกว้างขวางทำให้เกิดภัยคุกคามทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชนบทหลายแห่ง มลพิษและภัยธรรมชาติเพิ่มความถี่และความรุนแรงมากขึ้น และปัญหาโรคเอดส์ก็เริ่มก่อตัวขึ้นอีกครั้งในภาคใต้และแหล่งอุตสาหกรรมบางพื้นที่

การประเมินสถานการณ์พัฒนาคนโดยดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI)

แนวทางการพัฒนาคนประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาโดยพิจารณาจากมุมมองที่มีคนเป็นศูนย์กลาง เริ่มตั้งแต่เรื่องสุขภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของมนุษย์นับตั้งแต่ลืมตาดูโลก ต่อจากนั้นคือเรื่องการศึกษาซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สุดของเด็กทุกคน เมื่อสำเร็จการศึกษา คนจะทำงานเพื่อหารายได้ให้เพียงพอที่จะมีบ้านอยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีครอบครัวและชีวิตชุมชนที่ดี นอกจากนั้นคนยังต้องการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และสุดท้ายก็คือการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกของสังคม

ตาราง 1.1 เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษของประเทศไทย

เป้าหมาย	ทบบรรลุเป้าหมาย
1. ลดสัดส่วนประชากรยากจนลงครึ่งหนึ่งในช่วงปี 2533-2558	บรรลุแล้ว
2. ลดสัดส่วนประชากรที่หิวโหยลงครึ่งหนึ่งในช่วงปี 2533-2558	บรรลุแล้ว
3. ให้เด็กทุกคนทั้งหญิงและชายสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาภายในปี 2558	ใกล้บรรลุ
4. ขจัดความไม่เท่าเทียมทางเพศในการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาภายในปี 2548 และในทุกระดับการศึกษาภายในปี 2558	บรรลุแล้ว
5. ลดอัตราการตายของเด็กอายุต่ำกว่าห้าปีลงสองในสามในช่วงปี 2533-2558	ไม่สามารถใช้กับประเทศไทย
6. ลดอัตราการตายของมารดาสามในสี่ในช่วงปี 2533-2558	ไม่สามารถใช้กับประเทศไทย
7. ชะลอและลดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ภายในปี 2558 ว่าอาจเริ่มเป็นปัญหาอีก	บรรลุแล้ว แต่มีสัญญาณ
8. ป้องกันและลดการเกิดโรคมาลาเรีย วัณโรค และโรคสำคัญอื่นๆ ภายในปี 2558	บรรลุแล้วสำหรับมาลาเรีย และมีโอกาสบรรลุสำหรับวัณโรค
9. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และลดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มีโอกาสบรรลุ
10. ลดสัดส่วนประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงน้ำดื่มสะอาดและสุขอนามัยมูลฝอยลงครึ่งหนึ่งในช่วงปี 2533-2558	บรรลุแล้ว
11. ยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรในชุมชนแออัดภายในปี 2563	มีโอกาสสูงที่จะบรรลุ

ที่มา: รายงานผลตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษของประเทศไทย ปี 2547

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) คือดัชนีรวมซึ่งจัดทำโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย เมื่อปี 2546 มีองค์ประกอบ 8 ด้านจากข้อมูลตัวชี้วัด 40 ตัว

องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่

- สุขภาพ
- การศึกษา
- ชีวิตการทำงาน
- รายได้
- ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม
- ชีวิตครอบครัวและชุมชน
- การคมนาคม และการสื่อสาร
- การมีส่วนร่วม

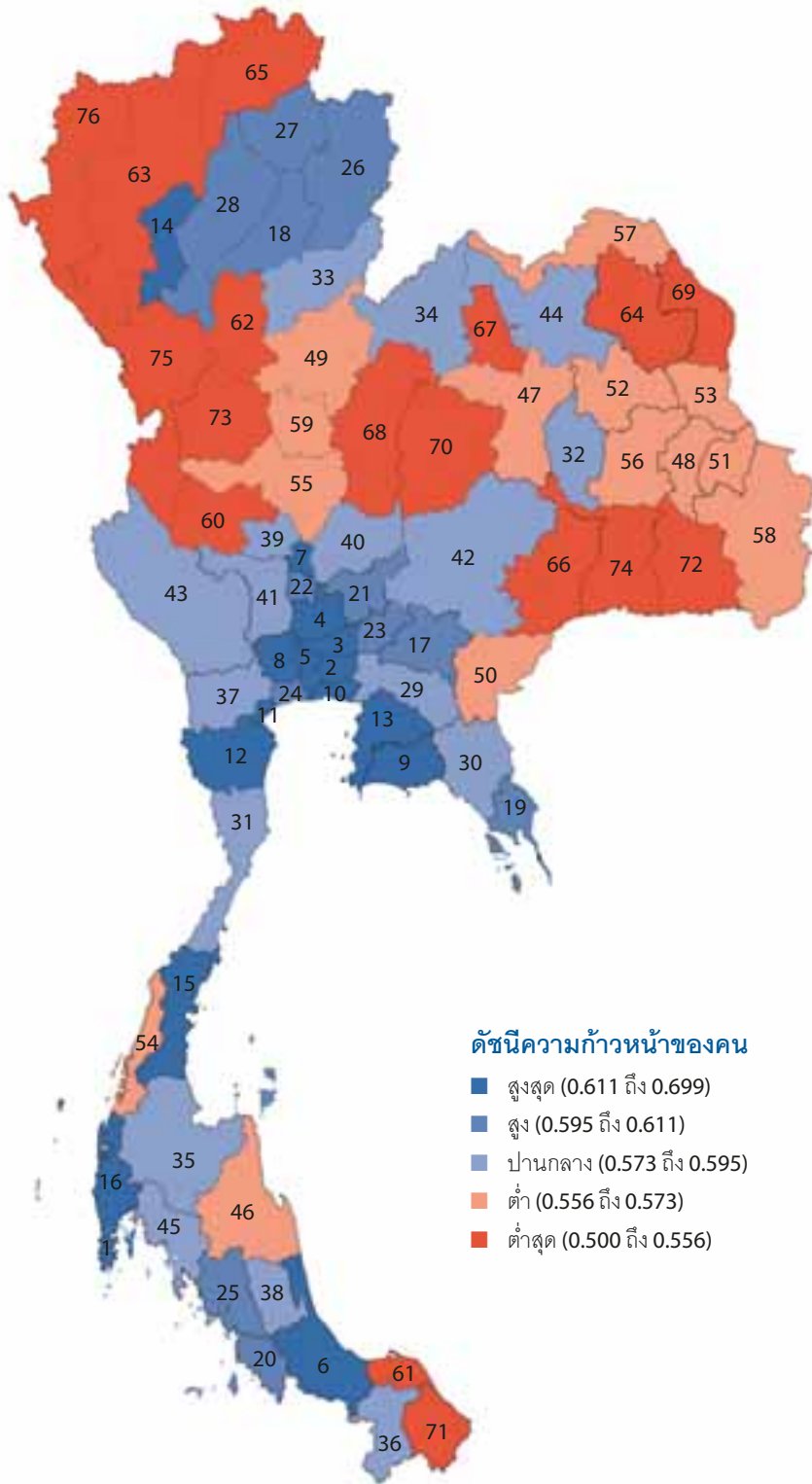
เมื่อนำดัชนีทั้ง 8 ด้านมาประกอบกันเป็น HAI ก็จะได้ภาพรวมของความก้าวหน้าของการพัฒนาคนที่สามารถเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดต่างๆ

HAI แสดงว่าภูเก็ต เป็นจังหวัดที่มีความก้าวหน้าสูงที่สุดและแม่ฮ่องสอนซึ่งอยู่บนพื้นที่สูงห่างไกลบริเวณชายแดนตอนเหนือเป็นจังหวัดที่ล่าหลังด้วยโอกาสที่สุด (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับ HAI เพิ่มเติมที่ภาคผนวก 1)

ในภาพรวม HAI สะท้อนภาพของผล การพัฒนาที่เหลื่อมล้ำมาหลายทศวรรษ ประชาชนในกรุงเทพฯ จังหวัดปริมณฑล และพื้นที่ศูนย์กลางเศรษฐกิจส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ดีกว่าประชาชนในจังหวัดห่างไกล ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดชายแดนภาคใต้บางแห่งเป็นที่ที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ

ตอนต่อไปจะแสดงภาพความก้าวหน้าของการพัฒนาคนในองค์ประกอบทั้ง 8 ของ HAI ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้า ความเหลื่อมล้ำ และปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาในมิติต่างๆ

แผนภูมิ 1.1 ความก้าวหน้าในการพัฒนาคนของประเทศไทย ระดับจังหวัด

ลำดับที่

- 1 กูเก็ต
- 2 กรุงเทพฯ
- 3 ปทุมธานี
- 4 พระนครศรีอยุธยา
- 5 นนทบุรี
- 6 สงขลา
- 7 สิงห์บุรี
- 8 นครปฐม
- 9 ระยอง
- 10 สมุทรปราการ
- 11 สมุทรสงคราม
- 12 เพชรบุรี
- 13 ชลบุรี
- 14 ลำพูน
- 15 ชุมพร
- 16 พังงา
- 17 ปราจีนบุรี
- 18 แพร่
- 19 ตราด
- 20 สตูล
- 21 สระบุรี
- 22 อ่างทอง
- 23 นครนายก
- 24 สมุทรสาคร
- 25 ตรัง
- 26 น่าน
- 27 พะเยา
- 28 ลำปาง
- 29 ฉะเชิงเทรา
- 30 จันทบุรี
- 31 ประจวบคีรีขันธ์
- 32 มหาสารคาม
- 33 อุตรดิตถ์
- 34 เลย
- 35 สุราษฎร์ธานี
- 36 ยะลา
- 37 ราชบุรี
- 38 พัทลุง
- 39 ชัยนาท
- 40 ลพบุรี
- 41 สุพรรณบุรี
- 42 นครราชสีมา
- 43 กาญจนบุรี
- 44 อุตรธานี
- 45 กระบี่
- 46 นครศรีธรรมราช
- 47 ขอนแก่น
- 48 ยโสธร
- 49 พิษณุโลก
- 50 สระแก้ว
- 51 อำนาจเจริญ
- 52 กาฬสินธุ์
- 53 มุกดาหาร
- 54 หนอง
- 55 นครสวรรค์
- 56 ร้อยเอ็ด
- 57 หนองคาย
- 58 อุบลราชธานี
- 59 พิจิตร
- 60 อุทัยธานี
- 61 ปัตตานี
- 62 สุโขทัย
- 63 เชียงใหม่
- 64 สกลนคร
- 65 เชียงราย
- 66 บุรีรัมย์
- 67 หนองบัวลำภู
- 68 เพชรบูรณ์
- 69 นครพนม
- 70 ชัยภูมิ
- 71 นราธิวาส
- 72 ศรีสะเกษ
- 73 กำแพงเพชร
- 74 สุรินทร์
- 75 ตาก
- 76 แม่ฮ่องสอน

ตาราง 1.2 ดัชนีความก้าวหน้าของคน

สิบลำดับสูงสุด	สิบลำดับท้ายสุด
1. ภูเก็ต	67. หนองบัวลำภู
2. กรุงเทพฯ	68. เพชรบูรณ์
3. ปทุมธานี	69. นครพนม
4. อัญญา	70. ชัยภูมิ
5. นนทบุรี	71. นราธิวาส
6. สงขลา	72. ศรีสะเกษ
7. สิงห์บุรี	73. กำแพงเพชร
8. นครปฐม	74. สุรินทร์
9. ระยอง	75. ตาก
10. สมุทรปราการ	76. แม่ฮ่องสอน

สุขภาพ

ในภาพรวม คนไทยมีสุขภาพที่ดี อายุคาดเฉลี่ยแรกเกิดเพิ่มขึ้นเป็น 68 ปีสำหรับชายไทยและ 75 ปีสำหรับหญิงไทย ประชากรส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากรัฐบาลได้ริเริ่มหลักประกันสุขภาพภายใต้โครงการ “สามสิบบาทรักษาทุกโรค” เมื่อสี่ปีก่อน แต่ยังมีปัญหาสำคัญ 3 ประการ ประการแรก ประชากรบางกลุ่มกลายเป็นกลุ่มด้อยโอกาสเพราะอ่อนไหวเปราะบางเนื่องด้วยสาเหตุความยากจนหรือปัญหาพิเศษ เช่น สูงอายุ หรือพิการ ประการที่สอง คนไทยถูกคุกคามจากปัญหาสุขภาพทั้งเก่าและใหม่ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและโลกาภิวัตน์ อาทิ โรคไข้หวัดนก โรคอ้วน การดื่มแอลกอฮอล์ โรคเอดส์ ฯลฯ ประการที่สาม สังคมไทยยังขาดความเสมอภาคด้านบริการสุขภาพ

- บางพื้นที่ยังมีปัญหาภาวะทุโภชนาการและปัญหาสุขภาพแม่และเด็ก ร้อยละ 8 ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีประสบปัญหาทุโภชนาการ และในจำนวนเด็กที่เกิดพันคน 24 คนตายก่อนมีอายุครบ 1 ปี และอีก 28 คน เสียชีวิตก่อนอายุ 5 ปี อัตราการตายของมารดา คือ 13.7 ต่อการเกิดมีชีวิตแสดคน ในปี 2543 ทั้งนี้พื้นที่สูงที่อยู่ห่างไกลและพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้จะพบปัญหาเหล่านี้มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยอัตราดังกล่าวในปีเดียวกันของจังหวัดเชียงใหม่และตาก คือ 37 และ 36.5 ตามลำดับ

- **คนพิการ** ซึ่งมีจำนวนประมาณ 1.1 ล้านคนมีชีวิตที่ยากลำบากเนื่องจากต้องเผชิญอุปสรรคในการศึกษา การหางานทำ การหารายได้เลี้ยงชีพ และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ¹ ผู้ชายมีอัตราความพิการมากกว่าผู้หญิง และคนชนบทมีอัตราความพิการสูงเป็นสองเท่าของคนในเมือง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างภาคต่าง ๆ พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือมีประชากรพิการร้อยละ 2.4, 1.9 และ 1.8 ตามลำดับ ในขณะที่ประชากรในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีประชากรพิการร้อยละ 0.7 และ 1 เท่านั้น
- สัดส่วน**ประชากรสูงอายุ**เพิ่มมากขึ้น ในปี 2543 ประชากรร้อยละ 9.5 อายุมากกว่า 60 ปี และสัดส่วนนี้จะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 11.7 ในปี 2554 ซึ่งจะมีนัยที่สำคัญต่อบริการทางสุขภาพเนื่องจากปัจจุบันร้อยละ 70 ของประชากรอายุ 60-69 ปี เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง
- ในปี 2548 อัตราการเจ็บป่วยของชายไทยคือร้อยละ 11.7 และหญิงไทยร้อยละ 21.7 อัตราการเจ็บป่วยสูงที่สุดในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือและต่ำสุดในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

¹ ประเทศต่างๆ ใช้คำนิยาม “ความพิการและทุพพลภาพ” แตกต่างกัน จึงไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ ที่จริงแล้ว ประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงมักมีอัตราประชากรพิการและทุพพลภาพสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนา สำหรับประเทศไทย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขและ Thai Health Research Institute ได้ทำการสำรวจในปี 2534-2535 โดยใช้คำนิยามที่แตกต่างจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และประมาณการว่าประชากรไทยมีอัตราการพิการร้อยละ 8.1

- ปัจจุบัน คนไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามทางสุขภาพในรูปแบบใหม่ เด็กอายุ 6-14 ปี 8 ใน 10 คนเป็นโรคอ้วน และในช่วงปี 2546-2548 พบผู้ป่วยโรคหัวใจ 22 คน เสียชีวิต 14 คน เปิดไถ่กว่า 63 ล้านตัวต้องถูกทำลาย ในปี 2543 คนไทยเจ็บป่วยด้วยอาการทางจิตถึง 519.6 คน โรคจิตกึ่งวกล 776 ต่อประชากรแสนคน
- และในปี 2546 อุบัติเหตุจราจรทำให้สูญเสียชีวิต 56.9 รายจากประชากรแสนคน
- ประชากรกว่า 600,000 คนติดเชื้อเฮชไอวีหรือเป็นโรคเอดส์ โรคเอดส์เป็นภัยที่คร่าชีวิตคนไทยมากที่สุดมาหลายปี และแม้ว่าอัตราการติดเชื้อจะลดลงและผู้ป่วยจำนวนมากได้รับการบำบัดรักษาที่ช่วยให้มีชีวิตรอดยืนยาวขึ้น พลวัตของโรคเอดส์ก็ยังไม่จบสิ้นลงและยังมีความเสี่ยงที่จะเกิดการระบาดครั้งใหม่ การติดเชื้อในกลุ่มเสี่ยงเริ่มขยายตัวขึ้น โดยสถานการณ์นำวิติกังวลที่จังหวัดระนอง (ศูนย์กลางการประมง) ภูเก็ต (ศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคใต้) และเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีประชากรย้ายถิ่นจำนวนมาก ได้แก่ ระยอง อุดรธานี ฉะเชิงเทรา ลำพูน และสมุทรปราการ
- คนไทยมีวิถีชีวิตที่เป็นภัยต่อสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริโภคที่ไม่ปลอดภัย การสูบบุหรี่ และดื่มแอลกอฮอล์ ในปี 2547 คนไทย 16 ล้านคนดื่มแอลกอฮอล์ ในจำนวนนี้ร้อยละ 9.5 ดื่มเป็นประจำทุกวัน ในปี 2544 คนไทยบริโภคแอลกอฮอล์ 8.47 ลิตรต่อคนต่อปี โดยเหล้าขาวเป็นที่นิยมดื่มกันกว้างขวางกว่าเบียร์และไวน์ องค์การอนามัยโลกรายงานว่าคนไทยดื่มเหล้าสูงเป็นอันดับห้าของโลก แนวโน้มที่น่าวิตก คือ ในช่วงปี 2544-2546 อัตราการบริโภคแอลกอฮอล์ในกลุ่มวัยรุ่นหญิงอายุ 15-19 ปีเพิ่มขึ้นเป็นสามเท่าตัว
- การสูบบุหรี่ทำให้คนไทยเป็นโรคเรื้อรัง และอุบัติเหตุก็ทำให้คนไทยจำนวนมากสูญเสียโอกาสที่จะมีชีวิตที่มีคุณภาพไปหลายปี ปัจจุบันคนไทยที่สูบบุหรี่ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 25.5 ในปี 2544 เหลือร้อยละ 23 ในปี 2547 โดยคนในชนบทมีอัตราการสูบบุหรี่ร้อยละ 25.5 ซึ่งสูงกว่าคนในเมือง
- คนไทยยังไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพส่วนใหญ่อย่างเท่าเทียมกัน บุคลากรสาธารณสุขกระจุกตัวในกรุงเทพฯ และเขตเมือง ซึ่งทำให้บุคลากรสาธารณสุขในจังหวัดที่ห่างไกลและเขตชนบทต้องรับภาระหนัก และควรได้รับการชื่นชมที่สามารถรักษามาตรฐานการให้บริการได้ในระดับปัจจุบันภายใต้สถานการณ์นี้

กรอบข้อความ 1.1 ดัชนีสุขภาพ

ดัชนีสุขภาพประกอบด้วยตัวชี้วัดที่แรกเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ประชากรที่เจ็บป่วย ประชากรพิการและ/หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์ใหม่ ผู้ป่วยทางจิตประสาท พฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสุขภาพ และจำนวนแพทย์ต่อประชากร

ในภาพรวม สถานการณ์สุขภาพในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ภาคตะวันออก ภาคใต้และภาคกลางดีกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ และแม้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีบริการสุขภาพด้อยที่สุด ภาคเหนือกลับมีสัญญาณปัญหาทางสุขภาพมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ

ค่าลำดับสูงสุด	ค่าลำดับสุดท้าย
1. พังงา	72. ขอนแก่น
2. ปทุมธานี	73. ตาก
3. เพชรบุรี	74. ลำพูน
4. ยะลา	75. กำแพงเพชร
5. บัณฑิตานี	76. เชียงราย

การศึกษา

การขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปีมีผลให้เด็กไทยได้เข้าเรียนมากขึ้นและนานขึ้น ในปี 2548 ประชากรไทยมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย 8.5 ปี เพิ่มขึ้นจาก 7.6 ปีในปี 2545 แต่ยังมีคำถามเกี่ยวกับโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา คุณภาพการศึกษา ระดับการศึกษาของแรงงานไทย และความไม่สอดคล้องกันระหว่างการศึกษากับตลาดแรงงาน

- ในขณะที่เด็กเกือบทุกคนในครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 20 ได้รับการศึกษาภาคบังคับ เด็กในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 ได้รับการศึกษาภาคบังคับเพียงร้อยละ 80
- นักเรียนระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทยมีคะแนนสอบโดยเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนในประเทศอื่นๆ ที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน แต่นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ในระดับดีมากมีเป็นจำนวนน้อย สำหรับวิชาคณิตศาสตร์และการใช้ภาษาไทย นักเรียนจำนวนมากมีคะแนนสอบต่ำกว่าร้อยละ 40-50 ซึ่งถือเป็นเกณฑ์ที่พอยอมรับได้ขั้นต่ำสุด และพบว่านักเรียนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่างกันจะมีผลการเรียนแตกต่างกันด้วย อย่างไรก็ตามฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน²
- แม้ว่าในช่วงสิบปีที่ผ่านมา อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาจะสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่สามารถยกระดับการศึกษาของแรงงานไทยได้มากนัก ในปี 2548 แรงงานที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 36.4 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายชาติ คือร้อยละ 50 แรงงานที่มีทักษะและประสิทธิภาพต่ำ นับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความพยายามที่จะยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และที่สำคัญก็คือแรงงานเองก็ขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ถ้าแรงงานได้รับการศึกษาและการฝึกอบรมที่เหมาะสม ก็จะมีโอกาสทำงานที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
- ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การขยายการศึกษาระดับสูง เช่น ระดับอุดมศึกษา ทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นที่ต้องการและขาดแคลนมากที่สุด ในภาคอุตสาหกรรม

กรอบข้อความ 1.2 ดัชนีการศึกษา

ดัชนีการศึกษาประกอบด้วยตัวชี้วัดจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยอัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และจำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อชั้นเรียน

โอกาสในการศึกษายังมีความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ สถานการณ์การศึกษาในกรุงเทพฯ ดีกว่าพื้นที่อื่น ๆ รองลงมาได้แก่ จังหวัดปริมณฑล ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ พื้นที่ที่มีความก้าวหน้า น้อยที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ห้าอันดับสูงสุด	ห้าอันดับสุดท้าย
1. กรุงเทพฯ	72. นราธิวาส
2. ภูเก็ต	73. บุรีรัมย์
3. ชลบุรี	74.หนองบัวลำภู
4. นนทบุรี	75. ชัยภูมิ
5. สิงห์บุรี	76. เพชรบูรณ์

² World Bank, Thailand Social Monitor: Improving Secondary Education. August 2006.

ชีวิตการทำงาน

การทำงานเป็นส่วนสำคัญของชีวิตของคนทุกคน เศรษฐกิจที่ฟื้นตัวอย่างต่อเนื่องมีผลทำให้อัตราการว่างงานในปี 2548 ลดลงเหลือร้อยละ 1.3 และอัตราการทำงานต่ำระดับอยู่ที่ระดับร้อยละ 1.7 แต่อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรีลดลงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงไทยก็มีส่วนร่วมในตลาดแรงงานค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ต่างๆ พบว่าอัตราการว่างงานในกรุงเทพฯ และภาคกลางสูงกว่าพื้นที่อื่นเล็กน้อย และอัตราการทำงานต่ำกว่าคุณวุฒิระดับสูงสุดในจังหวัดภาคใต้บางแห่ง

ประกันสังคม ได้ขยายขอบเขตให้ครอบคลุมมากขึ้น แรงงานในระบบ 8.5 ล้านคนมีประกันสังคมซึ่งให้สิทธิประโยชน์ด้านการเจ็บป่วยและบาดเจ็บ การคลอดบุตร พิกัด เสียชีวิต สงเคราะห์บุตร เกษียณอายุ และการว่างงาน

แต่แรงงานนอกระบบจำนวนมากยังไม่ได้รับการคุ้มครอง และแรงงานไทยมีอัตราการบาดเจ็บอันเนื่องมาจากการทำงานสูง

- ประชากร 22-23 ล้านคนทำงานในภาคนอกระบบและไม่ได้รับความคุ้มครองด้านประกันสังคมนอกจากประกันสุขภาพถ้วนหน้าภายใต้โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค รัฐบาลมีนโยบายจะขยายหลักประกันสังคมให้แก่คนกลุ่มนี้ แต่

จำเป็นจะต้องพิจารณามาตรการต่างๆ อย่างรอบคอบเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

- ความท้าทายที่สำคัญคือเรื่อง**ความปลอดภัยในการทำงาน** ปัจจุบันแรงงานได้รับการบาดเจ็บอันเนื่องมาจากการทำงานสูงมาก คือ 215,534 คนในปี 2547 ในจำนวนนี้ เสียชีวิต 861 ราย พิกัด 23 ราย และสูญเสียอวัยวะ 3,775 ราย สมุทรปราการและสมุทรสาครซึ่งเป็นพื้นที่วงแหวนอุตสาหกรรมรอบกรุงเทพฯ มีสถิติการบาดเจ็บจากการทำงานสูงที่สุด แต่กลุ่มที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือแรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงานภาคเกษตร แรงงานก่อสร้าง และแรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ได้รับการฝึกอบรม และการคุ้มครองทางกฎหมาย
- ภัยคุกคามสำคัญคือ**ยาเสพติด** ในปี 2547 ประเทศไทยนำเข้ายากำจัดศัตรูพืช 86,905 ตัน เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวจากปีก่อน และกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดได้แก่แรงงานภาคเกษตร ในปี 2545 กรมควบคุมโรครายงานสถิติการเจ็บป่วยจากการใช้ยากำจัดศัตรูพืช 4.11 รายต่อประชากรแสนคน และจากการตรวจร่างกายเกษตรกร กรมอนามัยพบว่าในจำนวนเกษตรกร 115,105 คน ร้อยละ 29.4 มีสารเคมีในระดับที่เป็นอันตรายอันเนื่องมาจากการใช้ยากำจัดศัตรูพืช

กรอบข้อความ 1.3 ดัชนีชีวิตการทำงาน

ดัชนีชีวิตการทำงานประกอบด้วยตัวชี้วัดอัตราการว่างงาน อัตราการทำงานต่ำระดับ แรงงานที่มีประกันสังคม และการบาดเจ็บจากการทำงาน

คนในกรุงเทพฯ จังหวัดปริมณฑล และภาคตะวันออกมีการทำงานและได้รับการคุ้มครองสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ พังงามีอัตราการการทำงานต่ำระดับสูง และมีอัตราการบาดเจ็บจากการทำงานสูงมากอันเนื่องมาจากภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิตอนปลายปี 2547 ในภาพรวมแม้ว่าสมุทรปราการ สมุทรสาครจะมีอัตราการบาดเจ็บจากการทำงานสูงก็ยังคงจัดว่ามีระดับการพัฒนาด้านชีวิตการทำงานดีกว่าพื้นที่อื่น ๆ เพราะมีอัตราการว่างงานต่ำมาก และมีอัตราความครอบคลุมของประกันทางสังคมสูงมาก

ค่าลำดับสูงสุด	ค่าลำดับสุดท้าย
1. สมุทรปราการ	72. นครศรีธรรมราช
2. อัญญา	73. สิงห์บุรี
3. สมุทรสาคร	74. ชัยนาท
4. ปทุมธานี	75. กำแพงเพชร
5. กรุงเทพฯ	76. พังงา

รายได้ ความยากจน และหนี้สิน

การฟื้นตัวของเศรษฐกิจทำให้คนไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 14,963 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือนในปี 2547 อย่างไรก็ตาม ยังมีคนจนจำนวนไม่น้อย และคนไทยก่อนนี้เพิ่มขึ้นมาก รวมทั้งการกระจายรายได้ยังมีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างสูง

- ในปี 2547 ประชากรร้อยละ 11.3 หรือ 7 ล้านคนมีรายได้ต่ำกว่า 1,242 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งถือว่าเป็นเกณฑ์ความยากจนของคนไทย³ คนจนส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 87 คือเกษตรกร แรงงานภาคเกษตรในชนบท
- ภาคต่าง ๆ มีระดับความยากจนแตกต่างกัน สัดส่วนคนจนต่ำกว่าร้อยละ 2 ในกรุงเทพฯ และประมาณร้อยละ 5 ในภาคกลาง แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีประชากรที่ยากจนร้อยละ 17 และภาคเหนือร้อยละ 16 นราธิวาสและปัตตานีซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 18 และ 23 ตามลำดับ
- ร้อยละ 88.5 ของรายได้ครัวเรือนใช้จ่ายไปกับบริการบริโภค ทำให้มีเงินออมและเงินเพื่อการลงทุนน้อยมาก ในปี 2542 ครัวเรือนมีเงินออมเพียงร้อยละ 13.4 ของรายได้ และสัดส่วนนี้ลดลงเหลือร้อยละ 6.3 ในปี 2546
- ในปี 2539 ครั้งหนึ่งของครัวเรือนคนไทยมีหนี้สิน ในปี 2547 สัดส่วนนี้เพิ่มขึ้นเป็นสองในสาม โดยครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนี้สูงสุด คือ ร้อยละ 78.7⁴
- ปริมาณหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้นมากในช่วงปี 2543-2547 จาก 68,000 บาท เป็น 104,571 บาท หนี้สินส่วนใหญ่ของครัวเรือนในกรุงเทพฯ ภาคกลาง และตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อการซื้อ หรือเช่าซื้อที่อยู่อาศัยหรือที่ดิน และหนี้ธุรกิจ ในขณะที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อนนี้เพื่อการบริโภค
- ความไม่เท่าเทียมด้านรายได้ยังอยู่ในระดับสูง ประชากรที่มีรายได้มากที่สุดร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งรายได้ร้อยละ 55.2 ของรายได้ทั้งหมด ในขณะที่ประชากรที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งรายได้เพียงร้อยละ 4.3

กรอบข้อความ 1.4 ดัชนีรายได้

ดัชนีรายได้ประกอบด้วยตัวชี้วัดรายได้ครัวเรือน สัดส่วนประชากรยากจน และครัวเรือนที่มีหนี้สิน

ดัชนีรายได้เป็นหนึ่งในดัชนีที่มีความเหลื่อมล้ำกันมากที่สุด กรุงเทพฯ และปริมณฑลมีความก้าวหน้ากว่าพื้นที่อื่นๆ มาก รองลงมาได้แก่ภาคตะวันออกเฉียง ภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคใต้ พื้นที่ที่มีการพัฒนาต่ำที่สุดได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนสถานการณ์ของภาคเหนือดีกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อย

ห้าอันดับสูงสุด	ห้าอันดับสุดท้าย
1. กรุงเทพฯ	72. บุรีรัมย์
2. นนทบุรี	73. นครพนม
3. สมุทรสาคร	74. แม่ฮ่องสอน
4. สมุทรปราการ	75. หนองบัวลำภู
5. ภูเก็ต	76. สุรินทร์

³ สัดส่วนประชากรยากจนทั่วประเทศเพิ่มขึ้นจาก 6.2 ล้านคนหรือร้อยละ 10 ของประชากรในปี 2546 เนื่องมาจากการปรับวิธีการคำนวณ

⁴ ในกลุ่มประเทศ OECD ร้อยละ 60-70 ของครัวเรือนมีหนี้จากการจำนองซื้อบ้าน ซึ่งนับว่าเป็นการออมรูปแบบหนึ่ง และเนื่องจากประชากรมีรายได้สูง จึงสามารถผ่อนชำระหนี้ได้

กรอบข้อความ 1.5 แรงงานต่างด้าวและการพัฒนาคน

ตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1970 ประเทศไทยได้กลายเป็นแหล่งรองรับผู้อพยพหนีภัยความรุนแรงทางการเมืองและความไม่สงบในประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ปัจจุบันผู้อพยพกว่า 140,000 คนยังคงอาศัยอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยตามรอยตะเข็บชายแดนประเทศไทยกับพม่า ต่อมาประเทศไทยก็ต้องรองรับผู้อพยพจำนวนมากที่ข้ามชายแดนมาจากประเทศลาว กัมพูชา และพม่า เพื่อหางานทำ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการขาดแคลนแรงงานในประเทศทำให้ผู้อพยพเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในตลาดแรงงานของไทย

ในปี 2547 กระทรวงมหาดไทยได้จดทะเบียนแรงงานต่างด้าวจำนวน 1,280,920 คนจากประเทศลาว กัมพูชา และพม่า ในปี 2549 แรงงานต่างด้าว 700,098 คนได้ลงทะเบียนเพื่อขอรับใบอนุญาตทำงานจากกระทรวงแรงงานโดยเสียค่าธรรมเนียม 3,800 บาทต่อคนรวมค่าประกันสุขภาพ

ประมาณการว่ามีแรงงานต่างด้าวอีก 1.5 ล้านคนที่ไม่ได้จดทะเบียนกับทางราชการ และไม่ปรากฏในสถิติใด ๆ ของทางราชการ จึงไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ การศึกษา รายได้ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนี้ มีเพียงการศึกษาวิจัยโดยองค์กรพัฒนาที่ทำงานกับแรงงานต่างด้าวบางแห่งซึ่งรายงานว่าแรงงานต่างด้าวกลุ่มนี้ทำงานโดยได้ค่าตอบแทนต่ำ มีสภาพความเป็นอยู่ขูดรีด และมีปัญหาด้านสุขภาพมากกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ แรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงระดับพื้นฐานหรือไม่มีการศึกษาเลย และลูกหลานของคนกลุ่มนี้ก็ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนด้วยเช่นกัน

แรงงานต่างด้าวที่จดทะเบียนกับกระทรวงมหาดไทยในปี 2547 และขอรับใบอนุญาตทำงานจะได้รับบริการทางสังคมและสุขภาพและได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงานเช่นเดียวกับแรงงานคนไทย แต่ในทางปฏิบัติแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าว หน่วยงานที่ทำงานด้านการพัฒนากำลังร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและแรงงานต่างด้าวเพื่อขยายโอกาสในการเข้าถึงบริการเหล่านี้ นอกจากนี้ แรงงานต่างด้าวทุกคนมีความเสี่ยงที่จะถูกละเมิดสิทธิและไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะไม่ได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม รวมทั้งส่วนใหญ่ไม่พูดภาษาไทย กลุ่มผู้ที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดเพราะไม่มีความมั่นคงในชีวิต อาจถูกจับและส่งตัวออกจากประเทศได้ทุกเวลา

เด็กและผู้หญิงเป็นกลุ่มที่เปราะบางที่สุด ในจำนวนผู้อพยพที่จดทะเบียนทั้งหมดในปี 2547 มีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี 93,000 คน ถ้ารวมกลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียน ก็จะมีจำนวนเด็กในกลุ่มแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว แม้ว่าเด็กเหล่านี้มีสิทธิที่จะเข้าเรียนในโรงเรียน แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้าเรียน ทารกที่เกิดในประเทศไทยยังไม่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง ทำให้กลายเป็นเด็กไร้สัญชาติ

ในขณะที่ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของแรงงานต่างด้าวในสังคมไทย และความจำเป็นที่ต้องให้หลักประกันความมั่นคงในชีวิตและความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนี้ แต่ยังไม่มีการนำนโยบายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง และสม่ำเสมอ และมักไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การขาดข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สภาพชีวิตและการทำงานของแรงงานต่างด้าวเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยยังไม่สามารถกำหนดนโยบายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

สามในสี่ของครัวเรือนไทยเป็นเจ้าของบ้านบนที่ดินของตนเอง การถือครองบ้านและที่ดินในเขตชนบทสูงกว่าเขตเมือง ร้อยละ 99 ของครัวเรือนมีส่วนร่วมที่ถูกละเลย นวัตกรรม และไม่มีไฟฟ้าใช้ ครัวเรือนส่วนใหญ่มีเครื่องใช้ในบ้านที่จำเป็น ได้แก่ ตู้เย็น เตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนไทยยังประสบปัญหา ซึ่งเกิดจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มลพิษ และภัยธรรมชาติซึ่งเพิ่มความถี่และความรุนแรงขึ้น

- ปัจจุบัน ภัยธรรมชาติเกิดบ่อยขึ้นและรุนแรงมากขึ้น ในปี 2547 70 จังหวัดประสบภัยแล้งและ 50 จังหวัดต้องเผชิญกับภัยน้ำท่วม แต่ภัยธรรมชาติที่คุกคามรุนแรงที่สุดในปีนั้นได้แก่มหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิเมื่อเดือนธันวาคมซึ่งทำให้เกิดความสูญเสียมหาศาลแก่ประชาชนใน 6 จังหวัดภาคใต้

- **คุณภาพน้ำ**เสื่อมโทรมลง ผลการทดสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลัก 48 แห่ง พบว่าปัญหารุนแรงที่สุดในที่ลุ่มภาคกลางซึ่งสามารถบำบัดน้ำทิ้งชุมชน ภาคเกษตร และอุตสาหกรรม ได้เพียงส่วนน้อย คุณภาพน้ำทะเลในอ่าวไทยตอนในน้ำเป็นห่วง และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงชายฝั่ง
- ประเทศไทยยังไม่สามารถจัดการของเสียได้ทันต่อการพัฒนาที่รวดเร็ว ในปี 2546 ของเสียอันตรายมีปริมาณ 1.8 ล้านตัน แต่สามารถจัดการของเสียอันตรายภาคอุตสาหกรรมได้เพียงร้อยละ 44 และนำขยะชุมชนมาใช้ประโยชน์ได้เพียงร้อยละ 19.4
- **มลพิษ**เป็นภัยคุกคามที่สำคัญอีกประการหนึ่งในปี 2548 กรมควบคุมมลพิษได้รับเรื่องร้องเรียน 848 เรื่อง เพิ่มขึ้นจาก 435 เรื่องในปี 2543 สองในสามของเรื่องร้องเรียน เป็นกรณีที่เกิดในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และส่วนใหญ่เป็นเรื่องกลิ่นเหม็น ฝุ่นละออง คิวน์ และน้ำเสีย

กรอบข้อความ 1.6 ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมประกอบด้วยตัวชี้วัดครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองครัวเรือนที่มีตู้เย็น ครัวเรือนที่หุงต้มด้วยเตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส ประชากรที่ประสบภัยแล้ง และ/หรือภัยน้ำท่วม ครัวเรือนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ

สถานการณ์ที่ดีที่สุดที่ภาคกลาง รองลงมาได้แก่ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคใต้ ส่วนภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และปริมณฑลของกรุงเทพฯ มีปัญหามากกว่าพื้นที่อื่น ๆ

ค่าลำดับสูงสุด	ค่าลำดับสุดท้าย
1. อ่างทอง	72. สมุทรสาคร
2. สิงห์บุรี	73. สุรินทร์
3. ลำปาง	74. ตาก
4. ลำพูน	75. ระนอง
5. เพชรบุรี	76. แม่ฮ่องสอน

ชีวิตครอบครัวและชุมชน

ครอบครัวและชุมชนเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย แต่ปัจจุบันรากฐานนี้เริ่มสั่นคลอนและขาดความมั่นคง

อย่างไรก็ดี ทุกวันนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังได้รับการดูแลจากครอบครัว ในปี 2545 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุ 6 ล้านคนและมีเพียงร้อยละ 6.3 ที่ต้องใช้ชีวิตโดยลำพัง แต่สถานการณ์นี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อจำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุในสังคมเพิ่มมากขึ้น

ปัญหาสำคัญมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการย้ายถิ่นของประชากร ครอบครัวจำนวนมากต้องแยกกันอยู่เมื่อสมาชิกต้องอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ ครีวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นโสด เป็นม่าย หรือแยกกันอยู่มีมากขึ้น และชุมชนส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม

- ในปี 2547 ครีวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้ามีสัดส่วนร้อยละ 29.8 ของครีวเรือนทั้งหมด ซึ่งแสดงว่าสังคมไทยค่อนข้างเปิดกว้าง และผู้หญิงไทยมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ในบางกรณีหมายถึงครอบครัวที่แตกแยก ซึ่งเป็นภาระหนักของผู้หญิงจำนวนมากที่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวโดยลำพัง
- ร้อยละ 24.3 ของครีวเรือนหัวหน้าครีวเรือนเป็นผู้สูงอายุ ครีวเรือนเหล่านี้มีความเสี่ยงสูงที่จะ

เป็นครีวเรือนยากจนและเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูในครีวเรือนประเภทนี้มักมีโอกาสด้านการเรียนรู้น้อยกว่าเด็กในครีวเรือนทั่วไป

- ในปี 2548 ร้อยละ 8.5 ของเด็กอายุ 15-17 ปี เข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งลดลงจากร้อยละ 21.6 ในปี 2544 เด็กเหล่านี้ทำงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวและส่วนใหญ่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อ
- อาชญากรรมและยาเสพติดมีผลกระทบต่อชุมชนและครอบครัวไทยอย่างมาก ในระยะหลายปีที่ผ่านมา การปราบปรามยาเสพติดเป็นเรื่องที่ได้รับความสำคัญที่สุดในชุมชนหลายแห่ง ซึ่งก็มีผลลัพธ์ทั้งด้านบวกและลบ ในปี 2548 คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญสูงที่สุดที่ภาคใต้คือ 37 คดีต่อประชากรแสนคน และต่ำสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 คดีต่อประชากรแสนคน คดีการจับกุมเกี่ยวกับกับยาเสพติดสูงที่สุดที่กรุงเทพฯ จังหวัดปริมณฑล และภาคตะวันออกคือ 534, 302 และ 321 รายต่อประชากรแสนคนตามลำดับ
- ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องขาดความมั่นคงในชีวิตและไม่สามารถมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างปกติอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความรุนแรงที่ขยายตัวในระยะเวลาไม่กี่ปีมานี้

กรอบข้อความ 1.7 ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชน

ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชนประกอบด้วยตัวชี้วัดจำนวนเด็กกำพร้า/เด็กที่ถูกทอดทิ้ง/เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กอายุ 15-17 ที่ทำงาน ครีวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นม่าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ และการจับกุมที่เกี่ยวกับยาเสพติด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชีวิตครอบครัวและชุมชนที่ดีที่สุด รองลงมาได้แก่จังหวัดปริมณฑลรอบกรุงเทพฯ ส่วนภาคอื่น ๆ อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน ๆ

กำลังอันดับสูงสุด	กำลังอันดับสุดท้าย
1. หนองบัวลำภู	72. อ่างทอง
2. ปทุมธานี	73. พัทลุง
3. ขอนแก่น	74. ชลบุรี
4. เลย	75. เชียงราย
5. อุตรดิตถ์	76. นราธิวาส

กรอบข้อความ 1.8 คลื่นยักษ์สึนามิและผลกระทบต่อการพัฒนา

มหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 บั่นทอนความก้าวหน้าของการพัฒนาคนอย่างรุนแรง ในครั้งนั้นมีผู้สูญเสียชีวิตกว่า 8,200 ราย รวมชาวต่างชาติ 2,500 คนจาก 37 ประเทศ ชุมชนประมาณกว่า 400 แห่งตามแนวชายฝั่งอันดามันได้รับผลกระทบอย่างหนัก หมู่บ้าน 50 แห่งถูกทำลายโดยสิ้นเชิง ประชากรกว่า 100,000 คนในธุรกิจประมงและการท่องเที่ยวสูญเสียอาชีพและแหล่งรายได้ เรือประมาณ 8,000 ลำและบ้านเรือนเกือบ 5,000 หลังถูกทำลายหรือเสียหายอย่างหนัก รายได้จากการท่องเที่ยวในจังหวัดภาคใต้ที่เป็นเหยื่อภัยสึนามิลดลงกว่าร้อยละ 50 ในครั้งแรกของปี 2548 ประมาณมูลค่าการเยียวยาและฟื้นฟูกว่า 1 พันล้านเหรียญสหรัฐ และหายหน้าครั้งนี้อาจมีผลทำให้อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงร้อยละ 0.5 หรือ 1

คลื่นยักษ์สึนามิส่งผลกระทบนรุนแรงต่อสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุทยานทางทะเลและชายฝั่ง แนวปะการังถูกทำลายโดยซากปรักหักพังที่คลื่นซัดถาโถมอย่างรุนแรง และดินในพื้นที่เพาะปลูกกลายเป็นดินเค็ม ความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้จะมีผลกระทบต่อเนื่องยาวนานต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตของประชาชน

ประสบการณ์คลื่นยักษ์สึนามิในครั้งนั้นได้ให้บทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาที่น่าสนใจดังนี้

- **ความต้องการของชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ ที่เปราะบาง** ชุมชนยากจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนมุสลิมและชาวเลที่เร่ร่อนได้รับผลกระทบรุนแรงกว่ากลุ่มอื่น ๆ และปัจจุบันก็ยังต้องดิ้นรนอย่างหนักเพื่อฟื้นคืนวิถีชีวิต แรงงานต่างด้าวหลายพันคนก็ประสบชะตากรรมเดียวกัน ทั้งสูญเสียที่อยู่อาศัย แหล่งทำงาน และรายได้ โดยไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากหน่วยงานภาครัฐ
- **การปกครองส่วนท้องถิ่น** การที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการบริหารท้องถิ่น และการวางแผนและดำเนินโครงการฟื้นฟูต่าง ๆ มีส่วนสำคัญมากต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการฟื้นฟูชีวิตและเศรษฐกิจท้องถิ่นในระยะยาว
- **กรรมสิทธิ์ที่ดิน** ปฏิกิริยาการณ์ครั้งนั้นทำให้ปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินขยายวงกว้างขวางและรุนแรงขึ้น เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนต่าง ๆ นักพัฒนาที่ดิน เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้านกว่าร้อยละ 50 แห่งมีปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน และชุมชนชาวเลซึ่งอาศัยอยู่บนชายฝั่งที่เป็นทำเลทองของการพัฒนาได้รับผลกระทบมากเป็นพิเศษ ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินกลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ
- **ราคาน้ำมัน** แม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นเป็นเท่าตัวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนประมงชายฝั่งขนาดเล็ก
- **ความกระตือรือร้นทางจิตใจในระยะยาว** ความเศร้าโศกและกระทบกระเทือนทางอารมณ์และจิตใจไม่จางหายไปง่าย ๆ และเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการที่ผู้รับผลกระทบจะกลับมายืนบนลำแข้งของตัวเองอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งความช่วยเหลือและการสนับสนุนในด้านนี้ยังมีน้อยเกินไป

การคมนาคมและการสื่อสาร

ในภาพรวม พื้นที่ต่างๆ มีโครงสร้างการคมนาคมที่ดี มีเครือข่ายถนนที่ค่อนข้างครอบคลุม ในด้านการสื่อสาร คร่าวเร็วกว่าร้อยละ 93 มีโทรทัศน์ และการใช้โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตขยายตัวอย่างรวดเร็ว

แต่การคมนาคมและการสื่อสารก็นำมาซึ่งความเสี่ยงและภัยต่างๆ ด้วยเช่นกัน

- **ความปลอดภัยบนท้องถนน** เป็นประเด็นที่ทวีความสำคัญมากขึ้นทุกวัน อุบัติเหตุจากรถกลายเป็นหนึ่งในสามสาเหตุการตายที่สำคัญที่สุดในปี

2546 การตายจากอุบัติเหตุสูงถึง 56.9 รายจากประชากรแสนคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุบัติเหตุบนท้องถนน

- **โทรทัศน์** เป็นช่องทางการรับข่าวสารที่สำคัญที่สุด แต่ทุกวันนี้มีรายการเพื่อการศึกษาและบันเทิงที่มีคุณภาพน้อยมาก
- คนไทยใช้**โทรศัพท์มือถือและอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร** ต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี 2548 ประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป ร้อยละ 36.7 ใช้โทรศัพท์มือถือ ร้อยละ 24.5 ใช้คอมพิวเตอร์ และร้อยละ 12 ใช้อินเทอร์เน็ต

กรอบข้อความ 1.9 ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร

ดัชนีคมนาคมและสื่อสารประกอบด้วยตัวชี้วัดหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้ใช้การได้ตลอดปี ความยาวของถนนต่อพื้นที่ จำนวนรถจดทะเบียน อุบัติเหตุบนท้องถนน คร่าวเร็วที่มีโทรทัศน์ ประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ และประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต

ดัชนีการคมนาคมและสื่อสารเป็นดัชนีที่มีความแหลมคมมากที่สุดอีกดัชนีหนึ่ง กรุงเทพฯ มีความก้าวหน้ากว่าพื้นที่อื่นๆ มาก ตามมาด้วยจังหวัดปริมณฑล ส่วนพื้นที่อื่นๆ อยู่ในระดับเดียวกัน ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งล้าหลังพื้นที่อื่น ๆ

ค่าลำดับสูงสุด	ค่าลำดับสุดท้าย
1. กรุงเทพฯ	72. ชัยภูมิ
2. ภูเก็ต	73. ตาก
3. นนทบุรี	74. สุรินทร์
4. สิงห์บุรี	75. ศรีสะเกษ
5. ระยอง	76. แม่ฮ่องสอน

กรอบข้อความ 1.10 การพัฒนาคนและวิกฤตในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตั้งแต่ต้นปี 2547 จังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกคุกคามด้วยสถานการณ์ความรุนแรง การลอบสังหาร การวางเพลิง และการวางระเบิดเกิดขึ้นเกือบทุกวัน และเกิดเหตุการณ์รุนแรงขนาดใหญ่ทุกสองสามสัปดาห์ จนถึงปัจจุบัน มีผู้สูญเสียชีวิตแล้วกว่า 1,500 ราย และก็ยังไม่มีวี่แววว่าความรุนแรงนี้จะคลี่คลายลง

ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ค่อนข้างยากจน และในทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งสามจังหวัดมีปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาให้ก้าวหน้าทัดเทียมพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ ในปี 2533 สัดส่วนคนจนในพื้นที่นี้ใกล้เคียงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ยากจนที่สุดของประเทศ ในปี 2543 สัดส่วนคนจนในสามจังหวัดนี้สูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณหนึ่งในสาม และเป็นที่ยืนยันว่าสาเหตุสำคัญคือการที่รัฐบาลละเลยไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่นี้ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของความรุนแรงในปัจจุบัน

ดัชนีความก้าวหน้าของคน HAI สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาในพื้นที่สามจังหวัดนี้ไม่ก้าวหน้าทัดเทียมพื้นที่อื่น ๆ ในช่วงปี 2546-2549 ลำดับการพัฒนาคนของทั้งสามจังหวัดตกต่ำลง กล่าวคือ ปัตตานีลดลงจากลำดับที่ 53 เป็นลำดับที่ 61 ยะลาลดลงจากลำดับที่ 15 เป็นลำดับที่ 36 และนราธิวาสจากลำดับที่ 51 เป็นลำดับที่ 71 ทั้งนี้ในด้านสุขภาพ ที่อยู่อาศัยและการคมนาคม มีการพัฒนาค่อนข้างดี แต่ในด้านการศึกษา การทำงาน ชีวิตครอบครัวและชุมชน และการมีส่วนร่วม ยังล้าหลังพื้นที่อื่น ๆ

ทั้งนี้ การจัดลำดับดังกล่าวยังไม่สามารถสะท้อนปัญหาและความเสื่อมถอยของคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบันได้ทั้งหมด สถานการณ์ความรุนแรงที่ขยายตัวมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นล่มสลาย มีปัญหาอุปสรรคในการให้บริการสาธารณะมากขึ้น โรงเรียนถูกคุกคามและวางเพลิงเป็นระยะ ๆ ครูถูกฆ่า จนต้องปิดโรงเรียนหลายแห่งเป็นการชั่วคราวหรือถาวร แนวโน้มที่น่าวิตกกังวลที่ควรได้รับความสนใจ ได้แก่

- สัดส่วนคนจนลดต่ำลง และในบางจังหวัดสถานการณ์ถดถอย มีสัดส่วนคนจนสูงขึ้น
- ครอบครัวจำนวนมากสูญเสียหัวหน้าครอบครัวที่เป็นกำลังสำคัญในการหารายได้ และผู้หญิงเป็นฝ่ายสูงถึงร้อยละ 11 (รวมกรณีอื่น ๆ นอกจากความรุนแรงด้วย)
- อัตราทารกตายในจังหวัดชายแดนภาคใต้สูงขึ้นเกือบเท่าตัวจาก 5.95 เป็น 11.16 ต่อการเกิดมีชีพ 1,000 คน ระหว่างปี 2539-2545
- อัตราการตายสูงเป็นสามเท่าของอัตราเฉลี่ยของประเทศ ในปี 2544 อัตราการตายของมารดาต่อการเกิดมีชีพ 100,00 คนของจังหวัดยะลาเท่ากับ 29.8 จังหวัดนราธิวาสเท่ากับ 30.5 ในขณะที่อัตราเฉลี่ยของประเทศไทยคือ 12.9 สาเหตุสำคัญมาจากการขาดน้ำสะอาด เพื่อการอุปโภคบริโภค และสุขาภิบาลที่ไม่ได้มาตรฐาน
- น้ำหนักทารกแรกเกิดต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศร้อยละ 16 และมีกรณีทารกแคะแสรนไม่เจริญเติบโตในเกณฑ์ปกติสูง
- เชนไอวีและโรคเอดส์เริ่มเป็นภัยคุกคาม ซึ่งอาจเกิดจากการใช้ยาเสพติดในชุมชนประมง ปัจจุบันยังไม่มีความตระหนักถึงสถานการณ์เรื่องนี้เท่าที่ควร เพราะปัจจัยด้านวัฒนธรรม และหน่วยงานภาครัฐยังทำงานได้ไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่
- โรงเรียนศาสนามุสลิมที่เรียกว่า “ปอเนาะ” สามารถอุดช่องว่างทางการศึกษาของโรงเรียนทั่วไปได้ระดับหนึ่ง แต่จำนวนนักเรียนที่เรียนจบระดับมัธยมศึกษาที่ต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของทั้งประเทศ มีผลทำให้โอกาสในการได้งานทำต่ำไปด้วย
- การที่ประชาชนต้องอพยพออกจากพื้นที่วิกฤตทำให้เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยกและปัญหาทางสังคมอื่น ๆ

การยุติความรุนแรงและสร้างสันติสุขในพื้นที่นี้เป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญที่สุด และการเร่งรัดความก้าวหน้าด้านการพัฒนาคนเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อโอกาสของการสร้างสันติสุขที่ยั่งยืน

กรณีมีส่วนร่วม

คนไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการกระจายอำนาจและเมืองคกรที่มาจาก การเลือกตั้งจำนวนมากขึ้น กฎหมายกำหนดให้การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ แต่มีโทษสถานเบาได้แก่การเสียสิทธิทางการเมืองบางประการ ฉะนั้น การที่คนไทยใช้สิทธิเลือกตั้งถึงร้อยละ 70 ในการเลือกตั้งปี 2544 และร้อยละ 72.5 ในปี 2548 จึงน่าประหลาดใจถึงความสนใจทางการเมืองอย่างแท้จริงโดยทั่วไป พื้นที่ต่างๆ ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการใช้สิทธิต่ำกว่าพื้นที่อื่นเล็กน้อย

นอกจากการใช้สิทธิเลือกตั้ง คนไทยยังมีความตื่นตัวที่จะใช้สิทธิทางการเมืองหลายรูปแบบ ประชาชนได้มีประสบการณ์ทางการเมืองใหม่ๆ จากการรณรงค์ทางการเมือง การยื่นข้อเรียกร้องเชิงนโยบาย และการอภิปรายโต้เถียงเกี่ยวกับการเมืองและรัฐธรรมนูญ และประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งในการนำประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและนโยบายสำคัญเข้าสู่กระบวนการของศาลปกครองและศาลรัฐธรรมนูญ และแม้ว่าอาจจะมีความสับสนวุ่นวายทางการเมืองในบางขณะ สังคมไทยก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์และบทเรียนที่มีคุณค่าที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในอนาคต

กลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นพื้นฐานสนับสนุนการขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญ จำนวนองค์กรชุมชนต่อประชากรสูงที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือ (89, 84 และ 81 ต่อประชากรแสนคนในปี 2548) และต่ำสุดที่กรุงเทพฯ (8 ต่อประชากรแสนคน) ระดับการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในกลุ่มและองค์กรท้องถิ่นและการให้บริการชุมชนก็มีลักษณะคล้ายกัน

ความท้าทายที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของผู้หญิง

- ในการเลือกตั้งปี 2548 ผู้หญิงได้รับเลือกคิดเป็นร้อยละ 10.6 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นสถิติสูงสุด แต่ก็ยังนับว่าต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ
- ปัญหาเริ่มตั้งแต่พรรคการเมือง ผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ 10.8 ของผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเท่านั้น สัดส่วนของผู้หญิงในผู้สมัครบัญชีรายชื่อคือร้อยละ 28.6 แต่ส่วนใหญ่ถูกจัดไว้ในลำดับท้ายๆ ผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ จึงมีผู้หญิงเพียง 6 ใน 100 คนเท่านั้น
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีผู้หญิงในสัดส่วนต่ำด้วยเช่นกัน ในปี 2547 มีผู้หญิงเป็นสมาชิกสภาจังหวัดเพียงร้อยละ 4.8 เป็นสมาชิกสภาเทศบาลร้อยละ 6.6 และเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพียงร้อยละ 6.7⁵

กรอบข้อความ 1.11 ดัชนีการมีส่วนร่วม

ดัชนีการมีส่วนร่วมประกอบด้วยตัวชี้วัดการใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวนองค์กรชุมชน ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรท้องถิ่น และเวลาที่ให้บริการชุมชนหรือครัวเรือนอื่น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนำหน้าพื้นที่อื่น ๆ ด้านการมีส่วนร่วม รองลงมาได้แก่ ภาคเหนือ และภาคใต้ การมีส่วนร่วมต่ำสุดในกรุงเทพฯ และจังหวัดปริมณฑล

ลำดับสูงสุด	ลำดับสุดท้าย
1. อำนาจเจริญ	72. ชลบุรี
2. มหาสารคาม	73. ปทุมธานี
3. ลำพูน	74. กรุงเทพฯ
4. พังงา	75. นนทบุรี
5. ชุมพร	76. สมุทรสาคร

⁵ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, สิทธิของสตรีกับเสียงทางการเมืองในประเทศไทย, 2549

ท้ายบท: ความก้าวหน้าที่ยังไม่สมดุลและ ความเสี่ยงที่สูงขึ้น

การพัฒนาคนของประเทศไทยมีแนวโน้มที่ดี แต่ยังมีปัญหาด้านความทั่วถึง เท่าเทียม ความสมดุล และความยั่งยืนของการพัฒนา

สังคมไทยยังมีความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น การศึกษา บริการสุขภาพ และบริการทางสังคมอื่น ๆ ค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน ความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจนที่สุดคือช่องว่างระหว่างเขตเมืองและชนบท ภาคในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ยังมีประเด็นสำคัญเรื่องมิติหญิงและชาย ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจแต่มีบทบาทน้อยมากทางการเมือง ซึ่งทำให้ผู้หญิงยังขาดสิทธิสำคัญหลายประการ และมักตกอยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง และเสี่ยง ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ก็มีความสำคัญ พื้นที่บางแห่งยังมีการพัฒนาแล้วหลังภาพรวมของประเทศมาก

ปัญหาอื่น ๆ เป็นผลพวงมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ครอบครัวและชุมชนถูกกดดันให้แยกย้ายกันไปหางานทำนอกถิ่นฐาน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคุกคามวิถีชีวิต ทำให้เกิดมลพิษและภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุบนท้องถนน ความเสี่ยงจากการทำงาน การใช้สารเคมีอันตรายในภาคเกษตร โรคเอดส์ และโรคระบาดใหม่ ๆ ล้วนส่งผลกระทบต่อโอกาสที่คนไทยจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีชีวิตที่ยืนยาวและมีคุณภาพ

ความไม่เท่าเทียมและภัยคุกคามเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยมีการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจมาเป็นเวลาช้านาน และภายใต้บริบทการพัฒนาเช่นนั้นเองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2

คิดแบบเศรษฐกรกิจพอเพียง

คิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จออกยังศาลาดุสิตาลัยพระราชวังดุสิต มีพระราชกระแสรับสั่งถึงพลกนิกรของพระองค์ตั้งเช่นทุกปี โดยมีการถ่ายทอดโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจเพื่อประชาชนทั้งประเทศจะได้มีโอกาสได้รับฟังกระแสพระราชดำรัสดังกล่าวอย่างทั่วถึง เนื้อหาของพระราชดำรัสในวันนั้น มีความหมายค่อนข้างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง

...มาเร็ว ๆ นี้ โครงการต่าง ๆ โรงงานเกิดขึ้นมา มากจนกระทั่งคนนึกว่าประเทศไทยนี้จะเป็นเสือตัวเล็ก ๆ แล้วก็ไปเป็นเสือตัวโตขึ้น. เราไปเห่อว่าเป็นเสือ.

...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ. สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน. แบบพอมมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง.

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ.

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

...แต่ท่านผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบใหม่ อาจจะไม่ค่อยพอใจ. ...มีความจำเป็นที่จะถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป.

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าพระมหากษัตริย์ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกในปัจจุบัน มักจะไม่ค่อยมีพระองค์ใดที่จะทรงแสดงความเห็นเกี่ยวกับทิศทางเศรษฐกิจในประเทศของแต่ละพระองค์ แต่สำหรับประเทศไทย พระมหากษัตริย์กลับทรงเสนอให้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ที่ได้รับการยกย่องโดยทั่วไปว่าประสบความสำเร็จอย่างสูงเป็นเวลากว่า 40 ปีมาแล้วที่เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7.6 ต่อปี โดยที่อัตราดังกล่าวถือได้ว่าเป็นอัตราที่ทำให้ประเทศไทยมีการขยายตัวเร็วที่สุดประเทศหนึ่งในโลก สี่ปีก่อนหน้านี้คือ ปี 2536 ธนาคารโลกได้กล่าวถึงประเทศไทยในฐานะประเทศที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็น

คลื่นลูกที่สองของ “ความมหัศจรรย์ในเอเชีย” นักเศรษฐศาสตร์พัฒนาชาวอเมริกันผู้ซึ่งมีประสบการณ์ทำงานในด้านนี้ในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนาน ชื่อโรเบิร์ต มัสแคต (Robert Muscat) ได้ขนานนามให้ประเทศไทยเป็น “เสือตัวที่ห้า” ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลับทรงเห็นว่า คำสรรเสริญเหล่านี้เป็นเรื่องที่ไม่น่ายินดีนัก

หากไม่คิดว่ากระแสพระราชดำรัสดังกล่าวเป็นปฏิกริยาตอบโต้ต่อกระแสการพัฒนาที่ผ่านมาก็อาจคิดได้อีกทางหนึ่งว่าสิ่งนี้เป็นเพียงข้อสังเกตส่วนพระองค์ที่มีต่อประวัติศาสตร์การพัฒนามัยใหม่ที่สืบเนื่องมายาวนาน อย่างไรก็ตามในวันต่อมาสื่อมวลชนทุกแขนงโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ได้นำประเด็นที่เป็นจุดเด่นของพระราชดำรัสดังกล่าวมาตีพิมพ์ไว้อย่างละเอียดมากกว่าในกรณีปกติ สื่อโทรทัศน์ได้คัดย่อส่วนสำคัญของพระราชดำรัสต่างๆ มาจัดทำเป็นรายการสั้นๆ เพื่อออกอากาศสลับกับรายการปกติในช่วงพักรายการตลอดทั้งวัน บางส่วนของพระราชดำรัสสองคัมนี้ได้ถูกนำมาทำเป็นป้ายคำขวัญขนาดใหญ่ แสดงไว้ที่หน้าสถานราชการโดยทั่วไป และในที่สุดก็ได้มีการรวบรวมพระราชดำรัสทั้งหมดในวันนั้นเป็นเอกสารเล่มเล็กๆ เพื่อเผยแพร่ในวงกว้าง วลีสำคัญๆ ได้ถูกยกมาเป็นหัวข้อในการอภิปรายอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ เริ่มจากในสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปจนถึงในหมู่บ้าน

กระทรวงมหาดไทยได้รับสนองพระราชดำรัสที่ว่า ด้วยหลักความพอเพียง โดยจัดทำโครงการในการให้การศึกษาแก่ข้าราชการในกระทรวงให้เข้าใจถึงความหมาย พร้อมทั้งได้จัดสรรงบประมาณในสัดส่วนที่ค่อนข้างมาก เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว กองทัพบกได้นำหลักการพอเพียงดังกล่าวมาประยุกต์ใช้โดยการปลูกข้าวเพื่อการบริโภคภายในกิจการของทหาร พรรคการเมืองทั้งหมดทั้งพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน ต่างได้น้อมรับพระราชดำรัสดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งผู้นำฝ่ายสงฆ์และผู้นำศาสนาอื่น ๆ และนักวิจารณ์สังคมที่มีชื่อเสียงอีกเป็นจำนวนมาก ในปี 2542 สถาบันที่เป็นแหล่งศึกษาความคิดทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศคือ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือรู้จักกันดีในนามของ TDRI ได้เลือกที่จะอัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้เป็นหัวข้อสำคัญในการจัดประชุมสัมมนาประจำปีของสถาบัน ซึ่งเป็นการประชุมที่ได้รับกรกล่าวขวัญถึงเป็นประจำทุกปี ขณะ

ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ได้แนะนำให้พระราชดำริดังกล่าวมาเป็นแนวทางหลักในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) ถึงแม้โดยปกติ พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะได้รับการนำไปไตร่ตรองอย่างรอบคอบ แต่ในครั้งนี้ได้มีปฏิกิริยาที่กว้างใหญ่ไพศาลมากกว่าที่เคยเป็นมา เหตุผลที่สำคัญนั้นค่อนข้างจะชัดเจน นั่นคือวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในเดือนกรกฎาคม 2540 ซึ่งเกิดขึ้นก่อนพระราชดำริสองดังกล่าวห้าเดือน ผลจากวิกฤตดังกล่าวทำให้ทุนต่างประเทศไหลออกจากประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง อัตราการแลกเปลี่ยนได้ตกลงอย่างรุนแรง ธุรกิจเป็นจำนวนมากตกอยู่ในภาวะทางเทคนิคที่เรียกได้ว่าล้มละลาย การบริโภคได้ลดลงเศษหนึ่งส่วนห้า คนไทยกว่าสองล้านกว่าคนตกงาน มีผลให้ภาวะเศรษฐกิจปีต่อมาคือปี 2541 หดตัวลงอย่างรวดเร็วในอัตราที่ประเทศไทยไม่เคยประสบมาก่อน

กระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีผลกระทบบใจผู้คนทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ด้อยโอกาส ผู้ที่ประสบความผิดหวัง รวมทั้งผู้ที่ไม่ว่าจะจัดการอย่างไรกับชีวิตของตนเอง อันเกิดจากผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแบบที่คาดไม่ถึง แม้กระนั้นก็ตามวิกฤตดังกล่าวคงไม่ใช่ปัจจัยสำคัญเพียงปัจจัยเดียวที่ทำให้พระราชดำริดังกล่าวได้รับการกล่าวถึงอย่างมาก เช่นนี้ ทั้งนี้เนื่องจากภายหลังที่เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวในสามปีต่อมา โดยมีอัตราการขยายตัวอย่างเป็นที่น่าอิจฉาของประเทศส่วนใหญ่ในโลก ความสนใจที่มีต่อกระแสพระราชดำริดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง หน่วยงานของรัฐ องค์กรชุมชน สถาบันการศึกษา เครือข่ายองค์กรพัฒนาภาคเอกชนในชนบทและภาคธุรกิจเอกชนเป็นจำนวนมากต่างได้รับแรงบันดาลใจและนำพระราชดำริไปใช้เพื่อการปฏิบัติให้เกิดผลจริงจัง นับจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540 ซึ่งกำลังจะบรรจบครบ 10 ปีในปี 2550 ที่จะถึงนี้ กระแสความนิยมดังกล่าวก็ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปี 2540 อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผู้สนับสนุนความคิดนี้เป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว มีจุดเริ่มต้นก่อนหน้านี้นานมาก พระราชดำริส่วนใหญ่ของพระองค์เป็นปฏิกิริยาตอบโต้หรือข้อสังเกตที่ทรงมีต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงดำริถึงปัญหาดังกล่าวแต่เพียงพระองค์เดียวในประเทศไทย มีนักคิดและปราชญ์ชาวบ้านเกิดขึ้นทั่วไป ในหมู่บ้าน ในโรงเรียน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการวิจัย ศูนย์กลางทางศาสนา หน่วยงานของรัฐและมหาวิทยาลัย ผู้คนและสถาบันเหล่านี้ต่างได้เสนอความคิดเห็นในการที่จะปรับทิศทางของการพัฒนาประเทศ โดยหันมาเน้นความยั่งยืน และผลการพัฒนาที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่มนุษย์ในความเป็นจริงประเทศไทยมิได้เป็นเพียงหนึ่งเดียวในโลกที่ประสบปัญหา เช่นนี้ ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนมากก็กำลังเผชิญปัญหาในลักษณะเช่นนี้ด้วยเช่นกัน โดยที่ปัญหาดังกล่าวจะยังมีความละม้ายคล้ายคลึงกันมากขึ้น ภายใต้แนวโน้มที่เข้าสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันของโลก ภิวัตน์ ภาวดังกล่าวทำให้เกิดชุดของทฤษฎี ตลอดจนวิธีการ และแนวทางการพัฒนาที่เป็นทางเลือกใหม่ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ทั่วโลกขึ้นหลายทฤษฎี

สิ่งที่ทำให้พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากข้อเสนออื่น ๆ ก็คือความสามารถที่จะนำมาปฏิบัติได้จริงและมุมมองที่ลึกซึ้ง พระองค์ทรงมองว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนานั้นต้องเริ่มต้นวัดกันที่ความสุขของคนทั่วไปในสังคมเป็นประการแรก ส่วนเรื่องของโครงสร้างตลาด เศรษฐกิจระดับประเทศ หรือเศรษฐกิจระดับโลก เป็นประเด็นที่มีความสำคัญรองลงไป

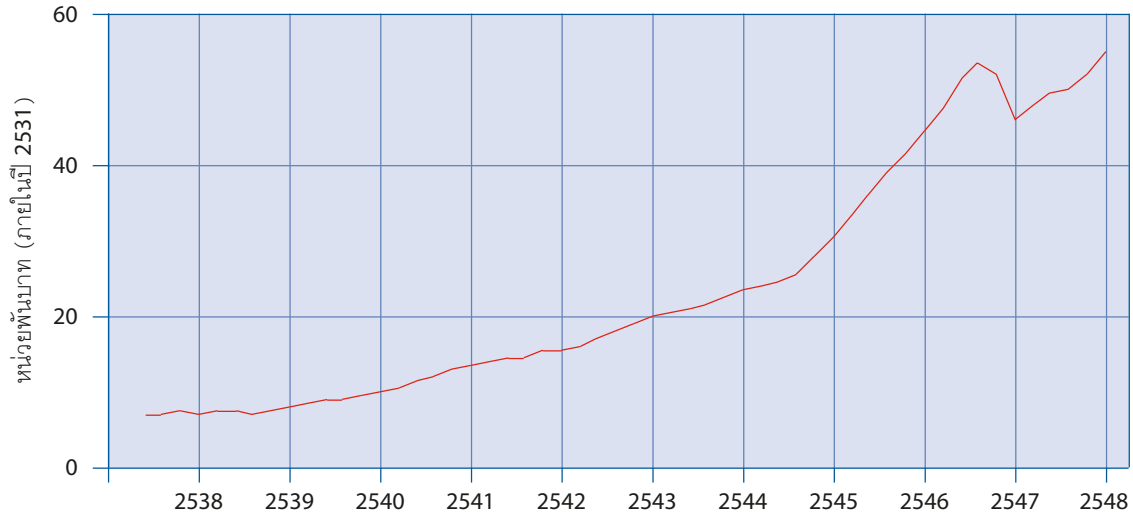
บทนี้ จะเริ่มจากการย้อนกลับไปถึงวิวัฒนาการของพระราชดำริของพระองค์ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี ซึ่งเกิดจากการที่ทรงได้ทดลองปฏิบัติอย่างจริงจัง หลังจากนั้นจะพยายามอธิบายว่าจะสามารถถอดรหัสพระราชดำริดังกล่าว เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้คนเป็นจำนวนมากในสถานการณ์ที่แตกต่างออกไปได้อย่างไร และท้ายที่สุดจะได้แสดงให้เห็นว่าพระราชดำริดังกล่าว สามารถปรับเข้าสู่ภูมิปัญญาสากลในการบริบทที่กว้างขวางยิ่งขึ้นได้อย่างไร

การพัฒนาของประเทศไทย...

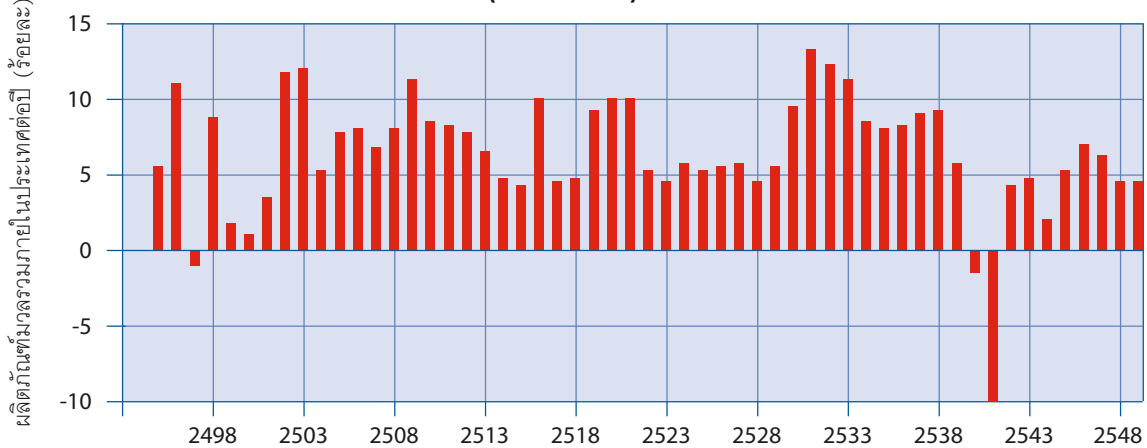
ประมาณครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยยังคงมีลักษณะเป็นสังคมชนบทเป็นส่วนใหญ่ และยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรแม้จะเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในทวีปเอเชียด้วยกันเอง รายได้ต่อหัวประชากรสูงกว่า 200 เหรียญสหรัฐต่อปี หรือประมาณกว่า 4,000 บาทเพียงเล็กน้อยตามอัตราแลกเปลี่ยนในสมัยนั้น สินค้าออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าปฐมภูมิประกอบด้วย ข้าว ดีบุก และไม้สัก ส่วนเศรษฐกิจภาคเมืองมีสัดส่วนที่น้อยมาก

แผนภูมิ 2.1 รายได้ต่อหัวของประชากรและการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวม

รายได้ต่อหัวของประชากรต่อปี (ปี 2538-2548)

อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อปี (ปี 2498-2548)

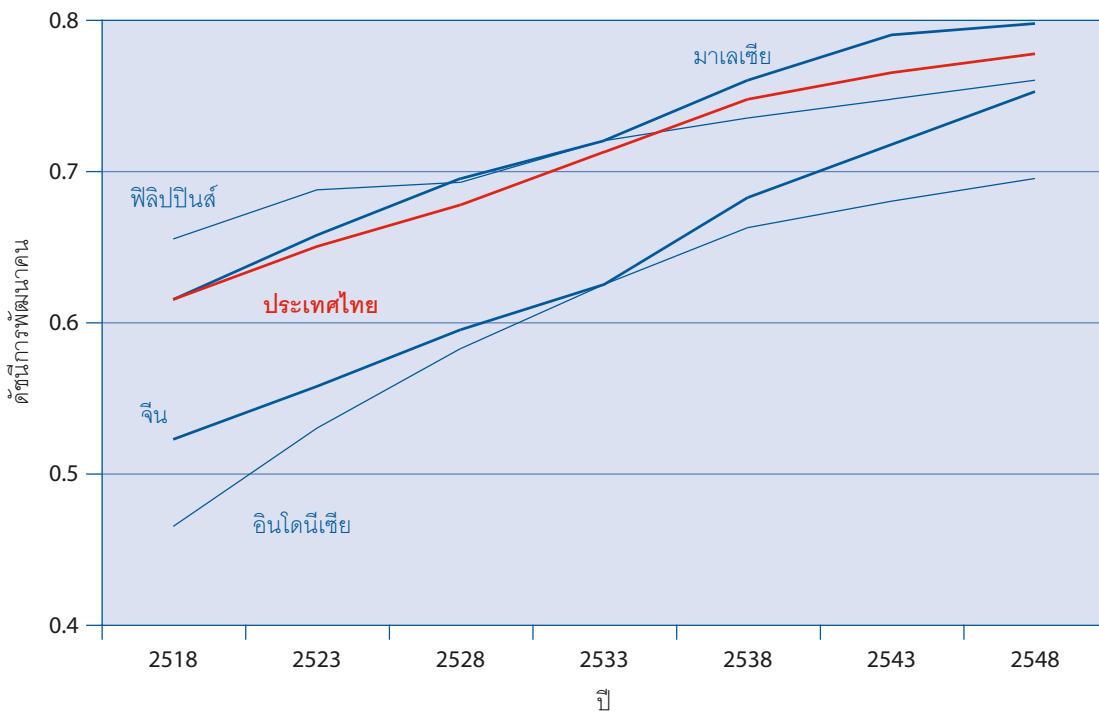

ที่มา: ตารางผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การพัฒนาเริ่มจากยุคสงครามเย็นด้วยการช่วยเหลือและสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาในระยะเริ่มต้น โดยเริ่มจากทศวรรษ 2490 ถึง 2520 การขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศเป็นผลจากการขยายตัวของการส่งออกสินค้าจากภาคการเกษตรเป็นหลัก การลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งประกอบด้วยท่าเรือและถนน ทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ที่เคยอยู่ห่างไกลความเจริญของประเทศกับตลาดต่างประเทศ นักวางแผนพัฒนาและผู้ประกอบการได้ร่วมกันนำพืชผลชนิดใหม่ ตลอดจนวิธีการผลิตแบบใหม่รวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อการแปรรูปและการขนส่งมาใช้เพื่อการพัฒนามากยิ่งขึ้น ผลที่ตามมาคือพื้นที่จำนวนมากมหาศาลได้ถูกแปรสภาพจากพื้นที่ป่ากลายเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร เมืองในภูมิภาคขยายตัว โดยมีโรงงานแปรรูปผลผลิต โกดังและบริษัทขนส่งผลผลิตเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ดตามเมืองเหล่านี้

ระยะที่สองมีจุดเริ่มต้นในทศวรรษ 2510 ประเทศไทยได้ถูกนำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิตอุตสาหกรรมของโลก กฎหมายภาษีตลอดจนนโยบายได้ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อส่งเสริมการส่งสินค้าอุตสาหกรรมออกไปสู่ต่างประเทศให้มากขึ้น รวมทั้งเพื่อดึงดูดทุนจากต่างประเทศ โครงสร้างพื้นฐานอย่างใหม่ประกอบด้วยท่าอากาศยาน ท่าเรือน้ำลึก สถานีผลิตพลังงาน ถนนหนทาง ตลอดจนแหล่งควบคุมและจัดซื้อของเสียจากอุตสาหกรรมได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้บริการแก่ภาคอุตสาหกรรมโดยตรง การลงทุนจากประเทศสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในทศวรรษ 2510 หลังจากนั้นก็ได้ถูกแซงหน้าโดยการลงทุนที่มีขนาดใหญ่กว่าจากประเทศในเอเชียตะวันออกตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา การส่งออกของสินค้าหัตถอุตสาหกรรมเริ่มมีสัดส่วนสูงกว่าการส่งออกของสินค้าเกษตรตั้งแต่ปี 2528 ในต้นทศวรรษ 2530 เกิดมีโรงงานจากประเทศญี่ปุ่นผุดขึ้นในประเทศไทยหนึ่งโรงทุก ๆ สามวัน ประชากรประมาณหนึ่งล้านคนได้เปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรมาทำงานทำในเมืองทุก ๆ ปี

แผนภูมิ 2.2 ดัชนีการพัฒนามนุษย์ ปี 2518-2546

ที่มา: รายงานการพัฒนามนุษย์ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ

แผนพัฒนาที่ผ่านมาที่ช่วยให้เกิดกระบวนการดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และถ้าหากจะพิจารณาตามแนวทางดังกล่าวก็อาจจะกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จากปี 2500 ถึงวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี 2540 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7.6 ต่อปี และไม่เคยลดต่ำกว่าร้อยละ 4 ต่อปี รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้นกว่าเจ็ดเท่า

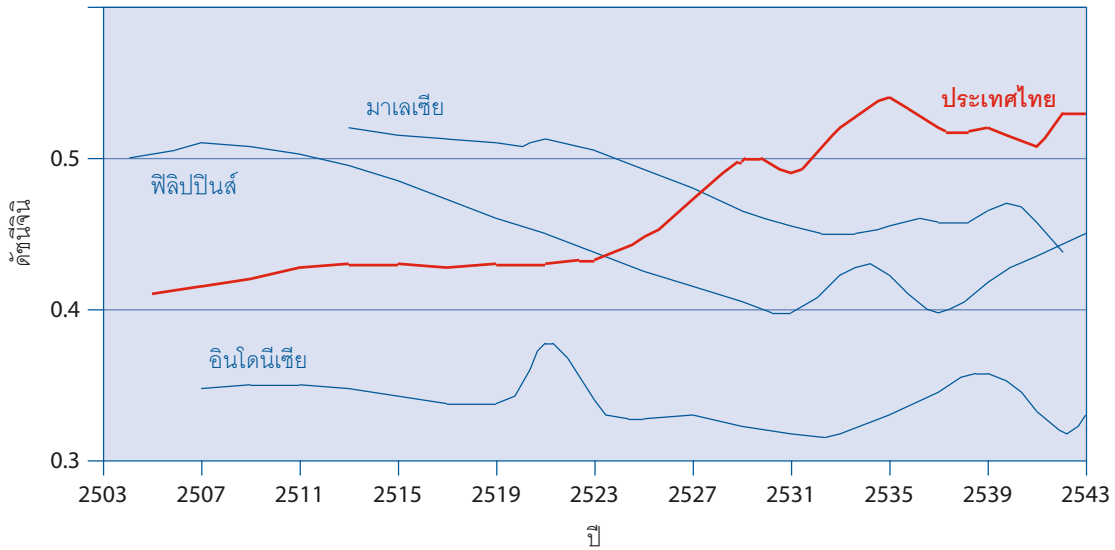
นักวางแผนคาดว่าเศรษฐกิจที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นนั้นจะค่อยๆ ไหลซึมจากส่วนกลางลงไปสู่ทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งก็ไม่อาจปฏิเสธข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ เนื่องจากสัดส่วนของความยากจนได้ลดลงจากร้อยละ 57 ในระหว่างปี 2505-2506 เหลือเพียงร้อยละ 11 ในปี 2547 ประชากรมีอายุเฉลี่ยเพิ่มขึ้น บริการรักษาสุขภาพดีขึ้น มีคนจำนวนมากที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ในปี 2518 สถานการณ์การพัฒนามนุษย์ของประเทศไทยตามดัชนีการพัฒนามนุษย์ที่จัดทำโดยสหประชาชาติอยู่ในลำดับค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่มีระดับรายได้ต่อหัวประชากรใกล้เคียงกัน ลำดับดังกล่าวได้ถูกเลื่อนให้สูงขึ้นตลอดเวลาในสองทศวรรษต่อมา (ดูแผนภูมิ 2.2)

มีเหตุผลมากมายที่จะยกย่องว่าการพัฒนาของประเทศไทยในยุคสมัยดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นปัญหาสำคัญสี่ประการที่ต้องพูดถึง

สามประเด็นแรกเป็นสิ่งที่ทราบกันโดยทั่วไป จึงเพียงนำมาซ้ำอีกครั้งเท่านั้น ประเด็นดังกล่าวประกอบด้วยความไม่เท่าเทียมของรายได้ที่เพิ่มขึ้น ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ความล้มเหลวของครอบครัวและชุมชน และประเด็นที่สี่ คือความทุกข์ของคนในสังคมที่ไม่สามารถควบคุมชีวิตและอนาคตของตนเองได้ ประเด็นนี้จำเป็นจะต้องได้รับคำอธิบายเพิ่มขึ้น เนื่องจากยังมีได้เป็นที่ตระหนักมากนัก แต่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากจะประเมินจากแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ความไม่เท่าเทียมของรายได้ ตามทฤษฎีและปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในหลายแห่ง อาจกล่าวได้ว่า รายได้ของประชาชนในประเทศที่กำลังพัฒนามักจะมีความแตกต่างกันสูงมากในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา แต่ในระยะต่อมาแนวโน้มดังกล่าวจะเปลี่ยนไป แต่สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้นเป็นเวลาถึง 40 กว่าปีแล้วที่ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ถึงแม้ว่าในระยะสองสามปีที่ผ่านมา จะเริ่มมีแนวโน้มที่ดีขึ้นคือความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ไม่เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญในระยะยาว และยังเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีระดับเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน ความแตกต่างดังกล่าวก็ยังปรากฏเด่นชัดมากขึ้น

แผนภูมิ 2.3 แนวโน้มความเหลื่อมล้ำ (ตามดัชนีจีดี) ปี 2503-2543

ที่มา: ศาสตราจารย์ ฮาล ฮิล มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย

มีเหตุผลหลายอย่างที่จะอธิบายข้อเท็จจริงดังกล่าว การใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มีลักษณะที่มีกระจายอย่างไม่เท่าเทียมกันเป็นอย่างไร นโยบายทางการศึกษาให้ความสำคัญกับอุดมศึกษามากกว่ามัธยมศึกษา อีกทั้งการให้การอุดหนุนทางการศึกษาได้ช่วยให้ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีได้รับผลประโยชน์มากกว่าผู้ที่ยากจน

อย่างไรก็ตามเหตุผลหลักของความแตกต่างของรายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นเกิดจากชะตากรรมที่ต่างกันระหว่างเศรษฐกิจเมืองและเศรษฐกิจในชนบท ถ้าพิจารณาในระยะยาวจะพบว่าราคาสินค้าเกษตรได้ลดลงอย่างมาก ชาวนาที่คิดจะซื้อรถมอเตอร์ไซด์มาใช้ด้วยการเอาข้าวไปแลก จะต้องใช้ปริมาณข้าวที่เพิ่มขึ้นถึงสี่เท่าตัวในปี 2543 เมื่อเทียบกับสี่สิบปีก่อนหน้านั้น

เนื่องจากรัฐบาลได้เริ่มต้นการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม การลงทุนเพื่อส่งเสริมภาคเกษตรจึงลดลงอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างทางอำนาจตลอดจนวิกฤตที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม ทำให้คนจำนวนมากไม่มีที่ทำกิน ไม่มีแหล่งน้ำและทรัพยากรป่า ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา สำหรับเกษตรกรเป็นจำนวนมาก นโยบายส่งเสริมการผลิตที่เน้นการส่งออกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก กลับทำให้พวกเขามีรายได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง และยิ่งเมื่อมีความไม่แน่นอนในตลาดสูงก็ยิ่งง่ายที่จะทำให้พวกเขาตกอยู่ในวังวนของหนี้สิน

การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ประเทศไทยได้เปลี่ยนจากการเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์มากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ไปสู่การเป็นประเทศที่มีทรัพยากรจำกัดเพียงชั่วอายุคนรุ่นเดียว สาเหตุสำคัญเกิดจากจังหวะและความเร็วของการขยายตัวของเศรษฐกิจ ประกอบกับความล้มเหลว

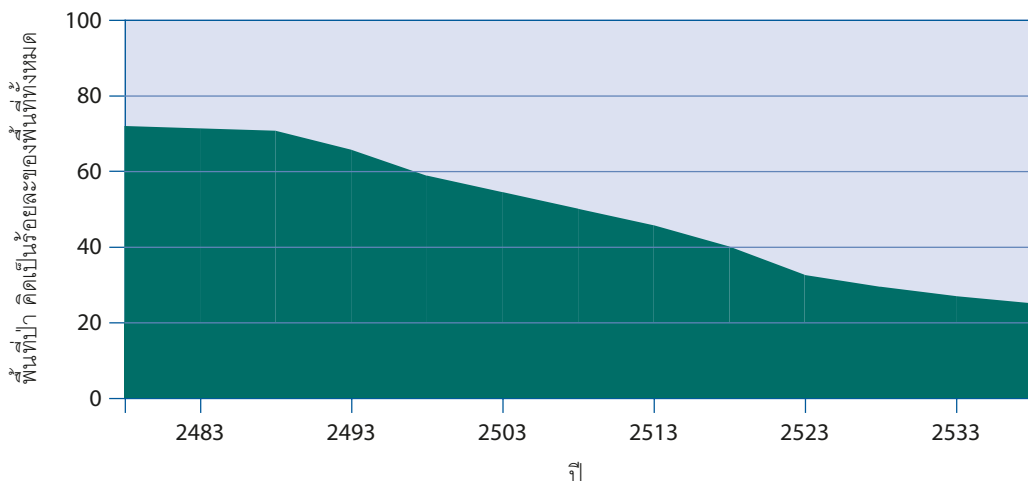
อย่างสิ้นเชิงในการกำหนดมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากร สัญญาที่แสดงถึงความล้มเหลวดังกล่าวที่เห็นได้งายก็คือพื้นที่ป่าทั่วประเทศที่ลดลงถึงสองในสามส่วนในระหว่างปี 2490 ถึงปี 2543 ถึงแม้ข้อมูลล่าสุดของปี 2543 จะระบุว่า พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 33 แต่ยังคงมีการถกเถียงกันว่า ตัวเลขที่เพิ่มขึ้นนี้ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการอ่าน และแปลผลภาพถ่ายจากดาวเทียม ไม่ได้เกิดจากการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่าจริง ๆ

สิ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันก็คือ แรงกดดันที่มีต่อเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากความต้องการใช้น้ำในภาคเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการแย่งใช้น้ำจากภาคเกษตรมากขึ้น ในขณะที่อุปทานของน้ำทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบันยังมีปริมาณคงที่ ปีใดที่มีปริมาณฝนตกน้อยจะก่อให้เกิดความขัดแย้งโดยทั่วไประหว่างผู้ใช้น้ำในชนบทและในเมือง แต่ถ้าปีใดฝนตกมากก็จะเป็นปัญหาที่ท่วมและโคลนถล่มตามมาเนื่องจากพื้นที่ป่าลดลงมาก

ที่กล่าวมาแล้วเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาและสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ยังมีปัญหามากมายอันเกิดจากการทิ้งของเสีย มลภาวะในเมือง การลดลงอย่างรวดเร็วของสัตว์น้ำ และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การล่มสลายทางสังคม ฐานรากที่สำคัญของสังคมในท้องถิ่นกำลังได้รับความกระทบกระเทือนอย่างแรง ประเพณีที่ดีงามของการลงแขกตลอดจนประเพณีของการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบต่างๆ ในท้องถิ่นได้หายไปอย่างรวดเร็วของสองทศวรรษ เมื่อเกิดการทำการเกษตรเพื่อสนองตลาดอย่างเข้มข้น รายได้จากภาคการเกษตรลดลง

แผนภูมิ 2.4 สัดส่วนของพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ดินทั้งหมด ปี 2478-2538

ที่มา: กรมป่าไม้

ขณะที่ความต้องการแรงงานจากภาคเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ครอบครัวในชนบทจำนวนมากมีชีวิตอยู่รอดได้จากการส่งสมาชิกในครอบครัวที่เป็นหนุ่มสาวไปทำงานในเมือง (หรือต่างประเทศ) เพื่อที่จะได้มีเงินจำนวนหนึ่งส่งกลับมา ช่วยทำให้ทางบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ครอบครัวต้องแตกแยกกันเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นประชากรในหมู่บ้านลดลงเหลือแต่เด็กและผู้สูงอายุรวมทั้งคนในวัยทำงานจำนวนไม่มากนัก มีเด็ก ๆ จำนวนมากที่เติบโตขึ้นมาโดยมีโอกาสดูแลหน้าพ่อแม่ของพวกเขาเพียงในระยะเวลาล้วน ๆ ในช่วงเทศกาลเท่านั้น

การสูญเสียความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเอง เทคโนโลยี ตลอดจนวิธีการเพื่อการพัฒนาประเทศไทยถูกนำเข้ามาจากต่างประเทศ และถูกส่งจากบนลงล่าง ซึ่งเป็นเรื่องที่ขัดกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยในอดีตถึงแม้เศรษฐกิจของประเทศไทยจะพึ่งการส่งออกข้าวเป็นหลักโดยมีการขยายตัวอย่างมากในศตวรรษก่อน แต่การเพิ่มผลผลิตก็ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ในประเทศเป็นหลักตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา การขยายตัวของผลผลิตต้องพึ่งพาอุปสงค์ เทคโนโลยี ทุน ตลอดจนวิธีการผลิตที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศทั้งสิ้นทำให้เกิดการพึ่งพาภายนอกสูง ภายหลังจากที่มีโครงข่ายโทรคมนาคมและการขนส่งที่เชื่อมต่อหมู่บ้านเข้าสู่กรุงเทพฯและโลกภายนอก สินค้าและข่าวสารก็ได้ไหลผ่านช่องทางเหล่านี้ได้สะดวกยิ่งขึ้นกว่าการสื่อสารคมนาคมระหว่างหมู่บ้านด้วยกันหรือแม้กระทั่งระหว่างประเทศไทยเองกับประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อก้าวสู่ยุคอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบขึ้นการติดต่อสื่อสารยิ่งเป็นไปในรูปแบบดังกล่าวเด่นชัดยิ่งขึ้น

คนส่วนใหญ่ถูกดึงเข้าสู่ระบบการผลิตในลักษณะที่แต่ละคนมีความสามารถในการควบคุมการผลิตดังกล่าวได้น้อยมาก เพราะข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็นสำหรับการผลิตและการตลาดในระบบดังกล่าวถูก

กำหนดและส่งผ่านเข้ามาจากภายนอกทั้งสิ้นมิใช่ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงหรือภูมิปัญญาเดิมของเกษตรกรทำให้ทุกคนต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายกรณี พวกเขาถูกจูงใจให้ลงทุนในเรื่องใหม่ ๆ ด้วยความหวังว่าจะได้ผลตอบแทนที่สูงขึ้น แต่กลับไม่มีความสามารถในการจัดการกับความผันผวนในเรื่องราคาและปริมาณผลผลิตในตลาดโลกได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือการควบคุม ดังนั้นหนี้สินในภาคชนบทจึงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุคการพัฒนาที่ผ่านมา พระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปี 2540 ในส่วนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงได้มีกรกล่าวถึงกรณีที่โครงการหลายโครงการตั้งความหวังไว้สูง แต่กลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง หรือบุคคลที่ต้องล้มละลายจากหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนโดยขาดความระมัดระวัง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่คล้าย ๆ กับสาเหตุของวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ที่เกิดจากการก่อหนี้ต่างประเทศขนาดใหญ่ก่อนหน้านี้ พระราชดำริดังกล่าวทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจถึงสาเหตุของการเกิดวิกฤตได้ง่ายขึ้น

นอกจากจะมีความเปราะบางต่อปัญหาทางกายภาพต่าง ๆ แล้ว คนจำนวนมากยังมีความวิตกกังวลทางจิตใจเพิ่มขึ้นจากการตกเป็นเหยื่อของพลวัตทางเศรษฐกิจและสังคมที่อยู่นอกเหนือความสามารถในการควบคุมจากภายในท้องถิ่นหรือประเทศ ในอดีตภัยคุกคามที่มีต่อเศรษฐกิจในท้องถิ่นอาจจะเป็นเรื่องพื้นฐาน เช่นฝนตกน้อยเกินไป หรือภัยพิบัติอันเกิดจากสัตว์ป่า สำหรับกรณีดังกล่าวชาวบ้านมีวิธีการป้องกันและรับมือกับเหตุการณ์เช่นนั้นด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์ตรงแต่ในยุคใหม่ ความไม่มั่นคงในชีวิตเกิดจากความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตในตลาดโลกซึ่งเข้ามาแทนที่ปัญหาปริมาณน้ำฝน ส่วนความหวาดกลัวสัตว์ร้ายกลับถูกแทนที่ด้วยความกลัวสถานการณ์ที่ผันผวนในตลาดโลก

ในปี 2540 ชีวิตของคนชนบทได้รับผลกระทบจากวิกฤตระดับโลกซึ่งเกิดจากการไหลเข้าออกของเงินทุนที่ถูกกำหนดโดยคนที่อยู่ห่างไกลออกไปมาก และการตัดสินใจของรัฐบาลที่อยู่ในเมืองหลวง

ความรู้สึกปราศจากซึ่งอำนาจในการจัดการกับชีวิตการผลิต ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชนได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความกังวล และความไม่พอใจของประชาชนจำนวนมาก

...และปฏิกริยาตอบโต้

ความกังวลที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการถูกทำลายแบ่งแยก ความไม่ยั่งยืน ตลอดจนการถูกลดทอนอำนาจอันเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการอภิปรายถกเถียง และความไม่พอใจในระดับประเทศ ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ความไม่พอใจดังกล่าว ช่วยเสริมให้ฝ่ายก่อการคอมมิวนิสต์เข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ได้เกือบ 20 ปี ในขณะที่ขบวนการได้ตอบจากส่วนอื่น ๆ พยายามนำเสนอทางออกแบบสันติโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากระดับเล็ก ๆ ก่อนแต่ก็มีลักษณะการปฏิวัติทางความคิดร่วมอยู่ในทางออกเหล่านี้ด้วย แนวทางนี้เกิดจากเกษตรกร ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ นักพัฒนา เจ้าหน้าที่ของรัฐ ครูอาจารย์ และผู้นำความคิดในสังคม

ความไม่พึงพอใจดังกล่าวทำให้เกิดวาทกรรม และประเด็นใหม่ ๆ ในการแก้ไขสถานการณ์ เช่น

- การพูดถึงการฟื้นฟูสำนึกของความเป็นชุมชน ทั้งที่เป็นจริงและที่เป็นอุดมการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์
- การฟื้นฟูความสามารถในการพึ่งตนเอง เพื่อเป็นเกราะป้องกันวิกฤตการณ์ที่อยู่นอกความคาดหว้ง
- การนำคำสอนจากพุทธศาสนาที่เน้นความพอประมาณ และการยกระดับจิตวิญญาณ มาเป็นเครื่องต่อสู้กับลัทธิวัตถุนิยมและการบริโภคที่เป็นโทษต่อการพัฒนาทางจิต
- การสร้างเครือข่ายในแนวนอนเพื่อระดมความคิด แบ่งปันวิธีการและประสบการณ์

กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดกิจกรรมทางเลือกที่กลายเป็นชุมชนทรัพยากรปัญญาจำนวนมาก เช่น ธนาคารโคกระบือ กลุ่มสังขะออมทรัพย์ โครงการป่าชุมชน และไร่นาสวนผสมเพื่อการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

จนกระทั่งในทศวรรษ 2530 กระบวนการดังกล่าวก่อรูปเป็นกลุ่มต่อรองที่มีความเข้มแข็งพอที่จะผลักดันความคิดเห็นเหล่านี้ให้บังเกิดเป็นนโยบายพัฒนา

ในระดับชาติ กลุ่มต่อรองดังกล่าวเริ่มมีอิทธิพลต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ซึ่งเริ่มมีผลในทางปฏิบัติในปี 2535 และมีผลมากยิ่งขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540 บทนำของแผนดังกล่าวได้สรุปภาพทั้งหมดของการพัฒนาสามสิบหกปีที่ผ่านมาไว้อย่างแหลมคมและตรงประเด็นกล่าวคือ “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหการพัฒนาไม่ยั่งยืน” แผนดังกล่าวได้สัญญาว่าจะเป็น “ก้าวแรกที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ในระยะยาวของสังคมไทยในอุดมคติ” โดยการ “ปรับเปลี่ยนจากการเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจไปสู่การพัฒนาโดยมีคนเป็นศูนย์กลาง” จุดเน้นที่สำคัญคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการจัดศึกษา สาธารณสุขและสวัสดิการสังคม การกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้นด้วยการเน้นบทบาทของภูมิภาค การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน ตลอดจนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วยการจัดการที่ดีขึ้นกว่าเดิม พร้อมกับส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น แต่เพียงไม่กี่เดือนภายหลังจากที่มีการนำแผนดังกล่าวมาใช้ ก็เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ขึ้น ทำให้จุดเน้นของรัฐบาลจำต้องเปลี่ยนจากวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในระยะยาวมาเป็นความอยู่รอดในระยะสั้น

จากโครงการพระราชดำริ...

ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีความห่วงใยว่า เกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศจะถูกกลืนจากยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ และอาจจะกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาไปในที่สุด

ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ทรงทำการค้นคว้าทดลองโครงการด้านการเกษตรหลายโครงการในพื้นที่บริเวณรอบ ๆ พระราชวังจิตรลดารโหฐาน โครงการดังกล่าวได้แก่การทดลองเลี้ยงปลาในกระชัง การปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ตลอดจนโครงการเลี้ยงโคนม และการแปรรูปอาหารจากนม จุดเน้นจะอยู่ที่การค้นหาเทคโนโลยีตลอดจนวิธีการที่เหมาะสมกับการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย ในช่วงทศวรรษ 2490 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงขับรถจี๊ปซึ่งเป็นพระราชพาหนะเข้าไปในพื้นที่บริเวณที่เป็นหล่มโคลนชายฝั่งทะเล ซึ่งทำให้รถของพระองค์ติดหล่มจำเป็นต้องขอให้ชาวบ้านในบริเวณนั้นออกมาช่วยดึงออก ในขณะที่นั้นพระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริว่า ถ้าจะให้ชาวบ้านดังกล่าวสร้างเป็นเขื่อนอย่างง่ายก็ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านในบริเวณนั้นเพื่อใช้สำหรับเลี้ยงปลา จัดสรรน้ำให้ไร่นา และเป็นแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค พระราชดำริดังกล่าวนำมาสู่การทำโครงการเขาเต่า ซึ่งเสร็จสมบูรณ์ในปี 2496 นับได้ว่าเป็นโครงการพระราชดำริโครงการแรกที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร (ดูกรอบข้อความ 2.1)

ในปีต่อ ๆ มา การเสด็จประพาสไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทำให้เกิดโครงการขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ในบรรดาโครงการ เหล่านี้ส่วนหนึ่งคือโครงการเขื่อนขนาดเล็กที่ออกแบบใช้เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง หรือปัญหาปริมาณน้ำฝนไม่แน่นอน โครงการอีก ส่วนหนึ่งจะเน้นการปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ หรือวิธีการ เพาะปลูกแบบใหม่ ซึ่งเหมาะสมกับระบบนิเวศใน ท้องถิ่น และเหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อย การ อนุรักษ์สภาพแวดล้อมโดยการใช้เทคโนโลยีแบบ ง่ายหรือวิธีการตามธรรมชาติ การทำฝนเทียมหรือที่ รู้จักกันในชื่อฝนหลวง การฟื้นฟูสภาพป่า การดูแล ด้านสุขภาพแก่ชุมชนที่อยู่ห่างไกล ตลอดจนการ สร้างโครงสร้างพื้นฐานในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกัน สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็ทรงส่งเสริมโครงการ เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้ แก่ครอบครัว

เมื่อถึงทศวรรษ 2520 โครงการเหล่านี้ได้มีจำนวน เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย รัฐบาลไทยที่ผ่านมาได้มีส่วน ส่งเสริมโครงการดังกล่าว โดยการสนับสนุนให้ข้าราชการจำนวนหนึ่งที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทาง ด้านเทคนิคเข้าไปช่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครง การชลประทาน เพื่อช่วยลดภาระงานของโครงการ พระราชดำริ ได้มีการสร้างศูนย์เพื่อการเรียนรู้และ ทดลองหกแห่ง กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเพื่อเผยแพร่ความรู้ที่รวบรวมจากโครงการพระ ราชดำริต่างๆ ให้แพร่ขยายไปได้อย่างกว้างขวาง มากยิ่งขึ้น

โครงการพระราชดำรินี้มีความหลากหลายเป็น อย่างยิ่ง แต่จุดเน้นที่สำคัญท่ามกลางความหลากหลายเหล่านี้ คือการทำเกษตรในระดับครอบครัว ให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะมีผลทำให้ชุมชนมีความเข้ม แข็ง เนื่องจากสามารถทำให้เกษตรกรแต่ละครอบครัว ลดความเสี่ยงจากต้องพึ่งพาน้ำฝนที่มีความไม่แน่นอนแต่เพียงอย่างเดียว และจากการปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิด รวมทั้งตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอันเนื่องมา จากความผันผวนของตลาด

...ถึงคำสอนของพระองค์

เริ่มจากที่พระองค์ทรงมีความสนพระราชหฤทัยใน งานพัฒนาชนบท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ทรงถ่ายทอดพระราชดำริของพระองค์ที่ได้จากการ ศึกษาด้วยพระองค์เอง ผ่านพระบรมราโชวาท แก่ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในพิธีพระราชทานปริญญา บัตร พระองค์ได้ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการ เกษตรที่มีต่อเศรษฐกิจของชาติ

เศรษฐกิจของประเทศไทยเราขึ้นอยู่กับเกษตร เป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นท่านต้องระลึกถึงสารอัน สำคัญยิ่งนี้อยู่เสมอและช่วยกันฟื้นฟูเกษตรกรรม ของประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปโดยรวดเร็ว

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญา บัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: ๑๘ เมษายน ๒๕๐๓)

พระองค์ได้ทรงตั้งคำถามกับการเน้นการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจมากเกินไป และเสนอให้นำมิติของการ พัฒนามนุษย์ มาเป็นจุดเน้นแทน

การส่งเสริมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่กำลังเร่งกระทำ อยู่ขณะนี้ คือการเพิ่มผลผลิต โดยที่ถือว่า ผลผลิต เป็นที่มาของรายได้ การผลิตนั้น ทุกคนคงเห็น ได้ไม่ยากว่า มีความเกี่ยวพันถึงความต้องการ ตลาด การจำหน่าย วิธีจัดกิจการ ตลอดจนถึง การนำรายได้ หรือผลประโยชน์จากการผลิตมา ใช้สอยบริโภคด้วย ดังนั้น การเพิ่มผลผลิตที่ถูก ต้อง จึงมิใช่การใช้วิชาการทางการเกษตรเพื่อ เพิ่มปริมาณผลผลิตแต่เพียงอย่างเดียว แต่หาก ต้องเป็นการใช้วิชาการทางการเกษตรประกอบ กับวิชาการด้านอื่น ๆ ช่วยให้ผู้ผลิตได้รับประโยชน์ ตอบแทนแรงงาน ความคิด และทุนของเขา ที่ ใช้ไปในการผลิตอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งให้ สามารถนำผลตอบแทนนั้นมาใช้สอยปรับปรุง สถานะความเป็นอยู่ให้มั่นคงขึ้นได้ด้วย

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญา บัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๑)

พระองค์ทรงเสนอให้มีการพัฒนาบนพื้นฐานความ เป็นจริง ซึ่งสามัญชนคนธรรมดาโดยทั่วไป สามารถ มีส่วนร่วมได้โดยมีความเสี่ยงต่อความเสียหายน้อยลง

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกินพอใช้ของ ประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้ วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตาม หลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพอควรและปฏิบัติ ได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและ สถานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญา บัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น: ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๖)

การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอมีพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้แน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว...

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น: ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

พระองค์ทรงไม่แนพระราชหฤทัยว่าการให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นทั่วโลกจะเป็นสิ่งที่พึงประสงค์หรือไม่

ขณะนี้เห็นได้ชัดว่า ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในหลายประเทศเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การทุ่มเทสร้างเครื่องจักรกลอันก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นใช้ในการผลิต ทำให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นรวดเร็วและมากมาย จนอาจถึงขั้นฟุ่มเฟือย พร้อมกันนั้นก็ทำให้คนว่างงานลงเพราะถูกเครื่องจักรกลแย่งไปทำ เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากตกต่ำทางเศรษฐกิจขึ้น เพราะคนที่ว่างงานยากจนลง และผู้ผลิตก็ขาดทุน เพราะสินค้าขายไม่ออก จึงน่าจะต้องดัดแปลงแนวคิดแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเจริญด้านอุตสาหกรรมไปบ้างให้สมดุลกับด้านอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอด

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า: ๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๘)

กรอบข้อความ 2.1 โครงการพระราชดำริ, พระมหากษัตริย์นักพัฒนา

เริ่มจากต้นรัชกาลของพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มโครงการที่หลากหลายตั้งแต่โครงการบรรเทาทุกข์จากภัยพิบัติ การศึกษาและสุขภาพ โดยพระองค์ได้ทรงเริ่มโครงการเพื่อต่อสู้กับโรคติดต่อและโรคเรื้อน รวมทั้งได้ทรงให้การสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบเป็นจำนวนมาก ในเวลาเดียวกันทรงมีความสนพระราชหฤทัยในโครงการด้านการเกษตรและการพัฒนาชนบทเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทั่วทุกแห่งในประเทศไทย พร้อมด้วยโครงการที่จะช่วยแก้ปัญหาให้แก่ประชาชน พระองค์ตรัสว่า “การจะทำโครงการอะไรก็ตามที่จะช่วยเหลือราษฎร มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักราษฎรที่เราต้องการจะช่วยเหลือเป็นอย่างดี” ในปัจจุบันมีโครงการพระราชดำริอยู่มากกว่า 3,000 โครงการ กระจายอยู่ทุกภูมิภาคในประเทศไทย

มูลนิธิโครงการหลวงได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2515 โดยเน้นการส่งเสริมให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่นและหันมาปลูกพืชอื่น ๆ แทน เช่น สตอร์เบอร์รี่ แอปเปิ้ล และพืชผักผลไม้เมืองหนาวอื่น ๆ อีกมาก ส่วนมูลนิธิชัยพัฒนา ตั้งขึ้นในปี 2531 โดยได้รับเงินบริจาคจากสาธารณชนเพื่อใช้ในโครงการกว่า 3,000 โครงการซึ่งมีความหลากหลายมากตั้งแต่การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ไปจนถึงการจัดทำบ่อน้ำลึก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงคิดค้นและประดิษฐ์ เครื่องบำบัดน้ำเสียโดยการเพิ่มปริมาณอากาศ ตลอดจนเทคนิคในการทำฝนเทียม ซึ่งได้มีการนำไปส่งเสริมในประเทศเพื่อนบ้านด้วย

เมื่อไม่นานมานี้ บุคคลากรที่มีประสบการณ์จากโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ได้รับเชิญจากประเทศติมอร์ตะวันออกให้ไปส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการนำรูปแบบการปลูกพืชทดแทนฝิ่นไปส่งเสริมที่ประเทศอัฟกานิสถานด้วย

สำหรับพสกนิกรของพระองค์แล้ว ภาพที่ประทับอยู่ความทรงจำของทุกคนไม่รู้เลือน ก็คือภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของพวกเราเสด็จพระราชดำเนินไปท่ามกลางทะเลโคลนบริเวณชายฝั่งน้ำ โดยสะพานล่องถ่ายรูปที่พระองค์และมีแผนที่อยู่ในพระหัตถ์ พร้อมทั้งอธิบายวิธีการทำงานให้แก่เจ้าหน้าที่ที่กำลังรับฟังด้วยความสนใจ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาที่ยิ่งใหญ่

การเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง

ตั้งแต่ปี 2529 เศรษฐกิจไทยได้เริ่มพุ่งทะยานขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากการเปิดประเทศอย่างกว้างขวางเพื่อตอบรับกระแสโลกาภิวัตน์ บ่อยครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรารภถึงความห่วงใยของพระองค์ต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจที่ปราศจากทิศทางและการควบคุม ในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศพุ่งขึ้นไปเกือบถึงจุดสูงสุดพระองค์ได้สร้างความประหลาดใจให้กับผู้ที่เห็นดั่งมากับการทะยานไปข้างหน้าของระบบเศรษฐกิจ โดยได้เสนอรูปแบบซึ่งดูเหมือนว่าจะขัดกับสูตรการขยายตัวอย่างไร้ขีดจำกัดของประเทศไทย

ในปี 2537 พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างของการทำการเกษตรในระดับครอบครัว โดยที่พระองค์ได้ทรงเริ่มทดลองรูปแบบดังกล่าวในพื้นที่ตัวอย่างขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรีประมาณสามถึงสี่ปีก่อนหน้านั้น ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นของการทะยานขึ้นของเศรษฐกิจไทย พื้นที่ดังกล่าวขาด 15 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินขนาดปานกลาง สำหรับการถือครองที่ดินของเกษตรกรรายย่อยโดยทั่วไปในประเทศไทย⁶ พื้นที่ดังกล่าวถูกแบ่งออกเป็น 4 แปลง ไร่ละ 30 ไร่ขุดบ่อให้สามารถเก็บน้ำไว้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร เพื่อใช้ในการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้งและใช้เลี้ยงปลา ไร่ละ 30 ไร่ใช้ในการปลูกข้าวให้พอเพียงสำหรับการบริโภคในครอบครัวตลอดทั้งปี อีกไร่ละ 30 ไร่ปลูกไม้ยืนต้น สวนผลไม้ และพืชผลอื่นๆ ที่เหลืออีกไร่ละ 10 ไร่ไว้เป็นบริเวณที่อยู่อาศัย ปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน มีการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การควบคุมวัชพืชตลอดจนการควบคุมแมลงศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติทั้งหมด ระบบการผลิตเน้นการเกื้อกูลกันระหว่างสัตว์เลี้ยงและพืชผลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีนี้ครอบครัวที่ทรงทดลองสามารถเลี้ยงตัวเองได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเล็งเห็นว่าตัวแบบนี้เป็นตัวแบบพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกภูมิภาคแต่ต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพของดิน น้ำ และเงื่อนไขเกี่ยวกับชนิดของพืชซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

ตัวแบบดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรของไทยในช่วงอายุคนที่ผ่านมา เพราะหลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่จะต้องพึ่งพาสารเคมีตลอดเวลา ทั้งยังให้ผลกำไรต่ำและยังต้องเสี่ยงกับความไม่แน่นอนของตลาด รูปแบบใหม่นี้ช่วยแก้ปัญหาของการขาดแคลนน้ำซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตลอดเวลา

เป็นวิธีการที่จะทำให้เกษตรกรมีชีวิตมั่นคง รูปแบบนี้อยู่บนพื้นฐานความเข้าใจความเป็นจริงที่ว่าตลาดไม่ได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับเกษตรกรรายย่อย เนื่องจากมีต้นทุนการตลาด (transaction costs) ซึ่งประกอบด้วยค่าขนส่ง และโอกาสที่ถูกเอาเปรียบจากผู้ซื้อที่มีอำนาจต่อรองสูงกว่า แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับว่า ตัวแบบนี้ “ปฏิบัติลำบาก เพราะผู้ที่ปฏิบัติต้องมีความเพียรและต้องอดทน”

ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผิน ตัวแบบดังกล่าวอาจจะดูเหมือนว่าเป็นการปฏิเสธตลาด แต่ในความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น การพึ่งตนเองมิได้หมายถึงการอยู่อย่างโดดเดี่ยว การทำไร่นาดังกล่าวในลักษณะดังกล่าว คาดได้ว่าในระยะยาวจะมีส่วนเกินของผลผลิตมากกว่าความจำเป็นที่จะบริโภคภายในครอบครัว ส่วนเกินดังกล่าวสามารถนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดท้องถิ่นได้ นอกจากนี้กรณีของไร่นาดังกล่าวเป็นเพียงขั้นต้นของการพัฒนาในสามขั้นตอนทั้งหมดด้วยกัน

การพัฒนาในขั้นตอนที่สองมีเป้าหมายอยู่ที่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนโดยการเพิ่มการผลิตและทำให้มีสินค้าและบริการในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ด้วยการนำเอาผลผลิตส่วนเกินของครอบครัวต่างๆ มาจัดการร่วมกันในระดับชุมชน การพึ่งตนเองในระดับชุมชนสามารถทำได้หลายทาง เช่น จัดตั้งกลุ่มการผลิตร่วมกัน กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน และระบบสวัสดิการทางสังคมอื่นๆ แนวคิดหลักคือการทำให้มีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นในชุมชนด้วยการแบ่งงานกันทำเพื่อให้ประหยัดและคุ้มทุนที่สุด ในขณะที่ยังคงยึดหลักการใช้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ในขั้นนี้การแลกเปลี่ยนกับภายนอกควรจะเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกันแต่ยังคงให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชนเป็นลำดับแรก เพราะช่วยให้ประหยัดค่าขนส่งและค่าการตลาดได้

ในขั้นที่สาม ชุมชนควรมีความสามารถที่จะติดต่อสัมพันธ์กับระบบตลาดและเศรษฐกิจนอกหมู่บ้าน เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เช่น จำหน่ายผลผลิตส่วนเกิน แสวงหาเทคโนโลยีและทรัพยากรจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจการของชุมชน เช่น การสร้างโรงสีข้าว ใช้บริการสินเชื่อธนาคารและสถาบันการเงินตลอดจนสถาบันทางเศรษฐกิจอื่นๆ และถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นก็อาจจะมีการเจรจาต่อรองความร่วมมือกับบรรษัทธุรกิจ เพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

⁶ ในประเทศไทยความคิดดังกล่าวนำไปสู่การทำไร่นาดังกล่าวตามสิ่งที่เรียกว่าทฤษฎีใหม่ แต่ในรายงานนี้จะไม่ใช้ชื่อดังกล่าวเนื่องจากเกรงว่าจะทำให้เข้าใจผิดว่าทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคนละเรื่องกันทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วทฤษฎีใหม่เป็นการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเสนอทฤษฎีดังกล่าวเพียงสามขั้นเท่าที่กล่าวมาแล้ว แต่ท้ายที่สุดแล้ว ก็จะต้องมีการพัฒนาต่อเนื่องไปสู่ระดับที่สูงและซับซ้อนยิ่งขึ้น

...แต่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ไปก้าวหน้าไปอีกว่า ไม่ใช่เพียงแต่ปลูกให้มีพอกิน ...ต้องมีพอที่จะตั้งโรงเรียน มีพอที่จะมีแม่แต่คิดปะ...ก็จะถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่เจริญในทุกทาง เจริญในทาง มีอยู่มีกิน คือไม่จนแล้วมีกิน แล้วก็มีอาหารใจ...ศิลปะ หรืออะไรอื่น ๆ ให้มาก ๆ

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๖)

ความสำคัญของทฤษฎีนี้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงต้องการสื่อก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวถึงแก่ราษฎรโดยทั่วไปโดยตรง ความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนโดยไม่หวังผลเลิศจนเกินไป ก่อนที่จะขยับตัวไปสู่ขั้นต่อไปจำเป็นจะต้องสร้างรากฐานที่มั่นคงของความสามารถในการพึ่งตนเอง มิฉะนั้นจะมีโอกาสที่จะประสบความล้มเหลว และอาจนำไปสู่การสูญเสียความมีอิสรภาพได้ พลังผลักดันการพัฒนาจะต้องเริ่มจากภายในบนพื้นฐานของ **การสะสมความรู้ การพึ่งตนเอง ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน การระเบิดจากภายใน และองค์ความรู้**

วิกฤตและความพอเพียง

เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทยในปี 2540 หลายคนแสดงความคิดเห็นว่าวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นการลงโทษประเทศไทย ที่มีผู้คนใช้ชีวิตเกินฐานะความเป็นจริง เนื่องจากต้องการให้ประเทศมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยได้ก่อนหน้าต่างประเทศไว้มากเพื่อนำไปลงทุนในโครงการที่เห็นได้ชัดว่าไม่มีความเหมาะสมแล้วปล่อยให้การเก็งกำไรทั้งในตลาดหุ้นและอสังหาริมทรัพย์ดำเนินไปตามกลไกเศรษฐกิจอย่างไร้ทิศทาง

พระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานสองปีต่อมาภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจครอบคลุมกว้างไกลไปมากกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ แต่สาระสำคัญยังคงเหมือนเดิม คือการทำงานเป็นขั้นตอน การสร้างพื้นฐานการพึ่งตนเองให้ได้ก่อนที่จะก้าวต่อไปข้างหน้า การประหยัด และการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา

อันนี้เคยบอกว่าความพอเพียงไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง. อย่างนั้นมันกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรืออำเภอ จะต้องมีความพอเพียง พอสมควร. บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก.

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

...และขอเตือนว่าถ้าทำทั้งหมดก็จะทำไม่ได้. ถ้าครอบครัวหนึ่ง หรือแม้หมู่บ้านหนึ่งทำเศรษฐกิจพอเพียงร้อยเปอร์เซ็นต์ก็จะเป็นการถอยหลังถึงสมัยหิน...

...ให้**พอเพียง**นี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราได้ แต่ว่าพอ. แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ.

บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่า ให้ยืนบนขาตัวเอง. คำว่ายืนบนขาตัวเองนี้มีบางคน พูดว่าชอบกล. ใครจะมายืนบนขา. คนอื่นมายืนบนขาเรา เราก็โกรธ แต่ตัวเองยืน บนขาตัวเองก็ต้องเสียหลัก หกล้มหรือล้มลง. อันนี้ก็เป็นการคิดที่อาจจะเฟื่องไปหน่อย. แต่ว่า เป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง). หมายความว่าสองขาของเราเนี่ย ยืนบนพื้น ให้อยู่ได้ไม่หกล้ม. ไม่ต้องไปขอความช่วยเหลือของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน.

ถ้าทุกประเทศมีความคิด - อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ - มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข.

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

หลักการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานก็เป็นหลักการเดียวกับที่เคยทรงแนะนำไว้ในเรื่องของการพัฒนาชนบทแบบค่อยเป็นค่อยไปเพียงแต่ในตอนนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้กับระบบเศรษฐกิจของชาติทั้งหมด หลักการพึ่งตนเองนั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงจากภายนอก การพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน พลังการพัฒนาจะต้องระเบิดจากภายใน ประเทศไทยอาจจะจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเข้าคลอง เพื่อจะทำให้การพัฒนาดำเนินไปตามทิศทางที่ประเทศสามารถกำหนดได้เอง คำที่มีความหมายสำคัญคือ “ความพอเพียง” ในปี 2541 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเสนอให้เรียกแนวทางการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษว่า “Sufficiency Economy”

บางคนอาจนำคำว่า “Sufficiency Economy” ไปสับสนกับคำว่า “Self-Sufficiency” ซึ่งหมายถึงการพึ่งตัวเองทั้งหมดโดยไม่พึ่งพาใครแม้แต่ตลาด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแก้ความเข้าใจผิดดังกล่าว

...พอมีพอกินของตัวเองไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง พอมีพอกินของตัวเองนั้นมันเป็นเศรษฐกิจ สมัย หิน สมัยหินเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมา ก็ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างอำเภอ จังหวัด ประเทศ ก็ต้องมีการแลกเปลี่ยนมีการไม่พอเพียงกัน ถึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง เศษ ๑ ส่วน ๔ ก็พอแล้ว...

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๒)

ขณะเดียวกันวิธิดังกล่าวก็อาจจะถูกตีความได้ว่าเป็นการปฏิเสธโลกาภิวัตน์โดยสิ้นเชิง แต่พระองค์ก็แก้ความเข้าใจผิดดังกล่าวโดยทรงกล่าวว่า

..สมัยนี้เป็นสมัยที่พูดกันได้ว่า “โลกาภิวัตน์” ก็จะต้องทำตามประเทศอื่นด้วย เพราะว่าถ้าเราไม่ทำตามประเทศอื่นตามคำสัญญาที่มีไว้ เขาอาจจะไม่พอใจ..”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

ทำให้ชัดเจนและถอดรหัส

พระราชดำรัสดังกล่าวได้รับการสนองรับเป็นอย่างดีระหว่างปี 2542-2543 ได้มีคณะทำงานที่ทำการศึกษาราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานเกี่ยวกับเรื่องนี้ และในที่สุดได้นำไปสู่ข้อสรุปเป็นคำจำกัดความที่ได้รับพระบรมราชานุมัติโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกใน

คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

อีกคณะทำงานหนึ่งได้สรุปขบยอดความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็นสามส่วน ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความจำเป็น ในการมีระบบภูมิคุ้มกัน

ความพอประมาณ มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าพอเพียงทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำว่าพอเพียงเป็นคำที่มีสองความหมายในขณะเดียวกันคือเพียงพอในความหมายที่ว่าไม่น้อยจนเกินไปขณะเดียวกันก็มีอีกความหมายหนึ่งคือไม่มากจนเกินไปซึ่งคำดังกล่าวสื่อความหมายไปในทางสายกลางระหว่างความต้องการกับความหุรหุราฟุ่มเฟือยระหว่างความยากลำบากกับความฝันที่ไม่อาจจะเป็นจริงดังนั้นคำดังกล่าวจึงมีความหมายถึงการพึ่งตนเองและการมีชีวิตอย่างเรียบง่าย

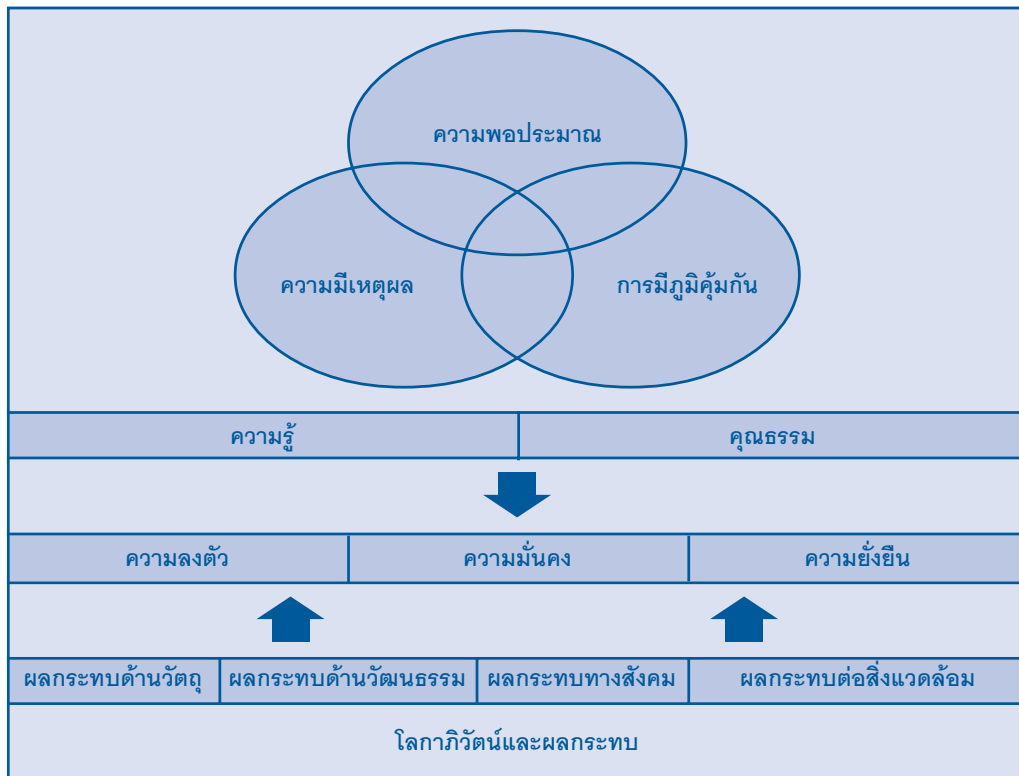
ความมีเหตุผล หมายถึงถึงทั้งการประเมินเหตุผลของการกระทำใด ๆ ก็ตามและการเข้าใจถึงผลที่จะตามมาอย่างถ่องแท้ซึ่งไม่ได้หมายถึงผลต่อตนเองเท่านั้น แต่ผลต่อผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย และไม่เฉพาะแต่ผลในระยะสั้นเท่านั้น แต่รวมทั้งผลในระยะยาวด้วย ดังนั้นความมีเหตุผลจึงต้องรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์ การรู้จักตนเอง การมองการณ์ไกลตลอดจนมีความเมตตาและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ความจำเป็นในการมีภูมิคุ้มกัน หมายถึงการสร้างความสามารถภายในที่จะช่วยให้ฟื้นตัวได้ง่าย หรือความสามารถที่จะอยู่ได้ในภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง หรือความสามารถในการปรับตัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก รวมทั้งความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมและไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้าซึ่งทั้งหมดนี้มีพื้นฐานจากความสามารถในการพึ่งตนเองและความมีวินัยในตนเอง

นอกจากองค์ประกอบของทั้งสามส่วนแล้ว ยังจะต้องประกอบด้วยอีกสองเงื่อนไขที่จะช่วยให้หลักการดังกล่าวเป็นไปด้วยดี นั่นก็คือเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม

ความรู้ มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าปรีชาญาณหรือคำว่า wisdom ในภาษาอังกฤษ เกิดจากการรวบรวมสะสมข้อมูล ความสามารถภายในที่จะเข้าใจความหมายของข้อมูลเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง และการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง

แผนภูมิที่ 2.5 เศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์

คุณธรรม หมายถึงความดี พฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อตรง ความพากเพียรพยายาม ความพร้อมที่จะทำงานหนัก และการไม่คิดเอารอดเอาเปรียบผู้อื่น

ทั้งสามส่วนดังกล่าวซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันนั้น มีความหมายที่ซ้อนกันอยู่และมีความเกี่ยวเนื่องกัน การมีเหตุผลนั้นย่อมบ่งชี้ถึงความพอประมาณ ในขณะที่ความพอประมาณจะไปสร้างภูมิคุ้มกัน ขณะเดียวกันการมีภูมิคุ้มกันนั้นเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการมีเหตุผล ส่วนเงื่อนไขของการมีความรู้คู่คุณธรรมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะหนุนช่วยองค์ประกอบทั้งสามให้ดำเนินไปได้อย่างมั่นคง โดยที่ทั้งสามส่วนนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาด (ดูแผนภูมิ 2.5)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้าหากจะทำการถอดรหัสของพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าว ก็จะได้หลักการที่สำคัญห้าประการคือ

- รู้ตนเองอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไร
- มีความซื่อสัตย์สุจริตและความเพียร
- ดำเนินการตามแนวทางสายกลางและหลีกเลี่ยงการกระทำที่สุดขั้ว

- มีเหตุผล และไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ
- สร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างรุนแรง

ขอบเขตและการประยุกต์ใช้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ชัดว่าพระราชดำริดังกล่าวนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของ“เศรษฐกิจ” หรือ “ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์” แต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจ ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตได้ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน โครงการต่าง ๆ ภาคธุรกิจ ประเทศชาติ ตลอดจนโลกทั้งโลก

ในระดับที่ง่ายที่สุดคือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทุกคน ส่วนในระดับที่ซับซ้อนกว่านั้นคือ ใช้ในการประกาศพันธกิจของประเทศ แนวทางดังกล่าวมีความหมายว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ (หรือวิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ) ไม่ควรจะถูกแยกออกจากเรื่องพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งในทางญาณวิทยาและจริยธรรม นั่นคือเรื่องของการตอบคำถามว่า “เรารู้และเข้าใจเรื่องต่างๆ ได้อย่างไร” และ “เราจะมีพฤติกรรมแบบใดต่อเรื่องนั้นๆ”

แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเป็นปรัชญานำทาง ในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรง อยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน

(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9)

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่ทฤษฎีที่จะนำมาใช้ล้มล้าง ทฤษฎีอื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นคู่แข่ง แต่เป็นวิธีการคิด ที่จะนำเอาไปประกอบกับองค์ความรู้และทฤษฎีใน สาขาต่าง ๆ นักเศรษฐศาสตร์ของไทยได้แสดงถึง ความเข้าใจและยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดย ไม่จำเป็นที่จะต้องโยนทฤษฎีตลอดจนเทคนิคที่ใช้ใน วิชาชีพของตนทิ้งไป (ดูกรอบข้อความ 2.2)

ในแง่ของเศรษฐกิจ แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นความสำคัญในการปกป้องประเทศและประชาชน จากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่อาจ จะเกิดขึ้น โดยไม่ปฏิเสธโลกาภิวัตน์ ตามที่คำจำกัด ความของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการอธิบาย เรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่การเกษตรทฤษฎีใหม่ เน้นความเข้มแข็งของชุมชนและความสามารถในการ พึ่งตนเอง เพื่อที่จะช่วยให้สามารถอยู่กับโลกที่อยู่ ห่างไกลออกไปจากชุมชนของพวกเขาได้

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเรื่องของการอยู่ได้เป็นอย่างดี ด้กับโลกาภิวัตน์ ไม่ใช่เป็นการปฏิเสธโลกาภิวัตน์ อย่างสิ้นเชิง

พื้นฐานปรัชญา

ในระดับที่สูงขึ้นไป แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำทนายกรอบความคิดวิชาเศรษฐศาสตร์ที่รู้จักกัน โดยทั่วไป แม้จากมุมมองนี้เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความใกล้เคียงกับวิถีคิดแบบพุทธมากแต่ไม่อาจกล่าว ได้ว่าแนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือวัฒนธรรมใด เป็นการเฉพาะ เพราะปรัชญาพื้นฐานของแนวคิดนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และโลก ซึ่งมีอยู่ในทุก ศาสนา

ในพุทธศาสนา โลกคือสถานที่แห่งความทุกข์ ทันทิที่ มนุษย์อุบัติขึ้นมาในโลกนั้นย่อมมีความทุกข์ติดตาม มาด้วย แต่คำสอนของพระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็น ว่ามนุษย์แต่ละคน มีความสามารถที่จะหลุดพ้นจาก ความทุกข์ได้โดยการพัฒนาจิต เพื่อเข้าใจสาเหตุ แห่งทุกข์และในที่สุดก็สามารถหลุดพ้นความทุกข์ได้ ทั้งหมดนี้แต่ละคนจะต้องเรียนรู้และพัฒนาจิตของ ตนด้วยตนเอง ไม่มีใครหรือองค์กรใดจากภายนอก จะสร้างทางลัดให้ได้ ความสุขเกิดจากการที่ภาวะ ความทุกข์ในจิตใจหมดไป

ในขณะที่วิชาเศรษฐศาสตร์ถูกสร้างขึ้นมาจากความ คิดที่ว่า มนุษย์แต่ละคนมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วน ตน ความคิดดังกล่าวนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ให้ กับตนเองให้มากที่สุด รวมทั้งการบริโภคเพื่อที่จะได้ รับความสุขโดยมีตลาดทำหน้าที่ในการจัดสรรความ ชัดแย้งจนเกิดเป็นการลงตัวจนเป็นที่ยอมรับได้จาก ทุกฝ่าย

ถ้าหากจะวิเคราะห์ตรรกะดังกล่าวจากแง่มุมของพุทธ ธรรม คำอธิบายดังกล่าวจะดูไม่สมเหตุสมผล ทั้งนี้ เนื่องจากในโลกแห่งความเป็นจริง การบริโภคให้ มากที่สุดเมื่อเลยจุดหนึ่งไปแล้วจะไม่ทำให้ความสุข เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ในความเป็นจริง ความมั่งคั่งกลับ เป็นสาเหตุของความกระวนกระวายภายในจิตใจ การ แข่งขันเพื่อที่จะให้ได้สินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ก่อให้ เกิดความขัดแย้งและก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่ไร้แล้ว หมดไปอย่างเปล่าประโยชน์ขณะเดียวกันก็ไม่ปรากฏ ว่าตลาดสามารถสร้างความเป็นธรรมจากการแข่งขัน ได้ ผลลัพธ์สุดท้ายคือความไม่เท่าเทียมกันจะ เกิดขึ้น มีการเอาเปรียบกัน นำไปสู่ความไม่ สงบสุขจากการที่มีสมมติฐานว่าการเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตนจะนำไปสู่ความสุข วิชาเศรษฐศาสตร์ที่สอน กันอยู่ทั่วไป กลับเป็นทฤษฎีทางสังคมที่ทำให้ความ เห็นแก่ตัวกลายเป็นสถาบันและนำไปสู่ผลที่ไม่พึง ปรารถนา

ในทัศนะแบบพุทธ ความพยายามที่จะแสวงหาผล ประโยชน์แก่ตนเองจะยิ่งสร้างความเห็นแก่ตัวให้ มากขึ้น ความพยายามที่จะสนองความปรารถนาจะ กลับเป็นการกระตุ้นความปรารถนาให้มีความ รุนแรงมากยิ่งขึ้น ขณะที่ความเห็นแก่ตัวมิใช่เป็นสิ่งที่ หลีกเลี่ยงไม่ได้หรือแก้ไขไม่ได้ ทั้งนี้เพราะทุกคนมี ขีดความสามารถที่จะยกระดับจิตใจของตนเองได้ มนุษย์อาจจะเกิดมาพร้อมกับความเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตน แต่มนุษย์ก็มีความสามารถที่จะเอาชนะสิ่ง นั้นได้ แทนที่จะนึกถึงภาพของสังคมเศรษฐกิจที่เป็น สนามรบของการแข่งขัน น่าจะดีกว่าถ้าเราจะหาหน ทางเอาชนะความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนที่นำไปสู่ การแข่งขัน ด้วยการสอนให้ทุกคนเข้าใจว่ายังมีคน อื่น ๆ อยู่ร่วมโลกเดียวกันกับเรา และน่าจะเป็นสิ่งที่ ดียิ่งขึ้นถ้าเราจะปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นด้วยความเห็นใจ ด้วยความเมตตากรุณา ด้วยความเป็นธรรม และมี ใจกว้างขวาง ด้วยวิธีการเช่นนี้คนเหล่านั้นจะสามารถ พัฒนาจิตของตนให้สูงขึ้นได้ และจะช่วยให้กิจกรรม ทางเศรษฐกิจดำเนินไปในลักษณะที่ช่วยเหลือเกื้อ กูลกันได้ด้วย

กรอบข้อความ 2.2 เศรษฐิกพอเพียงกับนักเศรษฐศาสตร์ไทย

ในปลายปี 2542 นักเศรษฐศาสตร์แนวหน้าของไทยจำนวนมากได้มาประชุมร่วมกัน เพื่อทำความเข้าใจพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งหมดมีความเห็นร่วมกันว่าเศรษฐิกพอเพียงสามารถใช้ได้กับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เพราะยอมรับในเรื่องการค้าและโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับความคิดที่เน้นจุดที่ดีที่สุด (optimization) นอกจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้ยังอธิบายจากมุมมองที่ต่างกัน แต่มีความเห็นร่วมกันว่าพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีประโยชน์มากทั้งในด้านที่ช่วยให้เข้าใจว่าเพราะเหตุใดประเทศไทยจึงถูกดึงเข้าสู่วิกฤตในปี 2540 และช่วยให้ประเทศสามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมได้ในอนาคต

ทั้งหมดนักเศรษฐศาสตร์ได้สรุปว่าประเทศไทยละทิ้งหลักพอประมาณ โดยมีการบริโภคอย่างเกินตัว เป็นเหตุให้การออมลดลง มีผลทำให้ต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ ในขณะที่รัฐบาลก็ให้ความสำคัญกับการลงทุนที่ก่อให้เกิดปัญหาเช่นการสร้างทางหลวง เป็นเหตุให้มีการใช้รถยนต์ส่วนตัวมากขึ้นจนเกินความจำเป็น แทนที่จะเน้นการลงทุนที่น่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าเช่นการขนส่งมวลชน เป็นต้น บรรษัททั้งหลายก็ละเลยความจำเป็นในการมีภูมิคุ้มกัน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างหนี้มากกว่าการเพิ่มสินทรัพย์จากภายใน อีกทั้งไม่ประกันตนเองเพื่อได้รับการคุ้มครองจากการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของอัตราการแลกเปลี่ยน รัฐบาลเองก็ล้มเหลวในเรื่องของการมีเหตุผล โดยให้แรงจูงใจที่เอื้อประโยชน์ให้เฉพาะกิจการขนาดใหญ่ กิจการที่ใช้ทุนเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับฐานทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ ผู้กำหนดนโยบายของรัฐก็ประจบประแจงล้มเหลวในการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงในการพึ่งตนเอง โดยเน้นการลงทุนจากต่างประเทศเป็นหลัก แทนเน้นการลงทุนในโครงการวิจัยและพัฒนา การที่สาธารณชนขาดข้อมูลทางเศรษฐิกจึงที่สำคัญ มีผลทำให้ไม่มีการจัดการป้องกันตนเองไม่ให้อาลึกเข้าไปสู่วิกฤตดังกล่าว

เมื่อมองไปในอนาคต นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มดังกล่าวสรุปว่าประเทศมีความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันตนเอง หมายความว่าต้องสร้างระบบเตือนภัย ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดความผันผวนอย่างรุนแรงในตลาดโลก ต้องมีระบบบริหารความเสี่ยงที่ดีในบรรษัทธุรกิจ มีการทำให้อัตราเงินมีความเข้มแข็งด้วยธรรมาภิบาล มีการใช้อัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว และกำหนดเป้าหมายเงินเฟ้อเพื่อการมีวินัยในการบริหารเศรษฐิกในระดับมหภาค

การมีรากฐานของความพอเพียงที่ดีและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง จะต้องประกอบด้วยมาตรการที่จะเพิ่มเงินออม ตลอดจนมีการลงทุนในงานวิจัยและพัฒนามากขึ้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อสาธารณชนเพื่อที่จะได้มีความรู้ที่จำเป็นในการวางแผนและตัดสินใจ ความพอประมาณจะต้องประกอบไปด้วยระบบแรงจูงใจที่ได้รับการออกแบบเพื่อช่วยให้เกิดการแข่งขันในระดับที่ดีที่สุด พร้อมเปิดโอกาสให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐิกมากขึ้น แทนที่จะเน้นการให้การสนับสนุนเฉพาะแต่วิสาหกิจขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว

นักเศรษฐศาสตร์ดูจะมีความพึงพอใจเป็นพิเศษในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร ระหว่างการพึ่งตนเองและการแลกเปลี่ยนในระดับต่าง ๆ ซึ่งก็คือเป็นหัวใจสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์มักจะสอนว่าการแข่งขันอย่างเข้มข้นจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตที่สูงกว่า และประสิทธิภาพเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความสำเร็จในโลกของการแข่งขัน แต่ในอีกด้านหนึ่ง ประสบการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงก็ชี้ให้เห็นว่าประเทศจำเป็นต้องมีส่วนที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้วย เนื่องจากในปัจจุบันไม่สามารถทำนายได้ล่วงหน้าได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงจะเกิดขึ้นเมื่อใด พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ให้กรอบความคิดเกี่ยวกับดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพและการขยายตัวทางเศรษฐิก และระหว่างความปลอดภัยกับความมีเสถียรภาพ

ถึงแม้คำอธิบายในลักษณะดังกล่าวเป็นคำอธิบายที่ปรากฏอยู่ในพุทธธรรมแต่ก็เป็นคำอธิบายที่มีสอนอยู่ในทุกศาสนาที่มีการเน้นคุณธรรม การช่วยเหลือความรัก การให้และการแบ่งปัน (ดูกรอบข้อความ 2.3)

การเข้าใจภูมิหลังของความคิดแนวพุทธในลักษณะเช่นว่านี้ จะช่วยให้เข้าใจถึงความลึกซึ้งในอีกระดับหนึ่งของเศรษฐิกพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำที่มีความหมายสำคัญคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน คำสอนในพุทธธรรมเน้นให้มนุษย์หลีกเลี่ยงความสุดขั้วในทางใดทางหนึ่ง

การรับประทานอาหารมากเกินไปจะสร้างปัญหากับร่างกายเช่นเดียวกับการรับประทานอาหารน้อยเกินไป ความอยากได้อะไรมากจนเกินไปก็ยิ่งเป็นการสะสมกิเลส แต่ต้องการน้อยเกินไปก็อาจจะเกิดปัญหาในการดำรงสรีระของร่างกาย จุดที่ดีที่สุดคือจุดที่อยู่ระหว่างความเป็นสุขทั้งสอง ตรงนี้คือทางสายกลางหรือความพอประมาณ การเรียนรู้ที่จะค้นหาและค้นพบจุดดังกล่าว มีปัญหาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายว่า

...คือคำว่า**พอ**ก็**เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ**ตั้งนั่นเอง. คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มี**ความโลภน้อย** เมื่อ**มีความโลภน้อย** ก็**เบียดเบียนคนอื่นน้อย**. ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ - มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข. พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น. ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง.

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

กรอบข้อความ 2.3 ความพอเพียงกับศาสนา

เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นในสังคมที่มีชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องปกติที่จะมีพุทธธรรมเป็นพื้นฐานและมีการใช้คำที่มีอยู่ในพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า “ทางสายกลาง”

อย่างไรก็ตามอาจจะกล่าวได้เช่นกันว่าแนวคิดดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นผลผลิตของพุทธธรรมแต่เพียงเท่านั้น ในประเทศไทยผู้ที่สนับสนุนแนวคิดนี้จำนวนมากไม่ได้เป็นชาวพุทธ ชุมชนมุสลิมและนักบวชในนิกายคาทอลิกได้ให้การสนับสนุนแนวคิดนี้ด้วยเช่นกัน

ศาสนาส่วนใหญ่สอนว่าความโลภและการเห็นแก่ตัวเป็นบาปพร้อมทั้งยกย่องการให้และการแบ่งปัน รวมถึงความเมตตากรุณาว่าเป็นเครื่องมือในการทำลายความชั่วร้ายในจิตใจ ศาสนาคริสต์ส่งเสริมให้ทำบุญทำกุศล อิสลามกำหนดให้ผู้ที่เป็อิสลามิกชนถือเป็นหน้าที่จะต้องให้ทานในขณะเดียวกันทุกศาสนานำเสนอการมีวินัยในตนเอง ศาสนาคริสต์ยังให้ความสำคัญต่อการใช้ชีวิตแบบนักบวช ส่วนการถือศีลอดในฤดูรอมฎอนเป็นการเตือนสติไม่ให้เห็นแก่ตนเอง ศาสนาฮินดูส่งเสริมให้ทุกคนอดกลั้นต่อกิเลสในระดับต่างๆ เริ่มจากการอดอาหารในระยะสั้นไปจนถึงการหลุดพ้นจากโลกียสุข

การยกย่องความมีวินัยในตนเองเป็นการเตือนสติถึงอันตรายจากความโลภและการเอาตัวรอดเปรียบผู้อื่นในศาสนาต่างๆ ล้วนมีคำสอนและความเคลือบไหวในการประณามบริโภคนิยม สิ่งเหล่านี้มีพื้นฐานคุณธรรมในเรื่องการมีวินัยในตนเองและการให้ ทุกศาสนาเชื่อว่า อุดมการณ์ของการมีวินัยในตัวเอง หรือการควบคุมตนเอง เป็นรากฐานของกระบวนการที่จะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น ทั้งในทางวัตถุและจิตวิญญาณ

ในบริเวณรอบนอกของกรุงเทพมหานคร มีชุมชนมุสลิมแห่งหนึ่งที่มีความโดดเด่นในฐานะที่เป็น ตัวอย่างของการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับก้าวหน้า ชุมชนดังกล่าวได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอันเป็นผลจากการพัฒนาของเมือง แต่สามารถสร้างระบบป้องกันตนเองไม่ให้ถูกทำลายจากผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น เงินบริจาคให้ชุมชนตามหลักการของศาสนาอิสลามถูกใช้ไปเพื่อการลงทุนทางสังคมเพื่อรับกับสถานการณ์ใหม่ โครงการเหล่านี้ประกอบด้วยการสร้างโรงเรียน การออม กองทุน และมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ผู้จำเป็นจะต้องได้รับความช่วยเหลือ จากมุมมองของสมาชิกชุมชนดังกล่าว ทั้งศาสนาอิสลามและเศรษฐกิจพอเพียงต่างมีคำสอนอย่างเดียวกัน

“ศาสนาอิสลามสอนให้พวกเรายินดีที่จะให้ไม่เพียงแต่เงินหรือสิ่งของ แต่รวมถึงการส่งสอนและให้คำแนะนำตามหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง การมีแต่พอเพียงหมายถึงความสามารถในการให้ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาชีวิตแบบมุสลิมอยู่แล้ว ในการปฏิบัติตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง พวกเราไม่จำเป็นต้องได้รับคำแนะนำเพิ่มเติม เพราะว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นอยู่ในวิถีชีวิตของเราอยู่แล้ว”

คุณพ่อนิพนธ์ เทียนวิหาร นักบวชคาทอลิก ซึ่งเป็นนักกิจกรรมและนักทฤษฎีพัฒนาชุมชนในประเทศไทยมากกว่า 25 ปีได้กล่าวว่า “การยกระดับสำนึกในการพัฒนา เป็นการค้นหาสำนึกที่แท้จริงของชุมชน เพื่อที่จะสามารถยืนอยู่ได้เมื่อถูกรุกรานจากภายนอก” คุณพ่อนิพนธ์หวังว่าชุมชนจะต้องนำเอา “ทุนทางศาสนา” มาใช้ ไม่ว่าจะเป็ศาสนาพุทธ คริสเตียน อิสลามหรือแม้กระทั่งนิกายการนับถือผี เพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อสู้การรุกรานจากภายนอกดังกล่าว

กรอบข้อความ 2.4 เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยม

ตั้งแต่ครั้งเริ่มมีการรอบความคิดของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ก็เกิดแนวคิดกระแสทางเลือกที่แยกตัวออกไป โดยเรียกร้องให้เห็นความสำคัญของความเป็นมนุษย์ตลอดจนความสุขที่แท้จริงแทนสิ่งที่วิชาเศรษฐศาสตร์เน้นคือความสามารถในการสนองความต้องการตามกลไกของตลาด การให้ความสำคัญกับความเจริญทางเศรษฐกิจเหนือสิ่งอื่นใด โดยที่นักเศรษฐศาสตร์ทางเลือกนี้ได้มีการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย แต่อาจสรุปได้ตามแนวคิดในปัจจุบันว่า การพัฒนานั้นจะต้องประกอบไปด้วยมิติทั้งด้านวัตถุและจิตวิญญาณ

นักคิดในระยะแรกก่อตัวขึ้นโดยมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นฉากหลังมีผลทำให้เกิดการผลักดันและดึงคนออกไปจากภาคการเกษตรไปสู่โรงงาน หลังจากนั้นก็มีคนนำเครื่องจักรเข้ามาใช้แทนที่มนุษย์ ซีมอนด์ เดอ ซิสมอนดี (Simonde de Sismondi, ปี 2316-2385) เกรงว่า อุตสาหกรรมปฏิวัติจะทำให้แรงงานของมนุษย์มีความสำคัญไม่แตกต่างไปจากการทำงานของเครื่องจักร และได้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์อาจถูกทำให้หมดความหมายเมื่อสามารถพัฒนาเครื่องจักรมาใช้แทนที่การทำงานของมนุษย์ได้ ซิสมอนดีเขียนเอาไว้ว่า “การมีอยู่อย่างพอเพียงเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิต และต่อการพัฒนาทางคุณธรรมและจริยธรรมทุกด้านรวมทั้งพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์จะขาดมิได้”

นักเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมในยุคต่อมาเกิดขึ้นมาท่ามกลางฉากหลังของโลกาภิวัตน์ในยุคต้นภายใต้ลัทธิอาณานิคม มหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi, ปี 2412-2491) ผู้นำทางจิตวิญญาณของขบวนการเรียกร้องอิสรภาพของอินเดียได้ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง และการมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย เพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อต้านการครอบงำจากอาณานิคมที่มีตลาดเป็นปัจจัยสำคัญ ในความเห็นของท่าน ขบวนการต่อต้านอังกฤษและการแสวงหาความสงบภายในเพื่อชัยชนะในที่สุดนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

ยุคที่สามเกิดขึ้นในต้นยุคของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันซึ่งมาพร้อมกับความวิตกว่าขนาดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มไปในทางใหญ่โตยิ่งขึ้นจะลดทอนความเป็นมนุษย์ลงและจะมีผลต่อมนุษย์ทุกคนบนพื้นพิภพแห่งนี้ อี เอฟ ชูมาเคอร์ (E.F. Schumacher, ปี 2454-2520) ได้รับแรงบันดาลใจจากทั้ง คานธี และพุทธธรรม ในปี 2516 เขาได้ประกาศแนวคิดที่เรียกว่า “เล็ก ๆ น้อยงดงาม” (Small is beautiful) รวมทั้งได้สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาได้โดยไม่ต้องสูญเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์

และเมื่อไม่นานมานี้ก็ได้มีความคิดเกิดขึ้นใหม่ที่มีชื่อว่า “เศรษฐศาสตร์แห่งความสุข” เกิดขึ้นโดยมีฉากหลังเป็นความล้มเหลวของโลกในยุคปัจจุบัน ในปี 2517 ริชาร์ด อีสเตอร์ลิน (Richard Easterlin) ได้ชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่จำเป็นที่จะทำให้ความสุขเพิ่มขึ้น ภายหลังจากที่ความจำเป็นพื้นฐานได้รับการบำบัดแล้วในระดับหนึ่ง และในความเป็นจริงการที่พยายามเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและมีรายได้เพิ่มขึ้นยิ่งก่อให้เกิดความกังวลและความอิจฉา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีความไม่เท่าเทียมกันค่อนข้างสูง กษัตริย์จิกมี สิงเย วังชุก แห่งภูฏานทรงเน้นว่าความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness) มีความสำคัญยิ่งกว่าผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (Gross National Product)

เมื่อไม่นานมานี้ริชาร์ด เลย์ยาร์ด (Richard Layard) ได้สรุปว่า “ความสุขนั้นขึ้นอยู่กับชีวิตภายในของแต่ละคน ไม่น้อยไปกว่าสภาวะการณีกายนอก” เช่นเดียวกับชูมาเคอร์ เลย์ยาร์ดได้ใช้คำสอนในพุทธธรรมเพื่อโน้มนำให้เกิดทางเลือกใหม่ โดยนำเรื่องโยนิโสมนสิการหรือการไตร่ตรองภายในอย่างแยบคายมาใช้ในการปฏิบัติ และเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างความไว้วางใจ ความเมตตา และความคิดเชิงบวกเพื่อเอาชนะความอิจฉาริษยา ในขณะที่สังคมควรจะเน้นความจำเป็นในการให้การศึกษาแก่ “จิตวิญญาณ”

เจฟฟรีย์ แซคส์ (Jeffrey Sachs) ได้ให้ความสนใจกับการกลับมาให้ความสำคัญต่อความสุข ขณะเดียวกันก็เตือนว่ารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้ให้หลักประกันแก่สิทธิในการแสวงหาความสุข แต่ไม่ใช่สิทธิในการมีความสุขโดยตรง หรืออีกนัยหนึ่ง นิยามของความสุขนั้นเป็นเรื่องที่แต่ละคนจะตัดสินเอาเอง บทบาทของรัฐคือการเพิ่มโอกาสให้แก่ปัจเจกบุคคลในการแสวงหาความสุขที่แต่ละคนพยายามแสวงหา

ความ “มีเหตุผล” (reasonableness) ในเศรษฐิกิจพอเพียงต่างจากคำว่า “มีเหตุผล” (rationality) ของมนุษย์เศรษฐิกิจที่แสวงหาประโยชน์ส่วนตัว เพื่อสามารถบริโภคให้ได้มากที่สุด ความหมายในภาษาไทยของคำว่ามีเหตุผลนั้นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการและผล ตลอดจนแรงจูงใจและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ความมีเหตุผลหมายถึงความสามารถในการกำหนดเป้าหมายที่พอประมาณ แทนเป้าหมายที่สุดขีด ตลอดจนความสามารถในการตระหนักว่าในความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนั้นมีผลกระทบถึงผู้อื่นอย่างไรบ้าง ความพยายามในการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนนั้น แท้จริงเป็นการกระทำที่ไม่มีเหตุผลเพราะในที่สุดจะนำไปสู่ความขัดแย้งหรือความทุกข์มากกว่าความสุข เหตุผลจะต้องถูกใช้คู่กับความดีและความเมตตา ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาแทนความเห็นแก่ตัว ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ตรัสว่า

ข้าพเจ้าอยากให้ทุกคนคำนึงถึงกฎแห่งเหตุและผลว่าผลที่เกิดขึ้นเพราะเหตุ คือการกระทำและผลนั้นจะเป็นผลดีหรือผลเสียก็เพราะกระทำที่ดีหรือให้เสีย ดังนั้นการที่จะทำงานใดให้บรรลุผลที่พึงประสงค์จะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อนเป็นเบื้องต้น แล้วลงมือกระทำตามหลักเหตุผลด้วยความตั้งใจจริงและด้วยความสุจริตงานของแต่ละคนจึงจะเป็นผลดีและเชื่อได้ว่าผลงานของแต่ละคนจะประมวลกันเป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองได้ดังปรารถนา

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๓)

ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๙)

ความจำเป็นในการมีภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันสะท้อนความเข้าใจแบบพุทธเช่นกัน กล่าวคือในโลกที่มีความไม่แน่นอน เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้

ตลอดเวลา วิธีการที่จะจัดการกับสถานการณ์เช่นนี้ก็คือพยายามที่จะหลีกเลี่ยงความเสี่ยง พร้อมกับพัฒนาพื้นฐานที่มั่นคงของการพึ่งตนเอง เพื่อที่จะสามารถอยู่ได้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง

จากมุมมองดังกล่าว การปฏิบัติตนตามหลักการของเศรษฐิกิจพอเพียงเป็นรูปแบบของการเรียนรู้และฝึกฝน การพัฒนาจิตด้วยตนเองในระดับปัจเจกบุคคล แต่ละคนจะก้าวหน้าไปตามขั้นตอน โดยมีการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงของการพึ่งตนเองในแต่ละขั้น เน้นการพัฒนาขีดความสามารถภายใน เช่นเดียวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐิกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่มีการนำเสนอครั้งแรกในปี 2537 โครงการดังกล่าวมีการพัฒนาแบบเป็นขั้นตอน สร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง ตลอดจนความสามารถในการยืนอยู่ได้ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันในแต่ละขั้นตอน และสามารถก้าวต่อไปข้างหน้าในจังหวะก้าวที่ถูกกำหนดโดยพลวัตภายในของชุมชนความสำเร็จในฐานะที่เป็นเป้าหมายส่วนบุคคลและเป้าหมายของสังคมไม่ได้แยกออกจากกัน ทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเดียวกัน ความก้าวหน้าที่ทางวัตถุและจิตใจสามารถที่จะพัฒนาได้ควบคู่กันไป

ถึงแม้ว่าทั้งปรัชญาเศรษฐิกิจพอเพียง และเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมจะมีความคล้ายคลึงกัน (ดูรอบข้อความ 2.4) โดยการปฏิเสธหลักการบางประการที่ใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป แต่ความการขัดแย้งดังกล่าวมีลักษณะที่เป็น อนิงธรรม กล่าวคือยังสามารถใช้ทฤษฎีทั้งสองได้ในบริบทที่ถูกครอบงำโดยเศรษฐิกิจทุนนิยมได้ โดยนำเสนอทางเลือกและบทเรียนที่ช่วยปรับให้การพัฒนาแบบทุนนิยมมีความสมดุลและพอประมาณยิ่งขึ้น

ปรัชญาเศรษฐิกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นการทั้งอุปนัย (inductive) และนิรนัย (deductive) ในด้านหนึ่งเศรษฐิกิจพอเพียงเป็นผลที่ตกผลึกจากประสบการณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นข้อสรุปที่เกิดจากการปฏิบัติจริงว่าสิ่งใดได้ผลสิ่งใดไม่ได้ผลซึ่งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์การสังเกต การประเมิน แต่ในขณะเดียวกันพระราชดำริเศรษฐิกิจพอเพียงก็มีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของโลกและสถานภาพของมนุษย์ เศรษฐิกิจพอเพียงจึงเป็นการสร้างความผสมกลมกลืนระหว่างนิรนัยและอุปนัย ระหว่างหลักการและการปฏิบัติ ระหว่างการประยุกต์เข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงกับปรัชญาที่อยู่เบื้องหลัง ทำให้แนวทางดังกล่าวมีพลังอย่างยิ่ง

เศรษฐิกพอเพียงกับการพัฒนาคน

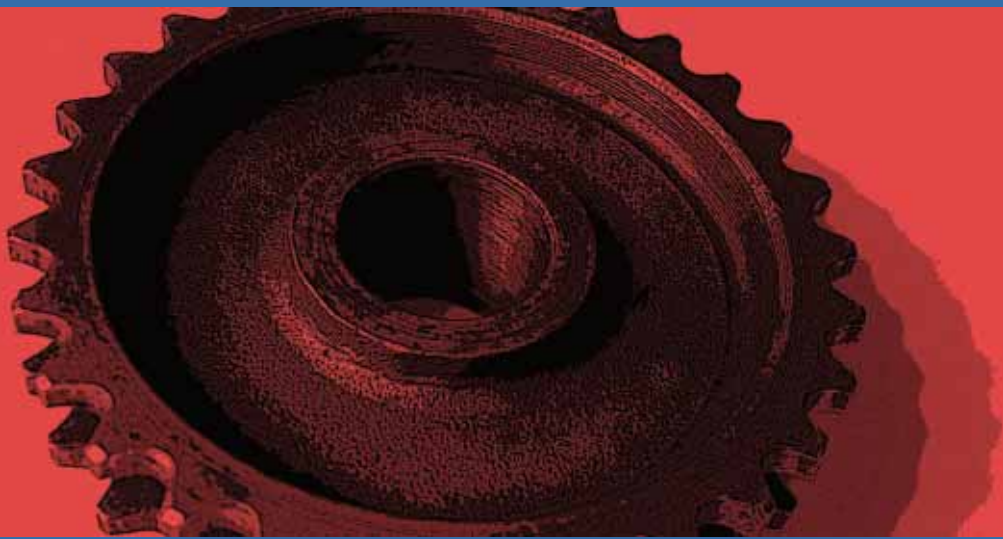
เศรษฐิกพอเพียงเป็นพันธมิตตามธรรมชาติกับการพัฒนาคน เพราะเศรษฐิกพอเพียงกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลาง โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การมีชีวิตที่ดี มีใช้ความมั่งคั่ง มีเรื่องของความยั่งยืนเป็นความคิดแกนกลาง เข้าใจถึงความจำเป็นในความมั่นคงของคนและการเพิ่มขีดความสามารถให้คนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้

อย่างไรก็ตาม เศรษฐิกพอเพียงนั้นเป็นเพียงพันธมิตมิใช่คู่แข่งของการพัฒนาคนทั้งนี้เพราะเศรษฐิกพอเพียงยังมีประเด็นเพิ่มเติมอีกสองเรื่อง

ประการแรกเศรษฐิกพอเพียงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นฐานจิตใจและจิตวิญญาณมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐิกพอเพียงถือว่าการพัฒนา

พื้นฐานจิตใจนั้นต้องเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทุกชนิดโดยไม่อาจแยกออกจากกันได้

ประการที่สอง เศรษฐิกพอเพียงได้เสนอแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งในระดับองค์กรหรือหน่วยงาน หรือรัฐบาล ตลอดไปจนถึงปัจเจกบุคคล โดยที่เศรษฐิกพอเพียงได้เสนอว่า **จะตัดสินใจอย่างไร** โดยที่ในบทต่อไปจะได้มีการนำเสนอกรณีศึกษาที่เศรษฐิกพอเพียงได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยในลักษณะต่างๆ กัน เริ่มจากชุมชนหมู่บ้านไปถึงกรมการบริหารในบรรษัทขนาดใหญ่ จากโรงเรียนไปจนกระทั่งหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาประเทศ

3

เศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ

ในบทนี้จะพูดถึงตัวอย่างการนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในงานพัฒนาต่าง ๆ ได้แก่ การเกษตร สิ่งแวดล้อม การศึกษา ธุรกิจ และการบริหารเศรษฐกิจมหภาค ตัวอย่างเหล่านี้มีความแตกต่างกันในระดับของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บางโครงการดำเนินการตามแนวทางนี้มาแล้วหลายปีแม้จะไม่ได้เรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียง บางโครงการเพิ่งเริ่มต้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นในประเทศและบางโครงการยังอยู่ในช่วงของการศึกษาวิจัยและทดลองว่าจะประยุกต์ใช้แนวคิดนี้อย่างไร แต่ทุกโครงการหรือกิจกรรมที่น่าเสนอในบทนี้ล้วนแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหลักการของความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว ความรอบรู้และความมีคุณธรรมนั้นเมื่อนำไปใช้ร่วมกันแล้วสามารถทำให้เกิดผลการพัฒนาที่ดีได้

โครงการรุ่นแรก ๆ จำนวนมากเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการสรุปแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นทางการ

โดยส่วนมากจะริเริ่มโดยกลุ่มคนที่อยู่ร่วมในสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์และในบริบททางวัฒนธรรมเดียวกันและมีแนวทางการดำเนินงานซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลจากการดำเนินงานมีส่วนช่วยต่อยอดให้หลักคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีความชัดเจนและตกผลึกในที่สุด ทิศทางของโครงการเหล่านี้มักจะไม่ค่อยคล้อยกัน หลายโครงการเริ่มจากการนำพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาและในโอกาสอื่น ๆ มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานและในระยะต่อมาเมื่อทรงพระราชทานแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ก็ได้นำหลักการต่าง ๆ ของแนวคิดนี้มาใช้อย่างเป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีจุดเริ่มต้นจากงานในภาคเกษตรและการพัฒนาชนบท ดังนั้นตัวอย่างแรกที่จะนำเสนอในบทนี้จึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรม

เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรกรรม: เครือข่ายอินแปง

ในปี 2530 ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งได้มาพบกันที่บ้านบัวซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ บนเทือกเขาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อหาทางออกให้กับปัญหาของทุกคนได้แก่ปัญหาหนี้สินจากการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อป้อนตลาด ที่ยิ่งปลูกก็ยิ่งมีหนี้สินพอกพูนขึ้น ผลจากการพบปะหารือกันอย่างต่อเนื่องในที่สุดก็ตัดสินใจร่วมกันว่าจะลดสัดส่วนของการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพิงตลาดภายนอกและหันมาปลูกพืชอาหารเพื่อการบริโภคเองให้มากขึ้น จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ในวันนั้น เครือข่ายเกษตรกรดั่งกล่าวได้เติบโตอย่างต่อเนื่องจนครอบคลุมหมู่บ้านเกือบ 900 แห่ง ใน 4 จังหวัด และมีสมาชิกมากกว่า 100,000 คนในปัจจุบัน และมีกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองในหลายด้านได้แก่ การเกษตร วิชาทฤษฎีชุมชน การดูแลสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการศึกษา

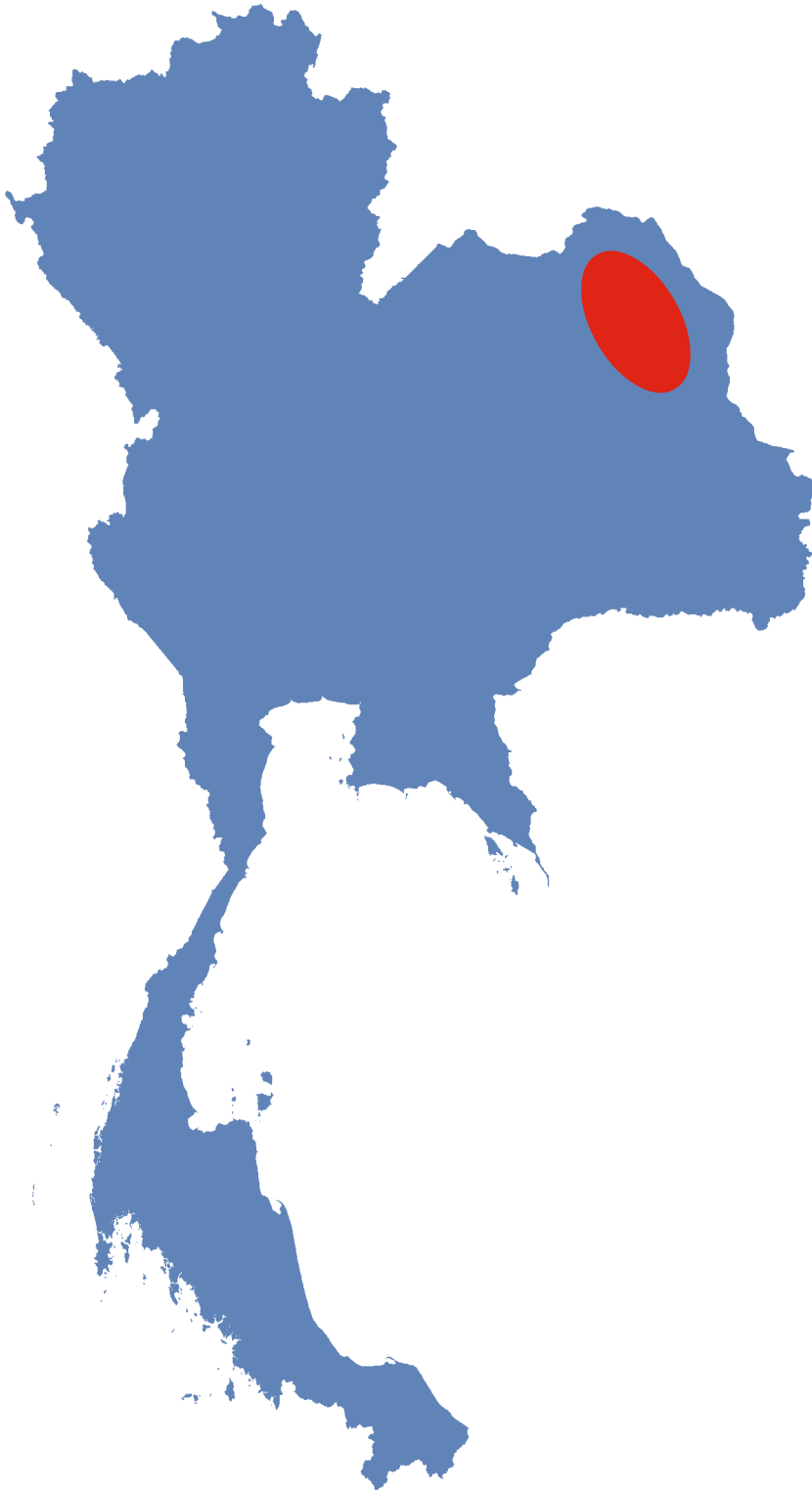
ถึงแม้ว่ากิจกรรมของเครือข่ายอินแปงจะเริ่มต้นจากการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคภายในชุมชนแต่ปัจจุบันนี้สมาชิกของเครือข่ายมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับกลุ่มและสถาบันทางการผลิตอื่น ๆ ภายนอกเครือข่ายด้วย ในขณะที่มีภาวะหนี้สินลดลงและมีความเป็นอยู่ดีขึ้น เครือข่ายได้ชื่อว่า “อินแปง” โดยปราชญ์ชาวบ้านผู้หนึ่งจากจังหวัดใกล้เคียงเป็นผู้ตั้งให้หลังจากที่ได้มาเห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่าและทรัพยากรธรรมชาติรอบ ๆ บ้านบัวซึ่งมีความงดงามราวกับพระอินทร์ได้มาสร้าง (แปง) ไว้

ก้าวแรก.....

บนเทือกเขาที่ทอดผ่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีพื้นที่ที่สามารถทำการเพาะปลูกได้อยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ดินทรายที่มีความเป็นกรดสูง เมื่อมีการขยายตลาดพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกในช่วงแผนพัฒนาฉบับแรก ๆ เป็นต้นมา ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนแถบนี้ได้หันมาทำไร่ มันสำปะหลังเป็นอาชีพหลักเพื่อส่งออกไปยังตลาดยุโรปเพื่อทำอาหารสัตว์ ในขณะที่เดียวกันก็อาศัยหาอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่น ๆ จากผืนป่าบริเวณรอบ ๆ ชุมชนเพื่อเป็นแหล่งรายได้เสริม เนื่องจากปริมาณผลผลิตที่ได้จากไร่มันสำปะหลังค่อนข้างต่ำ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยังคงยากจนและหลายจังหวัดในแถบนี้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีอัตราส่วนของคนจนสูงที่สุดในประเทศ

ยี่สิบวันปัญหาของชุมชนยิ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนขึ้น ราคา มันสำปะหลังในตลาดโลกตกต่ำลง ในขณะที่คุณภาพของดินก็เสื่อมโทรมลงจากการปลูกพืชชนิดเดียวซ้ำซากกันทุกปี การใช้สารเคมีในปริมาณที่สูงขึ้นทุกปีเพื่อเพิ่มผลผลิตก่อให้เกิดปัญหามลพิษในดินและน้ำตามมา พื้นที่ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์และงดงามเริ่มเสื่อมโทรมลงจากการตัดไม้ขายและการเปิดพื้นที่ป่าเพื่อการทำมาหากินเพิ่มขึ้น ผลกำไรจากมันสำปะหลังลดน้อยถอยลงอย่างต่อเนื่องและชาวบ้านเริ่มมีหนี้สินพอกพูนขึ้น

แผนภูมิ 3.1 แผนที่แสดงที่ตั้งของเครือข่ายอินแปง

กรอบข้อความ 3.1 จากพืชเศรษฐกิจสู่สวนเกษตร

พ่อเสริม อุดมณา เป็นหนึ่งในคณะผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายอินแปง พ่อเสริมเริ่มทำไร่มันสำปะหลังตั้งแต่ปี 2522 โดยกู้เงินมาลงทุน 5,000 บาท แต่เจ็ดปีต่อมากลับมีหนี้เพิ่มขึ้นเป็น 30,000 บาทจึงตัดสินใจว่า “จะเปลี่ยนไปปลูกพืชที่กินและใช้สอยในชีวิตประจำวันได้ก่อนและถ้ามีเหลือก็จะขายให้คนอื่น ๆ ในชุมชนหรือแปรรูปเองเพื่อเพิ่มมูลค่า”

พ่อเสริมจึงค่อย ๆ ลดพื้นที่การปลูกมันสำปะหลังลงและปลูกข้าว ผัก และผลไม้ลงไปแทนที่ บริเวณที่ลาดชันก็ปลูกไม้ยืนต้นชนิดต่าง ๆ จากเมล็ดพันธุ์ที่เก็บมาจากป่าภูพานใกล้หมู่บ้าน เป็นการช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศน์ของป่าไปด้วย ทำให้พื้นที่กล่าวขานกันในหมู่บ้านละแวกนั้นว่า “พ่อเสริมยกป่าภูพานมาไว้ที่บ้าน”

ภายในเวลาไม่กี่ปี พ่อเสริมก็พบว่าในสวนวนเกษตรของตนเองมีสิ่งจำเป็นต่อการบริโภคและใช้สอยในชีวิตประจำวันสำหรับครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียงเกือบครบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นอาหาร สมุนไพรรักษาโรค ไม้ใช้สอยหรือไม้ฟืน

“ผมปลูกทุกอย่างที่ต้องการกินและใช้ไว้ในสวนนี้โดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีเลย สังเกตดูต้นไม้ในป่าไม่ต้องมีการใส่ปุ๋ยต้นไม้ก็งาม เพราะในป่ามีต้นไม้หลายชนิดหลายขนาด ความต้องการอาหารในดินก็ไม่เหมือนกัน ต้นไม้ที่มีระบบรากลึกรากก็จะหากินในบริเวณที่ลึกกว่า เมื่อมันโตใบของมันก็ร่วงหล่นทับถมกันแล้วย่อยสลายกลายเป็นอาหารของไม้ขนาดเล็กที่รากของมันหากินในบริเวณที่ตื้นกว่า”

พ่อเสริมมีรายได้ทุกวันจากผลผลิตในสวนป่า นาข้าว บ่อปลา และเปิดไถที่เลี้ยงไว้ ภายในเวลาไม่กี่ปี พ่อเสริมก็เลิกปลูกมันสำปะหลังโดยสิ้นเชิง รายได้จากสวนวนเกษตรช่วยปลดหนี้สินเก่าได้ทั้งหมด ปัจจุบันนี้พ่อเสริมมีต้นไม้กว่า 260 ชนิดในสวนและมีโครงการจะเพิ่มให้ถึง 300 ชนิดภายใน 3-4 ปีนี้ นอกจากนี้ยังเลี้ยงวัวไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งพ่อเสริมบอกว่าเหมือนเป็นการออมทรัพย์ทางอ้อม เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินเป็นกรณีพิเศษ เช่นจ่ายค่าเรียนของลูกก็ขายวัวได้เงินมา โดยไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินใคร

“ทุกวันนี้ชีวิตของผมดีขึ้นมาก กินอาหารที่ปลอดภัยและสมุนไพรจากสวนของเราเอง สุขภาพก็แข็งแรง ช่วยป้องกันไม่ให้ป่วยไข้ซึ่งดีกว่าการปล่อยให้ป่วยไข้แล้วจึงรักษา ก็เหมือนที่พูด ๆ กันแหละครับว่า กินอะไรก็ได้ อย่างนั้น”

สวนของพ่อเสริมกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคนมาศึกษาดูงานและนำรูปแบบไปใช้อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านอื่น ๆ ภายในเครือข่ายอินแปง พ่อเสริมซื้อพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมติดกับสวนป่าเดิมเพิ่มเติมอีก โดยวางแผนจะทำเป็นสวนวนเกษตรให้เด็ก ๆ ในชุมชนได้มาเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

“ผมรู้ว่ามันไม่ใช่เรื่องง่าย และต้องทำงานหนักขึ้นอีกหลายเท่า คนที่ไม่เข้าใจอาจหัวเราะเยาะ แต่ผมมีความมุ่งมั่นที่จะเดินหน้าต่อไปผมเกิดมาเป็นเกษตรกรและใช้ชีวิตอยู่ในป่าแถบนี้มาเกือบตลอดชีวิตอยากให้ลูกหลานรุ่นหลังได้เรียนรู้เกี่ยวกับป่าและวิถีชีวิตของเรานอกเหนือจากความรู้อื่นๆใหม่ที่เรียนจากโรงเรียน”

ในเวลาเดียวกันชุมชนได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น เนื่องจากมีถนนและการคมนาคมที่สะดวกขึ้น รวมถึงมีช่องทางสื่อสารต่าง ๆ เช่น วิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น ความต้องการในการบริโภคสินค้าใหม่ๆ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หนี้สินของครัวเรือนจำนวนมากเพิ่มขึ้น บางครอบครัวหาทางออกจากหนี้สินด้วยวิธีการที่ง่าย ๆ แต่ขัดต่อหลักกฎหมายและศีลธรรม เช่น เล่นการพนัน ค้ายาเสพติด เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่จะให้ลูกหลานไปทำงานในเมือง เช่น ในโรงงานอุตสาหกรรม หรือไปเป็นคนงานก่อสร้าง ผู้ช่วยทำงานบ้าน คนขับแท็กซี่ หรือแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย และส่งรายได้กลับไปให้

ครอบครัวในชนบท หลาย ๆ ครอบครัวจำเป็นต้องทิ้งลูกเล็ก ๆ ไว้ให้ปู่ย่าตายายหรือเพื่อนบ้านช่วยดูแล แม้รายได้ที่ส่งกลับมาจะทำให้คนในครอบครัวมีอยู่มีกินมากขึ้น แต่ก็ต้องแลกกับการแยกกันอยู่ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาครอบครัวตามมา

แม้สภาพความเป็นอยู่จะลำบากแต่คนในชุมชนก็มีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดด้วยวิถีของประเพณีและความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน การประชุมครั้งแรกที่บ้านบัวเพื่อร่วมกันหาทางออกให้แก่ความทุกข์ของชุมชน เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในเรื่องนี้

ขั้นที่ 1: ปลูกสิ่งที่เรากิน กินสิ่งที่เราปลูก

ผู้นำชุมชนของบ้านบัวร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์พบว่าปัญหาหลักในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนตลาดคือเกษตรกรสวนใหญ่ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตในเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ผลผลิตล้นตลาดและมีราคาต่ำ ส่วนใหญ่ไม่สามารถต่อรองราคาที่เหมาะสมกับพ่อค้าคนกลางได้เพราะต้องรีบขายก่อนที่พืชผลจะเน่าเสียเพราะเก็บไว้หลายวัน นอกจากนี้ ผลผลิตที่ขายไม่ออกก็ไม่สามารถนำมาเป็นอาหารได้ เกษตรกรต้องหาเงินมาซื้ออาหารทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น

พวกเขาเห็นพ้องกันว่า การปลูกมันสำปะหลังต่อไปมีแต่จะทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้นทั้งในด้านค่าใช้จ่าย สิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อทางสังคม จึงตัดสินใจเลิกทำไร่มัน แต่หันมาปลูกพืชที่เป็นอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนและขายในตลาดใกล้บ้าน

นอกจากปลูกข้าวเหนียวซึ่งเป็นอาหารหลักแล้ว พวกเขาเข้าป่าเพื่อรวบรวมพันธุ์พืชพื้นบ้านที่กินได้และขึ้นได้ดีในท้องถิ่นมาปลูกเสริมโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีใด ๆ ทั้งสิ้น เนื่องจากเกือบทุกคนชอบกินยอดหวายซึ่งปกติต้องซื้อจากหมู่บ้านอื่น ทางกลุ่มจึงตัดสินใจว่าจะปลูกหวายแทนในพื้นที่ซึ่งเคยปลูกมันสำปะหลัง โดยมีมูลนิธิหมู่บ้านให้เงินทุนจำนวน 5,000 บาท เพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์ ผลผลิตปีแรกทำรายได้ให้ถึง 30,000 บาท ประมาณ 6 เท่าของต้นทุน กลุ่มจึงนำเงินนั้นไปสร้างโรงเพาะชำเล็ก ๆ เพื่อเพาะหน่อหวายขายให้ชาวบ้านอื่น ๆ ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ เกือบทุกคนชอบปลูกพืชผักกินที่เรียกว่ากินเอง สลับกับต้นหวายและไม่กินได้อื่น ๆ ในสวนหลังบ้านและไร่มันเดิม ไม่นานนักป่าหวาย สวนผัก และไม้ผลก็กลายเป็นแหล่งอาหารสำคัญแทนที่ป่าธรรมชาติที่ชาวบ้านเคยอาศัยเลี้ยงชีพ รูปแบบนี้ได้แพร่ขยายไปยังหมู่บ้านข้างเคียงของบ้านบัวด้วย

ชาวบ้านบัวและเครือข่ายค่อย ๆ พัฒนารูปแบบการเกษตรผสมผสานให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไป โดยบริเวณพื้นที่ราบจะปลูกข้าวไม่ผล ขุดบ่อเลี้ยงปลาและกบ ทำแปลงผัก และโรงเรือนเพาะเห็ด พวกเขาได้ขอสรุปจากประสบการณ์ว่าการทำไร่สวนผสมให้เพียงพอต่อการพึ่งตนเองได้นั้นอย่างน้อยที่สุด แต่ละครัวเรือนต้องปลูกผัก 10 ชนิด ไม้ผล 5 ชนิด ไม้ใช้สอย 4-5 ชนิด และสมุนไพรมูลฐานจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้ต้องมีบ่อเลี้ยงปลา 1 บ่อ เลี้ยงเปิดไถ่ประมาณ 10 บ่อ เพื่อเป็นแหล่งอาหารโปรตีน ส่วนในบริเวณพื้นที่ลาดชันแต่ละครัวเรือนทำสวนวนเกษตรโดยปลูกไม้ผล ต้นไม้กินได้ ไม้ใช้สอย พืชผักและสมุนไพรมูลฐานหลายชนิดปะปนกันไปเช่นเดียวกับในป่าธรรมชาติ ต้นไม้และพืชเหล่านี้เป็นพันธุ์พื้นบ้านจึงเติบโตได้ดีในสภาพพื้นที่นั้น ๆ

ภายในเวลาไม่กี่ปี ครัวเรือนสามารถเก็บเกี่ยวพืชผลที่เป็นอาหารได้มากมายหลายชนิดจากสวนของตนเองทำให้มีอาหารกินเพียงพอตลอดปีและยังมีพอสำหรับการแลกเปลี่ยน ซื้อขายกันเองในชุมชนหรือกับชุมชนข้างเคียงในราคาที่ถูกกว่าราคาในท้องตลาดทั่วไป ชาวเครือข่ายอินแปงเรียกการทำการกิจกรรมในช่วงเวลานี้ว่าเป็นช่วงของการ ‘ปลูกในสิ่งที่เรากินและกินในสิ่งที่เราปลูก’ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติในขั้นตอนที่ 1 ของการเกษตรทฤษฎีใหม่

สมาชิกบางคนจากเครือข่ายอินแปงได้เข้ารับการอบรมเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และได้้นำแนวทางมาพัฒนาสวนเกษตรของตนซึ่งในภายหลังได้กลายเป็นศูนย์สาธิตการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ที่มีเป้าหมายเดียวกับแนวทางการพัฒนาของเครือข่ายอินแปงคือ การพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 2: วิสาหกิจชุมชน

เมื่อความสำเร็จของสมาชิกผู้บุกเบิกรุ่นแรก ๆ เริ่มเป็นที่รับรู้กันในวงกว้าง เครือข่ายอินแปงก็มีการขยายตัวและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีผู้สนใจจากหมู่บ้านและตำบลอื่น ๆ ที่มาเรียนรู้จากอินแปงและนำแนวทางกลับไปปฏิบัติพร้อมทั้งเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่าย นอกจากนี้ผู้นำของอินแปงเองได้ไปเยี่ยมหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อเผยแพร่แนวคิด แนวปฏิบัติของอินแปงและเชิญให้ชุมชนเหล่านั้นเข้าร่วมเป็นสมาชิก เมื่อเครือข่ายขยายตัวจนถึงระดับหนึ่ง ก็กลายเป็นตลาดแลกเปลี่ยน ซื้อขาย ผลผลิตกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ภายในเครือข่ายด้วยอีกทางหนึ่ง

แต่ละหมู่บ้านจะมีการประชุมหารือกันเป็นประจำเพื่อค้นหาต้นไม้ พันธุ์พืชอื่น ๆ ในท้องถิ่นที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นอาหารหรือแหล่งรายได้เพิ่มเติม พวกเขาเข้าไปสำรวจต้นไม้ต่าง ๆ ในป่าและจัดทำรายละเอียดของพืชต่าง ๆ แยกตามประเภทของการนำมาใช้ประโยชน์ เช่น พืชอาหาร พืชที่ใช้เป็นยา พืชที่เป็นเชื้อเพลิง หรือ ต้นไม้ที่ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น พวกเขานำเมล็ดของพืชเหล่านี้กลับมาขยายพันธุ์ในเรือนเพาะชำของชุมชนและแจกจ่ายให้แก่แต่ละครัวเรือนไปปลูกรอบ ๆ บ้านหรือในไร่สวนผสมของแต่ละคน

กรอบข้อความ 3.2 เรียนรู้จากการปฏิบัติ...และการแบ่งปัน

ในปี 2529 ถอง ชัยปัญหา ได้เข้ารับการอบรมเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สกลนคร และได้เงินจำนวน 38,000 บาทเพื่อนำมาพัฒนาที่ดินของเขาซึ่งเป็นพื้นที่ลาดชัน เขาได้แบ่งพื้นที่ 31 ไร่ออกเป็น 8 ส่วน คือ นาข้าว สวนผลไม้ บ่อเลี้ยงปลา สวนผัก เรือนเพาะชำต้นไม้ โรงเรือนเพาะเห็ด เล้าไก่ และบ้านพักอาศัย

เขาปลูกข้าวไว้กินเองในครัวเรือน ในสวนผลไม้ เขาปลูกลิ้นจี่ องุ่น ลำไย และมะม่วงไว้กินเองและขายในตลาดใกล้บ้าน ในบ่อปลา 4 บ่อ เขาเลี้ยงปลานิล ปลาไน ปลาดุกเพียน และปลาบึกยักษ์ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารโปรตีน และแหล่งรายได้ของครอบครัว เขาใช้สมุนไพรธรรมชาติในการควบคุมแมลงและวัชพืชในไร่นา

รายได้ของถองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่รายจ่ายโดยเฉพาะค่าสารเคมีในการเกษตรลดลงอย่างมาก ดินในแปลงเกษตรค่อยๆ พื้นตัวและมีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับสภาพแวดล้อมที่ถองบอกว่า “แมลงและนกหลายชนิดที่ผมไม่ได้เห็นมาหลายปีเริ่มกลับมาอยู่อาศัยในบริเวณนี้อีกแล้วเพราะปลอดจากสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสัตว์”

ตลอดเวลา 15 ปีที่ถองได้ปฏิบัติตามแนวทางนี้ มีเกษตรกรจากภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในเครือข่ายอินแปงได้เดินทางมาศึกษาเรียนรู้จากสวนเกษตรของเขาเป็นจำนวนมาก ซึ่งถองได้ถ่ายทอดความรู้ให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะเขายึดมั่นในคุณธรรมเรื่องการแบ่งปันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่คนที่มาเยี่ยมมักจะมีผลผลิตจากสวนของเขากลับไปด้วยเพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาหลายกลุ่มเพื่อแปรรูปผล ไม้ และรากของต้นไม้เหล่านี้ให้เป็นผลิตภัณฑ์อาหาร และยา เช่นกลุ่มทำไวน์หมากเม่าและน้ำมะขามพร้อมดื่ม กลุ่มผลิตยาสมุนไพรสำหรับรักษาโรคพื้นฐานโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพและสารกำจัดแมลงจากวัตถุดิบในชุมชน กลุ่มทำแชมพู น้ำยาทำความสะอาด น้ำปลา เกลือโอไอโอดีน ชาสมุนไพร ข้าวเกรียบผัก ผงปรุงรสอาหาร (ผงนัว) และของกินของใช้อื่น ๆ เพื่อใช้กันเองในชุมชนและแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน เครือข่ายทำให้สามารถลดรายจ่ายลงได้มาก

มีการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้านในการตีเหล็กและการแกะสลักเพื่อผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรและพื้นฟูทักษะการทอผ้าและการย้อมสีธรรมชาติเพื่อทอผ้าใช้เองและขาย เมื่อต้องการสร้างบ้านหรืออาคารสาธารณะต่างๆ ก็ใช้ไม้จากแต่ละครัวเรือนแทนการไปตัดไม้มาจากป่า มีการสร้างเรือนเพาะชำต้นไม้เกือบทุกหมู่บ้านเพื่อเพาะกล้าไม้ผล ไม้ก่อสร้าง และไม้กินได้แจกจ่ายแก่สมาชิก บางครัวเรือนปลูกดอกไม้และพืชคลุมดินเพื่อเพิ่มความสวยงามและความชุ่มชื้นแก่ดิน

กิจกรรมการผลิตของกินของใช้กันเองในชุมชน ทำให้รายจ่ายในซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคของชุมชนลดลงอย่างมาก บางหมู่บ้านมีการระดมทุนจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในราคาที่ถูกกว่าของใช้ในตลาดทั่วไป

ลักษณะการพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายในระยะที่ 2 นี้เน้นการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปวัตถุดิบในชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่า และการร่วมมือแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนใกล้เคียงในเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ที่มุ่งสร้างความพอเพียงและความร่วมมือกันในระดับชุมชนหรือเครือข่าย ในเวลาเดียวกันเริ่มมีการส่งผลิตภัณฑ์ออกไปขายยังตลาดภายนอกในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ ด้วย

“เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ” - ภาชีอิสาน

ขั้นที่ 3: เครือข่ายเพื่อความหลากหลายและความมั่นคง

เมื่อเครือข่ายเติบโตขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดโครงสร้างเพื่อให้ความร่วมมือระหว่างกลุ่มและชุมชนต่างๆ มีระบบและสามารถเกื้อกูลกันได้อย่างขึ้นโดยเฉพาะในระบบสายโซ่การผลิต เช่นในกระบวนการของการทำไวน์หมากเม่าจะมีกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนแตกต่างกันไป ตั้งแต่กลุ่มเพาะชำต้นกล้าเพื่อขายให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหมากเม่า ซึ่งต่างคนต่างปลูกในที่ของตนแต่จะรวบรวมผลผลิตของสมาชิกในกลุ่มเพื่อขายให้แก่กลุ่มแปรรูปทำไวน์ หลังจากนั้นจะมีอีกกลุ่มหนึ่งที่มีทักษะด้านการตลาดจะนำไวน์ส่งขายในร้านค้าชุมชน และตลาดภายนอก วิสาหกิจชุมชนอื่นๆ เช่น การแปรรูปเนื้อหมู โรงสี การทำปุ๋ยอินทรีย์ การทอผ้าไหมและตัดเย็บเสื้อผ้า ก็มักจะใช้รูปแบบการดำเนินงานในลักษณะคล้ายๆ กัน

ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยกลุ่มต่างๆ ในเครือข่ายเริ่มได้รับความสนใจจากตลาดภายนอกที่ใหญ่ขึ้น เช่น โรงแรม และร้านอาหารในกรุงเทพฯ จะสั่งไวน์หมากเม่าจากเครือข่ายเป็นประจำ ในขณะที่ผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติได้รับการคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาวจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และมีการส่งออกไปประเทศญี่ปุ่น

เครือข่ายเริ่มขยายกิจกรรมออกไปนอกเหนือจากกิจกรรมด้านการเกษตร การผลิต และการค้าขาย หลายหมู่บ้านในเครือข่ายมีกิจกรรมด้านการจัดการทุนและเงินออมร่วมกัน ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น กลุ่มเครดิตยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประกันชีวิต ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ เป็นต้น จนถึงสิ้นปี 2548 เกือบทุกตำบลในเครือข่ายอินแปงมีกลุ่มออมทรัพย์ระดับตำบลที่ให้เงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการผลิตของสมาชิก เกือบทุกกลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันว่าสมาชิกทุกคนต้องมาร่วมประชุมประจำเดือนเพื่อนำเงินมาออมและพูดคุยปรึกษาหารือกันในเรื่องต่างๆ เช่น การทำมาหากิน ครอบครัวยุติปัญหาชีวิต เป็นต้น กิจกรรมการออมร่วมกันจึงไม่เพียงแต่เป็นการช่วยเหลือกันด้านการเงินเท่านั้น แต่ยังสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วย นอกจากนี้หลายกลุ่มยังจัดสรรผลกำไรส่วนหนึ่งจากดอกเบี้ยให้เป็นกองทุนสวัสดิการด้านต่างๆ สำหรับ

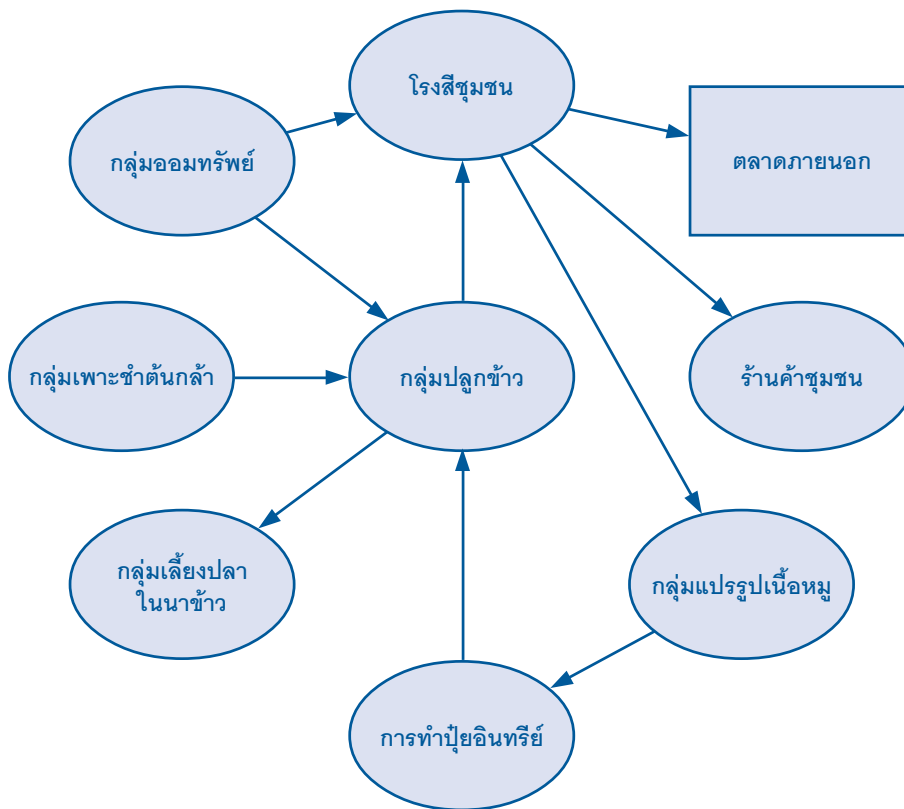
สมาชิกในชุมชน เช่น ด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล ฌาปนกิจศพ การดูแลผู้สูงอายุ และเด็กๆ เป็นต้น

เพื่อใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้พื้นฐาน และทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ที่สุด เครือข่ายเริ่มรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทุนทางสังคม ทุนด้านการเงิน และทรัพย์สินอื่นๆ ของชุมชนและสมาชิก ข้อมูลเหล่านี้ถูกใช้สำหรับการจัดทำแผนแม่บทของแต่ละชุมชน

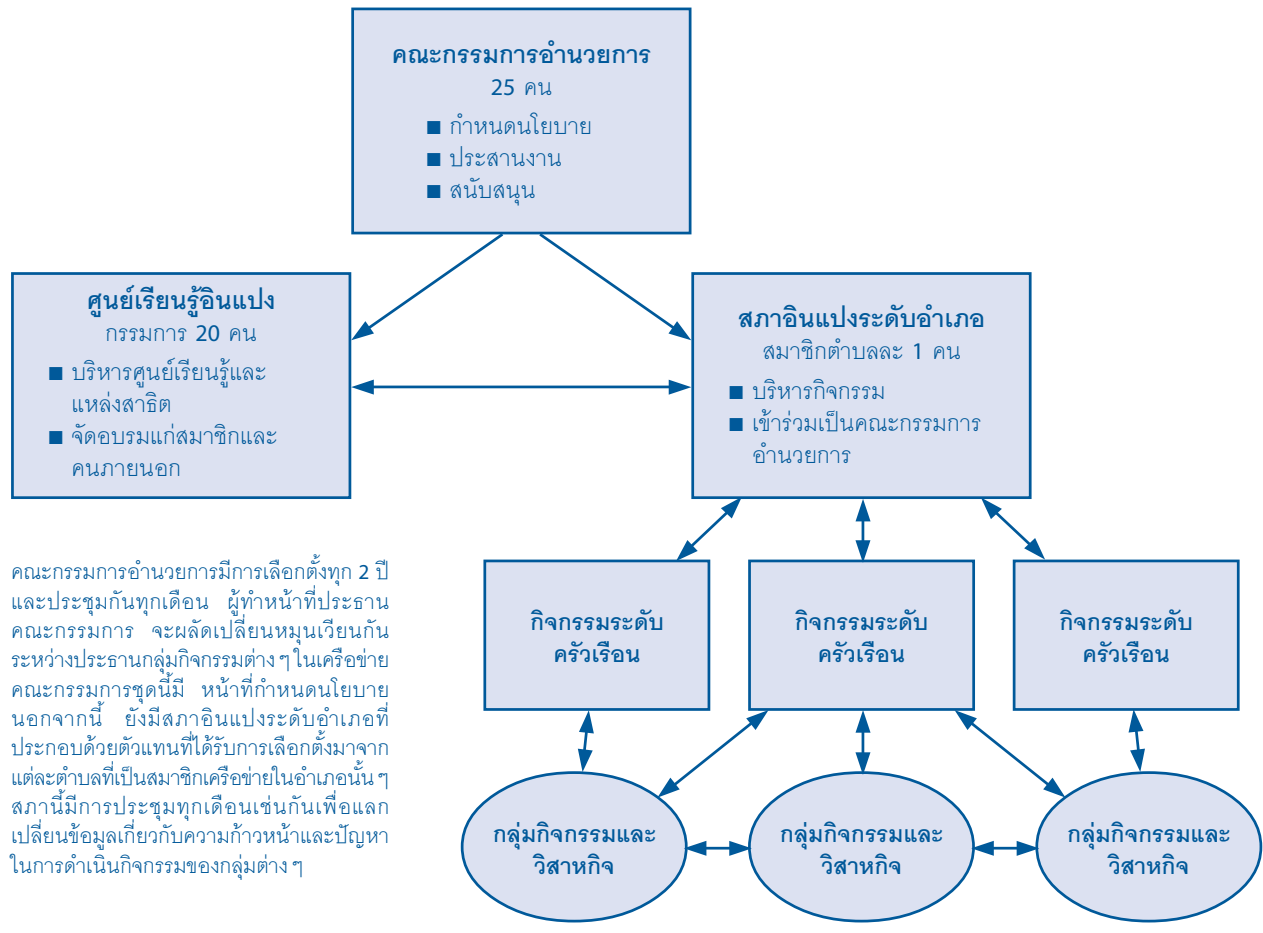
เครือข่ายเริ่มรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน คริวเรือนในชุมชนได้รับการส่งเสริมให้ทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองจากเศษพืชที่เหลือในไร่และให้ใช้ไม้จากต้นไม้ที่ปลูกรอบบ้านในการก่อสร้างต่างๆ แทนการตัดไม้จากในป่า บางชุมชนมีระบบการจัดการน้ำขยะบางชนิดมาหมุนเวียนใช้ใหม่

ด้วยขนาดที่ใหญ่ขึ้น จึงจำเป็นต้องมีโครงสร้างเครือข่ายที่ชัดเจน เพื่อการช่วยเหลือกันภายในเครือข่าย (ดูแผนภูมิ 3.2) นอกจากนี้ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับเครือข่ายชุมชนในภูมิภาคอื่นๆ ด้วย เช่น เครือข่ายยมนาในภาคใต้ เครือข่ายทิพย์ช้างในภาคเหนือ และเครือข่ายพนาผลในภาคกลาง เป็นต้น (ดูกรอบข้อความ 3.4)

แผนภูมิ 3.2 โครงสร้างของเครือข่ายข้าวอินแปง

แผนภูมิ 3.3 การจัดโครงสร้างองค์กรและความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ

คณะกรรมการอำนวยการมีการเลือกตั้งทุก 2 ปี และประชุมกันทุกเดือน ผู้ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการ จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ระหว่างประธานกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในเครือข่าย คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่กำหนดนโยบาย นอกจากนี้ ยังมีสภาอเนกประสงค์ระดับอำเภอที่ประกอบด้วยตัวแทนที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากแต่ละตำบลที่เป็นสมาชิกเครือข่ายในอำเภอนั้นๆ สภานี้มีการประชุมทุกเดือนเช่นกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าและปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ

หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาภาคเอกชน และ องค์กรระหว่างประเทศหลายหน่วยได้เข้ามาศึกษา และเรียนรู้จากประสบการณ์ของอเนกประสงค์รวมทั้งได้นำความรู้ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์มาสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ด้วยการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เครือข่ายได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และสาธิตกิจกรรมเครือข่ายอเนกประสงค์ขึ้นเพื่อจัดการอบรมหลักสูตรต่างๆ ต่อผู้สนใจทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เช่น หลักสูตรเกี่ยวกับการเกษตร สิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาสังคม สวัสดิการชุมชน และการดูแลสุขภาพ เป็นต้น ทุกหลักสูตรเน้นการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงในศูนย์สาธิตกิจกรรมแต่ละด้าน

การเชื่อมโยงในลักษณะดังกล่าวทำให้เครือข่ายมีช่องทางเข้าถึงแหล่งความรู้และแหล่งทุนสนับสนุนจากภายนอก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้สนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมและขยายผลการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมให้การสนับสนุนความรู้และการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาและบริหารวิสาหกิจชุมชน สถาบันเทคโนโลยีในท้องถิ่นช่วยปรับปรุงกระบวนการผลิตไวน์หมากเม่าให้ได้ตามมาตรฐานทางวิชาการ ในเวลาเดียวกันผู้นำเครือข่ายได้พัฒนาทักษะในการ

ประสานงานและต่อรองกับแหล่งสนับสนุนจากภายนอกทำให้ความช่วยเหลือเหลือต่างๆ สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้มากที่สุด

ในระหว่างปี 2538-2542 เครือข่ายอเนกประสงค์ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ในขณะนั้น) ให้พื้นที่ฟูและอนุรักษ์ป่าชุมชน ทำให้พื้นที่ป่าบริเวณรอบๆ เทือกเขาภูพานเพิ่มขึ้นมาก ในปี 2549 เครือข่ายอเนกประสงค์ได้รับการคัดเลือกจากรัฐบาลให้ดำเนินโครงการภูพานเขียวจี เนื่องในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช วัตถุประสงค์ของโครงการคือส่งเสริมการจัดการป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าทำกินของคนจนและแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

ความร่วมมือในการทำวิสาหกิจชุมชนระหว่างหมู่บ้าน รวมถึงการเชื่อมต่อกิจการกับกลุ่มและองค์กรอื่น ๆ ภายนอกเครือข่าย เป็นไปตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 3 ซึ่งให้ความสำคัญต่อการที่ชุมชนสามารถสร้างความสัมพันธ์กับสถาบัน แหล่งความรู้ แหล่งเงินทุนภายนอก

กรอบข้อความ 3.3 การประยุกต์ใช้ความรู้พื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ

ในอดีตชาวบ้านในพื้นที่อินแปงอาศัยอยู่ห่างไกลเมือง ดังนั้นจึงได้พัฒนาองค์ความรู้พื้นบ้านเพื่อใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพ แม้ในปัจจุบันชาวบ้านสามารถไปโรงพยาบาลหรือคลินิกได้สะดวกขึ้น แต่ก็ยังใช้ความรู้พื้นบ้านในการรักษาความป่วยไข้เล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้ผลดีและยังประหยัดด้วย ด้วยความต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่มีค่านี้ไว้ สมาชิกบางคนของอินแปงจึงรวบรวมและบันทึกความรู้หมอยาพื้นบ้านไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ในปี 2542 เด็กหนุ่มชื่อ คำปุ่น กุดวงศ์แก้ว ได้รับการคัดเลือกจากเครือข่ายให้ไปศึกษาวิชาเกษตรกรรมโบราณกับพ่อทองอ่อน สิทธิไกรพงษ์ ครูภูมิปัญญาด้านหมอยาพื้นบ้านที่จังหวัดขอนแก่น เขาใช้เวลาเรียน 2 ปี เมื่อสอบผ่านหลักสูตรแล้วได้ไปฝึกงานด้านหมอยาสมุนไพรในโรงพยาบาลของรัฐบาลอีก 7 วัน จากนั้นจึงกลับไปหมู่บ้าน คำปุ่นร่วมกับครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนโบราณอีกคนหนึ่งและหม้ออาสาชาวญี่ปุ่นได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมด้านการแพทย์และยาแผนโบราณผนวกกับความรู้พื้นฐานด้านการแพทย์สมัยใหม่ ให้แก่สมาชิกของเครือข่าย จนถึงปลายปี 2548 มีสมาชิกเครือข่ายประมาณ 300 คน จาก 57 อำเภอ ผ่านการอบรมหลักสูตรการผลิตยาสมุนไพรและการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์พื้นบ้านนอกจากนี้ทางศูนย์ยังผลิตยาสมุนไพรมากกว่า 20 ชนิดที่ผ่านการรับรองจากองค์การอาหารและยา เพื่อขายทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย

ความท้าทาย

ความสำเร็จของเครือข่ายอินแปงเกิดจากการทำงานหนักและความเสียสละของผู้นำและสมาชิกตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา ในแต่ละช่วงของการพัฒนามักมีลักษณะปัญหาและความท้าทายที่แตกต่างกัน

ช่วงการก่อตั้งเครือข่าย (ปี 2530-2534) ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีความมั่นใจในแนวทางใหม่ที่สวนทางกับกระแสหลักของสังคม พวกเขาเขามองเห็นตรงกันว่า การทนปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าต่อไปนั้นไม่สามารถจะช่วยให้หลุดพ้นจากหนี้สินและมีอนาคตที่มั่นคงได้ แต่หลาย ๆ คนก็คิดว่าการกลับไปทำการเกษตรเพื่อการยังชีพนั้นเป็นการเดินถอยหลังและที่สำคัญที่สุดยังมองไม่เห็นว่าจะหาเงินที่ไหนมาใช้หนี้สินเดิมที่มีอยู่

ผู้นำหลายคนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก พวกเขาเชิญนักวิชาการและนักพัฒนาจากองค์กรเอกชนมาจัดเวทีชาวบ้านเพื่อถกกันถึงสภาพปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่และความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันหาทางออกเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น จากการวิเคราะห์ชุมชนอย่างรอบด้านและต่อเนื่องทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มตระหนักว่าแท้จริงแล้วในชุมชนนั้นมีทรัพยากรอยู่เหลือเฟือสำหรับการกินอยู่และการดำรงชีพให้สุขสบาย แต่ชุมชนจำเป็นต้องมีวิธีการจัดการทรัพยากรเหล่านี้เสียใหม่ หลังจากที่ผู้นำบางคนได้ประสบความสำเร็จจากการปรับวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อขายเป็นการเกษตรแบบผสมผสานและวนเกษตรเพื่อเป็นตัวอย่าง สมาชิกอื่นๆ ในชุมชนก็มีความมั่นใจยิ่งขึ้นและหันมาปฏิบัติตาม

ช่วงการขับเคลื่อนและขยายตัว (ปี 2535-2539) เครือข่ายเติบโตและมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีสมาชิกจำนวนมากเริ่มตั้งข้อสงสัยและแสดง

ความไม่เห็นด้วยกับนโยบายการส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์ของภาครัฐที่ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่นไม่ราบรื่นนัก แต่สถานการณ์ค่อย ๆ คลี่คลายขึ้นตามลำดับเมื่อรัฐบาลปรับเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทโดยเน้นการส่งเสริมการพัฒนาตามศักยภาพของชุมชนและการปฏิบัติตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 สนับสนุนงบประมาณและความรู้ทางการเกษตรที่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงโดยศักยภาพของชุมชนเอง เครือข่ายจึงมีโอกาสดำเนินการแห่งความรู้เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ภายนอกชุมชนมากขึ้น

ช่วงแห่งข้อเสียดังและความสำเร็จ (ปี 2540-2544) ที่ทำให้เกิดปัญหาตามมาเมื่อมีเกษตรกร ข้าราชการองค์กรระหว่างประเทศ และผู้สนใจจากต่างประเทศจำนวนมากต้องการที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ของอินแปง ทำให้เครือข่ายต้องหาวิธีว่าจะนำเสนอความรู้ที่สะสมมาอย่างมากมายให้มีประสิทธิภาพที่สุดได้อย่างไร ความรู้ที่มีอยู่ส่วนมากจะติดอยู่กับตัวบุคคลหรือปราชญ์ชาวบ้านที่กระจายกันอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ภายในเครือข่าย

ในที่สุดทางเครือข่ายได้ขอความช่วยเหลือจากภาคีภายนอก เช่น สถาบันทางวิชาการ และองค์กรระหว่างประเทศในการแปรความรู้แบบไม่เป็นทางการที่อยู่ในตัวคนออกมาเป็นความรู้ที่สามารถแบ่งปันให้คนอื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือเล่มเล็ก วิซีดี การ์ตูน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับองค์ความรู้ของอินแปง เช่น วิธีทำไวน์หมากเม่า การทำปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการโรงสีชุมชน การทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ การเกษตรผสมผสาน และบทเรียนสำคัญๆ จากการดำเนินงานเครือข่ายอินแปง

กรอบข้อความ 3.4 การสร้างองค์ความรู้เพื่อภาคที่ยั่งยืน

สิ่งหนึ่งที่สมาชิกอินแปงมีความหวังเป็นอย่างยิ่งคืออนาคตของลูกหลานในเครือข่าย เยาวชนจำนวนมากเมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วมักเข้าไปทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมหรือเป็นคนงานก่อสร้างในเมืองด้วยค่าจ้างที่ไม่มากนักเนื่องจากส่วนมากไม่มีทักษะหรือความชำนาญพิเศษ ในการประชุมเครือข่ายเกือบทุกครั้งได้มีการนำประเด็นปัญหานี้มาปรึกษาหาทางแก้ไขกันอยู่เสมอ

มาตรการการแก้ไขระยะสั้นได้แก่การพยายามสร้างงานขึ้นในชุมชนเพื่อที่เยาวชนเหล่านี้ไม่ต้องออกไปรับจ้างในเมือง ส่วนมาตรการระยะยาวนั้นเครือข่ายเน้นการพัฒนาความรู้และทัศนคติที่เหมาะสมในหมู่เยาวชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

มีการทดลองโครงการ “เด็กชักถื่น” ขึ้นที่บ้านบัว โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองพร้อม ๆ กับการเรียนรู้และเข้าใจโลกภายนอก เด็ก ๆ เรียนรู้ที่จะเปรียบเทียบโดยอาศัยข้อมูลที่หลากหลาย รู้จักคิด รู้จักสังเกต และตัดสินใจด้วยเหตุผล รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การเป็นผู้นำและผู้ตาม

การเรียนรู้ของเด็ก ๆ เกิดจากการทำกิจกรรมด้วยตนเอง เช่นการไปเยี่ยมครัวเรือนยากจนในชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาและเกิดความเห็นใจผู้ที่ลำบากกว่าตน การเดินสำรวจป่าเพื่อทำความเข้าใจระบบนิเวศน์ การฝึกสร้างบ้าน ฝึกเลี้ยงสัตว์และปลูกต้นไม้ เป็นต้น เด็ก ๆ รวมกลุ่มกันสร้างโรงเพาะชำขนาดเล็กและเพาะกล้าไม้ขายให้แก่ผู้ใหญ่เพื่อนำไปปลูกในสวนวนเกษตร รายได้จากการขายต้นไม้ส่วนหนึ่งเด็ก ๆ นำไปจ่ายเป็นค่าเล่าเรียนและค่าเสื้อผ้า และอีกส่วนหนึ่งนำไปช่วยเหลือครัวเรือนยากจนในชุมชน เด็กบางคนรวมกลุ่มกันปลูกผักและนำผลผลิตไปขายที่ตลาดในตัวอำเภอ จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ทักษะการค้าขาย การตลาดและการทำบัญชีรายรับรายจ่ายไปด้วย ตอนกลางคืนวันเสาร์เด็ก ๆ จะแยกย้ายไปนอนตามบ้านผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ไปฟังนิทานพื้นบ้าน ประวัตินิทานพื้นบ้าน วิถีชีวิตเก่า ๆ หัดร้องเพลงและการแสดงพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนาน

พ่อแม่กระตือรือร้นให้ลูก ๆ เข้าร่วมโครงการ “เราเห็นความเปลี่ยนแปลงในตัวพวกเขา เด็ยวันนี้เด็ก ๆ มีความสนใจใฝ่รู้และมีคำถามในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น มีความเชื่อมั่นและมีวินัยในตัวเองจากการที่ได้ฝึกทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มกับเพื่อน ๆ”

เมื่อโครงการทดลองที่บ้านบัวประสบความสำเร็จ จึงมีการขยายรูปแบบไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ในเครือข่าย มีการจัดค่ายฤดูร้อนเพื่อให้นักเรียนจากหลาย ๆ หมู่บ้านได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เด็กบางกลุ่มประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมหารายได้จนสามารถที่จะซื้อรถจักรยานให้สมาชิกทุกคน จัดสวัสดิการให้แก่เพื่อนนักเรียนที่ยากจน และตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของตนเองได้

ในปี 2548 มีนักเรียนจากประเทศญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่งมาฝึกงานที่เครือข่ายอินแปง หลังจากนั้นเป็นต้นมาก็มีนักศึกษารุ่นใหม่ ๆ ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาทุกปี เยาวชนเหล่านี้ก็จะกระจายกันไปพักกับครอบครัวสมาชิกของอินแปง ทำให้เด็ก ๆ ชาวอินแปงได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับโลกนอกประเทศไทยด้วยเช่นกัน

ครูในพื้นที่คนหนึ่งพูดว่า “ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนสามารถอยู่ได้ทุกหนทุกแห่งและการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ สิ่งที่ได้เด็ก ๆ ชาวอินแปงกำลังทำอยู่นี้ น่าประทับใจมาก พวกเขาเรียนรู้จากการได้ทำกิจกรรมจริง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความรู้ที่ลึกซึ้งและเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน”

ความสัมพันธ์กับภาคีสนับสนุนภายนอกมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น มีหน่วยงานราชการและสถาบันวิชาการให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศออสเตรเลียสนับสนุนผ่านโครงการสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เลือกเครือข่ายอินแปงเป็นพื้นที่หนึ่งในการดำเนินงานตามโครงการ พัฒนาขีดความสามารถของ

ชุมชนในการจัดการการเกษตรอย่างยั่งยืนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และโครงการจัดการป่าโดยชุมชน

สถานการณ์ในช่วงปัจจุบัน (ปี 2545 เป็นต้นมา) ยังคงมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ปัญหาหลักของเครือข่ายในปัจจุบันคือ จะดำเนินงานตามหลักการพัฒนาแบบพอเพียงอย่างไรจึงจะอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์

ทางออกคือการพยายามพัฒนาและส่งเสริมผู้นำรุ่นใหม่ให้มีส่วนร่วมในการบริหารเครือข่ายให้มากขึ้น เกษตรกรในเครือข่ายอินแปงจำนวนไม่น้อยเรียนจบระดับอุดมศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับสังคมภายนอกเป็นอย่างดีในขณะเดียวกันก็มีความผูกพันกับวิถีชีวิตและแนวคิดของอินแปงเพราะต่างเป็นสมาชิกของโครงการเด็กอีกถิ่นมาตั้งแต่ยังเด็ก เกษตรกรกลุ่มนี้ช่วยเพิ่มศักยภาพใหม่ ๆ และวิสัยทัศน์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับตัวของเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ปัญหาประการที่สองเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสำเร็จของเครือข่าย ผู้นำหลายคนได้รับเชิญให้เข้าร่วมในการประชุมสัมมนาทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค และ

ท้องถิ่น บางคนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของคณะผู้บริหารประเทศ เครือข่ายใช้เวลาค่อนข้างมากในการจัดการอบรมและกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้มาศึกษาดูงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผลจากความสำเร็จดังกล่าวทำให้เวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายมีน้อยลง

ความท้าทายในปัจจุบันจึงอยู่ที่การหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้เครือข่ายพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในอนาคต รวมถึงการแบ่งปันความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมจากประสบการณ์อันยาวนานของอินแปงให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นในวงกว้างยิ่งขึ้น

กรอบข้อความ 3.5 สายสัมพันธ์แบบเดียวกัน...แต่คนละเครือข่าย

อินแปงไม่ใช่เครือข่ายชุมชนเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ยังมีเครือข่ายอื่นๆ เกิดขึ้นอีกมากมายในชนบททั่วประเทศในช่วงกว่า 20 ปีที่ผ่านมา ตัวอย่างของสองเครือข่ายต่อไปนี้อาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียดแต่มีหลักการที่ใกล้เคียงกันกับอินแปง

ภาคใต้ของประเทศไทยมีพื้นที่ทำนาค่อนข้างจำกัด ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีทางเลือกจึงต้องปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เพื่อเป็นรายได้ เครือข่ายยมนาพัฒนามาจากกิจกรรมของกลุ่มชาวสวนยางพารา ในปี 2527 คุณประยงค์ รณรงค์ และสมาชิกอื่นๆ ในชมรมชาวสวนยางร่วมกันนำเสนอ แผนแม่บทยางพาราฉบับเกษตรกรต่อรัฐบาล และได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้สร้างโรงงานแปรรูปยางพาราที่ดำเนินการโดยชุมชนขึ้น 11 แห่ง เพื่อเพิ่มมูลค่าของน้ำยางดิบ

ขั้นต่อไปชมรมคิดหาแนวทางที่จะเพิ่มงาน ลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ ให้แก่สมาชิกและคนในท้องถิ่น จึงร่วมกับกลุ่มชาวสวนผลไม้และกลุ่มชาวนาจัดตั้งเป็นเครือข่ายยมนาและระดมทุนกันสร้างโรงงานผลิตแป้งขนมจีนขึ้น โดยซื้อข้าวคุณภาพปานกลางจากชาวนาเป็นวัตถุดิบ ทำให้ชาวนามีตลาดที่มั่นคงสำหรับข้าวประเภทนี้ซึ่งตามปกติจะขายได้ค่อนข้างยากในตลาดทั่วไป โรงงานสามารถผลิตแป้งขนมจีนได้ถึงวันละ 10 ตัน

ต่อจากนั้นทางเครือข่ายได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้นในชุมชน โดยเน้นการสร้างและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง การเกษตรอินทรีย์ การประมงน้ำจืด การเลี้ยงไก่ การเพาะเห็ด การเลี้ยงหมู การทำอาหารสัตว์ การแปรรูปข้าว และการแพทย์แผนโบราณ เครือข่ายได้รับงบประมาณจากรัฐบาลให้สร้างโรงสีชุมชนเพื่อแปรรูปข้าวขายให้แก่กลุ่มชาวสวนยางพาราและชาวสวนผลไม้ในราคาถูกลงกว่าในท้องตลาด

เครือข่ายพนาผลในภาคกลางเกิดขึ้นในปี 2543 เพื่อเป็นช่องทางร่วมกันผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพสูง และแลกเปลี่ยนความรู้อื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ เครือข่ายส่งเสริมแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบนอกเหนือจากการเกษตร

กิจกรรมของเครือข่ายครอบคลุมเรื่องเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการพึ่งตนเองโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเช่นการป้องกันศัตรูพืชแบบผสมผสานและนำเข้าปัจจัยการผลิตให้น้อยลงเพื่อลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้บางกลุ่มในเครือข่ายยังมีกิจกรรมด้านการจัดการป่า ทุกกิจกรรมมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือให้สมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยการกินอาหารที่ปลูกเองและปลอดภัย เคมี การลดละเลิกอบายมุข และการช่วยเหลือกันโดยระบบแลกเปลี่ยน เครือข่ายมีความสามารถในการประสานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล มูลนิธิ และองค์กรภาคเอกชนหลายแห่ง และมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนและกับบุคคลภายนอก

บทสรุป: อยู่กับยุคโลกาภิวัตน์

ชุมชนอินแปงไม่ได้ตัดขาดจากโลกภายนอกและการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ เกือบทุกครัวเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์ และกว่าครึ่งหนึ่งมีโทรศัพท์มือถือจำนวนมาก ชาวอินแปงเข้าไปเรียนระดับมัธยมศึกษาในตัวอำเภอหรือตัวเมืองเพิ่มขึ้นทุกปี ชาวอินแปงมีความรู้เกี่ยวกับสินค้าและพฤติกรรมตามกระแสนิยมของวัยรุ่นทั่วโลก การตัดสินใจของชุมชนในการหยุดปลูกพืชเศรษฐกิจเมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมาไม่ได้หมายถึงการตัดขาดจากโลกภายนอก การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายอินแปงกับตลาดภายนอกหน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย เครือข่ายชุมชนอื่น ๆ และแม้กระทั่งสถาบันการศึกษาของญี่ปุ่น ทำให้ชุมชนรู้จักโลกภายนอกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากกว่าก่อนที่จะตัดสินใจปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต

ในขณะเดียวกันพวกเขาก็สามารถควบคุมชีวิตและอนาคตของตนเองได้ดีขึ้น

ความสำเร็จของเครือข่ายอินแปงอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินงานตามหลักการและองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมล็ดพันธุ์แรกๆ ของอินแปงเริ่มเติบโตจากความต้องการที่จะพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อป้องกันตนเองจากผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างที่ไม่อาจควบคุมหรือหลีกเลี่ยงได้ เครือข่ายใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรอบคอบมีเหตุผล ในการขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น ตอน พิจารณาทางเลือกต่างๆ บนฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ด้วยความระมัดระวัง โดยใช้หลักความพอประมาณ และที่สำคัญที่สุดได้แก่การใช้ หลักคุณธรรมในการทำงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายเอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่าย นอกจากนี้ชาวอินแปงยังสร้างระบบคุ้มกันในตัวเพื่อตั้งรับกับวิกฤติต่างๆ โดยการเสริมความเข้มแข็งของทุนทางสังคม สังคมองค์ความรู้ และพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่สำหรับอนาคต คุณลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของชาวอินแปงได้แก่ความมานะพากเพียรซึ่งได้ฝึกฝนจนเป็นนิสัยเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในสภาพภูมิประเทศที่ค่อนข้างลำบาก โดยยึดคำสอนพื้นบ้านอีสานที่ผู้เฒ่าผู้แก่สอนต่อ ๆ กันมาเช่น “คันสีไปเมื่อหน้า ให้เหลียวหลังคืนเบ็ง มันมะลิดทิดเท่า เขาก่อนซุฟางไป เดินทางไกลให้เหลียวหลังแลหน้า ฟ้ำฮ่าฮ้องน้องผัดยงคาแอ่ว” ซึ่งมีความหมายว่า ถ้าจะเดินทางไกลให้เหลียวหลังแลหน้า ฟ้ำฝนไม่ตี งานการไม่เสร็จ ไม่ควรรีบร้อนไป

ด้วยการเชื่อมโยงช่วยเหลือกัน ในชุมชนและเครือข่ายอย่างเข้มแข็ง อินแปงจึงมีฐานที่มั่นคงในการขยายขอบเขตความสัมพันธ์ออกไปเชื่อมต่อกับภายนอก

ผ่านสถาบันและตลาดจำหน่ายผลผลิตทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ในความสำเร็จของชาวอินแปง การใช้ชีวิตในแบบเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดความสุขในทุกด้าน คือ

- มีกินมีใช้ ได้หลักประกันชีวิตมั่นคง
- มีของฝากแบ่งปันญาติพี่น้องใกล้ไกล
- มีของทำบุญที่วัด ที่บ้าน งานบวช งานศพ งานแต่งงาน
- มีอาหารปลอดภัย ได้สุขภาพที่ดี
- ได้ธรรมชาติกลับมาคืนมา อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข
- ได้ความรู้ ได้ปัญญา
- ได้วิสาหกิจชุมชน
- ได้ขาย ได้เงิน ได้สวัสดิการยามแก่เฒ่า

ชาวอินแปงเดินทางมาได้ไกลมากจากจุดเริ่มต้น เป็นการเดินแบบไม่รีบร้อน ทีละขั้น ทีละตอน ตามขีดความสามารถของตน

พวกเขาไม่เพียงแต่ขยายกิจกรรมการผลิตจากระดับครัวเรือนสู่ระดับชุมชนและเชื่อมต่อกับภายนอกเท่านั้น ในเวลาเดียวกันยังขยายฐานทุนทางสังคมด้วยกิจกรรมออมทรัพย์ สวัสดิการ และการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญที่สุด พวกเขาให้ความสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรมในปัจจุบันเครือข่ายมีสมาชิกที่เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การเกษตร ผสมผสาน วนเกษตร แกะสลักไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงผึ้ง เลี้ยงกบ จักสานหวาย เพาะไส้เดือน ทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย ย้อมสีธรรมชาติ ทำสวนผลไม้ แปรรูปน้ำผลไม้ ยาสมุนไพร และแพทย์แผนโบราณ

ความระมัดระวังและการพึ่งตนเอง เป็นเกราะป้องกันที่ดีในยามวิกฤติ เครือข่ายอินแปงได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ไม่มากนัก เนื่องจากไม่ได้พึ่งพาเงินรายได้ที่ลูกหลานส่งกลับมาให้จากการรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งปิดตัวลงจำนวนมากจากวิกฤติดังกล่าว

คติของชาวอินแปงคือ “ให้ปัญญา นำหน้า เงินตามหลัง” ความสำเร็จที่เห็นได้ชัดจากการมองการณ์ไกลของชาวอินแปง คือโครงการเด็กฮักถิ่น ที่สามารถสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ๆ ที่มีความเข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนอย่างลึกซึ้ง มีทักษะทางวิชาการ และมีความรอบรู้เกี่ยวกับสังคมภายนอกในเวลาเดียวกัน

กรอบข้อความ 3.6 เครือข่ายรีสอร์ทแบบพอเพียง

ประโยชน์ของการทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในกลุ่มเกษตรกรเท่านั้น กรณีของชุมชนพรคานาน่าต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ดี

ตอนที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ชุมพรคานาน่ารีสอร์ทที่ตั้งอยู่บนทะเลฝั่งตะวันออกประสบปัญหาด้านการเงินเหมือน ๆ กับธุรกิจอื่น ๆ อีกมาก ในความพยายามที่จะดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด เจ้าของรีสอร์ทที่เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการฟื้นฟูกิจการ โดยเริ่มจากการปลูกข้าว ผัก ดอกไม้ และผลไม้ในพื้นที่ว่างภายในรีสอร์ท และทำการปรับปรุงคุณภาพของดินทรายด้วยการทดลองทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะและวัสดุเหลือใช้อื่น ๆ ในโรงแรมโดยไม่ยอมใช้สารเคมีเลย เธอปลูกข้าวพันธุ์พื้นบ้านและสร้างโรงสีในบริเวณโรงแรม แกลบที่เหลือจากการสีข้าวกลายเป็นวัสดุเติมในการทำปุ๋ยหมักและอาหารสัตว์

เนื่องจากพื้นที่ของรีสอร์ทไม่เพียงพอที่จะปลูกผลผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการเจ้าของรีสอร์ทจึงสนับสนุนชุมชนซึ่งอยู่รอบ ๆ ให้ปลูกข้าวเพิ่มในพื้นที่ของตนเพื่อป้อนทางโรงแรมโดยฝึกอบรมวิธีการทำปุ๋ยอินทรีย์ตลอดจนเทคนิคอื่น ๆ ที่จำเป็นให้ พนักงานของโรงแรมซึ่งเป็นคนในพื้นที่ก็สามารถเข้าร่วมโครงการนี้ได้ นอกจากนี้เธอยังคิดระบบการตลาดแบบ “ทันอกทันใจ” ขึ้นโดยการเปิดประกาศรายการวัตถุดิบที่โรงแรมต้องการใช้ในวันรุ่งขึ้นที่กระดานป้ายประกาศของโรงเรียนเพื่อชาวบ้านที่มีของจะได้นำมาขายให้ สินค้าที่ชุมชนผลิตในโครงการนี้ขายขอบเขตจากพืชผักอาหารออกไปเป็นของใช้เช่นน้ำยาทำความสะอาดที่ผลิตจากวัตถุดิบในชุมชน เป็นต้น เมื่อสินค้าเหล่านี้มีมากขึ้นก็ส่งขายโรงแรมอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วย

รีสอร์ทได้กำไรเพราะมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลงและมีวัตถุดิบอย่างเพียงพอสมำเสมอ ในขณะที่เกษตรกรมีตลาดผลผลิตที่แน่นอนและขายได้ราคาดีเพราะไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง รีสอร์ทนี้จึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เจ้าของโรงแรม เกษตรกร นักพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจากที่อื่น ๆ มาศึกษาดูงานอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งของพนักงานทุกคน และเจ้าของรีสอร์ทซึ่งสรุปสั้น ๆ ว่า “ดิฉันคิดว่านี่คืองานพัฒนาที่สร้างความสุขให้ทุกคน”

เศรษฐกิจพอเพียงกับสิ่งแวดล้อม

ความเสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็วของทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยในช่วงเวลาเพียงครึ่งศตวรรษเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการไม่ใช้หลักของความพอประมาณ และความรอบคอบมีเหตุผล ตลอดจน ความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกัน ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่แสดงถึงวิกฤติการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของโลกซึ่งมีมากขึ้นและถี่ขึ้นเรื่อยๆ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่ขาดหลัก “ความพอเพียง” ในระดับโลกเช่นเดียวกัน

ในประเทศไทย ความขัดแย้งและแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า (ซึ่งเหลือน้อยลงทุกที) น้ำ สัตว์น้ำ และทรัพยากรอื่น ๆ ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ สภาพภูมิอากาศที่รุนแรงและทารุณขึ้นเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทั่วโลกผนวกกับความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์ในประเทศ ทำให้คนตายเป็นจำนวนมาก ไม่นานมานี้พื้นที่หลายจังหวัดต้องประสบภัยภัยพิบัติจากดินภูเขาที่ถล่มมาทับบ้านเรือนและที่ทำกินของชาวบ้านเนื่องจากฝนตกหนักติดต่อกันและภูเขาไม่สามารถกักน้ำไว้ได้เพราะป่าถูกทำลายเพื่อนบ้านหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ประสบภัยในลักษณะเดียวกันด้วยเหตุผลที่เหมือนกัน

สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ฐานทรัพยากรที่มั่นคงคือพื้นฐานสำคัญของการพึ่งตนเอง คำถามคือ การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้นทำอย่างไร?

โครงการพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มโครงการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมหลายโครงการ

พระองค์ทรงประดิษฐ์และจดลิขสิทธิ์กั้งหันลมแบบง่าย ๆ เพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำและเก็บกักน้ำหลังเขื่อน ทรงส่งเสริมการปลูกพืชที่ช่วยทำให้น้ำสะอาดโดยกระบวนการธรรมชาติ

ในการแก้ไขปัญหาการพังทลายของหน้าดินทรงสาธิตการปลูกหญ้าแฝก ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นง่าย มีรากที่เหนียว แข็งแรงและยึดหน้าดินได้ดี โดยปลูกเป็นแนวขวางบนเนินเขา พื้นที่ลาดชัน หรือในทางน้ำไหลเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินโดยลมและฝน

ในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นที่ราบปากแม่น้ำ คูคลองต่างๆ เกิดการอุดตันได้ง่าย และมีการนำเสียจากมลภาวะต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำให้เปิดประตูน้ำในช่วงที่น้ำขึ้นสูงเพื่อให้น้ำในแม่น้ำไหลลงคลองสาขาที่อยู่ข้างๆ และชะล้างสิ่งอุดตันออกไป ทรงเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า “น้ำดีไล่เสีย”

กรอบข้อความ 3.7 เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน

ในปี 2542 กระทรวงมหาดไทยตั้งเป้าหมายว่าจะจัดความยากจนให้หมดสิ้นภายในเวลา 3 ปี โดยส่งเสริมให้ใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการดังกล่าวประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่

- การลดรายจ่ายด้วยการทำของใช้ในครัวเรือนเอง ใช้วัตถุดิบในชุมชน ใช้พลังงานโดยประหยัด ลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพื่อความบันเทิง และส่งเสริมให้ซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในตลาดท้องถิ่น
- เพิ่มรายได้ด้วยการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิต และการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
- เพิ่มการออมทรัพย์ในชุมชน
- ส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่นและการใช้แผนแม่บทชุมชน
- อนุรักษ์และปกป้องสิ่งแวดล้อม
- พัฒนาทุนทางสังคม ได้แก่สวัสดิการชุมชน โรงสีชุมชน และกิจกรรมความร่วมมือรูปแบบอื่น ๆ ในชุมชน

โครงการเริ่มดำเนินงานโดยการคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน ครัวเรือนในหมู่บ้านเหล่านี้มีสูตรในการแก้จนคล้าย ๆ กัน คือ

ปลูกทุกอย่างที่กิน

กินทุกอย่างที่ปลูก

ใช้ทุกอย่างที่ผลิต

ผลิตทุกอย่างที่ใช้

สิ่งที่น่าสนใจมากคือจำนวนและความหลากหลายของวิสาหกิจชุมชนและโครงการต่าง ๆ ที่ชุมชนดำเนินการเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสร้างทุนทางสังคม ซึ่งมีตั้งแต่โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น การฟื้นฟูศิลปะการทอผ้าพื้นบ้านและการผลิตสินค้าอื่น ๆ ไปจนถึงการตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และกลุ่มเลี้ยงปลาด้วยเทคนิควิธีใหม่ ๆ ความหลากหลายของโครงการเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางสังคมและระบบนิเวศของประเทศด้วยเช่นกัน ส่วนจำนวนโครงการที่มากมายแสดงให้เห็นถึงพลังที่เกิดจากแรงบันดาลใจของชุมชนที่จะใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทรัพยากรและความรู้ในท้องถิ่น สูงส่งฯ คหพงษ์ จากจังหวัดกระบี่ได้สรุปว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงนั้นต้องค้นหาความรู้ และนำมาทดลองทำ สู้ในปัญหาที่เกิดขึ้น เอาความผิดพลาดเป็นบทเรียน แล้วใช้ความรู้ประสบการณ์ที่มีทำต่อไปจนสำเร็จแล้วชีวิตจะมีความสุขที่แท้จริง ทำอะไรก็ขอให้ทำอย่างจริงจัง ไม่ต้องกลัวความผิดพลาดเพราะ ผิดแล้วทำใหม่ได้ เรียนรู้จากการปฏิบัติแล้วชีวิตจะเป็นสุข”

นอกจากนี้ยังทรงเสนอให้ใช้บึงมักกะสันทำหน้าที่เป็น “ไต” ของเมืองหลวงเหมือนกับที่สวนสาธารณะทำหน้าที่เป็น “ปอด” น้ำจากบริเวณรอบ ๆ จะถูกระบายลงในปีนังและบำบัดโดยใช้กังหัน และพืชธรรมชาติ

พระองค์ทรงคิดค้นวิธีลดกรดในดินด้วยวิธีการธรรมชาติ ชั้นแรกจะต้องรดน้ำให้ดินเปียกชุ่ม จากนั้นตากให้แห้งเพื่อให้กรดขึ้นมาอยู่บนหน้าดิน จากนั้นเติมหินปูนลงไปเพื่อทำลายกรดในดิน ทรงเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า การ “แก้งดิน”

ในการอนุรักษ์ป่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำเกษตรกรให้ปลูกต้นไม้สามชนิด คือไม้กินผล ไม้ฟืน และไม้ก่อสร้าง ทรงเรียกว่า “ป่า ๓ อย่าง ๔ ประโยชน์” ประโยชน์ที่เพิ่มมาคือความชุ่มชื้นและการรักษาดิน

ทรงแนะนำว่าวิธีที่ดีที่สุดในการฟื้นฟูสภาพป่าก็คือการปล่อยให้ป่าฟื้นตัวตามธรรมชาติ การปลูกป่ามักจะทำให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่คาดคิด เช่น ทำให้หน้าดินพังทลาย ในขณะที่กระบวนการฟื้นตัวตามธรรมชาติของป่าเขตร้อนจะค่อนข้างเร็ว ทรงแนะนำด้วยว่าเราอาจเร่งกระบวนการตามธรรมชาติด้วยการปลูกต้นไม้ที่เมล็ดปลิวตามลมได้ดีจำนวนหนึ่งในบริเวณยอดเขา เมล็ดของต้นไม้เหล่านี้จะหล่นลงตามลาดเขาที่ต่ำลงไปและงอกงามขึ้น

ทรงรณรงค์ให้มีการสร้างฝายน้ำล้นเป็นระยะ ๆ ตามแม่น้ำ ลำธาร ฝายชนิดนี้ดัดแปลงมาจากวิธีการแบบพื้นบ้านและไม่ได้กักน้ำไว้ทั้งหมด แต่ทำให้เกิดแอ่งน้ำซึ่งให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณใกล้เคียง จ่ายน้ำให้ไร่ นา และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา

โครงการที่แสดงถึงพระวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลของพระองค์ในด้านวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม ได้แก่โครงการป้องกันน้ำท่วมในกรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่เดิมจะมีน้ำท่วมทุกปีในช่วงเวลาที่น้ำฝนที่ตกอย่างต่อเนื่องในภาคเหนือไหลลงมารวมกับน้ำทะเลที่หนุนสูงขึ้นในบริเวณปากแม่น้ำ โครงการของพระองค์ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ลุ่มต่ำที่อยู่ทางด้านตะวันออกและตะวันตกของเมืองหลวง ระดับน้ำที่สูงในแม่น้ำจะถูกระบายมาเก็บไว้ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั่วคราวและค่อยๆ ปล่อยกลับลงสู่แม่น้ำอีกครั้งเมื่อน้ำที่ไหลลงมาจากทางเหนือและน้ำทะเลลดระดับลง เทคนิคนี้เรียกว่า “แก้มลิง” เพราะเป็นเทคนิคเดียวกับที่ลิงใช้ในการเป่าลมให้พองและปล่อยออกให้ยุบในบริเวณแก้มทั้งสองข้าง

ทำงานกับธรรมชาติโดยใช้หลักความพอประมาณ

ตามที่ทรงบอกเล่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้ความคิดในการพัฒนาโครงการต่างๆ เหล่านี้หลายโครงการจากการสังเกตหมู่บ้านต่างๆ ที่เสด็จไปเยี่ยม

ประชาชนนั้นฉลาด ประชาชนมีความรู้ ทั้งคนที่อยู่บนภูเขา และคนที่อยู่ในที่ราบ. เขามีความรู้ เขาทำงานมาหลายชั่วคนแล้ว เขาทำกินอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรจะทำสิกรรม เขารู้ว่าตรงไหนควรจะเก็บไม้ไว้.

(พระราชดำรัสพระราชทานในพิธีปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่: ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔)

พระองค์ทรงนำความคิดเหล่านี้มาทดลองทำเพื่อขยายผล และบางครั้งทรงเพิ่มเทคโนโลยีบางอย่างเข้าไปให้วิธีการเหล่านั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โครงการเหล่านี้และโครงการอื่นๆ ที่พระองค์ทรงริเริ่มมีลักษณะที่เหมือนกันบางประการได้แก่ ความเรียบง่าย ใช้เทคนิควิธีและทรัพยากรที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยออกแบบให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้น้อยที่สุด โครงการของพระองค์ให้ความสำคัญต่อห่วงโซ่ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในธรรมชาติด้วยการไม่สร้างปัญหาใหม่ๆ ในระบบนิเวศน์ ทุกโครงการเน้นหลักความประหยัด ปฏิบัติง่ายและมีความยั่งยืน

กรอบข้อความ 3.8 สัมพันธ์กับเศรษฐกิจพอเพียง

ในเดือนธันวาคม 2547 หมู่บ้านสังกะฮู้ บนเกาะลันตาในทะเลฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศไทยถูกทำลายอย่างรุนแรงจากคลื่นยักษ์สึนามิ บ้านเรือนถูกพัดหายไป เรือประมงแตกเป็นเสี่ยงๆ หลังจากนั้นไม่นานจำนวนนักท่องเที่ยวก็หดหายลง

ชุมชนรับมือกับสถานการณ์ที่เลวร้ายนี้โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการระดมทรัพยากรภายในชุมชนและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ และยังขยายขอบเขตไปถึงเรื่องการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมด้วย

มีการเปิดช่องทางของชุมชนขึ้นมาเพื่อซ่อมแซมเรือประมง สมาชิกชุมชนลงแรงช่วยกันสร้างบ้านใหม่ และออมเงินร่วมกันเพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ กิจกรรมหนึ่งนำไปสู่อีกกิจกรรมหนึ่งด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบ ไม่นานนักชุมชนสามารถฟื้นฟูสภาพทัศนียภาพบ้าน เช่นการทำผ้าบาติกขาย การฟื้นฟูการเล่นพื้นเมืองเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกลับมา และการจัดภูมิทัศน์ของหมู่บ้านใหม่เพื่อแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชน

ในไม่ช้า หมู่บ้านอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงก็เข้าร่วมกิจกรรมด้วย ทำให้ขอบเขตของความร่วมมือขยายออกไปโดยมีการแบ่งความรับผิดชอบกันชัดเจน เช่นหมู่บ้านหนึ่งดูแลการจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อแสดงภาพถ่ายและโบราณวัตถุของชุมชน ในขณะที่อีกหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยกันฟื้นฟูการเกษตรแบบดั้งเดิมโดยไม่ใช้สารเคมี มีการแลกเปลี่ยนสูตรทำกะปิและเทคนิคการปลูกหญ้าทะเล มีการจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อขายสินค้าเกษตรและสินค้าประมงให้แก่โรงแรมและรีสอร์ทต่างๆ

ชุมชนลันตาสร้างฝายน้ำล้น ชุดลอกบ่อน้ำ และสร้างลำรางส่งน้ำในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ มีการปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ลาดชันเพื่อป้องกันหน้าดินถูกชะล้าง นอกจากนั้นยังฟื้นฟูป่าชายเลนและปลูกสวนสนตลอดแนวฝั่งเพื่อป้องกันชุมชนจากภัยสึนามิในอนาคต

ชาวเกาะลันตาค้นพบว่า เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายที่กว้างกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ การฟื้นฟูชุมชนด้วยวิธีการแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้นครอบคลุมถึงมิติด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ความภาคภูมิใจ และจิตวิญญาณของความเป็นชุมชนด้วย

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงหลาย ๆ แห่งก็ใช้หลักการเดียวกันนี้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เครือข่ายอินแปงมีจิตสำนึกในการไม่ตัดไม้ในป่าแต่พยายามฟื้นฟูสภาพป่าและใช้วิธีการทางธรรมชาติในการบำรุงดิน การควบคุมศัตรูพืช และการบำบัดน้ำเสีย ในจังหวัดตรังชุมชนชายฝั่งบางแห่งที่เริ่มทำกิจกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้ร่วมกับชุมชนที่อยู่หลังเขาในบริเวณถัดไปจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำทั้งหมด

เมื่อเร็ว ๆ นี้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.) ได้สนับสนุนการวิจัยเพื่อรวบรวมบทเรียนในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการสิ่งแวดล้อมระดับชุมชนหลายแห่ง เพื่อจัดทำตัวชี้วัดสำหรับการติดตามผลโครงการลักษณะนี้ในท้องถิ่น ๆ ในอนาคต

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ ภายใต้หลักการสำคัญสามประการคือ ความพอประมาณ ความรอบคอบ มีเหตุผล และความระมัดระวังต่อความเสี่ยง

- แสวงหาหนทางแก้ปัญหาจากธรรมชาติ
- แสวงหาหนทางแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม
- คำหนึ่งถึงผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ในระบบนิเวศน์
- เลือกทางแก้ที่ยั่งยืนและดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง
- เลือกทางแก้ที่ประหยัด

เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคธุรกิจ

ปัจจุบันแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถแก้ไขปัญหาในภาคเกษตรกรรมและการพัฒนาชุมชนได้ดี แต่มักจะมีคำถามว่าปรัชญาที่สามารถนำมาใช้ในภาคธุรกิจได้หรือไม่ ในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา บทบาทของภาคการเกษตรเริ่มลดน้อยลง ดังจะเห็นได้จากตัวเลขที่บ่งชี้ว่า ถึงแม้เกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพหลักที่คิดเป็นร้อยละ 40 ถึง 45 ของครัวเรือน แต่ว่าอาชีพเกษตรกรรมกลับมีสัดส่วนโดยประมาณเพียงแค่อ้อยละ 11 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ซึ่งถ้าแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นประโยชน์ในวงกว้างขึ้น จำเป็นต้องมีเครื่องมือและแนวทางที่จะนำไปใช้ในระบบเศรษฐกิจเมืองคือภาคธุรกิจที่กำลังเจริญเติบโตได้ด้วย

โดยหลักการทั่วไปแล้วปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งภาคธุรกิจได้เช่นกัน แต่จะนำไปใช้อย่างไร และอะไรคือประโยชน์และข้อจำกัดในการนำไปใช้

องค์กรธุรกิจหลายแห่งมีการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน โดยจะเห็นจากกรณีศึกษาที่จะนำเสนอต่อไปนี้ กรณีหนึ่งเป็นประสบการณ์ของธุรกิจขนาดใหญ่ อีกสองกรณี เป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ทั้งหมดนี้มีการดำเนินการบนหลักของการมีวิสัยทัศน์ระยะยาว การให้ความสำคัญต่อบุคลากรในองค์กร การเห็นคุณค่าของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายและการให้ความสำคัญกับการจัดการความเสี่ยง

เราจะทำอย่างไรที่จะทำให้มีการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างกว้างขวางมากขึ้นในโลกธุรกิจ ส่วนท้ายของตอนนี้จะนำเสนอเครื่องมือในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการวางแผนและบริหารงานทางธุรกิจ

เครือข่ายคนไทย: ทุกคนมีค่าเป็นองค์กรขนาดใหญ่

ในช่วงวิกฤตการณ์ปี 2540 องค์กรอย่างเครือข่ายคนไทยซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเก่าแก่และมีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วและการขยายกิจการและกำลังในการผลิตที่ผิดจังหวะเวลา แต่ทว่าองค์กรกลับฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็วซึ่งเป็นผลมาจากการที่องค์กรมีวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง

ถึงแม้ว่าแนวทางในการดำเนินธุรกิจ และการมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพคนของเครือข่ายคนไทยมีการพัฒนามาก่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นที่รู้จักก็ตาม การที่มีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นผู้ถือหุ้นหลัก และในคณะกรรมการขององค์กรประกอบไปด้วยสมาชิกหลายคนทำงานขึ้นตรงกับโครงการพระราชดำริต่าง ๆ จึงส่งผลให้นโยบายทางธุรกิจของเครือข่ายคนไทยมีความสอดคล้องตามหลักการพื้นฐานของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในปี 2526 ทางเครือข่ายคนไทยได้กำหนดนโยบายในการดำเนินธุรกิจขึ้นมา 4 ข้อด้วยกันดังนี้

- ตั้งมั่นในความเป็นธรรม
- เชื่อมมั่นในคุณค่าของบุคลากร
- ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม
- มุ่งมั่นในความเป็นเลิศ

ในเรื่องความตั้งมั่นในความเป็นธรรมนั้นในปี 2530 องค์กรได้กำหนดจรรยาบรรณทางธุรกิจขึ้น และจรรยาบรรณนี้ได้ถูกนำไปใช้โดยทั้งพนักงาน ผู้ขาย รายย่อย คู่สัญญา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ในปี 2541 มีการแก้ไขจรรยาบรรณทางธุรกิจอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

- ให้ความสำคัญธรรมชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือซีเมนต์ไทยทุกฝ่าย
- สร้างผลกำไรทางธุรกิจด้วยหนทางที่ชอบธรรม
- ไม่เกี่ยวข้องทางการเมือง
- ไม่เลือกปฏิบัติ

เรื่องของการถือมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม ทางองค์กรได้ทำการสนับสนุนโครงการที่มีการรักษาสิ่งแวดล้อม สนับสนุนศิลปวัฒนธรรมของไทยและสวัสดิภาพของคน ส่วนการมุ่งมั่นในความเป็นเลิศขององค์กรจะเห็นได้จากมาตรฐานทางการศึกษาที่สูงของพนักงาน เทคโนโลยี และการควบคุมคุณภาพ ซึ่งทำให้สินค้าของทางเครือซีเมนต์ไทยได้รับความเชื่อมั่นและโดดเด่นที่สุดในตลาด

แต่จากแนวทางในการดำเนินธุรกิจของเครือซีเมนต์ไทยทั้ง 4 ข้อนั้น แนวทางที่รู้จักกันดีและเด่นที่สุดคือเรื่อง ความเชื่อในคุณค่าของคน ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในลำดับต่อไป

เครือซีเมนต์ไทยเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญและให้ความสำคัญกับเรื่องบุคลากรเป็นอย่างมาก โดยทางองค์กรจะทำการคัดเลือกและสรรหาบุคลากรที่จบการศึกษาใหม่ หรือผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธุรกิจระดับแนวหน้าของอเมริกาเข้ามา โดยที่ทางเครือซีเมนต์ไทยเองไม่มีนโยบายในการว่าจ้างบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามา (Mid-Career) แต่ใช้วิธีการคัดสรรจากภายใน หรือที่เรียกว่า “Promote from within” จากรูปแบบการคัดสรรคนข้างต้นนี้ทำให้เครือซีเมนต์ไทยต้องลงทุนในการฝึกอบรมอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันกลับเป็นการสร้างความซื่อสัตย์และความภาคภูมิใจของพนักงานที่มีต่อองค์กร

การอบรมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในเครือซีเมนต์ไทย โดยมีตั้งแต่การอบรมธุรกิจขั้นต้นจนถึงหลักสูตรการบริหารจัดการขั้นสูงที่นำเข้ามาจากโรงเรียนบริหารธุรกิจวอดตัน (The Wharton School) มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา นอกเหนือจากทักษะด้านธุรกิจและเทคนิคแล้ว ทางบริษัทได้มีการอบรมและปลูกฝังเรื่องของรูปแบบองค์กร (Corporate Style) ด้วย คุณลักษณะของพนักงานที่ทางเครือซีเมนต์ไทยต้องการนั้นคือ “คนดี คนเก่ง” ซึ่งหมายความว่าต้องเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในการทำงาน และต้องเป็นคนที่มีความรู้ธรรมและจริยธรรมอยู่ในตัว โดยพนักงานที่คัดสรรมาแล้วจะถูกคาดหวังว่าต้องเป็นผู้ที่มีความถ่อมตน ไม่โอ้อวดตนเองแต่มีประสิทธิภาพในการทำงานสูง หรือลักษณะที่เรียกว่า “low profile, high productivity”

วิกฤตด้วยความเชื่อมั่นในคุณค่าของคนที่มีอยู่

เครือซีเมนต์ไทยเป็นองค์กรที่ค่อนข้างมีชื่อเสียง และเป็นที่น่าสนใจของนักลงทุนชาวต่างชาติด้วย ตั้งแต่ปี 2513 เป็นต้นมาทางเครือซีเมนต์ได้มีการขยายตัวไปยังธุรกิจ อื่นที่อยู่นอกเหนือจากธุรกิจที่ทางเครือซีเมนต์ไทยดำเนินกิจการอยู่ โดยส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบการลงทุนร่วมกันกับต่างชาติ ต่อมาในช่วงปี 2537-2538 ทางเครือซีเมนต์ไทยได้ขยายกำลังการผลิตของตนเพื่อตอบสนองกับความต้องการในการก่อสร้างที่มีการขยายตัว ทำให้บริษัทมีหนี้เป็นมูลค่าถึง 6.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเกือบทั้งหมดอยู่ในสกุลเงินต่างประเทศทั้งสิ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ค่าเงินบาทลอยตัวในช่วงเดือนกรกฎาคม ปี 2540 เครือซีเมนต์ไทยจึงอ่อนแอลงไปมากจากหนี้จำนวนมหาศาลและรายได้ ที่ลดลงเพราะความต้องการในตัวสินค้าที่ลดลง เครือซีเมนต์ไทยประสบปัญหาขาดทุนไปถึง 1.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2541 และ 4.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2542

จากกลยุทธ์ในการดำเนินงานข้างต้นของเครือซีเมนต์ไทยจะเห็นได้ว่ามีการดำเนินงานที่ขาดความรอบคอบ และไม่มีการป้องกันความเสี่ยง หลังจากนั้นทางกลุ่มผู้บริหารจึงรีบดำเนินการอย่างรวดเร็วเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยได้จัดให้หน่วยธุรกิจทางด้านซีเมนต์ กระจก และปิโตรเคมี เป็นกลุ่มธุรกิจหลัก และทำการขายหรือ ลดขนาดกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ แทน นอกจากนี้ยังเน้นการส่งออกพร้อมกับการให้ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยงด้วย ในปี 2543 ทางเครือซีเมนต์ไทยจึงสามารถทำกำไรได้ถึงแม้จะเป็นจำนวนเล็กน้อยและในปีต่อ ๆ มาจึงสามารถพลิกฟื้นกลับมาได้อีกครั้ง

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างครั้งนี้ได้นำต้นแบบ มาจากหลักความพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี โดยในที่นี้ได้เน้นไปที่นโยบายด้านทรัพยากรมนุษย์

หัวใจของกลยุทธ์ที่บริษัทใช้ในการวิกฤต คือการยึดมั่นในปรัชญาธุรกิจขององค์กร

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในคุณค่าของคนและการตั้งมั่นในความเป็นธรรมถึงแม้ว่าทางเครือซีเมนต์ไทยเองจะลดบทบาทของหน่วยธุรกิจอื่น ๆ ก็ตาม แต่ในส่วนหนึ่งของหน่วยธุรกิจหลักทางองค์กรเองกลับยังคงยึดมั่นที่จะรักษาพนักงานเดิม แม้จะต้องเผชิญกับการขาดทุนก็ตาม แทนที่องค์กรจะตัดงบประมาณเรื่องการพัฒนาบุคลากร กลับเพิ่มขึ้นถึงครึ่งพันล้าน

ตาราง 3.1 กลยุทธ์ทางธุรกิจและกลยุทธ์ทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของเครือซีเมนต์ไทย

	ช่วงก่อนวิกฤตการณ์ (ก่อนปี 2540)	ช่วงวิกฤตการณ์ (2540-2545)	ช่วงหลังวิกฤตการณ์ (หลังปี 2545)
กลยุทธ์ทางธุรกิจ	<ul style="list-style-type: none"> เน้นการเจริญเติบโต นำเข้าสินค้าเพื่อทดแทนการผลิต เน้นที่คุณภาพและความยุติธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> เปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยกลับคืนสู่ธุรกิจหลัก เพิ่มปริมาณการส่งออกและเน้นเพิ่มมูลค่า บรรษัทภิบาล 	<ul style="list-style-type: none"> ก้าวสู่ตลาดในระดับภูมิภาค ออกแบบและพัฒนา สร้างนวัตกรรมและสร้างความแตกต่าง
กลยุทธ์ทางด้านทรัพยากรมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาบุคลากรมืออาชีพ สร้างตลาดแรงงานภายใน สนับสนุนจากภายใน 	<ul style="list-style-type: none"> สร้างบุคลากรที่มีวินัยและจิตสำนึก เพิ่มผลผลิตโดยไม่ปลดพนักงาน รักษาต้นทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 	<ul style="list-style-type: none"> การบริหารทรัพยากรที่มุ่งเน้นธุรกิจเป็นหลัก การบริหารคนตามสมรรถนะ การบริหารจัดการบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ การเรียนรู้ผ่านโครงการและประสบการณ์ตรง
การจัดการทรัพยากรมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> จัดการอย่างเป็นระบบและเป็นมืออาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> การจัดการทุนมนุษย์ ออกแบบงานใหม่ พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถที่หลากหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> องค์กรแห่งนวัตกรรม การใช้บริการร่วมกันและการจ้างผู้ประกอบการภายนอก การจัดการองค์ความรู้ จัดศูนย์ในการสรรหาพนักงาน
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> เน้นการลงทุนในการฝึกอบรม เน้นการอบรมและพัฒนาบุคลากรแบบดั้งเดิม สนับสนุนคนจากภายในองค์กร (ระบบ Career Path) 	<ul style="list-style-type: none"> จากการเรียนรู้ในชั้นเรียนไปสู่การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ และการเรียนรู้ผ่านโครงการ พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถที่หลากหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> การเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกอบรมเพื่อการเปลี่ยนแปลง โปรแกรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง จัดจ้างผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกในบางตำแหน่งที่ต้องการเป็นพิเศษ มหาวิทยาลัยนักบริหาร

เหตุผลเบื้องหลังนโยบายเหล่านี้คือการตระหนักว่าองค์กรจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและแนวทางการดำเนินงานขนาดใหญ่จากผลกระทบของวิกฤติที่ร้ายลึก และเนื่องจากคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดขององค์กร จึงจำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมเพื่อรองรับผลจากการปรับเปลี่ยนและบทบาทใหม่ๆ โดยทางคณะผู้บริหารบางคนยอมรับว่าการตัดสินใจดังกล่าวเป็นเรื่องที่เสี่ยง แต่ก็เชื่อมั่นว่าจะได้ผลตอบแทนที่ดีในระยะยาว

สำหรับปัจจัยภายในที่อยู่เบื้องหลังของการตัดสินใจครั้งนั้น คือการที่องค์กรต้องการบุคลากรที่มีทักษะหลาย ๆ ด้านเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โดยการลงทุนในการอบรมเป็นพิเศษนั้นทำให้องค์กรมีความยืดหยุ่นมากขึ้นเนื่องจากทักษะและศักยภาพในการทำงานของพนักงานที่เพิ่มขึ้นนั่นเอง องค์กรได้ดำเนินนโยบายปรับโครงสร้างทรัพยากรมนุษย์เป็นเวลา 5 ปีต่อเนื่องกัน หลังจากนั้นจึงได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์อีกครั้งเพื่อรองรับโอกาสใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากที่วิกฤตการณ์ได้ผ่านไปแล้ว

วัฒนธรรมมองคirkของเครือซีเมนต์ไทยนั้นสามารถที่จะตีความและอธิบายได้ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยจะเห็นได้จากองค์ประกอบหลักดังนี้

- ทำการประมวลแนวทางในการดำเนินธุรกิจออกมา และมีการแจ้งให้กับพนักงาน คู่ค้าทางธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ
- ยึดมั่นอยู่ที่เรื่องความยุติธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม
- เชื่อในคุณค่าของคนตามนโยบายด้านทรัพยากรมนุษย์
- ยึดมั่นในหลักการขององค์กร ถึงแม้ว่าจะอยู่ในภาวะวิกฤตก็ตาม
- สร้างภูมิคุ้มกันผ่านทางคุณภาพของแรงงาน

เศรษฐกิจพอเพียงกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

เครือซีเมนต์ไทยเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่และมีความเก่าแก่ แต่องค์กรธุรกิจโดยส่วนใหญ่ของไทยและประเทศกำลังพัฒนามักจะมีขนาดเล็กและเพิ่งก่อตั้งซึ่งองค์กรหรือบริษัทเหล่านี้ต้องต่อสู้เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้ภายในตลาด และมีหลายบริษัทด้วยกันที่ไม่สามารถอยู่รอดได้ โดยส่วนใหญ่แล้วธุรกิจเหล่านี้มักจะมีการจัดการที่ขึ้นอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวหรือครอบครัวหนึ่งเท่านั้น พวกเขาดำเนินธุรกิจด้วยเทคโนโลยีที่ไม่สูงนัก และไม่มีทรัพยากรที่มากพอที่จะพัฒนานวัตกรรมได้ บริษัทเหล่านี้มีขีดจำกัดในการคาดคะเนความเปลี่ยนแปลงในตลาดและมีความเสี่ยงที่จะถูกกระทบจากความผันผวนในระบบเศรษฐกิจของประเทศและของโลก โดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาแรงกดดันต่าง ๆ มีมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ตามการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์และการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการลงทุนจากต่างชาติที่เข้ามาในตลาด

แต่ก็มีบางบริษัทที่สามารถอยู่รอดและเจริญเติบโตมาได้เป็นระยะเวลายาวนาน...บริษัทเหล่านี้ทำได้อย่างไร

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงองค์กรหรือบริษัทระดับเล็ก และระดับกลาง โดยที่ทั้งหมดนี้เป็นบริษัทที่เพิ่งก่อตั้ง แต่กลับสามารถที่จะดำเนินธุรกิจมาได้มาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งแต่ละกรณีศึกษาเจ้าของกิจการต่างดำเนินกิจการของตนด้วยกลยุทธ์ที่มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - ยึดถือตามจริยธรรม เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีการสร้างภูมิคุ้มกันตนเองจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

งานตัดกรรมกับตลาดต่างประเทศ

สาเป็นกระดาษที่ทำด้วยมือ โดยใช้วัตถุดิบจากเส้นใยของต้นสา มีผู้ผลิตกระดาษสาอยู่มากมายในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย การแข่งขันจึงค่อนข้างสูง อีกทั้งวัตถุดิบที่มาจากต้นสามีแนวโน้มที่ลดลงอีกด้วย การที่จะประสบความสำเร็จในธุรกิจนี้จึงต้องแข่งกันที่เรื่องต้นทุนวัตถุดิบ การผลิต การพัฒนาทักษะของแรงงาน และการสร้างสรรค์สินค้าใหม่ๆ

เป็นเวลามากกว่า 40 ปีแล้วที่นางฟองคำ หล้าปิ่นตา ซึ่งเป็นชาวไทยภูเขาได้อพยพมาตั้งรกรากที่นอกเมืองเชียงใหม่ โดยในช่วงแรกนั้นนางฟองคำไม่ได้รับการยอมรับจากคนรอบข้างเพราะว่า ซาติกำเนิดและความยากจน สถานที่ที่นางฟองคำได้เข้ามาตั้งรกรากนั้นเป็นสถานที่ที่มีการประกอบอาชีพผลิตกระดาษสามาเป็นเวลานาน แต่ทว่าธุรกิจการทำกระดาษสากลับซบเซาลงเนื่องจากความต้องการในสินค้ากระดาษสาลดลง

นางฟองคำได้เริ่มดำเนินธุรกิจผลิตกระดาษสาในขนาดเล็กก่อน โดยให้ความสำคัญกับเรื่องของต้นทุนที่ต่ำ โดยเธอซื้อวัตถุดิบจากแหล่งชุมชนรอบ ๆ ผลิตสินค้ากันเองโดยใช้แรงงานในครอบครัว และขายสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่

เมื่อเริ่มที่จะขยายธุรกิจ ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะย่านใกล้เคียง และย่านที่ห่างออกไปได้เข้ามาร่วมงานกับนางฟองคำ บางคนก็มาผลิตกระดาษสาที่บ้านอนุรักษ์กระดาษสาเอง บางรายก็รับการอบรมก่อนแล้วจึงนำกลับไปทำที่บ้านของตนเอง

เรื่องของวัตถุดิบเริ่มจะเป็นปัญหามากขึ้น โดยในช่วงแรกนางฟองคำได้รับซื้อวัตถุดิบจากชุมชนที่ห่างไกลในจังหวัดต่าง ๆ ทางตอนเหนือ แต่ในที่สุดนางฟองคำได้ตัดสินใจว่าจ้างคนท้องถิ่นให้ปลูกต้นสาเอง

ในช่วงที่ธุรกิจกำลังเจริญเติบโตและมีการขยายตัวธนาคารหลายแห่งได้เคยมาเสนอเงินกู้ให้กับนางฟองคำ แต่ทว่าเธอได้ปฏิเสธข้อเสนออันนั้นไป จนถึงปัจจุบันนางฟองคำไม่เคยกู้ยืมเงินมาใช้ในการดำเนินธุรกิจเลย จะมีก็แต่ทำธุรกรรมทางการเงินพื้นฐานเท่านั้น และเมื่อใดที่นางฟองคำมีรายได้เข้ามา สิ่งแรกที่เธอทำคือการจ่ายเงินค่าจ้างแรงงานให้กับพนักงาน และจ่ายค่าวัตถุดิบก่อนทุกครั้ง รายได้ที่เหลือจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว จะถูกนำไปเก็บไว้เป็นกองทุนเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และเมื่อเงินกองทุนมีมากพอที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงแล้ว เธอจึงจะนำเงินส่วนที่เหลือไปลงทุนขยายกิจการ โดยอัตราการเจริญเติบโตของธุรกิจของนางฟองคำจะดูได้จากปริมาณของวัตถุดิบและมูลค่าของเงินลงทุนสะสมของธุรกิจ

บางครั้งนางฟองคำได้ปฏิเสธรายการสั่งซื้อสินค้าบางรายการเพราะว่า การผลิตกระดาษต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ต้องใช้เวลาและแสงอาทิตย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนนัก โดยจากคำกล่าวของนางฟองคำ “บางคนมานี้บอกว่า ผมจะให้หอเดอร์คุณสองแสนบาทภายในเดือนเดียว เราก็จะไม่รับเพราะเขาจะเอาตัวพวกเราจะทำเท่าที่ทำได้”

นางฟองคำให้ความสำคัญกับเรื่องความสุขของพนักงาน เพราะพนักงานถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพให้กับธุรกิจนี้ นอกจากนี้เธอยังให้พนักงานกู้เงินโดยไม่มีดอกเบี้ย และยังสนับสนุนให้พนักงานรู้จักการเก็บออมอีกด้วย

เมื่อสินค้าได้รับความนิยมมากขึ้นนางฟองคำได้ขยายตลาดออกไปยังต่างประเทศด้วยการส่งออก ในช่วงแรกของการส่งออกนั้นนางฟองคำมีอุปสรรคในเรื่องของภาษา เพราะเธอไม่มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศเลย แต่ก็ได้รับการช่วยเหลือจากลูกค้า แม้แต่ชื่อของกิจการก็ได้รับการตั้งชื่อจากลูกค้าของเธอโดยใช้ชื่อว่า “บ้านอนุรักษ์กระดาษสา” (Sa Paper Preservation House)

ในขณะที่สินค้าเป็นที่ต้องการมากขึ้นในตลาดต่างประเทศ นางฟองคำได้ริเริ่มผลิตสินค้าให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยง เช่น เสื้อกาวน์โรงพยาบาล และรูปปั้นช้างเป็นต้น และเมื่อทางรัฐบาลให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมสินค้าหัตถกรรมในช่วงประมาณปี 2533-2542 จำนวนชนิดของสินค้าของนางฟองคำได้เพิ่มขึ้นจาก 100 ชนิดเป็น 1,000 ชนิด

ผลิตภัณฑ์ของนางฟองคำเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นความเป็นธรรมชาติอย่างมาก เนื่องจากการใช้สีจากสารเคมีเป็นส่วนประกอบในการผลิตส่งผลให้พนักงานมีอาการเจ็บป่วย นางฟองคำจึงได้นำสีจากธรรมชาติเข้ามาแทนที่สีจากสารเคมี และถึงจะมีความต้องการในตัวสินค้าที่มากขึ้นแต่บ้านอนุรักษ์กระดาษสาก็ยังผลิตสินค้าต่าง ๆ ด้วยมือโดยใช้แรงงานคน ไม่ใช้เครื่องจักรเข้ามาผลิตแทนซึ่งแรงงานคนนี่เองที่เป็นความสามารถหลักที่ทำให้เกิดนวัตกรรมในสินค้าของบ้านอนุรักษ์กระดาษสา

บ้านอนุรักษ์กระดาษสา มีวิธีการในการกำจัดน้ำเสียที่ง่าย ไม่ซับซ้อนแต่กลับมีประสิทธิภาพ น้ำที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวจะเป็นน้ำที่สะอาด สามารถเลี้ยงปลาได้ ไม่ส่งกลิ่นเหม็นและไม่สร้างมลภาวะใด ๆ ต่อสังคม ในระยะหลังนางฟองคำได้นำเทคโนโลยีซึ่งบ้านอนุรักษ์กระดาษสาได้รับคำแนะนำจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นมาผลิตพลังงานความร้อนโดยใช้ก๊าซจากของเสียที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตสินค้า

นางฟองคำดำเนินกิจการโดยยึดถือและเข้มงวดกับหลักของคุณธรรม จริยธรรมมาโดยตลอด โดยเชื่อ

ว่าการดำเนินธุรกิจที่คิดโกง ไม่เป็นไปตามคุณธรรมและจริยธรรม ย่อมส่งผลให้ธุรกิจล้มเหลวในที่สุด

จากการเริ่มต้นเล็ก ๆ นางฟองคำได้ดำเนินกิจการที่ขยายตัวอย่างช้า ๆ แต่มีความมั่นคงมาตลอด 40 ปี โดยที่ปัจจุบันเธอมีพนักงานประมาณ 400 คนจากชุมชนใกล้เคียง และมีมูลค่าการส่งออกถึงร้อยละ 80 ของผลผลิตกระดาษสาทั้งหมดซึ่งจะเห็นได้ว่าธุรกิจของเธอสามารถอยู่รอดมาได้อย่างรุ่งเรืองถึงแม้ว่าจะเริ่มธุรกิจจากขนาดเล็ก มีการแข่งขันภายในอุตสาหกรรมที่ค่อนข้างสูง และมีอุปสรรคอยู่มากมายก็ตาม

นางฟองคำมีการดำเนินงานที่คิดถึงผลในระยะยาวตลอด โดยมีการขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยขึ้นอยู่กับเงินทุนที่มี แรงงาน และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการเจริญเติบโตของธุรกิจนั้นเกิดจากศักยภาพภายในของบ้านอนุรักษ์กระดาษสาเอง ที่มีการส่งเสริมการพัฒนาคนและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าเธอมีแนวความคิดใหม่ ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเช่นปัญหาของการขาดแคลนวัตถุดิบ นอกจากนั้นยังให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนซึ่งรวมถึงผู้ขายวัตถุดิบ พนักงาน ลูกค้า และแหล่งชุมชน อีกทั้งยังแสดงความเอาใจใส่ในธรรมชาติ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นหลักการในการดำเนินธุรกิจของบ้านอนุรักษ์กระดาษสา นอกจากนี้เธอยังเน้นที่คุณค่าของบุคลากร เพราะตระหนักดีว่าทักษะและความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตและออกแบบสินค้าเป็นหัวใจหลักของธุรกิจ เธอให้ความสำคัญต่อการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองในการขยายกิจการอย่างระมัดระวังโดยไม่มีภารกิจยืมในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 บ้านอนุรักษ์กระดาษสาจึงไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากวิกฤตครั้งนั้น

การสั่งสมชื่อเสียง

อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีถือได้ว่าเป็นธุรกิจส่งออกที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทย โดยในตลาดโลกนั้นอุตสาหกรรมนี้มีการแข่งขันที่ค่อนข้างสูง และยังคงมีความไม่แน่นอนแฝงอยู่ด้วยซึ่งเป็นผลจากปัจจัยด้านรสนิยมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลง ในอุตสาหกรรมนี้มีหลายบริษัทที่ประสบความสำเร็จ แต่ก็มีผู้ที่ต้องปิดกิจการไปก็ไม่่น้อย โดยสาเหตุหลักเป็นเพราะการลงทุนที่ค่อนข้างสูงนั่นเอง

บริษัทแพนด้าจิวเวลรี่ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2516 และเติบโตอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลามากกว่า 30 ปี ความสำเร็จส่วนใหญ่เกิดจากการบริหารงานที่ดีในหลายด้านเช่น การตลาด การสร้างนวัตกรรมในองค์กร การให้ความสำคัญกับเรื่องความพึงพอใจของลูกค้า และการดำเนินงานทางการเงินอย่างรอบคอบ แต่ทว่าความสำเร็จของแพนด้าจิวเวลรี่ไม่ได้เกิดจากสิ่งดังกล่าวมาข้างต้นเพียงเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งที่น่าสนใจมากกว่านั้น

กรอบข้อความ 3.9 กำไรและหลักการ

ในปี 2528 คุณวิสุทธิ วิทยานุกรณ์ ได้เข้ารับช่วงต่อธุรกิจน้ำมันพืชจากครอบครัวซึ่งมีส่วนแบ่งทางการตลาดอยู่ที่ร้อยละ 10-15 ของตลาดทั้งหมด คุณวิสุทธิได้เข้ามาเริ่มงานทันทีหลังจากสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนทางสายอาชีพ แต่ถึงแม้ว่าคุณวิสุทธิจะเข้ามารับหน้าที่ดูแลธุรกิจแล้วก็ตาม แต่คุณวิสุทธิเองก็ยังคงจัดสรรเวลาเพื่อทำการศึกษาต่อ จนกระทั่งจบการศึกษาทางด้านการบริหารธุรกิจและทางด้านรัฐศาสตร์

“โลกเรามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผมจึงต้องการที่จะพัฒนาความรู้อยู่เสมอ ทุก ๆ อย่างต่างสัมพันธ์ กันและเป็นเรื่องเดียวกัน ในปัจจุบันคนเรามักจะคิดและกระทำโดยไม่ได้คำนึงถึงกัน เมื่อแก้ปัญหาอย่างหนึ่งไปพวกเขา กลับสร้างปัญหาอื่น ๆ ตามขึ้นใหม่ พวกเราจึงต้องการที่จะรู้ให้มากที่สุดเพื่อการจัดการที่ดีขึ้น”

ตั้งแต่เริ่มต้นธุรกิจ คุณวิสุทธิได้ดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงจริยธรรมและคุณธรรม

“ผมคิดว่าชีวิตของเราเป็นชีวิตที่ผสมผสานกันระหว่างแนวทางธรรมและแนวทางทุนนิยม ในการจัดการธุรกิจ ผมใช้หลักของทุนนิยม แต่ในการจัดการบุคลากรในองค์กร ผมชอบที่จะยึดตามหลักธรรมมากกว่า ถ้าเราใช้หลักของทุนนิยมมาจัดการในทุก ๆ เรื่อง มันจะเป็นการสร้างปัญหาเพราะว่าการดำเนินงานแบบทุนนิยมอยู่บนพื้นฐานของความโลภที่ไม่มีที่สิ้นสุด...ซึ่งสิ่งที่เราสะสมมาสุดท้ายก็เป็นเพียงแค่สิ่งที่ไร้ค่าเพราะเมื่อเราตายไป พวกเราก็ไม่สามารถนำมานับติดตัวไปได้”

คุณวิสุทธิเองยึดตามหลักที่กล่าวมาในการดำเนินและจัดการธุรกิจ โดยแยกแยะระหว่างเรื่องการทำกำไรสูงสุด และการทำกำไรที่เหมาะสม

“รูปแบบธุรกิจแบบเดิมนั้นเน้นไปที่การทำกำไรสูงสุดแต่การทำเช่นนั้นมีความเสี่ยงและจะเป็นการสร้างปัญหา ซึ่งถ้าเรารู้จักการพอเพียง ซึ่งหมายถึงกำไรในระดับที่เหมาะสม ความเสี่ยงก็จะลดลงไปด้วย”

การทำกำไรสูงสุดนั้นต้องมีการใช้ทรัพยากรอย่างสูงสุดในทุก ๆ ด้าน ทั้งพนักงาน ลูกค้า และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับธุรกิจทุกด้าน แต่คุณวิสุทธิได้ใช้รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายต่างๆ ไปลงทุนในการพัฒนาสินค้าเพื่อลูกค้า พัฒนาทักษะของพนักงาน สนับสนุนสังคมและสิ่งแวดล้อม หรือให้กำไรที่มากขึ้นแก่ลูกค้าและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ นอกจากนี้คุณวิสุทธิยังได้ก่อตั้งสโมสรเพื่อสนับสนุนการศึกษาและกิจกรรมทางสังคมแก่ผู้ประกอบการและผู้บริหารอีกด้วย

การตัดสินใจในการบริหารธุรกิจของคุณวิสุทธิเป็นไปด้วยความรอบคอบและระมัดระวังโดยคุณวิสุทธิหลีกเลี่ยงการกู้ยืมจากต่างชาติเพื่อที่จะขยายตัวทางการเงินอย่างรวดเร็ว ผลจากการกระทำนี้ทำให้บริษัทสามารถอยู่รอดมาได้จากช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ถึงจะมีความยากลำบากแต่ก็เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น

ในช่วงเวลามากกว่า 20 ปีทางบริษัทได้ทำการขยายกำลังในการผลิตถึง 6 ครั้ง ยอดขายขยายเป็นทวีคูณถึง 10 ครั้ง และส่วนแบ่งทางการตลาดเติบโตขึ้นถึงร้อยละ 50 ทุกวันนี้บริษัทของคุณวิสุทธิได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำในอุตสาหกรรมน้ำมันพืช คุณวิสุทธิเองได้เป็นรองประธานของสภาหอการค้า และได้รับชื่อเสียงจากการสนับสนุนสังคมอีกด้วย

“ความพอเพียงเป็นการป้องกันความเสี่ยงในชีวิต ถ้าเรารู้จักที่จะพอ พวกเราก็จะสามารถคิดอย่างรอบคอบไม่ขาดสติ และถ้าเราไม่ตกอยู่ในความโลภ พวกเราก็จะมีความคิดที่ไม่ลัษณะ มองเห็นทางสว่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตที่มั่นคง”

บริษัทแพนด้าจีเวลรี่ได้เริ่มดำเนินกิจการในรูปแบบธุรกิจขนาดเล็ก โดยหลักในการดำเนินงานของคุณปริดา เตียสุวรรณ ที่มุ่งเน้นไปที่การเติบโตอย่างมีสมดุล (Balanced growth) ไม่ได้คิดที่จะเติบโตอย่างรวดเร็วจนเกินไป บริษัทได้เริ่มขยายตลาดออกสู่ต่างประเทศเพียงแต่ประเทศเดียวก่อน โดยเริ่มที่สหราชอาณาจักรแล้วจึงทำการขยายตลาดออกไปในประเทศอื่น ๆ จนในที่สุดบริษัทมีตลาดในต่างประเทศรวมประมาณ 40 ประเทศ คุณปริดายึดหลักการลงทุนแบบความเสี่ยงปานกลางเพื่อกำไรระดับปกติ (fair risk and normal profit) อีกทั้งยังให้ความสำคัญใส่ใจกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจทุกรายด้วยซึ่ง

รวมไปถึงพนักงานและลูกค้า โดยเฉพาะกับลูกค้า

“การที่เราจะไปบีบบังคับว่า คุณจะต้องลดราคาให้ถึงที่สุดกระทั่งเกือบจะเหลือแต่กระดูก ถามว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องหรือไม่? ใช่! ถ้าคุณทำคุณจะทำให้ผู้ถือหุ้นมีความสุขเพราะคุณได้กำไรจากส่วนที่คุณไปขูดเลือดเขามา แต่มันได้เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น หลังจากนั้นคนเหล่านี้ก็จะล้มหายตายจากไป คุณก็ต้องไปหาคนใหม่ขึ้นมา ซึ่งไม่รู้จ้กว่าบริษัทคุณต้องการอะไร คุณต้องไปเริ่มกับเขาใหม่ แต่ถ้าคุณสามารถที่จะรักษาคณเก่าเขามีความรู้สึกที่ดีกับบริษัท เขาก็จะให้สิ่งที่ดีแก่คุณ”

คุณปริดาเน้นการสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาวกับทางคู่ค้าโดยมักจะทำการค้าโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานการสร้างผลประโยชน์ต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน เขาจะระมัดระวังอย่างมากในเรื่องของการเสียภาษีและการดำเนินธุรกิจภายใต้กฎหมาย และยังมีการพัฒนาองค์กรโดยใช้ดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพในการทำงานและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจทุกคน

คุณปริดาได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social Venture Network) ซึ่งทำกิจกรรมร่วมกันภายใต้คำขวัญว่า “ชุมชนแข็งแกร่ง คนมีความสุข ผลตอบแทนสูง” โดยมีวัตถุประสงค์สนับสนุนให้องค์กรดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำเนินงานทั้งภายในและนอกองค์กร มีการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์

แพรนด้าจีเวลลีได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินบาทในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ต่อมาจึงได้เข้าสู่การปรับโครงสร้างหนี้ซึ่งปัจจุบันนี้แพรนด้าจีเวลลีได้ทำการป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน ซึ่งอาจจะเกิดจากความผันผวนของค่าเงิน

ในปัจจุบัน คุณปริดาที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นนักธุรกิจที่มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ในส่วนของบริษัทที่มีการเจริญเติบโตอย่างมั่นคง ไม่หยุดอยู่กับที่เป็นเวลามากกว่า 30 ปี โดยมีพนักงานทั้งหมดถึง 3,500 คนใน 12 บริษัทในเครือที่มีอยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศ

บทเรียน

เราจะเห็นถึงวิธีที่แตกต่างกันในการดำเนินงานของธุรกิจต่าง ๆ ข้างต้นที่ประสบความสำเร็จ แต่ทว่าอะไรคือองค์ประกอบร่วมของความสำเร็จเหล่านั้น

ความพอประมาณ

- ผู้ประกอบการเหล่านี้มีการมองการณ์ไกลและไม่หลงไปกับผลประโยชน์ระยะสั้นที่เป็นการสร้างความเสี่ยงอย่างมาก
- ผู้ประกอบการเหล่านี้เชื่อในการทำผลกำไรในระดับที่พอเหมาะ และนำกำไรในส่วนนั้นไปใช้ในการพัฒนาอื่น ๆ
- กิจการของผู้ประกอบการเหล่านี้เจริญเติบโตอย่างเป็นขั้นตอน โดยขึ้นอยู่กับความสามารถภายในองค์กร

ความมีเหตุผล

- ผู้ประกอบการเหล่านี้ให้ความเอาใจใส่กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน เช่น พนักงาน คู่ค้า และลูกค้า
- ผู้ประกอบการเหล่านี้เห็นคุณค่าของคนในองค์กร

ความยืดหยุ่น หรือการสร้างภูมิคุ้มกันภายในตัวเอง

- ผู้ประกอบการเหล่านี้ให้ความสำคัญในเรื่องการบริหารความเสี่ยง

ความรู้

- ผู้ประกอบการเหล่านี้เน้นการพัฒนาศักยภาพภายในขององค์กรโดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะของพนักงาน

คุณธรรม

- ผู้ประกอบการเหล่านี้ดำเนินธุรกิจของตนภายใต้จริยธรรมและคุณธรรม โดยเอาใจใส่ถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
- ผู้ประกอบการเหล่านี้ได้ลงทุนในโครงการที่เป็นการแสดงความรักรับผิดชอบต่อสังคม

สิ่งที่เราได้เรียนรู้จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นเราจะนำไปเป็นเครื่องมือให้ธุรกิจต่าง ๆ สามารถนำไปใช้เพื่อประสบความสำเร็จได้อย่างไร

วิสัยทัศน์ทางธุรกิจกับหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง

ธุรกิจคือการมุ่งเน้นที่ผลกำไร ถ้าปราศจากผลกำไรธุรกิจเองก็ไม่สามารถอยู่ได้ แต่เมื่อธุรกิจมีความซับซ้อนมากขึ้นในเรื่องของขนาด การแข่งขันในระดับโลก และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา แนวคิดเรื่องผลกำไรของธุรกิจก็พลอยมีความซับซ้อนมากขึ้นตามไปด้วย

อย่างแรก แนวคิดของการทำกำไรทางภาคธุรกิจนั้น มีเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากเดี๋ยวนี้นับบริษัทหลายบริษัทได้ให้ความสนใจกับเรื่องการเจริญเติบโตที่มั่นคง และผลกำไรที่ต่อเนื่องไปในอนาคต ไม่ได้ให้ความสนใจเฉพาะผลตอบแทนในระยะสั้นเพียงอย่างเดียว และยังไปกว่านั้นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลกำไรของบริษัทกลับมากขึ้นเป็นทวีคูณ โดยที่ยอดขาย ต้นทุนและมูลค่าเงินถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลกำไรน้อยมาก ซึ่งจะเห็นได้จากบริษัทระดับโลกหลายบริษัทที่สลายไปเพียงชั่วข้ามคืนเท่านั้น อันเป็นผลมาจากการที่บริษัทเหล่านี้ไม่มีคุณธรรมนั่นเอง บางรายก็แย่งเพราะถูกเข้าใจว่าไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หรือสร้างมลภาวะที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่รายอื่น ๆ กลับเติบโต รุ่งเรืองเป็นเพราะว่าพวกเขาได้รับความนิยมจากลูกค้า และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ

กรอบข้อความ 3.10 การขายแบบพอเพียง

“เคยแพ้แต่ไม่เคยท้อ หยาดเหงื่อทุกหยดเพื่ออนาคตของลูก” นี่คือตัวอักษรบนหน้าผากชายชาวเหนือวัย 30 ของเพ็ญ

เพ็ญเป็นคนต่างจังหวัดที่เข้ามาสู่กรุงเทพฯ เมื่ออายุยังได้ 20 ปีด้วยความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพ็ญเข้ามาทำงานเป็นคนรับจ้างเย็บผ้า ซึ่งเวลาทำงานของเธอในแต่ละวันเป็นเวลาที่ยาวนานมาก จนเธอไม่มีเวลาที่จะได้อยู่ดูแลลูกของเธอ ภาระในการเลี้ยงดูลูกจึงตกไปอยู่ที่คุณยาย นอกเหนือจากนี้เธอยังต้องแบกรับภาระหนี้สินอีกด้วย

หลังจากนั้นเป็นเวลา 7 ปีเธอก็ตัดสินใจที่จะจัดการกับชีวิตของเธอเองโดยพยายามที่จะพึ่งพาตนเองให้มากขึ้นไม่หวังพึ่งคนอื่น เธอจึงเริ่มทำมาค้าขายมีกิจการเป็นของตนเอง

เธอใช้ความรู้และทักษะในการทำอาหารของเธอ อีกทั้งมีความรอบคอบในการลงทุนจึงทำให้เธอสามารถค้าขายอย่างมีกำไรได้ “เลือกทำเลขายนี่เพราะอาศัยอยู่ในซอยนี้... สมัยก่อนคนเยอะมากเลย... ไม่ต้องเสียค่าที่” อีกทั้งเพ็ญยังยึดถือหลักการปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์ ทั้งในช่วงเทศกาลที่ของต่างๆ มีราคาแพงขึ้น แต่เธอเองยังคงราคาเดิมไว้เพราะเธอเกรงจะทำให้ชื่อเสียงที่มีได้รับความเสียหายและเสียความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า

“มีเท่าที่พอกิน... จะเหลือตังค์ไว้เก็บเพื่อซื้อบ้าน มีถือไม่ยอมกินใช้ มันเปลืองตังค์ และฉันอยากให้เขา (ลูก) เรียนให้จบปริญญาเป็นอย่างน้อย ถ้ามีตังค์ก็ให้เรียนต่อสูงๆ อยากให้ทำงานออฟฟิศ ไม่อยากให้เห็น้อยเหมือนแม่”

ขณะนี้ลูกสาวของเธอได้เข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ส่วนตัวเธอเองยังคงมีหนี้สินอยู่บ้างเล็กน้อยเท่านั้นแต่เธอก็พยายามปลดหนี้ให้ตนเอง และมุ่งสู่ชีวิตที่พอประมาณ

หลายบริษัทเข้าใจแล้วว่าความสำเร็จในระยะยาวจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมาย ไม่ใช่เฉพาะผลลัพธ์ทางการเงินเท่านั้นซึ่งเราจะได้เห็นจากความสำเร็จของบริษัทสัญชาติยุโรปต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการที่บริษัทเหล่านี้ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในสังคมโดยดำเนินตามหลักการแบบ Rhineland นั่นเอง โดยนักทฤษฎีทางธุรกิจ (Avery) ได้ทำการวิเคราะห์ถึงความสำเร็จของบริษัทสัญชาติยุโรปที่มีการก่อตั้งมานานอย่างเช่น Novartis BMW Allianz และ Porsche ซึ่งสรุปได้ว่าองค์กรที่มีความมั่นคงได้นั้นจะต้องมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ 5 ข้อคือ

- ดำเนินงานโดยมองการณ์ไกล
- คำมั่นถึงคุณค่าของบุคลากรอย่างแท้จริง
- มุ่งเน้นไปที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนอย่างแท้จริง (รวมถึงคนรุ่นหลัง)
- ยึดมั่นในคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และปฏิบัติตัวเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- เอาใจใส่เรื่องนวัตกรรม

ในปัจจุบันทฤษฎีทางธุรกิจสมัยใหม่พยายามที่จะนำปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของธุรกิจไปไว้ในแบบจำลองซึ่งจะถูกนำไปใช้ในการวางกลยุทธ์ทางธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปประเมินถึงผลความสำเร็จของธุรกิจอีกด้วย แต่ทว่าเราจะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสร้างแบบจำลองได้อย่างไร เราจะมาเริ่มต้นโดยการพิจารณารูปแบบของการวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจสมัยใหม่กัน

กลยุทธ์ทางธุรกิจและการวางแผน

วิธีหนึ่งที่น่าสนใจในการจัดการด้านกลยุทธ์ที่เป็นที่รู้จักอย่างมาตั้งแต่ช่วงต้นปี 2533 คือ “Balanced Scorecard” ของ Kaplan และ Norton โดยเทคนิคนี้ได้ทำการขยายเกณฑ์สำหรับการประเมินผลสำเร็จของบริษัท นอกเหนือจากผลสำเร็จทางการเงินเท่านั้นโดยเกณฑ์ที่เพิ่มเข้าไปด้วยกันอีก 3 เกณฑ์คือ ผลประเมิณคุณภาพของกระบวนการทางธุรกิจภายในองค์กร ผลประเมินความสามารถของบริษัทในการเรียนรู้และการเจริญเติบโต และผลประเมินด้านความสัมพันธ์กับลูกค้า ที่สำคัญเทคนิคนี้เป็นเครื่องมือที่สนับสนุนให้บริษัทไม่มุ่งเน้นการมองผลในระยะสั้นจากผลสำเร็จทางการเงินเท่านั้น แต่ประเมินถึงการสร้างหลักการสำหรับผลกำไรในอนาคตผ่านทางกระบวนการภายในและความสัมพันธ์ที่มีกับลูกค้า

ทฤษฎีหลายทฤษฎีที่เกิดขึ้นมานั้นจะไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของการเติบโตของบริษัทที่เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ โดยที่ทฤษฎีที่ง่ายที่สุดนั้นจะพูดถึงเพียงแค่การปกป้องผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นกลุ่มน้อยเท่านั้น แต่ทว่าในทางทฤษฎีที่มีความซับซ้อนมากขึ้น พวกเขามุ่งไปที่การนำเรื่องธรรมาภิบาล (Good Governance) ไปใช้ในโลกขององค์กรทางธุรกิจ ความซื่อสัตย์ บรรทัดฐานทางกฎหมาย ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อซึ่งหลายบริษัทต่างกันเรียกว่า บรรษัทภิบาล (Corporate Governance) นั่นเอง

จนถึงทุกวันนี้ ทฤษฎีทางธุรกิจยังคงมุ่งเน้นไปที่การทำงานภายในองค์กร และการดำเนินธุรกิจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับลูกค้า และรัฐบาล ถึงแม้ว่าในช่วงปี 2523 นักทฤษฎีต่าง ๆ ได้ออกมาชี้แจงและนิยามว่าธุรกิจแต่ละธุรกิจต่างก็มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นจำนวนมาก โดยรวมแล้วผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นไม่ใช่เฉพาะลูกค้าและรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพนักงาน คู่ค้า ชุมชนที่บริษัทตั้งอยู่ และสังคมด้วยนั่นเอง แต่ก็มีนักทฤษฎีบางรายที่รวมคู่แข่งทางธุรกิจเข้าไปด้วย

สุดท้ายนักทฤษฎีได้ทำการขยายแนวความคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยรวมไปถึงโลกทั้งใบและสังคมในอนาคตด้วย โดยแนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษั (Corporate Social Responsibility) นั้นจะเน้นว่าบริษัทหรือองค์กรต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม สิทธิมนุษยชน และสวัสดิภาพของคนรุ่นหลัง ที่ธุรกิจของตนมีผลกระทบ

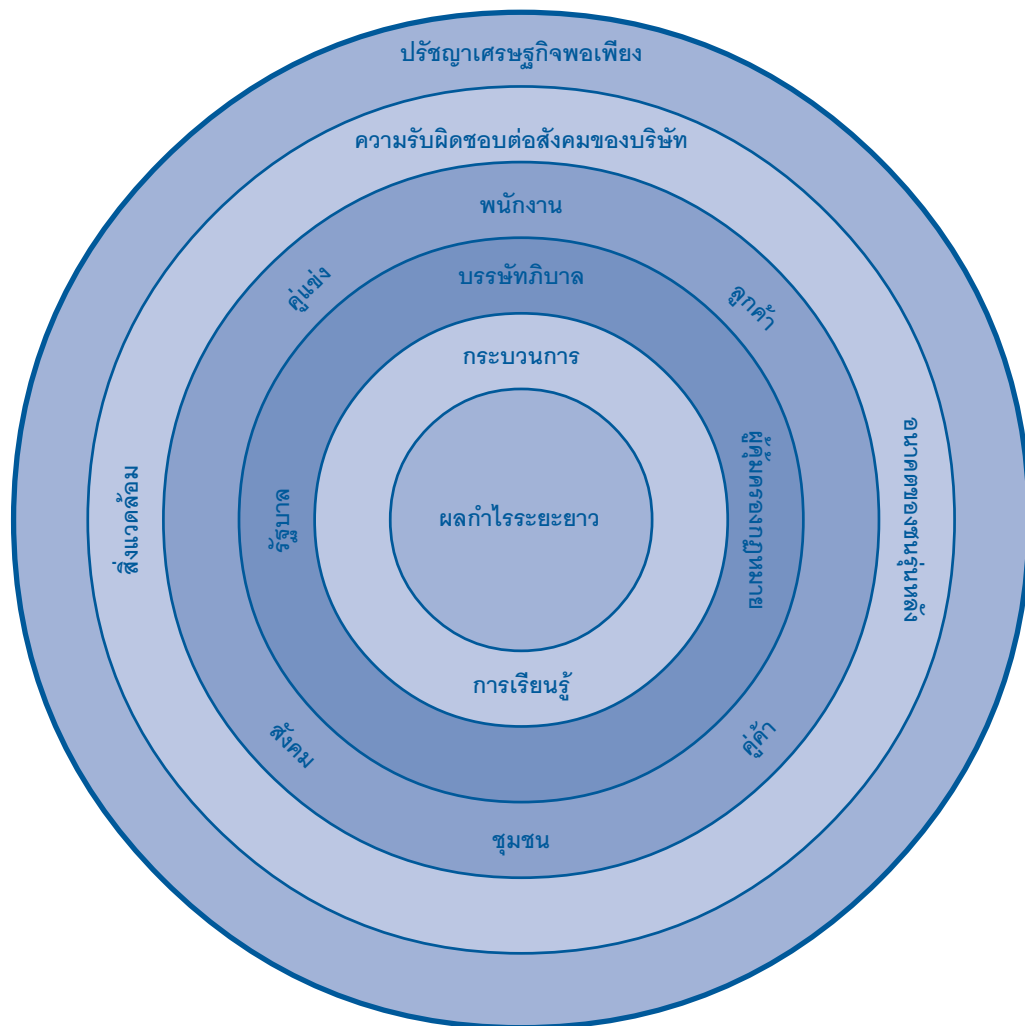
เศรษฐกิจพอเพียงและกลยุทธ์ทางธุรกิจในระยะยาว

เมื่อสรุปรวมทั้งหมดแล้ว ทฤษฎีเหล่านั้นต่างมีความมุ่งเน้นว่าความสำเร็จของธุรกิจในโลกปัจจุบันนี้ต้องการ

- การสร้างกระบวนการภายในด้วยความสามารถในการขยายตัว
- การดำเนินการตามกฎหมายข้อบังคับอย่างเคร่งครัด
- การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด
- การมีความรับผิดชอบต่อโลกและอนาคตของคนรุ่นหลังที่ธุรกิจมีผลกระทบ

โดยเราสามารถที่จะดูภาพรวมจากหลายทฤษฎีได้จากแผนภาพ

แผนภูมิ 3.4 กลยุทธ์ที่เน้นความสมดุลในระยะยาว

จากห่วงโซ่มูลค่ากลางจะเป็นการบริหารงานประจำวัน เพื่อมุ่งหวังกำไรในระยะยาว และแต่ละวงกลมจะเป็นการบริหารที่ซับซ้อนขึ้นไป อย่างเช่น กระบวนการทางธุรกิจที่ดีขึ้น บรรษัทภิบาล (Corporate Governance) การเอาใจใส่ในผู้ถือผลประโยชน์ร่วม ความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท เป็นต้น โดยทำการจำแนกไปตามระดับความซับซ้อนของโลก โดยการเปลี่ยนจากจุดศูนย์กลางวงกลมไปถึงวงกลมด้านนอกนั้นเป็นการเปลี่ยนไปจากการมุ่งเน้นที่ผลกำไรไปสู่การดำเนินงานโดยรวมและกลยุทธ์ที่เน้นความสมดุลสำหรับการเจริญเติบโตในระยะยาวนั่นเอง

ไม่ใช่เรื่องยากที่จะแสดงให้เห็นว่าแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความสอดคล้องและครอบคลุมกับแบบจำลองข้างต้นในระดับทุกระดับ บริษัทจำเป็นต้องสังมอองค์ความรู้และดำเนินธุรกิจอย่างมีคุณธรรม และจะได้ประโยชน์จากการใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลรอบคอบในการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและในการจัดการกับผลกระทบต่อโลกภายนอก

การดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเพิ่มคุณค่าในสองมิติด้วยกัน

มิติแรก แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นตัวช่วยในการตัดสินใจและการวางแผนธุรกิจให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ดีขึ้น โดยที่องค์ประกอบและเงื่อนไขของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะนำไปใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินทางเลือกกลยุทธ์ต่างๆ และการตัดสินใจในการจัดการได้

มิติที่สอง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้การดำเนินงาน คำนึงถึงสัญญาและความรับผิดชอบต่อบริษัทเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของบริษัทได้อย่างถูกต้อง และยังเป็นการประกาศจุดยืนแก่สาธารณชน ให้เห็นเด่นชัดอีกด้วย เช่น บางบริษัทถูกตั้งข้อสงสัยว่าการประกาศ

ว่าตนเป็นบรรษัทภิบาล หรือว่ามีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเป็นเพียงแค่เครื่องมือทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์เท่านั้น แต่ทว่าการให้คำมั่นสัญญาว่าจะดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นเสมือนการให้คำมั่นด้วยว่าจะดำเนินตามหลักคุณธรรมซึ่งทำให้หมดข้อสงสัยไปว่าเป็นการหลอกลวง

ในองค์กรระดับกลางและระดับใหญ่ อำนาจและความรับผิดชอบต่อการทำงานว่าจะดำเนินตามหลักการใด ๆ ก็ตามนั้น มักจะอยู่ที่คณะกรรมการของบริษัท ซึ่งคณะกรรมการนั้นมีหน้าที่ในการสอดส่องดูแลถึงคุณภาพในการปฏิบัติการในแต่ละวัน เช่น การปฏิบัติตามทางภาคธุรกิจและผลประกอบการทางการเงิน และยังมีหน้าที่ในการประเมินกลยุทธ์ของบริษัทเช่น วัตถุประสงค์ทางธุรกิจ การบริหารความเสี่ยง และนโยบายของบริษัท ซึ่งส่วนประกอบและเงื่อนไขของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง - ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตนเอง เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม - สามารถนำไปใช้ในการประเมินได้ทั้งทางกลยุทธ์และการปฏิบัติงานได้ ยกตัวอย่างเช่นการกำหนดขอบเขต หรือข้อจำกัดของตัววัดผลสำเร็จทางการเงิน หรือการเตรียมแผนสำหรับการบริหารความเสี่ยง เป็นต้น

องค์กรที่ต้องการอยู่รอดในระยะยาว จำเป็นต้องมองให้กว้างไกลกว่าการสร้างผลกำไรระยะสั้น บริษัทต้องพัฒนากลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และเหมาะสมกับลักษณะความสัมพันธ์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม จากที่กล่าวมานั้นสามารถนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ช่วยได้ตามที่แสดงไว้ในแบบจำลองข้างต้นที่นำหลักแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ระยะยาวและกลยุทธ์ของบริษัทที่จะเป็นตัวสร้างความเข้มแข็งภายในซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในโลกแห่งการแข่งขันนั่นเอง

กรอบข้อความ 3.11 แบบจำลองเครื่องมือทางธุรกิจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในที่นี้เราจะเสนอแบบจำลอง 4 ขึ้นอย่างง่ายในการนำแนวความคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นเครื่องมือทางธุรกิจ

ขั้นที่ 1 ระบุถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร โดยช่วงแรกของการดำเนินกิจการจะเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในองค์กร ยกตัวอย่างเช่น พนักงาน ผู้บริหาร และผู้ถือหุ้น และหลังจากที่ธุรกิจเติบโตแล้ว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะขยายออกไปถึงกลุ่มคนภายนอกองค์กรด้วย เช่น ลูกค้า คู่ค้า ชุมชน และสังคม

ต่อมาจึงทำการเปรียบเทียบผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ และกำหนดวัตถุประสงค์ทางกลยุทธ์ซึ่งสอดคล้องตามหลักแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงลงไป ซึ่งเราจะเห็นได้ตามตารางต่อไปนี้

	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในองค์กร			ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกองค์กร	
	ผู้ถือหุ้น	ผู้บริหาร	พนักงาน	ลูกค้า	คู่ค้า
ความรู้ คุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> การดำเนินตามกฎหมายและการเสียภาษีอย่างเต็มใจ เกณฑ์การลงทุนตามหลักจริยธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> บรรษัทภิบาล 	<ul style="list-style-type: none"> ประกาศถึงปรัชญาทางธุรกิจของบริษัท คำนึงถึงสิทธิและอิสรภาพของพนักงาน 	<ul style="list-style-type: none"> กล่าวคำมั่นสัญญาและความรับผิดชอบต่อลูกค้าอย่างชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> กลไกในการแบ่งปันข้อมูล
ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี	<ul style="list-style-type: none"> กำไรทางเศรษฐกิจมากกว่ากำไรทางธุรกิจ ประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในระดับที่สมเหตุสมผล มาตรการที่ดีในการบริหารความเสี่ยงในการลงทุน 	<ul style="list-style-type: none"> ใช้ทรัพยากรภายในให้มากที่สุด เติบโตภายใต้ทางสายกลาง 	<ul style="list-style-type: none"> สมดุลระหว่างผลประโยชน์ของพนักงานและผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น ยกระดับทักษะของพนักงาน การเตรียมให้สวัสดิการทางสังคมอย่างเต็มที่ 	<ul style="list-style-type: none"> มุ่งเน้นไปที่คุณค่าของสินค้าไม่ใช่ราคาและกำไร กระจายความเสี่ยงโดยการจัดการชนิดของสินค้า คิดค้นสิ่งใหม่ผ่านการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาความสัมพันธ์ระยะยาวด้วยการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ขั้นที่ 2 กำหนดค่ากลางเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการวัดความคืบหน้าของแต่ละวัตถุประสงค์ โดยใช้แบบฟอร์มง่าย ๆ ที่ระบุถึงวัตถุประสงค์ รายการที่จะถูกวัด กิจกรรมหรือโครงการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย

วัตถุประสงค์	มาตรฐานในการวัด	เป้าหมาย	ข้อมูลพื้นฐาน	กิจกรรม/โครงการ
กำไรทางเศรษฐกิจมากกว่ากำไรทางธุรกิจ	<ul style="list-style-type: none"> ปริมาณการผลิตเพื่อผลกำไรที่เหมาะสมในทางเศรษฐกิจที่ดี 	(มูลค่า)	(มูลค่า)	(โครงการ)
ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นที่สมเหตุสมผล	<ul style="list-style-type: none"> สัดส่วนเงินปันผลเทียบกับบริษัทอื่น ๆ ในภาคธุรกิจเดียวกัน 	(มูลค่า)	(มูลค่า)	(โครงการ)
การบริหารความเสี่ยงที่ดีในการลงทุน	<ul style="list-style-type: none"> สัดส่วนหนี้สิน (Debt Ratio) 	(มูลค่า)	(มูลค่า)	(โครงการ)
อื่นๆ				

ขั้นที่ 3 ให้นำหน้าความสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มทั้งภายในและภายนอก ซึ่งการให้นำหน้าหนักนี้เป็นการตัดสินใจของคุณะผู้บริหาร

ขั้นที่ 4 คำนวณดัชนีชี้วัดความพอเพียง (Sufficiency Alignment Index) โดยการให้คะแนนนั้นจะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้วัด และนำน้ำหนักไปใช้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	วัตถุประสงค์	คะแนน	น้ำหนัก	ดัชนี
ผู้ถือหุ้น	<ul style="list-style-type: none"> การดำเนินตามกฎหมายและการเสียภาษีอย่างเต็มที่ เกณฑ์การลงทุนตามหลักคุณธรรม อื่นๆ 	100	100	100
ผู้บริหาร	<ul style="list-style-type: none"> บรรษัทภิบาล ใช้ทรัพยากรภายในให้มาก อื่นๆ 	70	100	70
พนักงาน	<ul style="list-style-type: none"> ประกาศให้รู้ถึงปรัชญาทางธุรกิจของบริษัท คำนึงถึงสิทธิและอิสรภาพของพนักงาน อื่นๆ 	50	100	50
ลูกค้า	<ul style="list-style-type: none"> กล่าวคำมั่นสัญญาและความรับผิดชอบต่อลูกค้าอย่างชัดเจน มุ่งเน้นที่คุณค่าของสินค้าไม่ใช่ราคาหรือผลกำไร อื่นๆ 	40	50	20
คู่ค้า	<ul style="list-style-type: none"> กลไกในการแบ่งปันข้อมูล พัฒนาความสัมพันธ์ระยะยาวด้วยการมีผลประโยชน์ร่วมกัน อื่นๆ 	80	40	32
ชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ระมัดระวังถึงผลกระทบจากธุรกิจที่มีผลกับชุมชน สนับสนุนชุมชนท้องถิ่น อื่นๆ 	20	50	10
สังคม	<ul style="list-style-type: none"> รักษาการปฏิบัติตัวทางธุรกิจที่ดี ปฏิบัติตนเป็นประชาชนที่ดี อื่นๆ 	10	50	5
คู่แข่ง				
ผลรวม			490	287
ดัชนี (287/490)				58.6

เครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือเบื้องต้นที่ช่วยให้บริษัทกำหนดวัตถุประสงค์ของบริษัทให้สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และช่วยในการวัดความคืบหน้าในการดำเนินงาน แบบจำลองนี้จำเป็นต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของแต่ละบริษัท โดยยังคงหลักการสำคัญ คือ การดำเนินการภายใต้ขอบเขตของความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง ความรู้ และคุณธรรม โดยที่การดำเนินการนั้นจะแตกต่างกันไปในแต่ละบริษัท และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เศรษฐกิจพอเพียงและระบบเศรษฐกิจ ของประเทศ

เราสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างไร

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีกระแสพระราชดำรัสในปี 2540 และ 2541 เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว นักเศรษฐศาสตร์ไทยสรุปว่าการพัฒนาประเทศตามแนวทางดังกล่าว สอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยกรอบเศรษฐกิจพอเพียงได้ยอมรับถึงบทบาทของการค้าระหว่างประเทศ ให้ความสำคัญกับโลกาภิวัตน์ และไม่ได้ขัดกับกระบวนการตัดสินใจของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดตามกระบวนการที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกกันว่า การ Optimization ซึ่งรัฐบาลทุกรัฐบาลก็ได้ได้นำกรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารประเทศ โดยมีนัยสำคัญต่อการบริหารประเทศใน 3 ระดับ คือ การนำมาใช้ประกอบการบริหารเศรษฐกิจในระดับมหภาค การออกแบบนโยบายภาครัฐที่ยั่งยืน และการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวม

การสร้างภูมิคุ้มกันภัยให้ระบบเศรษฐกิจ ในระดับมหภาค

ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคอย่างรอบคอบรัดกุม บนพื้นฐานของการรักษาวินัยการเงินการคลังและภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ โดยมีกฎหมายจำกัดเพดานสูงสุดในการกู้ยืมของภาครัฐ มาเป็นเวลาช้านาน อย่างไรก็ตาม ในช่วงท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความเข้มแข็งของการบริหารเศรษฐกิจตามแนวทางนี้ ก็ได้ถูกบั่นทอนลง จากการที่ภาคเอกชนมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด การเปิดเสรีทางการเงินภายใต้การไหลเวียนอย่างเสรีของกระแสเงินทุนโลก ซึ่งท้ายสุดนำไปสู่การประกาศลอยตัวค่าเงินบาทในปี 2540 และวิกฤตการณ์ทางการเงินของประเทศ ซึ่งภายหลังจากวิกฤตดังกล่าว แนวคิดเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันภัยทางเศรษฐกิจภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้กลายเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการที่จะใช้ปรับปรุงกรอบการบริหารนโยบายเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาค

ระบบใหม่ในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศมีองค์ประกอบหลายด้าน ด้านแรกคือ การนำระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัวมาใช้ ซึ่งได้ช่วยให้ค่าเงินบาทสามารถเคลื่อนไหวไปตามปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและตามกลไกตลาด โดยธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามที่จะจำกัดการเข้าแทรกแซงในตลาดดังกล่าวไว้เพียงการดูแลไม่ให้ค่าเงินมีความ

ผันผวนจนเกินไปเท่านั้น และต้องพยายามที่จะระวังไม่ให้แรงกดดันทางการเมืองเข้ามามีผลให้เข้าไปแทรกแซงค่าเงินเพื่อประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น

ด้านที่สอง เนื่องจากนี้ต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตในปี 2540 รัฐบาลจึงได้ดำเนินการเพื่อให้อุดหนุนต่างประเทศลดลง ตลอดจนดำเนินการเพื่อเพิ่มเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ (ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ดูแลเสถียรภาพด้านต่างประเทศ) ให้เพิ่มขึ้นสู่ระดับสูงสุดเป็นประวัติการณ์

ด้านที่สาม ธนาคารแห่งประเทศไทยได้นำ Inflation Targeting หรือการกำหนดเป้าหมายเงินเฟ้อ มาเป็นกรอบในการดำเนินนโยบายการเงินตั้งแต่ปี 2543 โดยมีเป้าหมายเงินเฟ้อพื้นฐานในระยะ 2 ปีข้างหน้า เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายอัตราดอกเบี้ย

ด้านที่สี่ การกำหนดเกณฑ์การคลังใหม่ โดยรักษาหนี้สาธารณะไว้ให้ไม่เกินร้อยละ 50 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ดูแลภาระหนี้ภาครัฐให้ไม่เกินร้อยละ 15 ของงบประมาณ ดูแลงบลงทุนภาครัฐให้มีสัดส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของงบประมาณโดยรวม ตลอดจนการที่จะกลับไปสู่การจัดทำงบประมาณสมดุลภายในปี 2548-2549

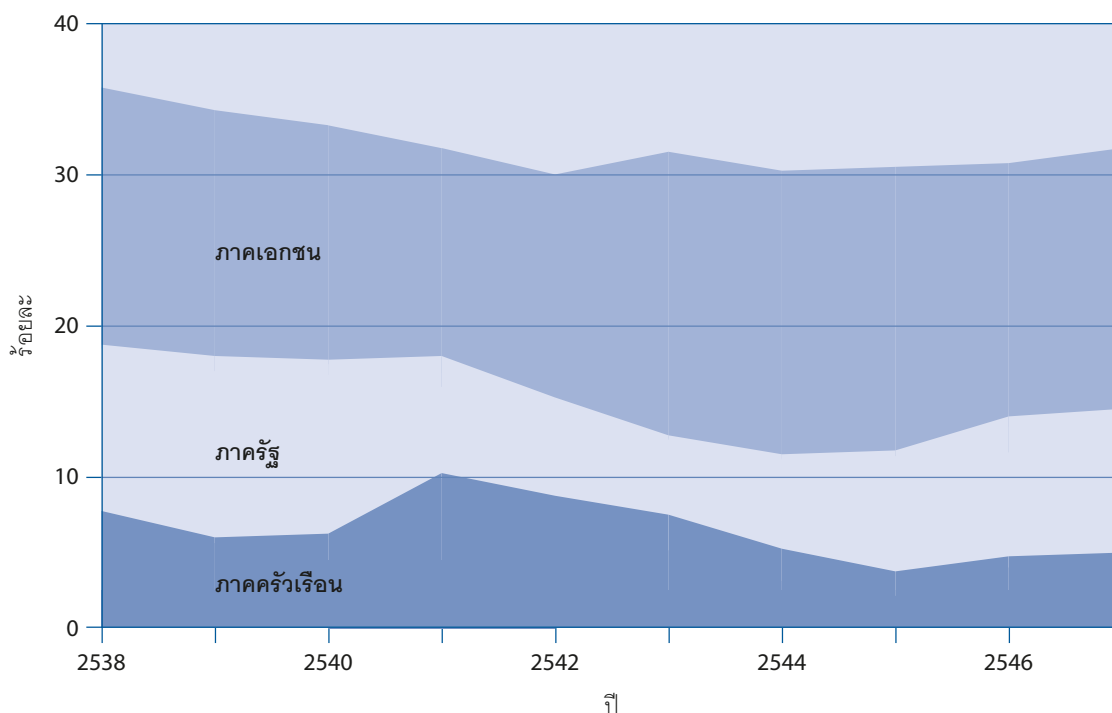
ด้านที่ห้า การดำเนินการวิจัยในด้านต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การวางระบบบริหารความเสี่ยงในระดับประเทศ โดยใช้ตัวแปรและดัชนีทั้งจากในประเทศและนอกประเทศ

ด้วยมาตรการต่างๆ ที่ได้ทำไปแล้วเหล่านี้ ประเทศไทยจึงสามารถฟื้นฟูความเชื่อเกี่ยวกับการบริหารนโยบายเศรษฐกิจมหภาคของประเทศให้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีอีก 2 ด้านที่ระบบเศรษฐกิจมหภาคของประเทศยังคงขาดความพอประมาณและภูมิคุ้มกันภัยอยู่

ในประเด็นแรก อัตราการออมภายในประเทศได้ปรับลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมาทำให้ประเทศไทยมีความจำเป็นในการพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศสำหรับการลงทุนภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งการลดลงของเงินออมดังกล่าวได้เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1990 โดยการปรับลดลงได้เร่งตัวขึ้นหลังจากการที่ราคาสินทรัพย์ในประเทศไทยได้ลดลงหลังช่วงฟองสบู่ และเป็นผลจากแนวนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลผ่านการใช้จ่ายและการให้สินเชื่อในช่วงที่ผ่านมา โดยระดับการออมโดยรวมของประเทศได้ปรับลดลงจากร้อยละ 36 ของ GDP ในปี 2537 เหลือเพียงร้อยละ 30 ในหนึ่งทศวรรษถัดมา

แผนภูมิ 3.5 สัดส่วนการออม (ร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ)

การลดลงของเงินออมดังกล่าว สามารถเห็นได้ชัดใน ส่วนของเงินออมภาคครัวเรือน (จากร้อยละ 8.5 เป็น ร้อยละ 4.8 ระหว่างปี 2536-2547) ซึ่งพร้อมกันนี้ เราพบว่าหนี้ภาคครัวเรือนได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดย มีครัวเรือนจำนวนมากขึ้นที่ต้องตกเป็นหนี้ สัดส่วน หนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมี ครัวเรือนจำนวนมากที่มีเงินออมไม่พอเพียงต่อการ ใช้จ่ายของตนเอง ทำให้ภูมิคุ้มกันภัยของภาค ครัวเรือนต่อปัจจัยต่างๆ ภายนอกได้ลดลง แนวโน้ม ดังกล่าวนี้อาจเป็นประเด็นที่น่ากังวลใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยกำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ต่อไปในอนาคต ซึ่งการที่สัดส่วนผู้ทำงานจะลดลง เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรของประเทศ จะส่งผล ให้เงินออมของภาคครัวเรือนปรับลดลงอีก และเพิ่ม ความเสี่ยงว่า ประเทศไทยจะไม่สามารถที่จะดูแล ผู้สูงอายุได้ดีได้ในอนาคต

ประเด็นที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเปราะบาง ด้านพลังงานของประเทศ ดังจะเห็นได้จากปัญหาที่ พบในช่วงที่ผ่านมาหลังจากการเพิ่มขึ้นของราคา น้ำมันทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประเทศไทย ต้องพึ่งพิงน้ำมันจากต่างประเทศเป็นสำคัญ และยัง ไปกว่านั้นยังขาดประสิทธิภาพในการใช้พลังงานอีก ด้วย ซึ่งราคาน้ำมันที่อยู่ในระดับต่ำจากการแทรก แฉงของภาครัฐได้ทำให้ประชาชนบริโภคน้ำมัน อย่างสิ้นเปลือง ด้วยเหตุนี้ ภายใต้กรอบเศรษฐกิจ พอเพียงจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนา แหล่งพลังงานทดแทนขึ้นในประเทศ ตลอดจนการ กำหนดราคาพลังงานที่เหมาะสม ทั้งนี้ รัฐบาลใน ช่วงที่ผ่านมาได้ออกมาตรการสนับสนุนการใช้ พลังงานจากแสงอาทิตย์ ตลอดจนพลังงานจาก

แหล่งชีวภาพ เช่น Bio-diesel เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นโยบายเหล่านี้ยังขาดความต่อเนื่องสอดคล้อง ครอบคลุม ซึ่งความจริงแล้ว ประสิทธิภาพการใช้ พลังงานที่ต่ำของไไทยนั้น เป็นผลจากทั้งโครงสร้าง ด้านอุตสาหกรรมของประเทศ และจากระบบการ ขนส่งที่ใช้พลังงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

การออกแบบนโยบายภาครัฐที่ยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นกรอบในการออก แบบและประเมินผลการดำเนินการนโยบายภาครัฐ โดยการพิจารณาว่านโยบายหรือมาตรการภาครัฐนั้น ตั้งอยู่บนกรอบของทางสายกลาง ไม่สุดโต่งหรือไม่ ตลอดจนได้มีการพิจารณาอย่างรอบคอบ ต้องแท้ ว่า เป็นไปได้ สอดคล้องกับนโยบายอื่นๆ และยั่งยืนหรือไม่ และนโยบายดังกล่าวจะช่วยให้ประชาชน ชุมชน หรือประเทศ เข้มแข็ง พอเพียงมากขึ้นหรือไม่

นับแต่ปี 2544 รัฐบาลได้มีนโยบายเศรษฐกิจสำคัญๆ หลายด้านสำหรับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายลดหนี้ เกษตรกร และนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งนโยบาย เหล่านี้ได้มีส่วนช่วยเหลือประชาชนเป็นอย่างมาก และเป็นที่ยอมรับ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำงานภายใต้กรอบ เศรษฐกิจพอเพียงยังมีความกังวลใจ โดยเฉพาะใน ประเด็นที่ว่าจะสามารถปรับปรุงในส่วนการออกแบบ นโยบายต่างๆ เหล่านี้ได้หรือไม่ ตลอดจน ความกังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของโครงการเหล่านี้ว่า อาจจะไม่สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว ซึ่ง ตัวอย่างนโยบายในสองด้านน่าจะช่วยให้เห็น ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ได้ดีขึ้น

กรอบข้อความ 3.12 วิวัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์การพัฒนาประเทศ

แนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ซึ่งเรียกกันว่า “ทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจ” ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมา โดยแนวความคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศมีความสอดคล้องยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น

ในช่วงต้น ทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจเน้นถึงการสร้างเสริมการเจริญเติบโตของประเทศผ่าน 2 ปัจจัย คือ การแก้ปัญหาการขาดเงินลงทุนภายในประเทศ โดยการเพิ่มระดับการออมในประเทศและการนำเงินลงทุนเข้าจากต่างประเทศ รวมทั้ง การโยกย้ายคนงานจากภาคการเกษตรเข้ามายังภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งหน่วยงานที่เป็นเครื่องจักรสำคัญในการทำให้บรรลุถึงเป้าหมายนี้ก็คือภาครัฐ ผ่านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จำเป็น การให้แรงจูงใจที่เหมาะสม การลด ภาษีต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัดของกลไกตลาด และเป็นศูนย์กลางในการประสานงานของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่ได้พัฒนาแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศขึ้นมาแทนแนวคิดดังกล่าว โดยแนวคิดใหม่นี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง และใช้เทคนิคทางเศรษฐมิติมาเป็นเครื่องมือช่วยที่สำคัญ มากกว่าการที่จะกล่าวอ้างหรือพัฒนาจากทฤษฎีที่มีอยู่ก่อนหน้าแล้ว

ความรู้ความเข้าใจที่ได้จึงเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งมากขึ้น โดยเงินทุนยังเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่การนำเอาเงินลงทุนไปใช้อย่างไรและที่ไหนเป็นเรื่องที่สำคัญมากไปกว่าจำนวนเงินลงทุนแต่อย่างเดียว ประสิทธิภาพการผลิตยังเป็นเรื่องสำคัญ แต่ประสิทธิภาพการผลิตสามารถเพิ่มขึ้นได้ผ่านหลายช่องทาง โดยเฉพาะจากการเพิ่มคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ รัฐบาลยังมีความสำคัญ แต่บางครั้งรัฐบาลก็มีสิ่งกระตุ้นใจทำซึ่งอาจจะไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสังคม และการตัดสินใจของรัฐบาลหลายครั้งถูกกำหนดจากปัจจัยการเมืองมากกว่าทฤษฎี ทำให้การตัดสินใจมักจะมีผิดพลาด นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศอีกหลายด้าน เช่น ค่าใช้จ่ายการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ (Transaction costs) ที่อยู่ในระดับสูง การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลที่ยังต้องปรับปรุงให้ดีขึ้น ข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์ กลไกตลาดที่ยังทำงานไม่ดี ตลอดจนปัญหาการคอร์รัปชัน ซึ่งกลไกตลาดยังไม่สามารถเป็นกลไกที่จะช่วยสร้างคุณภาพให้เกิดขึ้นในระบบได้ เพราะยังถูกบิดเบือนจากปัญหาการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เท่าเทียมกัน การเข้าแทรกแซงจากภาครัฐ และปัจจัยอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงมีหน้าที่ที่จะต้องสร้างสถาบันต่าง ๆ และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อช่วยให้กลไกตลาดสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในโลกความจริงตามที่ได้สมมติไว้ในทฤษฎี

กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งให้ทุนหนึ่งล้านบาทต่อหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตให้กับชุมชนต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเข้าถึงสินเชื่อได้ง่ายขึ้น ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาได้ช่วยคนนับแสนทั่วไทยให้ได้รับประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ก็มีความกังวลใจว่าเงินบางส่วนนั้นได้ถูกนำไปใช้ ในด้านที่ไม่ก่อประโยชน์ ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ เช่น การนำไปผ่อนจ่ายหนี้อื่น การนำไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่ไม่จำเป็น ซึ่งมีผู้ออกมาวิจารณ์หลายคนว่า เงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาที่ประเมินโครงการนี้ในเชิงลึกอย่างอิสระ อย่างแท้จริง

ภายใต้กรอบนโยบายกองทุนหมู่บ้าน การจะออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการนำเงินกู้กองทุนหมู่บ้านให้ไปใช้ได้เฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น อาจจะมีปฏิบัติได้ลำบากและตรวจสอบยาก ด้วยเหตุนี้ จากการรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การปรับปรุงระดับกองทุนหมู่บ้านให้เป็นกองทุนออมทรัพย์ ในลักษณะกองทุนสัจจะออมทรัพย์หรือธนาคารหมู่บ้าน จึงเป็นทางออกที่น่าสนใจ ซึ่งจะช่วยสร้างวินัยการออม

ให้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการกู้ยืม ซึ่งแนวทางนี้จะส่งเสริมให้มีการออม การรู้จักใช้เงิน นำไปสู่การมีวินัยในการกู้ยืม โดยกลับไปเพื่อกิจการที่น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นสำคัญ ซึ่งตามแนวทางนี้จะช่วยให้ชุมชนต่าง ๆ มีการพึ่งตนเองได้มากขึ้น และลดความเสี่ยงของภาคครัวเรือนต่อปัจจัยต่าง ๆ ลง

โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งเริ่มทำเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ได้ช่วยยกระดับคนให้พ้นจากปัญหาความยากจนได้มากเมื่อเทียบกับนโยบายภาครัฐต่าง ๆ ในช่วงที่ผ่านมา ถือได้ว่าเป็นโครงการที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวยังคงมีประเด็นในหลายด้านที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การพัฒนาโครงการดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างรีบเร่ง โดยไม่ได้มาจากการพัฒนาภายในของระบบการสาธารณสุขไทย ตลอดจนไม่ได้มีการพิจารณาอย่างสอดคล้องกันระหว่างการนำโครงการดังกล่าวมาใช้พร้อม ๆ กับการมีนโยบายส่งเสริมการส่งออกบริการทางด้านสุขภาพ

ด้วยเหตุนี้ โครงการดังกล่าวจึงขาดรากฐานที่ดี และมีการสนับสนุนด้านการเงินที่ไม่พอเพียง ระบบการบริหารงานโครงการก็ต้องปรับปรุงอยู่บ่อยครั้ง โรงพยาบาลหลายแห่งและแพทย์หลายคนตัดสินใจออกจากโครงการ สรุปโดยรวม โครงการดังกล่าวยังขาดความพอประมาณและความมีเหตุมีผล จึงเป็นผลให้โครงการดังกล่าวขาดความยั่งยืนหากยังมีรูปแบบเช่นในปัจจุบัน นอกจากนี้ระบบการสาธารณสุขของประเทศไทยได้แบ่งออกเป็นสองระดับอย่างรวดเร็ว และจากประสบการณ์ของประเทศต่างๆ พบว่าระดับล่างของระบบในลักษณะดังกล่าวมักจะมีปัญหาด้านคุณภาพมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเวลาผ่านไป

ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ถึงประเด็นคำถามสำคัญว่า รัฐบาลมีความตั้งใจจริงแค่ไหนในการนำกรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ซึ่งตามหลักการแล้วการออกแบบนโยบายที่เป็นที่นิยมของประชาชน และการออกแบบนโยบายที่สอดคล้องกับกรอบเศรษฐกิจพอเพียง ไม่มีอะไรที่ขัดแย้งกัน สามารถทำไปพร้อมกันได้

การนำกรอบเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 10 (ปี 2550-2554) ได้น้อมนำกรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดทำแผน ซึ่งได้ส่งผลให้แผนพัฒนาฉบับที่ 10 มีความครอบคลุมในด้านต่างๆ มากกว่าแผนพัฒนาฉบับก่อนๆ

โดยปกติแล้วแผนพัฒนา เป็นกรอบซึ่งนำการทำงาน โดยที่การนำไปปฏิบัติโดยมากจะไม่ใช่ไปตามแผนที่ได้วางไว้ สำหรับแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) มุ่งเน้นที่จะปรับน้ำหนักความสำคัญของนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ จากการให้ความสำคัญกับอัตราการเจริญเติบโตไปสู่การพัฒนาทางสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตาม หลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 รัฐบาลมีความจำเป็นต้องให้ความสนใจกับปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อความอยู่รอดของประเทศก่อน การดำเนินการตามแผนดังกล่าวจึงไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ แผนพัฒนา ฉบับที่ 9 (ปี 2545-2549) จึงได้นำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางการดำเนินงานอีกครั้งหนึ่ง และได้ให้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นทางการ ในครั้งนี้การปฏิบัติตามแผนที่ตั้งใจไว้ ก็ยังคงถูกผลกระทบจากปัญหาที่สืบเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนั้น โดยเป้าหมายเชิงปริมาณต่างๆ ที่ตั้งไว้นั้น สามารถปฏิบัติได้ แต่เป้าหมายเชิงคุณภาพในด้านสังคม ชุมชน และวัฒนธรรมกลับไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

ส่วนหนึ่ง ปัญหาจากการที่แผนด้านเศรษฐกิจและแผนด้านสังคมของแผนพัฒนา ทั้งสอง ไม่ได้เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 เป้าหมายด้านสังคมที่ตั้งไว้สูง เมื่อเทียบ

กับเป้าหมายด้านเศรษฐกิจที่ตั้งไว้ตามปกติ สำหรับแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 การที่ได้ใช้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง ในการจัดทำ ได้เอื้อให้เกิดแผนพัฒนาที่มีความเป็นบูรณาการและสอดคล้องกันในด้านต่างๆ อย่างดียิ่ง

ในการร่างแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 นั้น สคช. ใช้กรอบการจัดทำเดียวกับแผนพัฒนาฯ ทั้ง 2 ฉบับก่อนหน้านี้ ที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่างๆ รวมไปถึงองค์กร และกลุ่มนักพัฒนาภาคเอกชนต่างๆ อย่างไรก็ตาม แผนพัฒนา ฉบับนี้ให้ความสำคัญกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ ใช้ยิ่งไปกว่าแผนพัฒนาฯ ทั้งสองก่อนหน้านี้

สำหรับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น แผนพัฒนา ฉบับที่ 10 ได้สรุปว่า ความมีเหตุมีผล หมายถึงการที่จะต้องพิจารณาอย่างรัดกุมรอบคอบเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศ ทั้งในส่วนในประเทศและนอกประเทศ ตามที่เป็นอยู่จริง เพื่อที่กลยุทธ์การพัฒนาจะได้นำเอาทรัพยากรและศักยภาพด้านต่างๆ ออกมาใช้ ให้ตอบสนองกับความต้องการทางสังคม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกประเทศ ทั้งนี้แผนพัฒนาฯ ฉบับก่อนๆ นั้นได้ช่วยเอื้อให้เกิดการ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหมดลงไปอย่างรวดเร็ว สร้างช่องว่างทางฐานะเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ตลอดจนเพิ่มความเปราะบางอ่อนไหวต่อ การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ภายนอกประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้แปลความหมายของความพอประมาณ ว่าหมายถึงความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญที่เหมาะสมระหว่างการพึ่งตนเองและการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลก ระหว่างการจัดสรรทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานรากของสังคม โดยเฉพาะชุมชนในชนบท ขณะเดียวกันก็ต้องมุ่งลงทุนเพื่อให้ภาคธุรกิจไทยพัฒนาก้าวไปข้างหน้า ให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

สำหรับความจำเป็นที่ต้อง มีภูมิคุ้มกันภัยที่ดี นั้น ได้ถูกตีความว่าหมายถึง การสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ นับแต่ระดับบุคคล ชุมชน ประเทศ เพื่อที่จะสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดจากภายนอกและความไม่แน่นอนต่างๆ

และท้ายสุด เจอนไขด้านความรู้และคุณธรรม ซึ่งถึงความจำเป็นที่ต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ความจำเป็นของการลงทุน ในการเพิ่มศักยภาพของคนทั้งด้านกายและจิตใจ การสร้างระบบ องค์กร และสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ช่วยเอื้อให้สามารถนำศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลมาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่ และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมไม่เพียงแต่ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ แต่ยังคงรวมถึงการนำแผนพัฒนาฯ ไปสู่การปฏิบัติจริงด้วย

ทั้งนี้ ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาประเทศไว้ว่า

“นำเอาความรู้ คุณธรรม และความเพียรมาใช้ และตั้งอยู่บนหลักของความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันภัยที่ดี เพื่อที่จะตอบสนองอย่างทันท่วงทีกับกระแสโลกาภิวัตน์ และนำไปสู่สังคมแห่งความสุขที่ยั่งยืน”

การที่จะบรรลุเป้าหมายต่างๆ เหล่านี้ กลยุทธ์ที่สำคัญคือการนำทรัพยากรต่างๆ ที่เรามีอยู่แล้วในประเทศออกมาใช้ ทั้งในส่วนของทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ ต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรม และสถาบัน ตลอดจนทุนทรัพยากรด้านธุรกิจให้เต็มศักยภาพ แทนที่จะรอทรัพยากรหรือความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ มุ่งเน้นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่เรามีอยู่ ลดการใช้ที่ไม่จำเป็น และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้น ซึ่งท้ายสุดก็จะนำไปสู่การที่เราจะสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของสิ่งที่เรามีความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันอย่างแท้จริง และเพื่อกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมมากขึ้น

แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน โดยในส่วนแรกนั้น เน้นเรื่องการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการปฏิรูปด้านการศึกษาและการพัฒนาแรงงาน ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา การสร้างความชำนาญ และการมีสุขภาพที่ดีก้าวหน้า

ส่วนที่สอง เน้นถึงแผนสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในชนบทของไทย เพื่อให้เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของสังคม และนำไปสู่การพัฒนาที่เท่าเทียมกันมากขึ้น

ส่วนที่สาม ซึ่งเป็นส่วนที่มีความกว้างขวางครอบคลุมที่สุด เน้นถึงการปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรในด้านต่างๆ ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงโครงสร้างภาษีและการลงทุนในภาคเอกชน การนำสินทรัพย์ราชการมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะที่ดินของหน่วยราชการต่างๆ การขยายความครอบคลุมของกองทุนประกันสังคม การเพิ่มระดับการออมของประเทศผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ การให้ความเป็นอิสระที่มากขึ้นแก่ธนาคารกลาง การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน การลดการผูกขาดตลาดและการลดปัจจัยต่างๆ ที่เป็นตัวจำกัดระดับการแข่งขันในระบบตลาด ตลอดจนการทำบัญชีภาครัฐให้โปร่งใสมากขึ้น

ส่วนที่สี่ ได้วางกรอบในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ โดยใช้มาตรการต่างๆ รวมไปถึงมาตรการด้านภาษี

ส่วนสุดท้าย เน้นการสร้างเสริมธรรมาภิบาลที่ดีผ่านการปฏิรูปกฎหมายต่างๆ การกระจายอำนาจ การเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างวัฒนธรรมของความเป็นประชาธิปไตยให้มากขึ้น

แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ เป็นแผนที่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจมากที่สุดในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยแผนนี้หวังพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการทำพหุภาคีรัฐให้น้อยลงและพึ่งการมีส่วนร่วมของทุกคนให้มากขึ้น โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องสำคัญ 4 กลุ่ม อันได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายธุรกิจ กลุ่มชุมชน และครอบครัว และหวังว่าจะสามารถทำงานร่วมกับทุกกลุ่มเพื่อมุ่งเป้าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสร้างแรงผลักดันให้เกิดการนำแผนพัฒนาฉบับนี้ไปสู่การปฏิบัติจริง

ด้วยเหตุนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงเน้นทั้งเรื่องกระบวนการและเป้าหมาย เช่นเดียวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้กำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณในด้านอื่นๆ นอกเหนือไปจากเป้าหมายในเชิงเศรษฐกิจ และมีการกำหนดมาตรการในการวัดระดับการกระจายรายได้ของประเทศ การให้การศึกษาระดับการกระจายรายได้ของประเทศ การให้การศึกษาระดับการกระจายรายได้ของประเทศ การให้การศึกษาระดับการกระจายรายได้ของประเทศ การให้การศึกษาระดับการกระจายรายได้ของประเทศ

แนวเศรษฐกิจพอเพียงถูกใช้เป็นกรอบแนวทางสำคัญในการวางกลยุทธ์ด้านต่างๆ ที่ผสมผสานสอดคล้องกันด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล แต่การที่แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จะประสบความสำเร็จมากกว่าแผนพัฒนาฯ สองฉบับก่อนหน้าหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการแปรแนวคิดให้เป็นแผนการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้

เศรษฐกิจพอเพียงและธรรมาภิบาลในภาครัฐ

ส่วนที่ 5 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมาภิบาลในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยเน้นว่าประสิทธิภาพในการทำงานของภาครัฐขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้าราชการเป็นสำคัญแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศแบบใหม่ที่เน้นถึงความสำคัญของปัญหาคอร์รัปชันและปัญหาอื่นๆ ของภาครัฐ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นว่า คุณธรรมความซื่อสัตย์เป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ ภายใต้รัฐบาลที่เต็มไปด้วยการคอร์รัปชัน การพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลจะเกิดได้ยาก ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีกระแสพระราชดำรัสในประเด็นนี้อยู่เสมอมาว่า

ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความเป็นปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้ (พระบรมราชาโชวาท ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒)

...ซึ่งท่านต้องเอาชนะ (อุปสรรค) ให้ได้ สิ่งใดที่เห็นว่าถูกต้องแล้ว ท่านจะต้องทำ เพราะถ้าไม่ทำ ก็จะทำให้เกิดความท้อถอย ทำให้มีคนที่ทำงานจริงน้อยลง งานทุกอย่าง คุณธรรมทุกอย่าง จะเสื่อมทรามลงจนหมดสิ้น เมื่อท่านกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ก็จะเป็นตัวอย่าง ชักนำผู้มีความรู้สติปัญญาทั้งหลาย ให้มีกำลังใจและความเข้มแข็งที่จะปฏิบัติเช่นเดียวกัน

(พระบรมราชาโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๔)

ถ้าท่านไม่ซื่อสัตย์ ในอนาคตก็จะตกนรก เรื่องนี้กล่าวเพียงคร่าว ๆ แต่ก็เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องพูด ถ้าท่านลัดขี้อและมุ่งมั่นพัฒนาประเทศ ก็ขอ

ให้มีอายุร้อยปีและมีพลานามัยดีในวัยชรา ความซื่อสัตย์จะช่วยประเทศไทยให้พ้นปัญหาต่างๆ ได้ และรุ่งเรืองได้ใน ๑๐ ปีข้างหน้า ประเด็นสำคัญคือต้องซื่อสัตย์และไม่ทุจริตไม่ว่าจะกรณีใด

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศ ในวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๖ ซึ่ง ดร.สุเมธ ตันติเวชกุลได้กล่าวไว้ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๗)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเร็วๆ นี้ มีการเปิดเผยว่า เงินจำนวนหมื่นล้านบาทได้หายไปจากงบประมาณของประเทศไทยในขณะที่สมาชิกวุฒิสมาชิกจำนวนหนึ่งก็ได้แสดงความกังวลใจเกี่ยวกับการรับสินบนที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในกลุ่มของวุฒิสมาชิกเอง สนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ก็เต็มไปด้วยข้อกล่าวหาเรื่องการคอร์รัปชัน

ด้วยเหตุนี้ ส่วนสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงมุ่งที่จะปรับปรุงวัฒนธรรมการดำเนินงานของข้าราชการ ยุกระดับจริยธรรมของคนในประเทศ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย การปรับปรุงกระบวนการประมูลในโครงการต่างๆ ของภาครัฐ และการสร้างความโปร่งใสในกระบวนการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน

กรอบข้อความ 3.13 ความพอเพียงในการรับราชการ

ขณะเป็นผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุข ผมมีโอกาสหลายครั้งที่จะได้รับประโยชน์จากการเซ็นอนุมัติสัญญาจัดซื้อและจัดจ้างต่างๆ แต่ผมไม่เคยทำ เรื่องนี้ขึ้นกับคน ถ้าเราไม่ไปเกี่ยวข้อง เขาก็จะไม่กล้ามายุ่งกับเรา ซึ่งต้องขอขมกราบคุณในเรื่องนี้ด้วย เพราะระหว่างที่อยู่ในราชการ มีผู้มาหากรรยาผม แต่เขาไม่ยอมให้เขาเข้าพบ ด้วยเหตุนี้ คนจึงคิดว่าครอบครัวผมร่ำรวยแล้ว แต่ก็ไม่จริง ความจริง หลายคนที่ร่ำรวยแล้วกลับต้องการ มากขึ้นและมากขึ้นไปอีก

คุณพ่อของผมจะใช้คำว่า “คอร์รัปชัน” สำหรับสิ่งต่างๆ ที่ได้มาไม่ถูกต้อง ครอบครัวผมสอนเสมอว่าความยากจนไม่ใช่เรื่องเสียหาย ถ้ามีน้อยกว่าคนอื่นก็ไม่ได้เสียเกียรติอะไร

ในอดีต คนชอบให้พรเด็กว่า “โตไปให้มีลูกน้องเยอะๆ และรวยเป็นเศรษฐีเงินล้าน” ถ้าเด็กทำไม่ได้เช่นนั้นก็จะรู้สึกล้มเหลวในชีวิต พ่อผมเข้าใจเรื่องนี้ดีและต้องการที่จะเปลี่ยนความคิดนี้ พ่อจึงสอนอยู่เสมอว่า “ขอให้เป็นคนดีของสังคม อย่าทำความลำบากให้สังคมและตนเอง ขอให้มีความสุขสมบูรณ์และมีความสุขใจตามควร”

น.พ. วิฑูรย์ แสงสิงแก้ว, อดีตผู้บริหารกระทรวงสาธารณสุข (สรุปย่อจากนิตยสาร แพรว ฉบับวันที่ 25 ธันวาคม 2548, หน้า 252)

ปรัชญาเศรษฐศึกษาพอเพียงกับการศึกษา

การจัดการศึกษาและเศรษฐศึกษาพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐศึกษาพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แนวทางสำหรับการตัดสินใจตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน ไปจนถึงเรื่องใหญ่ระดับชาติ การที่จะทำให้แนวทางของเศรษฐศึกษาพอเพียงกลายเป็นวัฒนธรรมหลักในการใช้ชีวิตของคนในสังคม จำเป็นต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่นและสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดีในมิติเหมือน ๆ กับการคิดเลขหรือขี่จักรยานในชีวิตประจำวัน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าว

เร็ว ๆ นี้ ได้มีความพยายามที่จะนำแนวคิดและความรู้เรื่องเศรษฐศึกษาพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรทุกระดับอย่างเป็นระบบ เพื่อสอนให้นักเรียนรู้จักพึ่งตนเองและใช้ชีวิตแบบมีสมดุลทุกด้านตั้งแต่เด็กจนโต สามารถสร้างคุณประโยชน์ให้สังคมและปรับตัวอยู่กับโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพน้อยที่สุด เนื้อหาเรื่องเศรษฐศึกษาพอเพียงกระจายอยู่ในหลักสูตรรวม 4 ช่วงชั้น ๆ ละ 3 ปี

การเรียนการสอนเน้นภาคปฏิบัติและกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เด็ก ๆ ในระดับประถมศึกษาตอนต้นฝึกทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเอง และตารางวางแผนการใช้เงินและเวลา หลังจากนั้นจึงเข้าร่วมในกิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมการทำของใช้จากเศษวัสดุเพื่อให้รู้จักใช้ของให้คุ้มค่า และกิจกรรมฝึกสวนครัวเพื่อเป็นวัตถุดิบป้อนโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

ในระดับมัธยมศึกษา นักเรียนเข้าร่วมในโครงการ

พัฒนาชุมชน กิจกรรมของศาสนสถานในท้องถิ่น และจัดทำโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์โบราณสถาน และมรดกทางวัฒนธรรมของไทย นอกจากนี้ยังเน้นโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ในปี 2547 มีการประกวดเรียงความในหัวข้อ “ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐศึกษาพอเพียงที่ข้าพเจ้ารู้จัก” สำหรับนักเรียนทุกระดับชั้นจากโรงเรียนทั่วประเทศ ผลการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจที่ค่อนข้างจำกัดว่าหลักการเศรษฐศึกษาพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้เฉพาะในการทำเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองเท่านั้น ดังนั้นจึงมีการประกวดอีกโครงการหนึ่งตามมาเพื่อให้ครูและนักเรียนช่วยกันทำสื่อการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องเศรษฐศึกษาพอเพียงในขอบเขตที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในการสอนหลักการเรื่องเศรษฐศึกษาพอเพียงให้ได้ผลดีที่สุด โรงเรียนต้องแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการประยุกต์ใช้จริง ดังนั้นตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 เป็นต้นมา คณะครู ผู้บริหารโรงเรียนตลอดจนเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมการฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการหลักการเศรษฐศึกษาพอเพียงในโรงเรียนไม่เพียงเฉพาะในหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ในระบบการบริหารงานของโรงเรียนด้วย

ก่อนหน้านี้ได้มีการทดลองบูรณาการหลักเศรษฐศึกษาพอเพียงเข้ากับระบบการบริหารจัดการของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพ

กรอบข้อความ 3.14 การศึกษาเพื่อการพัฒนา

นับตั้งแต่ทรงขึ้นครองราชย์เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมการศึกษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศโดยรวม โครงการด้านการศึกษาของพระองค์มีความหลากหลายตั้งแต่การอุดหนุนงบประมาณให้โรงเรียนวัดเพื่อจัดการศึกษาให้คนจน การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนยอดเยี่ยมเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศ ตั้งแต่ปี 2512 เป็นต้นมาทรงริเริ่มโครงการจัดทำสารานุกรมในสาขาต่างๆ เป็นภาษาไทย และแจกจ่ายให้โรงเรียนต่างๆ และห้องสมุดสาธารณะ จนถึงบัดนี้รวมทั้งหมด 24 ชุด

ทรงเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ระบบและการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรงส่งเสริมให้มีการสร้างศาลาเอนกประสงค์เพื่อให้ ชาวบ้าน พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ราชการใช้เป็นสถานที่ประชุมหรืออื่นเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน

“การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติดี และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนล้นพอก็เหมาะสมทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด”

(พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะครู และนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔)

กรอบข้อความ 3.15 หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับประถมศึกษาตอนต้น สอนให้เด็กใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันที่บ้าน

- ป.1: ฟังตนเองในชีวิตประจำวัน แบ่งปันกันในครอบครัวและกับเพื่อน ๆ รู้จักเก็บออม
- ป.2: ใช้จ่ายอย่างประหยัด วิเคราะห์รายจ่ายของครอบครัว ลดค่าใช้จ่าย
- ป.3: ทำตัวเป็นประโยชน์และรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันเงินและสิ่งของ

ระดับประถมศึกษาตอนปลาย สอนการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียน

- ป.4: สำนวญบัญชีครัวเรือน กิจกรรมสหกรณ์
- ป.5: ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียน
- ป.6: วิเคราะห์การใช้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สอนเรื่องการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

- ม.1: วิเคราะห์ชุมชน (ประวัติ สภาพ ทูทางสังคม และปัญหา) ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาชุมชน
- ม.2: ใช้หลักสหกรณ์ในชีวิตประจำวัน มีส่วนร่วมในร้านสหกรณ์ของโรงเรียน คิดโครงการสหกรณ์ชุมชน
- ม.3: ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เรียนเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชาติ

- ม.4: ศึกษาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากโครงการพระราชดำริและพระราชดำรัส
- ม.5: เข้าใจการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- ม.6: เข้าใจการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาด้านอื่น ๆ

รัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนดังกล่าวจัดการศึกษาและให้ที่พักแก่เด็กจากครอบครัวที่ยากจนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และส่งเสริมกิจกรรมการพึ่งตนเองในโรงเรียนโดยให้เด็ก ๆ ปลูกผัก เลี้ยงไก่ และพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อใช้ในโรงเรียน โครงการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดค่าใช้จ่ายของโรงเรียนและสร้างรายได้ให้แก่เด็ก ๆ และครอบครัวเท่านั้นแต่ยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าเชิงประจักษ์ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้ดำเนินการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสำหรับนักเรียนทั่วประเทศโดยไม่ได้ใช้งบประมาณของทางราชการ แต่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ได้รับบริจาคจากประชาชนทั่วไปและใช้โปรแกรมการใช้อินเทอร์เน็ตโดยไม่ต้องต่อสายที่ออกแบบเป็นพิเศษสำหรับโครงการนี้ โปรแกรมดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยลดค่าใช้จ่ายสำหรับค่าเช่าเวลาอินเทอร์เน็ตเท่านั้นแต่ยังช่วยแก้ปัญหาการที่โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ในที่ห่างไกลและไม่มีคู่สายโทรศัพท์ทำให้มีข้อจำกัดในการใช้อินเทอร์เน็ตในระบบปกติ

ปัญหาหลักประการหนึ่งในระบบการศึกษาของประเทศไทยได้แก่คุณภาพของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่อยู่ห่างไกล โรงเรียนดังกล่าวมักจะมีจำนวนนักเรียนน้อยทำให้จำนวนของครูน้อยตามไปด้วย ในปี 2538 ได้มีการริเริ่มโครงการเพื่อแก้ไขปัญหานี้ด้วยการใช้เทคโนโลยีการถ่ายทอด

ผ่านดาวเทียมเข้ามาช่วย โดยเป็นการถ่ายทอดสดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นที่พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหินไปยังโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลทั่วประเทศผ่านช่องดาวเทียม 13 ช่อง เป็นรายการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ช่อง ส่วนอีกช่องหนึ่งเป็นรายการสำหรับอาชีพศึกษา การพัฒนาชุมชน และอุดมศึกษา

ในปี 2547 มีโรงเรียนถึง 8,140 แห่ง หรือร้อยละ 25 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมดทั่วประเทศเข้าร่วมและสามารถเชื่อมต่อกับระบบดาวเทียมในโครงการดังกล่าวได้ นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถดูรายการต่าง ๆ ย้อนหลังได้จากระบบอินเทอร์เน็ตโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับคู่มือการเรียนตามรายวิชาในหลักสูตรและการเชื่อมต่อกับระบบโทรศัพท์และโทรสาร รายวิชาที่เรียนจะมีมากกว่าในหลักสูตรปกติ โดยเพิ่ม เรื่องของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และวิชาเกี่ยวกับการเกษตรและวิชาชีพช่างอุตสาหกรรมให้มากขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานทุนการศึกษาสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้คะแนนสูงสุดเพื่อให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ขณะนี้ได้มีการขยายรูปแบบการจัดการศึกษาผ่านดาวเทียมออกไปยังประเทศเพื่อนบ้านโดยประเทศไทยให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและชุดอุปกรณ์ นอกจากนี้ยังมีการนำหลักการของการจัดการศึกษาทางไกลเข้ามาช่วยในการฝึกอบรมครูระหว่างประเทศผ่านสื่อทางไกลด้วย

กรอบข้อความ 3.16 โรงเรียนตัวอย่าง

โรงเรียนจำนวนหนึ่งทั่วประเทศถูกคัดเลือกให้ดำเนินโครงการนำร่องในการประยุกต์ใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ได้แก่

โรงเรียนจามเทวี จังหวัดลำพูน มีโครงการเรียนรู้แบบบูรณาการเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

โรงเรียนกาญจนาภิเษก จังหวัดเพชรบูรณ์ ทดลองโครงการธนาคารในโรงเรียน

โรงเรียนบ้านกุดเชียงหมี จังหวัดยโสธร ทำโครงการเกษตรอินทรีย์เพื่อผลิตวัตถุดิบป้อนโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน

โรงเรียนบ้านเหล่าเกาะทองสว่าง จังหวัดขอนแก่น ทำโครงการสหกรณ์โรงเรียน

โรงเรียนมกุฎราชกุมาร จังหวัดระยอง มีโครงการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มน้ำในท้องถิ่น

โรงเรียนจุฬารัตน์ราชวิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี กำลังริเริ่มโครงการสวนพฤกษศาสตร์เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน

โรงเรียนราชวินิต กรุงเทพมหานคร ดำเนินโครงการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตไทย

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา จังหวัดระนองกำลังศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน

โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดทำหลักสูตรแบบบูรณาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

โรงเรียนวัดเกาะสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร สาธิตการทำไร่นาสผสมผสานโดยปลูกข้าว สมุนไพรและเลี้ยงเป็ดไก่

โรงเรียนบรมราชรังสฤษฎ์ บางบอน สาธิตฟาร์มตัวอย่าง ปลูกหญ้าแฝก และเลี้ยงปลา

โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ บางขุนเทียน มีการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ

ความพยายามในการบูรณาการหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในระบบการศึกษานั้นยังอยู่ในระยะทดลองและบางโครงการก็เพิ่งเริ่มต้น ความสำเร็จในเรื่องนี้จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความจริงใจของครูและผู้บริหารในการน้อมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจนี้มาปฏิบัติ

บทสรุป: เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเกษตรกรรายย่อยจำนวนหนึ่งในประเทศไทยเริ่มตระหนักว่าพวกเขาขาดพลังต่อรองและมีความเปราะบางต่อผลกระทบจากโลกาภิวัตน์จึงคิดแก้ปัญหาด้วยแนวทางที่ใกล้เคียงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ทำให้แนวทางดังกล่าวแพร่ขยายออกไปในสังคมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

ในเรื่องราวของชาวอินแปงที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน มีตัวอย่างความสำเร็จของการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เห็นอย่างชัดเจน เช่นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่ก้าวกระโดด การมีสติและรู้ว่าตัวเองกำลังทำอะไรอยู่ กระทำการต่างๆ ด้วยความรอบคอบระมัดระวัง มีการเรียนรู้ในทุกขั้นตอน กรณีของเครือข่ายอินแปงแสดงให้เห็นว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความยืดหยุ่น กิจกรรมหนึ่งสามารถนำไปสู่อีกกิจกรรมหนึ่งได้โดยไม่จำเป็นต้องจำกัดด้วยการดำเนินงานตามแนวทางนี้ ชาวอินแปง

สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ทีละเปลาะและเปลี่ยนชุมชนของตน ให้เป็นชุมชนน่าอยู่แทนที่ชุมชนที่เคยยากจนและกันดารในอดีต

หลักการเดียวกันนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารธุรกิจได้ มีบริษัทจำนวนมากตั้งแต่กิจการเล็ก ๆ ภายในครอบครัวจนถึงบริษัทร่วมทุนขนาดใหญ่ที่พบว่าสามารถใช้ปรัชญานี้ในการบริหารกิจการให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายได้ ขณะนี้กำลังมีการพัฒนาเครื่องมือในการบูรณาการหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับหลักการบริหารธุรกิจโดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติของภาคธุรกิจ

ขณะนี้เศรษฐกิจพอเพียงถูกกำหนดให้เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาของประเทศไทย ในระดับบุคคล มีการปลูกฝังแนวคิดนี้ผ่านหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ส่วนในระดับชาติมีการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยที่ หลักการเรื่อง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัว นั้นเทียบได้กับหลัก ความสามารถในการแข่งขัน ความยั่งยืน และการจัดการกับความเสี่ยงในทฤษฎีเศรษฐกิจมหภาค

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะกลายเป็นหัวใจของวิถีไทยได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคนไทยมีความเข้าใจในเรื่องนี้แค่ไหน ขณะนี้มีการสอนเรื่องนี้ในหลักสูตรทุกระดับชั้นรวมทั้งการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารโรงเรียนด้วย

4

เศรษฐกิจพอเพียงกับหนทางข้างหน้า

เศรษฐกิจพอเพียงกับ หนทางข้างหน้า

เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พลกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ชุมชนในชนบทจำนวนมากปฏิบัติต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้มีกระบวนการขับเคลื่อนให้ปรัชญานี้ เป็นปรัชญานำทางการพัฒนาของประเทศไทยเพื่อปรับทิศทางและแนวทางการพัฒนาให้เกิดความสมดุลยิ่งขึ้น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้พูดถึงวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่พูดถึงกรอบคิดในการตัดสินใจ เพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์ที่สุดต่อทุกคน

จากมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองได้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นที่สุดสำหรับอนาคตที่มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนและต้องเป็นการระเบิดจากภายในมากกว่าการผลักดันจากภายนอก

การดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลสำเร็จ จะต้องอาศัยหลักการสำคัญ 3 ประการ ในการประเมินความเป็นไปได้ต่างๆ และการตัดสินใจ ได้แก่ การเลือกทางสายกลาง ด้วยหลักความพอประมาณและหลีกเลี่ยงการกระทำที่สร้างความมีเหตุผลและรอบคอบเกี่ยวกับสิ่งที่กระทำ ตลอดจนผลที่จะตามมาอย่างถ่องแท้ และการตระหนักถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องและความจำเป็นที่ต้องหามาตรการป้องกันและทุเลาผลกระทบ

นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องที่สำคัญได้แก่ความรู้และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องความซื่อสัตย์สุจริตและความวิริยะอดทน

แนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีรากฐานจากคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ แต่หลักธรรมดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่แต่ในศาสนาพุทธเท่านั้น ในศาสนาอื่นๆ ก็มีการสอนในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เช่นเรื่องความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ และประโยชน์ของการอบรมวินัยในตนเอง

เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน

แนวคิดในเรื่องการพัฒนาคนของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกันหลายประการ ทั้งสองแนวคิดมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคนบนฐานความเชื่อว่าการพัฒนาหมายถึงกระบวนการที่ช่วยให้คนมีโอกาสนในการที่จะปรับปรุงตนเอง และพัฒนาศักยภาพให้สามารถมีชีวิตที่มีคุณภาพ สร้างสรรค์ มีเสรีภาพและมีศักดิ์ศรี ทั้งสองแนวทางมีความเชื่อว่าการพัฒนาต้องมีความยั่งยืน เสมอภาค เศรษฐกิจพอเพียงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความระมัดระวัง

แต่เศรษฐกิจพอเพียง มีความแตกต่างจากแนวทางการพัฒนาคนอยู่สองประการที่สำคัญ ได้แก่

ประการแรก เศรษฐกิจพอเพียงเสนอแนะกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยหลักการสามข้อ ที่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดวัตถุประสงค์ วางแผน และตัดสินใจเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน สุขอนามัยที่ดี ชีวิตที่ยืนยาว การมีความรู้ การมีสิทธิอำนาจ และการอยู่ดีมีสุขของคน หลักการเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การจัดการฟาร์มขนาดเล็ก จนถึงการบริหารธุรกิจต่างๆ หรือกระทั่งการจัดทำแผนพัฒนาประเทศ

ประการที่สอง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นฐานจิตใจและคุณธรรม โดยถือว่าการพัฒนาพื้นฐานจิตใจของคนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาในทุกๆ ด้านที่แยกออกจากกันไม่ได้ ผู้ปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความใฝ่รู้และเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริตและความวิริยะพากเพียร การใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงคือการฝึกวินัยที่มีรางวัลตอบแทนอยู่ในตัวเอง ในระดับบุคคลก็คือความคิดและจริยธรรมที่เข้มแข็งขึ้น ส่วนในระดับองค์กร เศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เชิดชูคุณธรรมและส่งเสริมความเกื้อกูลกันในองค์กร

ข้อเสนอแนะ 6 ประการ ในการขับเคลื่อน การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

แม้ว่าแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง จะเริ่มต้นใน บริบทของการพัฒนาชนบท แต่ขอบเขตการนำไป ใช้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเท่านั้น หลักการสำคัญของ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน บริบทการพัฒนาอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ เกิดการพัฒนาประเทศที่สมดุล และการพัฒนาคนที่ สมบูรณ์รอบด้าน รวมทั้งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันจากภัย คุกคามหรือผลกระทบจากโลกาภิวัตน์

ข้อเสนอแนะ 6 ประการเพื่อการขับเคลื่อนการ พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่จะ นำเสนอต่อไปนี้ เกิดจากการสังเคราะห์ผลการศึกษา เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน บทกอน ๆ ของรายงานฉบับนี้ ในแต่ละประเด็นจะมี ทั้งข้อเสนอโดยรวมและข้อเสนอที่สามารถนำไป ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญ อย่างยิ่งสำหรับการจัดความยากจนและการ ลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของคนจน

หลักคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงไม่เน้นโครงการ พัฒนาขนาดใหญ่ที่ต้องใช้งบประมาณมากซึ่งผล ประโยชน์ส่วนใหญ่ มักจะตกแก่นักการเมือง หรือ ผู้รับช่วงสัญญาจากรัฐบาลมากกว่าที่จะเป็น ประโยชน์แก่คนจนหรือประชาชนกลุ่มเปราะบาง การก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่และโครงการอื่น ๆ ใน ลักษณะเดียวกันไม่สามารถทดแทนโครงการที่ ทำงานในระดับพื้นที่ และเปิดโอกาสให้ชุมชนและ ครัวเรือนได้มีส่วนร่วม ปัญหาความยากจนไม่ สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการที่ถูกกำหนดมาจาก เบื้องบนหรือวิธีการบูรณาการ

หัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ การทำให้คนจนหรือชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่เข้าใจได้ง่ายมาก แต่บ่อยครั้ง มักจะถูกตีความแบบผิด ๆ การพึ่งตนเองไม่ได้ หมายความว่าคนที่ชุมชนตัดขาดจากการค้าขายกับ ตลาดภายนอก หรือไม่ติดต่อดสัมพันธ์กับคนนอก ชุมชน แต่หมายถึงการพยายามพึ่งพาทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญาของตนมากกว่าที่จะพึ่งคนอื่น ใน บางกรณี การพึ่งตนเองอาจหมายถึงการบริโภคของ ที่ผลิตเองในครัวเรือนหรือชุมชนให้มากขึ้น บ่อย ครั้งการพึ่งตนเองจะแสดงออกในรูปแบบของการทำ กิจกรรมที่ใช้ภูมิปัญญา ทูตทางเศรษฐกิจ ทูตทาง สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรอื่น ๆ ของ ชุมชนเป็นหลัก โดยพยายามพึ่งภายนอกให้น้อยลง

ดังนั้นรูปแบบการพึ่งตนเองของครัวเรือนหรือชุมชน จึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทั้งหมด

การที่จะพึ่งตนเองได้จำเป็นต้องค่อยเป็นค่อยไป ด้วย พลังจากในชุมชนเอง โดยค่อย ๆ สั่งสมความรู้ ทูต และความสามารถด้านอื่น ๆ โดยไม่ก้าวกระโดดจน เกินความสามารถของตนหรือใช้ทรัพยากรอย่างสิ้น เปลืองเกินความจำเป็น และต้องมีการเรียนรู้อยู่ ตลอดเวลา ซึ่งหมายถึงการประยุกต์ใช้หลักการของ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและปัญญา และ ความมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในทุก ๆ ขั้นตอนของ การกระทำนั่นเอง

ปัญหาความยากจนและการพัฒนาชนบทเกี่ยวพัน กับเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่าง แยกกันไม่ออก เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญ ในการสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองของคนจน ในชนบท ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงต้องใช้ หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเช่นกัน โครงการ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ควรใช้งบประมาณมาก และควรดำเนินการด้วยความระมัดระวัง โดยไม่ ทำลายหวังใช้ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและความสมดุล ในระบบนิเวศน์ ควรพยายามใช้วิธีการที่อิงธรรมชาติ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสมเท่าที่จำเป็น ในชุมชนหลายแห่งที่ใช้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงในวิถีการดำรงชีวิต การจัดการสิ่งแวดล้อมในลักษณะดังกล่าวถือเป็นส่วนสำคัญที่ ขาดไม่ได้ในแผนชุมชน

โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาทุกเรื่อง ต้องทำให้ คนจนและชุมชนมีความสามารถที่จะป้องกันความ เสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ คนจนส่วนมากไม่ สามารถหลุดพ้นจากความจนได้ เนื่องจากมีความ เปราะบางต่อวิกฤตแทบทุกเรื่อง ตั้งแต่ปัญหาใน ครอบครัวยุค จนถึงวิกฤตที่เกิดจากความไม่มั่นคงของ สถานการณ์โลก การเปิดเสรีทางการตลาด และความ ก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการคมนาคม ทำให้ทุกประเทศได้รับผลกระทบจากปัญหาต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจของโลกอย่างรุนแรงและ รวดเร็วยิ่งกว่าในอดีต

แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่การถอนตัวจาก โลกาภิวัตน์ เพราะเป็นสิ่งที่ไปไม่ได้ นอกจากนี้ ประเทศจะต้องเสียประโยชน์มากมายเพื่อแลกกับการ หลีกเลี่ยงความเสี่ยง ในทางตรงกันข้ามเศรษฐกิจ พอเพียงมุ่งที่จะสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้ง ในระดับท้องถิ่น/ระดับชาติ และระดับโลก เพื่อให้ คนในสังคมสามารถจัดการกับผลกระทบที่เกิดจาก ความผันแปรในสถานการณ์ภายนอกประเทศได้ อย่างเหมาะสม

กรอบข้อความ 4.1 รางวัลแห่งความพากเพียร

ในเวลาเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกร พระองค์ทรงเผยแผ่พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชน ซึ่งดัดแปลงจากมหาชาติชาดก ซึ่งมีเนื้อเรื่องย่อตอนหนึ่งดังนี้

พระมหาชนกได้ทูลขอทรัพย์จากพระมารดานำไปเป็นทุนทำการค้าเพื่อสร้างฐานะให้ได้โดยเร็ว ในระหว่างทางเรือสำเภาที่บรรทุกสินค้าไปเกิดล่ม ผู้โดยสารคนอื่น ๆ เสียชีวิตหมด แต่พระมหาชนกพยายามว่ายน้ำอยู่กลางทะเลแม้จะมองไม่เห็นเป้าหมาย หลายวันผ่านไปโดยไม่มีความหวังว่าจะถึงฝั่ง นางมณีเมขลาเทพธิดาผู้รักษามหาสมุทรจึงมาปรากฏกายกลางอากาศ แล้วกล่าวลงใจให้พระองค์ยอมแพ้ พระองค์ตอบว่า:

“บุคคลเมื่อกระทำความเพียร แม้จะตายก็ชื่อว่า ไม่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติ เทวดา และบิดามารดา... การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความพยายาม การงานนั้นก็ไร้ผล มีความลำบากเกิดขึ้น... ผู้ใดรู้แจ้งว่าการงานที่ทำจะไม่ลุล่วงไปได้จริง ๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะไม่รู้ผลแห่งความเพียรอันนั้น... คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตนจึงประกอบการทำงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม... เรานั้นจักพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียรที่บุรุษควรทำไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร”

นางมณีเมขลาจึงตัดสินใจช่วยชีวิตพระองค์

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

- ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางสำหรับนโยบายบริหารจัดการความยากจนของรัฐบาลโดยให้มีโครงการที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถของคนจนในการพึ่งตนเองทั้งในกิจกรรมการผลิต การสร้างวินัยในการใช้จ่าย และการจัดการป้องกันความเสี่ยงต่าง ๆ อย่างรอบคอบ
- จัดสรรที่ดินให้แก่คนจนที่ไม่มีที่ทำกินหรือที่ทำกินไม่มีคุณภาพ โดยเวนคืนจากที่ดินในครอบครองของหน่วยงานที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากและแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้
- สนับสนุนให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามแนวทางที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2540 โดยออกกฎหมายป่าชุมชนและกฎระเบียบสนับสนุนอื่น ๆ
- สร้างหลักประกันว่าการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาความยากจนมีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีความจำเป็นจริง ๆ และการใช้งบประมาณอย่างสร้างสรรค์

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

การที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เช่นในกรณีของเครือข่ายอินแปงที่วงจรการร่วมกันผลิต และการแลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตของชุมชนภายในเครือข่ายด้วยตนเอง เป็นฐานมั่นคงที่ทำให้เครือข่าย สามารถขยายการติดต่อซื้อขายกับตลาดภายนอกได้อย่างยั่งยืน และมีหลักประกันที่มั่นคง ในกรณีของชุมชนเขตเมืองก็เช่นเดียวกัน แต่รายละเอียดวิธีการดำเนินงานอาจแตกต่างกัน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนยากจนในเมือง ควรเน้นการส่งเสริมกิจกรรมสร้างรายได้ที่มีความยั่งยืนในระยะยาว และการพัฒนาศักยภาพให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้

ภาวะผู้นำและการรวมกลุ่ม/องค์กรเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับชุมชนพึ่งตนเองตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง องค์กรด้านศาสนาไม่ว่าในศาสนาใดก็ตาม ควรมีบทบาทที่สำคัญในการปลูกฝังหลักธรรมและค่านิยมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง องค์กรชุมชนควรมีสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและงบประมาณจากการกระจายอำนาจ

บทบาทสำคัญประการหนึ่งขององค์กรชุมชนคือการรวบรวม จัดเก็บ และแบ่งปันองค์ความรู้และบทเรียนที่ได้รับจากการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้ของชุมชนไม่ควรพึ่งพาแต่การศึกษาในระบบเท่านั้น เช่นในกรณีของเครือข่ายอินแปง มีการจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อส่งผ่านความรู้ให้แก่ลูกหลานรุ่นต่อไปและบุคคลภายนอก

ชุมชนควรมีระบบสวัสดิการภายใน และมีวิธีการในการจัดสรรและกระจายสวัสดิการแก่ผู้ที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ด้วยเหตุต่างๆ เช่น พิการ ชราภาพ ครอบครัวแตกแยก ภัยธรรมชาติ ขาดโอกาสและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร เป็นต้น การให้เงินอุดหนุนจากภายนอกบางครั้งอาจทำลายทัศนคติและความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน เพราะขาดการวางแผนที่ดีและการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนและบ่อยครั้งที่มีลักษณะแจกฟรี ในกรณีที่เป็นเงินสนับสนุนจากภายนอกควรจัดสรรผ่านองค์กรชุมชนเพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดการงบประมาณของชุมชนโดยไม่ทำลายให้ชุมชนอ่อนแอลง

โครงการความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ควรมีกิจกรรมดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยการส่งเสริมความสามารถให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

- ปรับเป้าหมายการพัฒนาชุมชนทั้งในชนบทและในเมือง โดยมุ่งเน้นการทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และการพัฒนากิจกรรมด้านเศรษฐกิจของชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก
- เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการจัดการเงินทุนและศึกษาความเป็นไปได้ในการยกระดับกองทุนต่างๆ ของชุมชนให้เป็นธนาคารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และระบบการกักขังภายในชุมชนด้วยหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง
- สร้างหลักประกันว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น
- ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และกรณีตัวอย่างจากชุมชนและเครือข่ายต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ
- ยกเลิกโครงการประเภทให้เปล่าและสนับสนุนโครงการที่ให้ชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกในชุมชนให้มากที่สุด
- สนับสนุนให้ภาคธุรกิจเอกชนร่วมมือกันแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการส่งเสริมโครงการพัฒนาชุมชนตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความ

รับพิชเชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้าง

ข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาว

ในบริษัทที่มีการแข่งขัน

การบริหารธุรกิจให้เกิดกำไรในโลกทุกวันนี้มีความซับซ้อนมากกว่าการคิดถึงแค่ต้นทุนและผลตอบแทน ธุรกิจต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกกลุ่ม ตั้งแต่รายจ่ายไปจนถึงลูกค้าและสังคมโดยรวม นอกจากนี้ ยังต้องตระหนักถึงความเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในสิ่งแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง และมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ต้องสามารถตอบคำถาม และการตรวจสอบของหน่วยงานราชการ และกลุ่มประชาสังคมต่างๆ ได้ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีบริษัทขนาดใหญ่หลายแห่งถูกต่อต้านหรือขจัดออกไป เนื่องจากความผิดในเชิงจริยธรรม บรรยากาศที่เสียไปจากการกระทำดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอื่นๆ ด้วย บริษัทธุรกิจในยุคนี้จึงจำเป็นต้องมีวินัยและวิธีบริหารแบบใหม่เพื่อเป็นหลักประกันผลกำไรและการเติบโตที่ยั่งยืน

วินัยดังกล่าวเกิดจากการบูรณาการแนวคิดเรื่องการจัดการความเสี่ยง การสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บรรษัทภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีมิติเพิ่มขึ้นอีก 2 ด้าน

ด้านแรก แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอกระบวนการสำหรับการวางแผนและการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ของธุรกิจที่มีเป้าหมายอยู่ที่ผลกำไรที่ยั่งยืนและความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หลักการทั้งสามประการของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นกรอบบูรณาการสำหรับการจัดทำยุทธศาสตร์ที่สร้างภูมิคุ้มกันในองค์กรต่อความเสี่ยงภายนอก มีบรรษัทภิบาล และมีความระมัดระวังต่อผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

ด้านที่สอง แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงแสดงให้เห็นถึงระดับของความรับผิดชอบต่อสังคมที่มากกว่าการทำตามกฎและกติกาเท่านั้น มีบริษัทใหญ่ในเมืองไทยจำนวนไม่น้อยที่พบว่าการใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้นำการบริหารธุรกิจ และการสร้างความเข้าใจในปรัชญาทำให้เกิดขึ้นร่วมกันในหมู่พนักงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ สามารถทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความสำเร็จขององค์กรในระยะยาวได้อย่างดียิ่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

- นำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรการอบรมผู้บริหารบริษัทต่าง ๆ และในข้อพึงปฏิบัติของบริษัทที่ขาด ซึ่งควบคุมโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- จัดทำดัชนีความยั่งยืน (Composite Sufficiency Economy Index) ให้กับบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ โดยพิจารณาให้สิทธิพิเศษ และ/หรือ ผลประโยชน์อื่น ให้กับบริษัทที่มีดัชนีความยั่งยืนสูง ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมให้ผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ลงทุนในบริษัทที่มีดัชนีความยั่งยืนสูง
- ชักชวนหรือจูงใจให้สมาคมทางธุรกิจใหญ่ต่าง ๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกของตน ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้คณะบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ภายในประเทศ นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปบรรจุไว้ในหลักสูตร
- ให้สภาวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ส่งเสริมงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจเอกชน เพื่อสร้างองค์ความรู้เฉพาะสำหรับการพัฒนาภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมของประเทศไทย
- เผยแพร่ความสำเร็จของบรรดาธุรกิจทุกขนาดที่ปฏิบัติตามสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วประสบความสำเร็จในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและต่อสังคมโดยรวม ให้สาธารณชนรับรู้อย่างกว้างขวาง
- พัฒนาศักยภาพของธุรกิจชุมชน และธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเกษตร โดยเน้นการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน
- สนับสนุนให้ธุรกิจต่าง ๆ แบ่งปันช่วยเหลือกันในเรื่องวัตถุดิบ อุปกรณ์ และการพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตลาด (หมายถึงผลิตภัณฑ์และการให้บริการต่าง ๆ) ที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งหวังการสร้างผลประโยชน์ให้กับผู้บริโภคและสังคมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตนหรือของแต่ละธุรกิจเอง
- จัดให้มีการบริการให้คำแนะนำแก่ธุรกิจต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจและพัฒนาธุรกิจของตนให้สอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

ความสำเร็จของการพัฒนาคนขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหารงานภาครัฐค่อนข้างมาก การเบียดบังผลประโยชน์ที่ประชาชนพึงได้รับ คืออุปสรรคสำคัญของการพัฒนาคน เพราะทำให้ผลของการดำเนินงานตามนโยบายต่าง ๆ มีประสิทธิภาพน้อยลง และบ่อยครั้งทำให้ทิศทางของยุทธศาสตร์ต้องถูกบิดเบือนไป คนจนและคนด้อยโอกาสเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากบริการที่ใช้ต้นทุนการดำเนินการที่สูงขึ้นแต่คุณภาพลดลง

ในสถานการณ์เช่นนี้ เจื้อนไขของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพัฒนาด้วยหลักคุณธรรมและความรู้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสย้ำเสมอถึงความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างซื่อสัตย์สุจริตและเต็มความสามารถ โดยไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวที่ได้มาโดยมิชอบ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้มีความพยายามที่จะต่อต้านคอร์รัปชันในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านองค์กรและสถาบันของรัฐ แต่ความสำเร็จยังอยู่ในวงจำกัด

รัฐบาลที่ผ่าน ๆ มาให้การยอมรับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการหามาตรการที่จะนำหลักการนี้มาใช้ในการปรับปรุงมาตรฐานการบริหารและการบริการของภาครัฐ ทั้ง ๆ ที่มีหลายอย่างที่สามารทำได้ เช่น พัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรที่มีหน้าที่ติดตามและลงโทษการประพฤติมิชอบในระบบราชการ รวมถึงปรับปรุงระบบในการคัดเลือกผู้มาทำหน้าที่ในองค์กรดังกล่าว นอกจากนี้ต้องผลักดันให้มีการยกระดับมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรมในระบบราชการ ซึ่งถูกละเลยมาหลายปี และส่งเสริมภาคประชาสังคมให้ทำหน้าที่เป็นหน่วยเฝ้าระวัง

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

- หากทางเสริมภูมิคุ้มกันให้แก่องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการโกงและประพฤติมิชอบในระบบราชการเพื่อมิให้นักการเมืองเข้าแทรกแซงหรือขึ้นนำ
- บูรณาการหลักการเศรษฐกิจพอเพียงเข้าในแผนบริหารราชการแผ่นดินและพัฒนาตัวชี้วัดในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามหลักการดังกล่าวทั้งในระดับองค์กรและตัวบุคคล
- พัฒนารอบแนวทางที่ใช้ในการติดตามกระบวนการตัดสินใจอนุมัติและการดำเนินงานโครงการของภาครัฐให้เป็นไปตามหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง
- ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพด้านข่าวสาร ข้อมูล เพื่อสร้างหลักประกันให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยไม่ถูกปิดกั้น

5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน

วิกฤตด้านการเงินที่มีผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายครั้งแล้วครั้งเล่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เป็นสัญญาณเตือนให้รู้ถึงอันตรายและความยุ่งยากของระบบเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการเคลื่อนทุนจำนวนมากมหาศาลระหว่างประเทศต่างๆ อย่างไร้ระเบียบ วิกฤตเหล่านี้ทำให้การพัฒนาคนต้องชะงักในทุกด้าน การเลิกจ้างงานทำให้คนจำนวนมากต้องหลุดเข้าสู่วงจรของความยากจนและทำให้ทุนทางสังคมต้องอ่อนแอลง

หลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งภายในเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากภายนอก สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายมหภาคของประเทศ เพื่อให้อยู่ได้ในสิ่งแวดล้อมที่ผันผวน ตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้กลายเป็นหลักคิดสำคัญในการกำหนดนโยบายมหภาคของประเทศไทย ได้แก่ ลดหนี้ต่างประเทศ เพิ่มเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ สร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอัตราแลกเปลี่ยนจากปัจจัยทางการเมือง ใช้นโยบายเป้าหมายอัตราเงินเฟ้อเพื่อสร้างวินัยในการบริหารอัตราดอกเบี้ย ควบคุมพีดานเงินกู้ภาครัฐ สร้างระบบเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับพร้อมรับความเสี่ยงทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังทำให้ผู้กำหนดนโยบายต้องให้ความสำคัญต่อการวางแผนการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยทั่วไปในการวางแผนระดับมหภาค นโยบายด้านสังคมอาจถูกแยกออกเป็นคนละส่วนกับวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ และมักไม่มีการควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ในระหว่างการค้าและการดำเนินงานของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกเรื่อง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคและความยั่งยืนของการพัฒนา และการสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่มากกระทบโดยกะทันหัน ดังนั้นการใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในนโยบายการพัฒนาประเทศจะทำให้มีการใช้ทุนและทรัพยากรทุกประเภทของประเทศอย่างให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อสร้างความเข้มแข็งภายใน ในการรับมือกับโลกาภิวัตน์

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

- สร้างหลักประกันว่าการดำเนินการต่างๆ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เป็นไปตามหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง และตามเจตนารมณ์ของทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการร่างแผนดังกล่าว
- กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาอัตราการออมเงินภายในประเทศที่ลดลงอย่างมาก เพื่อให้ประเทศสามารถพึ่งตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจและประชาชนมีความพร้อมมากขึ้นสำหรับอนาคต
- ปรับนโยบายเกี่ยวกับพลังงานต่างๆ ให้มีความสอดคล้องต้องกันให้มากขึ้น เน้นการพึ่งตนเองให้มากขึ้น ด้วยการเร่งวิจัยเกี่ยวกับพลังงานทดแทนและการใช้พลังงานให้คุ้มค่าสูงสุด
- คงนโยบาย 30 บาทรักษาทุกคนไว้ แต่ปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน

6. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้อึดต่อการพัฒนา

ความสำเร็จระยะยาวของการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นอยู่กับปลูกฝังแนวคิดนี้ให้กลายเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมการพัฒนาของประเทศ

เศรษฐกิจพอเพียงเริ่มต้นและจบลงที่คน คนเป็นทั้งผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลง นี่คือนิยามของปรัชญานี้ แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นความยากลำบากด้วย ดังที่ผู้นำคนหนึ่งของเครือข่ายอินแปงเคยพูดว่า “มันไม่ใช่งานที่ง่าย ผมรู้ว่าจะต้องออกแรงให้มากขึ้น” คนที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ผล มักจะมีคุณสมบัติที่เหมือนกันหลายอย่าง ได้แก่ ชอบที่จะทำงานหนัก มีความซื่อสัตย์ สนุกสนานกับการเรียนรู้ และการสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับตัวเอง เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม และการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศน์วิทยาอย่างสมดุล คนเหล่านี้ไม่ใช่พวกวัตถุนิยม แต่มักจะคำนึงถึงหลักการบริโภคแบบยั่งยืน มีความเคารพธรรมชาติ และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยสรุป พวกเขามีจิตสำนึกและวิถีคิดในแบบฉบับเฉพาะ

ขณะนี้ได้มีการนำเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงระดับอาชีวศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียน โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ฝึกฝนให้เด็กและเยาวชน คิดวิเคราะห์ให้เป็นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างค่านิยมในการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกำลังมีการทดลองนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาด้วย ความพยายามดังกล่าวจะได้ผลก็ต่อเมื่อครูและผู้บริหารโรงเรียนเห็นคุณค่า มีความศรัทธา และมีแรงจูงใจในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาในโรงเรียนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาโดยรวม คนเราเริ่มเรียนรู้จากครอบครัว จากครอบครัวและเพื่อน ความรู้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงในการปะทะสังสรรค์กับคนอื่น ๆ และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และจากการดูดซับจากสื่อชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของคนในยุคปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ช่องทางการรับรู้อาสาความรู้และความบันเทิงจากทั่วโลกกว้างขวางขึ้น และบ่อยครั้งที่คุณภาพของวิธีการนำเสนอ ทำให้คนพลอยคิดไปด้วยว่า เนื้อหาของรายการต้องมีคุณภาพเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ประเภทของข้อมูล มักถูกกำหนดด้วยความต้องการของตลาดที่ถูกบิดเบือนด้วยผลประโยชน์ทางธุรกิจ

การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในตลาดที่เต็มไปด้วยการโฆษณาสินค้าบริโภคนิยมที่นำตื่นตาตื่นใจ จึงต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการดึงดูดความสนใจ และสร้างความตระหนักถึงคุณประโยชน์ และความจำเป็นในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรหาวิธีการในการสร้างค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้น และดำรงอยู่เป็นค่านิยมหลักในสังคม เริ่มจากการสร้างความเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในวงกว้างมากขึ้นผ่านสื่อต่าง ๆ โดยไม่ลွ่ลงละเมิดเสรีภาพของสื่อมวลชน สิ่งที่น่าจะมีอิทธิพลมากที่สุดอาจเป็นการค้นหาและนำเสนอตัวอย่างที่ดีที่มีอยู่จริงในสังคมและกระตุ้นให้ผู้นำในสังคมทุกระดับและภาคส่วน ตั้งแต่ นักการเมืองถึงวงการบริหารงานจากนักธุรกิจจนถึงชุมชน ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

- พัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างแรงจูงใจในระบบการจัดการศึกษาให้บุคลากรเหล่านั้นสนใจและอยากที่จะปฏิบัติตน และปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

- ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้ และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ
- ขยายรูปแบบการบริหารและจัดการสถานศึกษา โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กว้างขวาง และครอบคลุมมิติต่าง ๆ ยิ่งขึ้น
- ให้การสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และส่งเสริมการบูรณาการการพัฒนาและการเรียนรู้ในชุมชน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- หาวิธีส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อมวลชน รวมถึงการเพิ่มเวลาให้กับรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาคน การพัฒนาสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- สร้างการยอมรับในสังคมต่อบุคคลในชุมชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคอื่น ๆ ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความกล้าหาญ

ภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงแพร่ขยายอย่างรวดเร็วในสังคมไทยด้วยการขับเคลื่อนที่เข้มแข็งผ่านกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีผู้นำ นักคิด และตัวอย่างการพัฒนาที่โดดเด่นอยู่จำนวนมาก ในภาคธุรกิจก็เช่นเดียวกัน การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในบริษัททั้งเล็กและใหญ่จำนวนมากไม่น้อยเกิดจากผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ส่วนหน่วยงานภาครัฐหลายแห่งไม่เพียงแต่นำหลักปรัชญานี้ไปดำเนินการในองค์กรเท่านั้นแต่ยังเผยแพร่ให้คนในสังคมได้มีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วยการนำเสนอตัวอย่างและการแทรกซึมผ่านช่องทางอื่น ๆ

ลักษณะผู้นำดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งและต้องมีการสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นต่อไป บริษัทใหญ่ ๆ บางแห่งเช่นเครือซีเมนต์ไทย และเครือขายชุมชน เช่นอินแปงตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวและได้มีการฝึกฝนคนรุ่นใหม่ให้พร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในอนาคต โดยปลูกฝังค่านิยมที่จำเป็นควบคู่ไปกับการฝึกทักษะด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

และที่สำคัญที่สุด แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับในสังคมไทยเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง เป็นที่ประจักษ์ต่อคนไทยทุกคนว่าแนวคิดนี้เกิดจากความห่วงใยที่ทรงมีต่อพสกนิกรโดยเฉพาะผู้ยากไร้ พระองค์สาธิตในการค้นคว้าทดลองหาวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม พระอัจฉริยภาพในการนำเสนอความคิดที่ซับซ้อนให้เป็นหลักการง่ายๆ และความเต็มพระราชหฤทัยที่จะถ่ายทอดแนวคิดให้คนต่างๆ ได้เข้าใจด้วยพระองค์เอง

พระองค์ทรงเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญา นักเผยแพร่แนวคิด และนักปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด

ทรงเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของผู้นำที่อาจไม่เหมือนใครในโลก แต่สิ่งที่โลกสามารถเรียนรู้ได้จากพระองค์คือความรักและแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่ในการทำทุกอย่างเพื่อความอยู่ดีมีสุขของพสกนิกรของพระองค์

หลักเลี่ยงการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่พัฒนาพื้นฐานด้านจิตใจ

รายงานการพัฒนาคอนประจำปี 2539 ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ได้เสนอแนะให้ “หลักเลี่ยงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สุดท้ายแล้วทำให้เกิดภาวะการ “ไร้อาชีพ ไร้ความรักเมตตา ไร้สิทธิไร้เสียง ไร้ราก และไร้อนาคต” ข้อเสนอแนะเหล่านี้ได้กลายเป็นประเด็นที่การพัฒนาคอนเรียกร้องและให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง

ด้วยหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเพิ่มข้อเรียกร้องอีกประการหนึ่งเพื่อให้การ

พัฒนาคอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่ “หลักเลี่ยงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไร้มิติด้านการพัฒนาจิตใจ” หรือการเติบโตที่ไม่ได้พัฒนาความสามารถในการคิด คุณธรรม และจริยธรรมของคน

การพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาพื้นฐานจิตใจเกิดขึ้นได้ง่ายมากเมื่อเราวัดความสำเร็จจากแค่ตัวเลข เมื่อประชาชนถูกจำกัดบทบาทให้เป็นเพียงเป็นผู้รับประโยชน์จากนโยบาย และเมื่อกระบวนการเติบโตนั้นไม่สามารถที่จะพัฒนาให้คนมีความรู้ ปัญญา และความเชื่อมั่นในการกำหนดชีวิตของตนเอง

เพื่อหลักเลี่ยงการเติบโตในลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับประชาชน แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือต้องใช้แนวทางการพัฒนาที่ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง สร้างกระบวนการเรียนรู้และใช้ความรู้ในการพัฒนาที่ละขั้นตอนด้วยความรอบคอบ โดยที่ทุกคนได้พัฒนาความเป็นคนอย่างเต็มศักยภาพของตนเอง รวมถึงการพัฒนาด้านจิตใจ และความสุจริตวิญญานด้วย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแก้ไขปัญหาคอนเติบโตที่ขาดมิติด้านจิตใจได้ด้วยหลักการหลายประการที่ฟังดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดาๆ แต่เป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับการอยู่ในโลกทุกวันนี้ ซึ่งทฤษฎีทางมานุษยวิทยาต่างๆ ไม่ค่อยจะกล่าวถึงถึงความโดดเด่นของแนวทางนี้ได้แก่หลักการที่เข้าใจได้ง่าย แต่ความท้าทายอยู่ที่การนำไปประยุกต์ซึ่งต้องการความมีวินัย และความพากเพียรในระดับสูง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเป็นเรื่องที่ไม่เคยง่ายไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม...

กรอบข้อความ 4.2 ความพอเพียงในหัวใจ

ในหนังสือเรื่องพระมหาชนก เจ้าชายได้รับการช่วยชีวิตจากนางมณีเมขลาและได้กลับไปครองราชย์ในนครมิถิลาเป็นเวลาเจ็ดพันปี วันหนึ่งพระองค์เสด็จประพาสอุทยานทรงเห็นต้นมะม่วง 2 ต้น ที่ประตูดุทยาน ต้นหนึ่งมีผลดกเต็มต้น อีกต้นหนึ่งไม่มีผล พระมหาชนกทรงเก็บมะม่วงจากต้นผลดกมาเสวยแล้วเข้าไปในอุทยานเหล่าอำมาตย์และพสกนิกรที่ตามเสด็จต่างพากันไปยึดแย่งกันเก็บมะม่วงจากต้นที่พระราชากับเสวย บ้างก็หักทำลายกิ่ง เติบโตทิ้ง และในที่สุดก็โค่นต้นลงด้วยเครื่องจักรกล

พระมหาชนกกลับออกมาและทอพระเนตรภาพนั้นด้วยความสลดพระราชหฤทัย ทรงดำริว่า “ต้นมะม่วงที่ไม่มียอดไม่มีภัย” จึงทรงปรารถนาที่จะสละราชสมบัติและสมบัติอื่น ๆ ทั้งปวง แล้วมุ่งสู่พระนิพพาน ทรงฟื้นฟูต้นมะม่วงด้วยเทคโนโลยีและวิธีการทางธรรมชาติ และเพื่อรักษาสัญญาต่อบางมณีเมขลา

ทรงตั้ง “สถาบันเพื่อการเรียนรู้ขั้นสูง” เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยไม่ได้สอนแต่เรื่องวิชาการเท่านั้น แต่ปลูกฝังความรู้สามัญ เช่น สามัญสำนึก รวมถึงคุณค่าอันสูงสุดของความเพียรซึ่งทรงเรียนรู้จากวันคืนอันยากลำบากที่ทรงแหวกว่ายอยู่ในทะเล

เอกสารอ้างอิง

งานวิจัยประกอบการจัดทำรายงาน
เอกสารอ้างอิง

งานวิจัยประกอบ การจัดทำรายงาน

บทที่ 1: การพัฒนาคนของประเทศไทย

ปาริชาติ ศิวรักษ์ และสุนันทา เนตรนุช, “สถานการณ์การพัฒนาคนของประเทศไทย”

ณัฐพงศ์ ทองภักดี, “หลักเศรษฐกิจพอเพียง:ทางเลือกเพื่อการพัฒนาคนที่ยั่งยืน”

บทที่ 2: คิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง

อภิชัย พันธเสน, “การพัฒนามนุษย์ด้วยเศรษฐกิจพอเพียง : บทเรียนจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา”

อภิชัย พันธเสน, “การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการแก้ไขปัญหาความยากจน”

สุขสวรรค์ กันตะบุตร, “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง:มุมมองทางธุรกิจและการจัดการ”

ฐิติพร ศิริพันธ์ พันธเสน, “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับมุมมองแบบองค์รวมเกี่ยวกับการพัฒนาคน”

บทที่ 3: เศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ

วไลทัศน์ วรกุล, “อินแปง: กรณีศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน”

ปริยานุช พิบูลสรวาดู, “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

ปริยานุช พิบูลสรวาดู, “โครงการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

สมบัติ กุสุมาลวลี, “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับธุรกิจขนาดใหญ่: กรณีศึกษาเครือซีเมนต์ไทย”

สุขสวรรค์ กันตะบุตร, “การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง: ประสบการณ์จากธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม”

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะเครื่องมือสำหรับการวางแผนในภาคธุรกิจเอกชน”

มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ, “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล”

กอบศักดิ์ ภูตระกูล, “บทวิเคราะห์เรื่องระบบภูมิคุ้มกันในตัวของเศรษฐกิจพอเพียง”

กอบศักดิ์ ภูตระกูล, “เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานภาครัฐ”

ปริยานุช พิบูลสรวาดู, “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษา”

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กอบศักดิ์ ภูตระกูล, อัศวิน อาสุยา, จิตติมา ชูเชิด, *ทำอย่างไร คนไทยจึงจะแข่งขันได้ในโลก ศตวรรษที่ 21 งานสัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทย*, สิงหาคม 2549

ขวัญแก้ว วัชรโรทัย, *การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม: การศึกษาตลอดชีวิตผ่านดาวเทียมตั้งแต่ปี 2538*, กรกฎาคม 2547

คณะทำงานพัฒนาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง, *กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*, กรุงเทพมหานคร: มีนาคม 2546

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, *กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง*, กรุงเทพมหานคร: 2547

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, *ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2546 ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*, กรุงเทพมหานคร: กันยายน 2548

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, *กระทรวงมหาดไทย, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง, ฉบับที่สี่ภาค*, กรุงเทพมหานคร: 2549

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, *รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2546: การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนและการพัฒนาคน*, กรุงเทพมหานคร: ยูเอ็นดีพี, 2546

นิพนธ์ เทียนวิหาร, *สุนทรพจน์ในการประชุมเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านระหว่างวันที่ 25-26 ตุลาคม 2545*

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, *โครงการศึกษาเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*, กรุงเทพมหานคร: ตุลาคม 2543

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียงที่ข้าพเจ้ารู้จัก*, กรุงเทพฯ: 2547

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ ปี 2550-2554*, กรุงเทพฯ: สิงหาคม 2549

ภาษาอังกฤษ

- Avery, G. C. *Leadership for Sustainable Futures: Achieving Success in a Competitive World*. Cheltenham UK and Northampton MA: Edward Elgar, 2005.
- Chang, Ha-Joon, ed. *Rethinking Development Economics*. Cambridge University Press, 2003.
- Kobsak Pootrakool, Kiatipong Ariyapruchya, and Thammanoon Sodsrichai. *Long-term Saving in Thailand*. Bank of Thailand, 2005.
- Layard, Richard. *Happiness: Lessons from a New Science*. New York: Penguin, 2005.
- Medhi Krongkaew. 'The Philosophy of the Sufficiency Economy.' *Kyoto Review of Southeast Asian Studies*, 3, article 292.
- Meier, Gerald J. Stiglitz, eds. *Development Economics: the Future in Perspective*. New York: Oxford University Press, 2001.
- Muscat, R. *The Fifth Tiger*. UN University Press, 1994.
- Office of the Royal Development Projects Board. *Alternative Development: Sufficiency Economy*. Bangkok, August 2004.
- Priyanut Piboolsravut. 'Research Note: Sufficiency Economy.' *ASEAN Economic Bulletin*, 21, 1, April 2004.
- Sachs, Jeffrey. *Informing policy choices using the economics of happiness*. Transcript, Brookings Institution, 3 June 2004.
- Sooksan Kantabutra. 'Relating Vision-based Leadership to Sustainable Business Performance: A Thai Performance.' *Leadership Review* (Kravis Leadership Institute), 6, Spring 2006.
- TDRI. 'The 1999 TDRI Year-end Conference on Sufficiency Economy,' *TDRI Quarterly Review*, 15, 1, March 2000.
- UNICEF. *Children and Young People in Thailand's Southernmost Provinces: UNICEF Situation Analysis*. Bangkok: UNICEF, 2006.
- World Bank Thailand. *Thailand Social Monitor: Improving Secondary Education*. August 2006.
- World Bank. *East Asia's Economic Miracle*, 1993.

ภาคผนวก

1

ดัชนีความก้าวหน้าของคน

ดัชนีความก้าวหน้าของคนกับการประเมินสถานการณ์การพัฒนาศูนย์

วิธีการคำนวณ HAI และแหล่งข้อมูล

เปรียบเทียบ HAI ปี 2549 กับ HAI ปี 2546

ดัชนีย่อย 8 ด้านของ HAI

ดัชนีสุขภาพ

ดัชนีการศึกษา

ดัชนีชีวิตการงาน

ดัชนีรายได้

ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชน

ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร

ดัชนีการมีส่วนร่วม

ตาราง

ตารางภาคผนวก 1.1	สิบจังหวัดที่มีการพัฒนาคนก้าวหน้าและล้ำหลังที่สุดในปี 2546 และปี 2549
ตารางภาคผนวก 1.2	โครงสร้างดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI)
ตารางภาคผนวก 1.3	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดสุขภาพดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.4	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดการศึกษาดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.5	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดชีวิตการงานดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.6	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดรายได้ดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.7	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.8	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดชีวิตครอบครัวและชุมชนดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.9	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดการคมนาคมและการสื่อสารดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.10	ห้าจังหวัดที่มีตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมดีที่สุดและล้ำหลังที่สุด
ตารางภาคผนวก 1.11	จังหวัดต่างๆ ตามลำดับดัชนีความก้าวหน้าของคน

แผนภูมิ

แผนภูมิภาคผนวก 1.1	ดัชนีสุขภาพ
แผนภูมิภาคผนวก 1.2	ดัชนีการศึกษา
แผนภูมิภาคผนวก 1.3	ดัชนีชีวิตการงาน
แผนภูมิภาคผนวก 1.4	ดัชนีรายได้
แผนภูมิภาคผนวก 1.5	ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม
แผนภูมิภาคผนวก 1.6	ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชน
แผนภูมิภาคผนวก 1.7	ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร
แผนภูมิภาคผนวก 1.8	ดัชนีการมีส่วนร่วม

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI)

ดัชนีความก้าวหน้าของคนกับการประเมินสถานการณ์การพัฒนาคอน

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) เป็นดัชนีรวมที่สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประเทศไทย พัฒนาขึ้นในปี 2546 เพื่อประเมินสถานการณ์การพัฒนาระดับพื้นที่

- **HAI ประกอบด้วยดัชนีย่อย 8 ด้านจากตัวชี้วัด 40 ตัว** ซึ่งแสดงวงจรชีวิตของคน เริ่มตั้งแต่เรื่องสุขภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของมนุษย์นับตั้งแต่ลืมตาดูโลก ต่อจากนั้นคือเรื่องการศึกษาซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดของเด็กทุกคน เมื่อสำเร็จการศึกษา คนเราจะทำงานเพื่อให้มีรายได้เพียงพอ ที่จะมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ดี มีครอบครัวและชีวิตชุมชนที่ดี และทำดีที่สุดทุกคนย่อม ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกของสังคม
- **HAI เป็นดัชนีรวมเพียงหนึ่งเดียวที่แสดงภาพรวมของการพัฒนาคอนในระดับจังหวัด** แม้ว่าในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจพัฒนาดัชนีและตัวชี้วัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ปรากฏดัชนีอื่นใดที่แสดงเปรียบเทียบภาพรวมการพัฒนาคอนในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ
- **HAI เป็นดัชนีรวมที่แสดงลำดับการพัฒนาคนของจังหวัดต่าง ๆ** ซึ่งควรพิจารณาว่าเป็นเพียงเครื่องบ่งชี้ในภาพรวมเท่านั้น ในความเป็นจริงการพัฒนาคอนมีมิติและรายละเอียดที่ซับซ้อนกว่าที่ดัชนีใดจะสามารถนำเสนอได้อย่างแท้จริง
- **HAI สะท้อนภาพการพัฒนาได้เฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ในระบบการจัดเก็บข้อมูลสถิติของหน่วยงานต่าง ๆ** ไม่สามารถครอบคลุมชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าวที่ไม่ได้จดทะเบียนที่อยู่อาศัยและทำงานในพื้นที่ชายแดน

วิธีการคำนวณ HAI และแหล่งข้อมูล

HAI ใช้วิธีการคำนวณแบบดัชนีการพัฒนาคอน (Human Achievement Index - HAI)⁷ ในแต่ละตัวชี้วัด จะใช้สูตรการคำนวณคะแนนของแต่ละจังหวัดดังนี้:

$$\frac{\text{ค่าตัวชี้วัด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}$$

ทั้งนี้จะกำหนดค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดสำหรับแต่ละตัวชี้วัดไว้ให้ครอบคลุมค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดที่อาจเกิดขึ้นในสิบปีข้างหน้า ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดนี้ได้แสดงไว้ในตารางภาคผนวก 1.2⁸

ตัวชี้วัดบางตัว เช่น การว่างงาน การบาดเจ็บจากการทำงาน มีผลทางลบต่อการพัฒนาคอน HAI จึงใช้ค่าผกผัน (1-คะแนนตัวชี้วัด) เพื่อแสดงระดับการพัฒนา

ในการคำนวณ ไม่มีการจัดจังหวัดออกเป็นกลุ่ม ๆ ทั้ง 76 จังหวัดจึงอาจมีค่าคะแนนแตกต่างกันได้ถึง 76 จุด ในระหว่างช่วงค่าต่ำสุดและสูงสุด และไม่มีการจัดการกับคะแนนที่มีค่าสูงหรือต่ำเป็นพิเศษ ฉะนั้น ผลการพัฒนาที่ดีเยี่ยมในตัวชี้วัดหนึ่งจึงอาจถูกหักล้างด้วยผลการพัฒนาที่ต่ำมากในอีกตัวชี้วัดหนึ่ง

ในการคำนวณ ไม่มีการถ่วงน้ำหนักทั้งในระดับดัชนีย่อยและดัชนีรวม ดัชนีสุขภาพจึงเป็นค่าเฉลี่ยของคะแนนตัวชี้วัดสุขภาพทั้ง 7 ตัว และ HAI ก็คือค่าเฉลี่ยของดัชนีย่อยทั้ง 8 ด้าน

ในการคำนวณ HAI ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่สามารถเก็บรวบรวมได้โดยไม่ใช้เวลา และต้นทุนสูง แต่ข้อมูลดังกล่าวต้องเป็นข้อมูลระดับจังหวัดที่ครอบคลุมทั้งประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดบางตัวออกไป เช่น อายุคาดเฉลี่ยแรกเกิด ซึ่งไม่มีข้อมูลระดับจังหวัดที่ทันสมัย และการคำนวณยุ่งยากมาก ข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการสำรวจซึ่งจัดเก็บข้อมูลทุก 2-3 ปี ส่วนข้อมูลจากทะเบียนส่วนมากมีการปรับปรุงให้ทันสมัยทุกปี

⁷ ดูรายละเอียดในรายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทย ปี 2546

⁸ ในกรณีที่ตัวชี้วัดมาจากการนำข้อมูล 2 ชุดมารวมกัน ค่าสูงสุดอาจเกินร้อยละ 100 ตัวอย่างเช่น ร้อยละของประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยน้ำท่วมและ/หรือภัยแล้ง ซึ่งมาจากการนำข้อมูลร้อยละของประชากรที่ประสบภัยน้ำท่วม และร้อยละของประชากรที่ประสบภัยแล้งมารวมกัน

ความน่าเชื่อถือของข้อมูลระดับจังหวัดเป็นประเด็นที่เป็นที่ห่วงใยกันมาก เนื่องจากในการสำรวจจะมีจำนวนตัวอย่างในแต่ละจังหวัดค่อนข้างน้อย⁹ ส่วนข้อมูลจากทะเบียนก็อาจมีปัญหาความคลั่นในการจัดเก็บข้อมูล และปัญหาอื่น ๆ¹⁰

อย่างไรก็ดี การใช้ข้อมูลโดยทำความเข้าใจกับข้อจำกัดดังกล่าวน่าจะดีกว่าไม่ใช้ข้อมูลนั้น ๆ เสียเลยในการพัฒนา HAI จึงมีความคาดหวังว่า HAI จะมีส่วนในการแสดงภาพการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่เหลื่อมล้ำ และกระตุ้นให้ทุกฝ่ายให้ความสนใจกับข้อมูลที่สำคัญจำเป็นต่อการติดตามผลการพัฒนาในระดับพื้นที่ด้วย

เปรียบเทียบ HAI ปี 2549 กับ HAI ปี 2546

HAI เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ ที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และ HAI ปี 2549 ก็มีพื้นที่แตกต่างจาก HAI ปี 2546 อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่นการขาดข้อมูล หรือมีชุดข้อมูลอื่นที่ดีกว่าในบางกรณีเป็นการปรับเปลี่ยน ตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับสถานการณ์การพัฒนามากขึ้น ดังนั้นจึงไม่สามารถใช้ HAI ทั้งสองปีเปรียบเทียบสถานการณ์การพัฒนาในรายละเอียดได้ อย่างไรก็ตาม

เนื่องจากแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับดัชนีแต่ละด้านและสองในสามของตัวชี้วัดยังคงเดิม จึงน่าจะสามารถใช้ HAI เปรียบเทียบภาพรวมของสถานการณ์การพัฒนาในช่วงสามปีที่ผ่านมาได้ในระดับหนึ่ง

ทั้งนี้พบว่าสถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในกลุ่มจังหวัดที่มีการพัฒนาสูง (ดูตาราง 1.1) ใน 10 จังหวัดที่มีการพัฒนาสูงสุดในปี 2546 นั้น 7 จังหวัดยังสามารถรักษาตำแหน่งในกลุ่มไว้ได้ ได้แก่ กรุงเทพฯ และจังหวัดปริมณฑล นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม ระยอง ศูนย์กลางอุตสาหกรรมของภาคตะวันออก สงขลาและภูเก็ต ศูนย์กลางธุรกิจและการท่องเที่ยวในภาคใต้ แต่สถานการณ์เปลี่ยนไปไม่น้อยในกลุ่มจังหวัดที่ล้าหลัง ในปี 2546 9 ใน 10 จังหวัดที่ล้าหลังที่สุดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี 2549 สัดส่วนนี้ลดลงเหลือ 5 จังหวัด เป็นจังหวัดเดิม 3 จังหวัด ได้แก่ นครพนม ศรีสะเกษ และหนองบัวลำภู แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดภาคเหนือที่อยู่ในกลุ่มล้าหลังจังหวัดล้าหลังทั้งสองปี แต่ในปี 2549 มีจังหวัดภาคเหนืออีก 3 จังหวัดที่ติดกลุ่มนี้ด้วย นอกจากนั้น ได้แก่ นราธิวาส จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งนับเป็นการติดลำดับล้าหลังจังหวัดที่มีการพัฒนาคนล้าหลังที่สุดเป็นครั้งแรก

ตารางภาคผนวก 1.1 สิบจังหวัดที่มีการพัฒนาคนก้าวหน้าและล้าหลังที่สุดในปี 2546 และปี 2549

สิบจังหวัดที่มีการพัฒนาคนก้าวหน้าที่สุด		สิบจังหวัดที่มีการพัฒนาคนล้าหลังที่สุด	
HAI 2546	HAI 2549	HAI 2546	HAI 2549
1. ภูเก็ต	1. ภูเก็ต	67. แม่ฮ่องสอน	67. หนองบัวลำภู
2. นนทบุรี	2. กรุงเทพฯ	68. หนองคาย	68. เพชรบูรณ์
3. ชลบุรี	3. ปทุมธานี	69. มุกดาหาร	69. นครพนม
4. นครปฐม	4. อุดรธานี	70. อุดรธานี	70. ชัยภูมิ
5. สงขลา	5. นนทบุรี	71. สกลนคร	71. นราธิวาส
6. กรุงเทพฯ	6. สงขลา	72. อำนาจเจริญ	72. ศรีสะเกษ
7. ระยอง	7. สิงห์บุรี	73. หนองบัวลำภู	73. กำแพงเพชร
8. ลำพูน	8. นครปฐม	74. บุรีรัมย์	74. สุรินทร์
9. สมุทรสงคราม	9. ระยอง	75. ศรีสะเกษ	75. ตาก
10. ปทุมธานี	10. สมุทรปราการ	76. นครพนม	76. แม่ฮ่องสอน

⁹ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลการสำรวจในระดับจังหวัดไม่เป็นปัญหามากนักในกรณีที่เป็นข้อมูลลำดับแรก แต่จะเป็นปัญหาสำหรับข้อมูลในลำดับถัดไป ตัวอย่างเช่น ในการสำรวจเรื่องนี้ครัวเรือนในจังหวัดที่มี 300 ตัวอย่าง อาจมีครัวเรือนที่ตอบว่ามีหนี้ 200 ตัวอย่าง ซึ่งหมายความว่าจะมีตัวอย่างทั้งหมดสำหรับคำถามต่อไปว่าหนี้ครัวเรือนของท่านเป็นหนี้เพื่อการบริโภค หนี้การลงทุน หรือหนี้เช่าซื้อบ้านหรือที่ดินเพียง 200 ตัวอย่าง และถ้าจะถามคำถามต่อไปเฉพาะครอบครัวที่มีหนี้เพื่อการบริโภค คำถามนี้ก็จะมีความน่าเชื่อถือต่ำกว่า 200 ในการกำหนดตัวชี้วัด HAI ได้ค่านึงถึงเรื่องนี้และพยายามใช้ข้อมูลจากคำถามลำดับแรก

¹⁰ ปัญหาส่วนใหญ่ของข้อมูลจากทะเบียนคือความไม่ครอบคลุมของการจัดเก็บข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลโดยใช้มาตรฐานแตกต่างกัน ไม่สม่ำเสมอคงเส้นคงวา หรือมีความโน้มเอียงไปในทางใดทางหนึ่ง

ตารางภาคผนวก 1.2 โครงสร้างดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าของงาน (HAI)

ดัชนีย่อย	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
1. สุขภาพ	1. คุณภาพชีวิต	1. ทารกน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ (ร้อยละ)	5	25
		2. ประชากรที่เจ็บป่วย (ร้อยละ)	5	45
		3. ประชากรพิการและ/หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง (ร้อยละ)	2	8
		4. จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์รายใหม่ (ต่อประชากรแสนคน)	0	65
		5. จำนวนผู้ป่วยโรคจิต โรคประสาท (ต่อประชากรแสนคน)	0	100
	2. การส่งเสริมสุขภาพ	6. ประชากรที่มีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ (สูบบุหรี่และ/หรือดื่มสุรา) (ร้อยละ)	15	60
	3. บริการสุขภาพ	7. จำนวนประชากรต่อแพทย์(คน)	600	20,000
2. การศึกษา	4. ผลสะสมด้านการศึกษา	8. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป (ปี)	3	12
	5. การเข้าเรียน	9. อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา (ร้อยละ)	15	101
	6. คุณภาพการศึกษา	10. คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ)	30	65
	7. บริการการศึกษา	11. จำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อห้องเรียน (คน)	20	60
3. ชีวิตการงาน	8. การทำงาน	12. อัตราการว่างงาน (ร้อยละ)	0	8
		13. อัตราการทำงานต่ำระดับ (ร้อยละ)	0	30
	9. การคุ้มครองแรงงาน	14. แรงงานที่มีประกันสังคม (ร้อยละ)	11	25
		15. การบาดเจ็บจากการทำงาน (ต่อแรงงานพันคน)	0	100
4. รายได้	10. รายได้	16. รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน (บาท)	4,000	30,000
	11. ความยากจน	17. สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	0	60
	12. หนี้สิน	18. ครัวเรือนที่มีหนี้สิน (ร้อยละ)	20	90
5. ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	13. ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	19. ครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง (ร้อยละ)	25	100
	14. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน	20. ครัวเรือนที่มีตู้เย็น (ร้อยละ)	30	100
		21. ครัวเรือนที่หุงต้มด้วยเตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส (ร้อยละ)	10	100

ตารางภาคผนวก 1.2 โครงสร้างดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) (ต่อ)

ดัชนีย่อย	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
	15. สภาพแวดล้อม	22. ประชากรที่ประสบภัยแล้งและ/หรือภัยน้ำท่วม (ร้อยละ)	0	120
		23. คริวเรือนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ (ร้อยละ)	70	100
6. ชีวิตครอบครัวและชุมชน	16. ชีวิตครอบครัว	24. จำนวนเด็กกำพร้า, เด็กที่ถูกทอดทิ้ง, เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ (ต่อประชากรพันคน)	0	15
		25. เด็กอายุ 15-17 ปีที่ทำงาน (ร้อยละ)	0	60
		26. คริวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นม่าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ (ร้อยละ)	10	30
		27. ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว (ร้อยละ)	0	14
	17. ความปลอดภัยในชุมชน	28. การแจ้งความคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ (ต่อประชากรแสนคน)	0	85
		29. การจับกุมคดียาเสพติด (ต่อประชากรแสนคน)	15	680
7. การคมนาคมและการสื่อสาร	18. การคมนาคม	30. หมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี (ร้อยละ)	25	100
		31. จำนวนรถจดทะเบียน (ต่อประชากรพันคน)	70	1,100
		32. ความยาวของถนน (กม. ต่อพื้นที่)	0	1
		33. อุบัติเหตุบนท้องถนน (ต่อประชากรแสนคน)	10	1,000
	19. การสื่อสาร	34. คริวเรือนที่มีโทรทัศน์ (ร้อยละ)	40	100
		35. ประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ (ร้อยละ)	1	70
		36. ประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ)	1	30
8. การมีส่วนร่วม	20. การมีส่วนร่วมทางการเมือง	37. การใช้สิทธิเลือกตั้ง (ร้อยละ)	50	100
	21. การมีส่วนร่วมทางสังคม	38. จำนวนองค์กรชุมชน (ต่อประชากรแสนคน)	44	50
		39. คริวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่น (ร้อยละ)	70	100
		40. เวลาที่ให้บริการชุมชนหรือคริวเรือนอื่น (ชั่วโมง/วัน)	0.7	3.9

ดัชนีย่อย 8 ต้นของ HAI

ดัชนีสุขภาพ

สุขภาพเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการอยู่ดีมีสุขของทุกคน ดัชนีสุขภาพประกอบด้วยตัวชี้วัด ทารกแรกเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ประชากรที่เจ็บป่วย

ประชากรพิการและ/หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์ใหม่ ผู้ป่วยทางจิตประสาท พฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสุขภาพ และจำนวนแพทย์ต่อประชากร

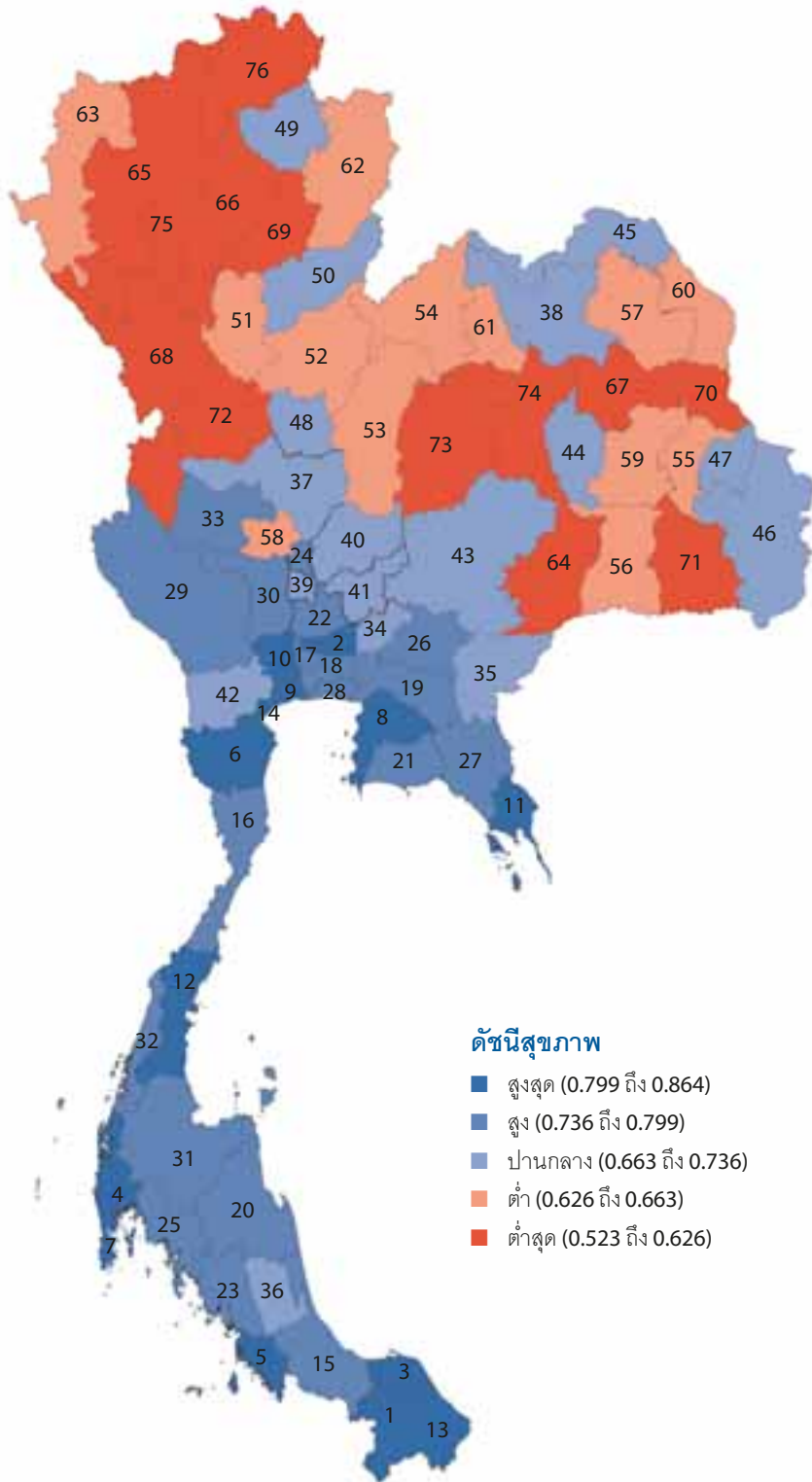
ตารางภาคผนวก 1.3 กำจัดพื้นที่ที่มีตัวชี้วัดสุขภาพที่ดีที่สุดและลำห้งที่สุด

ทารกแรกเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ (ร้อยละ)	ประชากรที่เจ็บป่วย (ร้อยละ)	ประชากรพิการและ/หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง (ร้อยละ)	ผู้ป่วยโรคเอดส์รายใหม่ (ต่อประชากรแสนคน ในระยะเวลาครึ่งปี)	จำนวนผู้ป่วยโรคจิตโรประสาท (ต่อประชากรพันคน)	ประชากรที่มีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ - สูบบุหรี่และ/หรือดื่มสุรา (ร้อยละ)	จำนวนประชากรต่อแพทย์ (คน)
กำจัดพื้นที่ที่มีตัวชี้วัดสุขภาพที่ดีที่สุด						
มหาสารคาม (6.8)	พังงา (7.3)	ยะลา (2.3)	23 จังหวัด (<0.1)	ร้อยเอ็ด, บึงกาฬ (2)	สิงห์บุรี (18.5)	กรุงเทพฯ (879)
ระนอง (7.2)	สมุทรสาคร (8.6)	ภูเก็ต (2.8)		ยะลา, สตูล, อุตรดิตถ์ (5)	ปัตตานี (22.7)	นครนายก (1,406)
ร้อยเอ็ด (7.3)	เพชรบุรี (9.7)	นครศรีธรรมราช (2.9)		หนองคาย, นครศรีธรรมราช, เพชรบุรี, ปทุมธานี, มุกดาหาร, น่าน (6)	พังงา (24.6)	ภูเก็ต (1,700)
ตราด (7.4)	ยะลา, ระนอง (9.9)	สตูล (3.0)		ภูเก็ต, สมุทรสาคร, มหาสารคาม (7)	นนทบุรี (24.9)	สงขลา (1,738)
สมุทรสงคราม, หนองคาย, บึงกาฬ (7.7)	ปทุมธานี (10.2)	นราธิวาส, นนทบุรี (3.1)		ฉะเชิงเทรา, อุทัยธานี, พังงา (8)	นราธิวาส, ปทุมธานี (25.6)	ชลบุรี (1,858)
กำจัดพื้นที่ที่มีตัวชี้วัดสุขภาพที่แย่ที่สุด						
มุกดาหาร (11.1)	อุตรดิตถ์ (31.7)	แพร่ (6.4)	ระยอง (15.8)	เลย (34)	ลำพูน (49.6)	หนองบัวลำภู (10,811)
เชียงใหม่, เชียงใหม่ (11.8)	ชัยนาท (36.1)	มุกดาหาร, หนองคาย (6.7)	นครนายก (17.3)	ลำพูน (37)	พะเยา (49.7)	ชัยภูมิ (10,846)
ลำพูน (12.4)	กำแพงเพชร (39.3)	ศรีสะเกษ (7)	ราชบุรี (18.3)	ขอนแก่น (45)	ตาก (51.3)	สกลนคร (10,967)
แม่ฮ่องสอน (18.3)	ขอนแก่น (41.8)	บุรีรัมย์ (7.3)	ภูเก็ต (18.4)	ชัยภูมิ (46)	น่าน (52.9)	เพชรบูรณ์ (11,283)
ตาก (20.3)	เชียงใหม่ (42.8)	ชัยภูมิ (7.7)	ระนอง (40)	นครพนม, นนทบุรี, สระบุรี (52)	เชียงใหม่ (57.0)	ศรีสะเกษ (12,210)

หมายเหตุ:

- ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์รายใหม่ซึ่งจัดเก็บโดยกรมควบคุมโรคต่ำกว่าข้อมูลประมาณการระดับประเทศถึงสิบเท่าตัว และมักถูกพิจารณาว่าเป็นข้อมูลที่ต่ำกว่าความเป็นจริงมาก อย่างไรก็ตามข้อมูลที่น่าจะมีประโยชน์ในการแสดงการกระจายตัวของปัญหาในพื้นที่ต่างๆ ได้ในระดับหนึ่ง
- ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยโรคจิตโรประสาทจะสูงเป็นพิเศษในจังหวัดที่มีสถานพยาบาลที่มีความเชี่ยวชาญด้านนี้

แผนภูมิภาคผนวก 1.1 ดัชนีสุขภาพ

ลำดับที่

- 1 ยะลา
- 2 ปทุมธานี
- 3 ปัตตานี
- 4 พังงา
- 5 สตูล
- 6 เพชรบุรี
- 7 ภูเก็ต
- 8 ชลบุรี
- 9 สมุทรสาคร
- 10 นครปฐม
- 11 ตรวดี
- 12 ชุมพร
- 13 นราธิวาส
- 14 สมุทรสงคราม
- 15 สงขลา
- 16 ประจวบคีรีขันธ์
- 17 นนทบุรี
- 18 กรุงเทพฯ
- 19 ฉะเชิงเทรา
- 20 นครศรีธรรมราช
- 21 ระยอง
- 22 พระนครศรีอยุธยา
- 23 ตรัง
- 24 สิงห์บุรี
- 25 กระบี่
- 26 ปราจีนบุรี
- 27 จันทบุรี
- 28 สมุทรปราการ
- 29 กาญจนบุรี
- 30 สุพรรณบุรี
- 31 สุราษฎร์ธานี
- 32 ระนอง
- 33 อุทัยธานี
- 34 นครนายก
- 35 สระแก้ว
- 36 พัทลุง
- 37 นครสวรรค์
- 38 อุตรดิตถ์
- 39 อ่างทอง
- 40 ลพบุรี
- 41 สระบุรี
- 42 ราชบุรี
- 43 นครราชสีมา
- 44 มหาสารคาม
- 45 หนองคาย
- 46 อุบลราชธานี
- 47 อำนาจเจริญ
- 48 พิจิตร
- 49 พะเยา
- 50 อุดรดิตถ์
- 51 สุโขทัย
- 52 พิษณุโลก
- 53 เพชรบูรณ์
- 54 เลย
- 55 ยโสธร
- 56 สุรินทร์
- 57 สกลนคร
- 58 ชัยนาท
- 59 ร้อยเอ็ด
- 60 นครพนม
- 61 หนองบัวลำภู
- 62 น่าน
- 63 แม่ฮ่องสอน
- 64 บุรีรัมย์
- 65 เชียงใหม่
- 66 ลำปาง
- 67 กาฬสินธุ์
- 68 ตาก
- 69 แพร่
- 70 มุกดาหาร
- 71 ศรีสะเกษ
- 72 กำแพงเพชร
- 73 ชัยภูมิ
- 74 ขอนแก่น
- 75 ลำพูน
- 76 เชียงราย

ดัชนีการศึกษา

การศึกษาช่วยให้คนเราสามารถพัฒนาศักยภาพ และใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพ ดัชนีการศึกษา ประกอบด้วยตัวชี้วัดจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลายและอาชีวศึกษา คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และจำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อชั้นเรียน

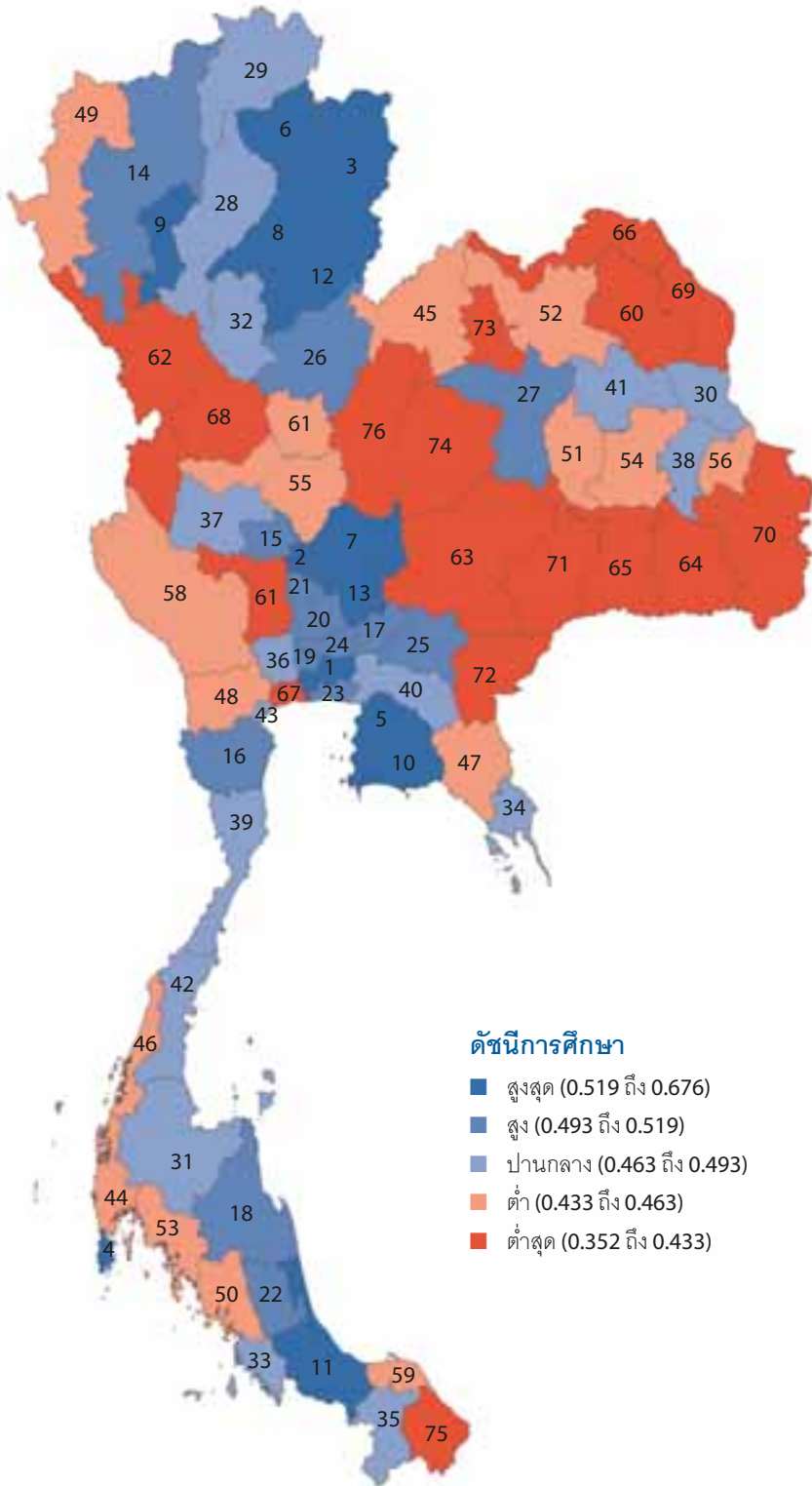
ตารางภาคผนวก 1.4 จังหวัดที่มีตัวชี้วัดการศึกษาดีที่สุดในแต่ละหลังที่สุด

จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (ปี)	อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา (ร้อยละ)	คะแนนเฉลี่ยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ)	จำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อชั้นเรียน (คน)
จังหวัดที่ดีที่สุด			
นนทบุรี (10.9)	กรุงเทพฯ (100.5)	กรุงเทพฯ (44.5)	สิงห์บุรี (26)
กรุงเทพฯ (10.8)	สิงห์บุรี (85.0)	สมุทรปราการ (44.1)	แม่ฮ่องสอน, เพชรบูรณ์ (28)
ปทุมธานี (10.2)	ชลบุรี (84.1)	นนทบุรี (42.3)	ตราด (30)
ภูเก็ต (10)	ลำปาง (82.5)	ภูเก็ต (41.8)	น่าน, อุทัยธานี, ลำพูน, ยโสธร (31)
สมุทรปราการ (9.9)	สุโขทัย (79.2)	ระยอง (41.4)	พิจิตร, มุกดาหาร, พัทลุง, ชัยนาท, แพร่, กำแพงเพชร, กาฬสินธุ์ (32)
จังหวัดล้าหลังที่สุด			
นครราชสีมา, พิจิตร, เพชรบูรณ์ (7.1)	นครพนม (43.6)	นราธิวาส (33.9)	สงขลา, สมุทรสงคราม, กระบี่ (39)
เลย, อุบลราชธานี (7.0)	แม่ฮ่องสอน (42.8)	นครราชสีมา (33.8)	ชุมพร, สมุทรสาคร, จันทบุรี, ตัง (40)
บุรีรัมย์, กำแพงเพชร (6.9)	สมุทรสาคร (41.7)	สระแก้ว (33.3)	ปทุมธานี, สมุทรปราการ, ราชบุรี (41)
ชัยภูมิ, สุโขทัย (6.8)	นราธิวาส (35.2)	หนองบัวลำภู (32.5)	กรุงเทพฯ, ชลบุรี (42)
ยโสธร (6.7)	เพชรบูรณ์ (15.2)	ชัยภูมิ (31.9)	นครปฐม, บัตตานี, นนทบุรี, ภูเก็ต (43)

หมายเหตุ:

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติประมาณการว่าคนไทยมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยในปี 2548 เท่ากับ 8.5 แต่ผลการคำนวณในรายงานฉบับนี้ซึ่งใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ไตรมาสที่ 3 ปีเดียวกันแสดงว่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปคือ 8.2 ปี
- อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษาในกรุงเทพฯ สูงกว่าร้อยละ 100 ทั้งนี้เพราะมีอัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนสุทธิ อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนที่เข้าอ้างอิงนี้คำนวณจากจำนวนนักเรียนที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษาทั้งหมดไม่ว่าจะอายุเท่าใดก็ตาม หากด้วยจำนวนประชากรวัยเรียนในช่วงอายุ 15-17 ปีซึ่งถือว่าเป็นช่วงอายุสำหรับระดับการศึกษาดังกล่าว แต่อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนสุทธิจะรวมเฉพาะนักเรียนในระดับดังกล่าวที่มีอายุ 15-17 ปีเท่านั้น โดยทั่วไปอัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนจะสูงกว่าร้อยละ 100 ในกรณีที่มีนักเรียนอายุเกินวัย แต่ในกรณีนักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษาในกรุงเทพฯ สูงกว่าร้อยละ 100 น่าจะเป็นเพราะประชากรวัยเรียนจากจังหวัดปริมณฑลและจังหวัดอื่นๆ มาเข้าเรียนที่โรงเรียนในกรุงเทพฯ กันมาก
- คะแนนเฉลี่ยได้มาจากการสอบประเมินผลสัมฤทธิ์การศึกษาระดับประเทศซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดให้นักเรียนที่สุ่มเลือกมาจากทุกเขตการศึกษาทั่วประเทศชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ระดับชั้นละประมาณ 175,000 คน) สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาที่จัดสอบคือภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา
- สังเกตว่าจังหวัดที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากจะพบข้อจำกัดด้านทรัพยากรการศึกษา กล่าวคือ มีจำนวนนักเรียนต่อชั้นเรียนมาก ในขณะที่จังหวัดที่มีนักเรียนศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นน้อยจะไม่พบปัญหาในข้อนี้ ผลการสอบแสดงว่าการเรียนในห้องเรียนที่ค่อนข้างแออัดไม่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อสัมฤทธิ์ผลการศึกษา

แผนภูมิภาคผนวก 1.2 ดัชนีการศึกษา

ลำดับที่

- 1 กรุงเทพฯ
- 2 สิงห์บุรี
- 3 น่าน
- 4 ภูเก็ต
- 5 ชลบุรี
- 6 พะเยา
- 7 ลพบุรี
- 8 แพร่
- 9 ลำพูน
- 10 ระยอง
- 11 สงขลา
- 12 อุตรดิตถ์
- 13 สระบุรี
- 14 เชียงใหม่
- 15 ชัยนาท
- 16 เพชรบุรี
- 17 นครนายก
- 18 นครศรีธรรมราช
- 19 นนทบุรี
- 20 พระนครศรีอยุธยา
- 21 อ่างทอง
- 22 พัทลุง
- 23 สมุทรปราการ
- 24 ปทุมธานี
- 25 ปราจีนบุรี
- 26 พิษณุโลก
- 27 ขอนแก่น
- 28 ลำปาง
- 29 เชียงราย
- 30 มุกดาหาร
- 31 สุราษฎร์ธานี
- 32 สุโขทัย
- 33 สตูล
- 34 ตรัง
- 35 ยะลา
- 36 นครปฐม
- 37 อุทัยธานี
- 38 ยโสธร
- 39 ประจวบคีรีขันธ์
- 40 ฉะเชิงเทรา
- 41 กาฬสินธุ์
- 42 ชุมพร
- 43 สมุทรสงคราม
- 44 พังงา
- 45 เลย
- 46 ระนอง
- 47 จันทบุรี
- 48 ราชบุรี
- 49 แม่ฮ่องสอน
- 50 ตรัง
- 51 มหาสารคาม
- 52 อุตรดิตถ์
- 53 กระบี่
- 54 ร้อยเอ็ด
- 55 นครสวรรค์
- 56 อำนาจเจริญ
- 57 พิจิตร
- 58 กาญจนบุรี
- 59 บัณฑิต
- 60 สกลนคร
- 61 สุพรรณบุรี
- 62 ตาก
- 63 นครราชสีมา
- 64 ศรีสะเกษ
- 65 สุรินทร์
- 66 หนองคาย
- 67 สมุทรสาคร
- 68 กำแพงเพชร
- 69 นครพนม
- 70 อุบลราชธานี
- 71 บุรีรัมย์
- 72 สระแก้ว
- 73 หนองบัวลำภู
- 74 ชัยภูมิ
- 75 นครราชสีมา
- 76 เพชรบูรณ์

ดัชนีชี้วัดการงาน

โอกาสในการทำงานที่ดีไม่เพียงแต่จะเป็นช่องทาง การหาเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่ยังแสดงว่าคนเราประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ นอกจากนี้ การมีงานทำยังช่วยให้หลักประกันความ

มั่นคงของชีวิต ดัชนีชี้วัดการงานประกอบด้วยตัวชี้วัดอัตราการว่างงาน อัตราการทำงานต่ำกว่าระดับ แรงงานที่มีประกันสังคม และการขาดเจ็บจากการทำงาน

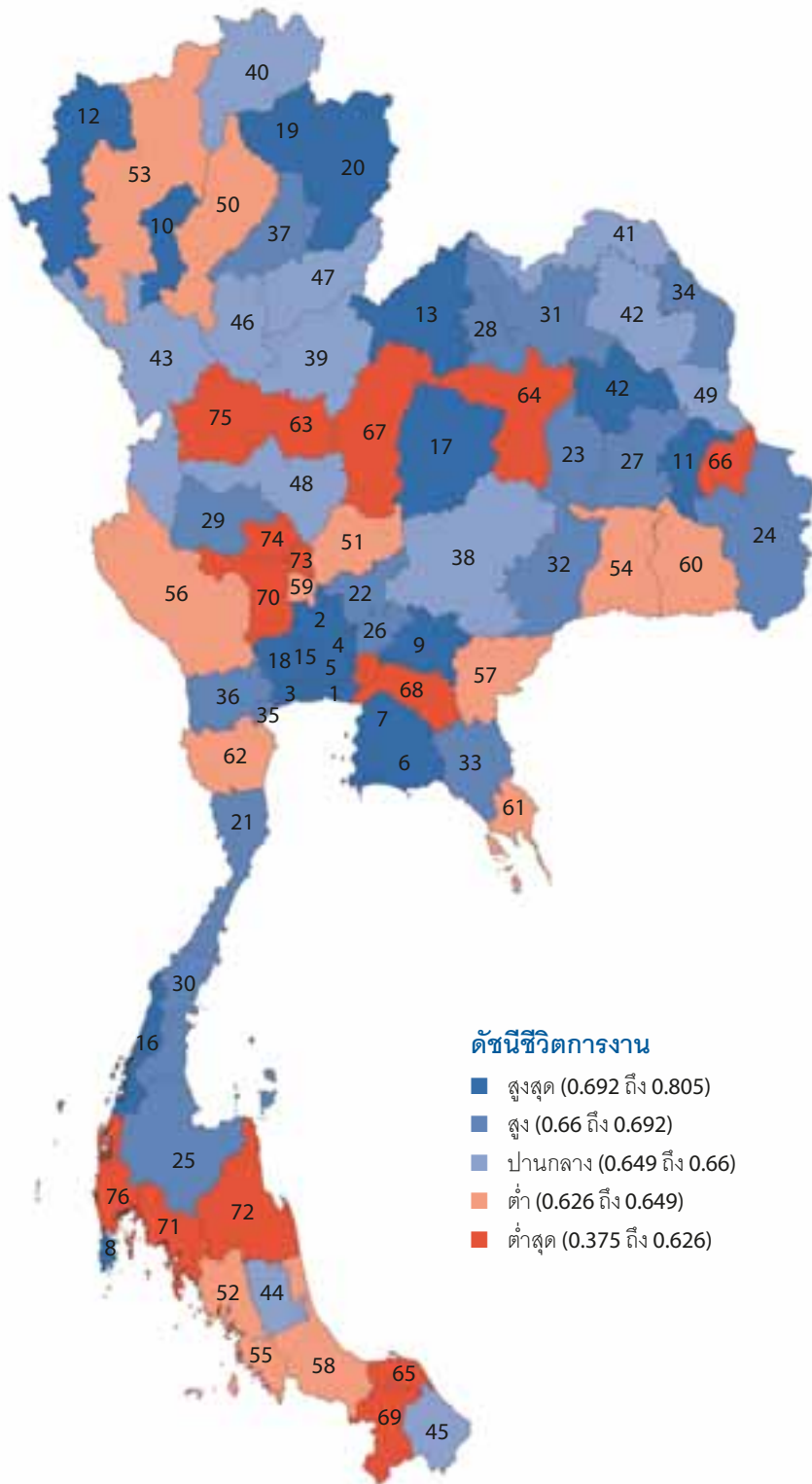
ตารางภาคผนวก 1.5 จังหวัดที่มีตัวชี้วัดชีวิตการงานดีที่สุดและล้าหลังที่สุด

อัตราว่างงาน (ร้อยละ)	อัตราการงานต่ำกว่าระดับ (ร้อยละ)	แรงงานที่มีประกันสังคม (ร้อยละ)	การขาดเจ็บจากการทำงาน (ต่อลูกจ้างพันคน)
จังหวัดที่ดีที่สุด			
ยโสธร (0.03)	นนทบุรี, สมุทรสงคราม (0)	สมุทรปราการ (123.8)	แม่ฮ่องสอน (3.8)
เลย (0.05)	น่าน (0.02)	สมุทรสาคร (100.3)	มหาสารคาม (5.4)
ร้อยเอ็ด (0.11)	ชลบุรี (0.05)	ปทุมธานี (86.8)	นครพนม (5.5)
นครสวรรค์ (0.15)	กรุงเทพฯ (0.06)	อยุธยา (79.7)	ยโสธร (6.5)
กาฬสินธุ์ (0.19)	นครพนม (0.08)	ระยอง (78.7)	อำนาจเจริญ (7.0)
จังหวัดล้าหลังที่สุด			
สงขลา (2.41)	สตูล (4.40)	หนองคาย (2.9)	นครสวรรค์ (40.8)
สิงห์บุรี (2.66)	มุกดาหาร (5.34)	สุรินทร์ (2.8)	สมุทรสาคร (46.3)
ขอนแก่น (3.01)	ศรีสะเกษ (7.80)	แม่ฮ่องสอน (2.6)	ยะลา (46.7)
ฉะเชิงเทรา (3.13)	กระบี่ (8.60)	ศรีสะเกษ, อำนาจเจริญ (1.8)	สมุทรปราการ (61.8)
อำนาจเจริญ (3.18)	พังงา (17.41)	หนองบัวลำภู (1.7)	พังงา (86.7)

หมายเหตุ:

- การทำงานต่ำกว่าระดับหมายถึงการทำงานน้อยกว่า 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์และยังต้องการทำงานเพิ่มขึ้น การทำงานต่ำกว่าระดับของจังหวัดพังงามีอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญคือช่วงเวลากิจการจับข้อมูลคือฤดูฝนซึ่งเป็นระยะเวลาที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศมีอัตราว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับต่ำที่สุด เพราะเกษตรกรและแรงงานภาคเกษตรเกือบทั้งหมดมีงานทำเต็มเวลา แต่ภาคได้มีสถานการณ์ตรงกันข้าม ฤดูฝนเป็นช่วงเวลาที่กิจกรรมในสวนอย่างน้อย และเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยด้วยเช่นกัน ยางพาราและการท่องเที่ยวเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญที่สุดของจังหวัดพังงา ฤดูกาลจึงเป็นปัจจัยที่มีผลสำคัญมากต่อสภาพการจ้างงานของจังหวัด
- สัดส่วนแรงงานที่มีประกันสังคมจะสูงในพื้นที่อุตสาหกรรมซึ่งแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในระบบ สัดส่วนนี้สูงกว่าร้อยละ 100 ในจังหวัดสมุทรปราการและสมุทรสาคร ทั้งนี้เพราะข้อมูลจำนวนแรงงานทั้งหมดและข้อมูลจำนวนแรงงานที่มีประกันสังคมมิได้มาจากแหล่งเดียวกัน ข้อมูลแรงงานทั้งหมดมาจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ส่วนข้อมูลลูกจ้างที่มีประกันสังคมมาจากทะเบียนของสำนักงานประกันสังคม
- อัตราการขาดเจ็บจากการทำงานของจังหวัดพังงาในปี 2548 สูงมากเป็นพิเศษ อันเนื่องมาจากภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิเมื่อปลายเดือนธันวาคม ปี 2547

แผนภูมิภาคผนวก 1.3 ดัชนีชี้วัดการงาน

ลำดับที่

- 1 สมุทรปราการ
- 2 พระนครศรีอยุธยา
- 3 สมุทรสาคร
- 4 ปทุมธานี
- 5 กรุงเทพฯ
- 6 ระยอง
- 7 ชลบุรี
- 8 ภูเก็ต
- 9 ปราจีนบุรี
- 10 ลำพูน
- 11 ยโสธร
- 12 แม่ฮ่องสอน
- 13 เลย
- 14 กาฬสินธุ์
- 15 นนทบุรี
- 16 ระนอง
- 17 ชัยภูมิ
- 18 นครปฐม
- 19 พะเยา
- 20 น่าน
- 21 ประจวบคีรีขันธ์
- 22 สระบุรี
- 23 มหาสารคาม
- 24 อุบลราชธานี
- 25 สุราษฎร์ธานี
- 26 นครนายก
- 27 ร้อยเอ็ด
- 28 หนองบัวลำภู
- 29 อุทัยธานี
- 30 ชุมพร
- 31 อุดรธานี
- 32 บุรีรัมย์
- 33 จันทบุรี
- 34 นครพนม
- 35 สมุทรสงคราม
- 36 ราชบุรี
- 37 แพร่
- 38 นครราชสีมา
- 39 พิษณุโลก
- 40 เชียงราย
- 41 หนองคาย
- 42 สกลนคร
- 43 ตาก
- 44 พัทลุง
- 45 นราธิวาส
- 46 สุโขทัย
- 47 อุดรดิต์
- 48 นครสวรรค์
- 49 มุกดาหาร
- 50 ลำปาง
- 51 ลพบุรี
- 52 ตรัง
- 53 เชียงใหม่
- 54 สุรินทร์
- 55 สตูล
- 56 กาญจนบุรี
- 57 สระแก้ว
- 58 สงขลา
- 59 อ่างทอง
- 60 ศรีสะเกษ
- 61 ตราด
- 62 เพชรบุรี
- 63 พิจิตร
- 64 ขอนแก่น
- 65 ปัตตานี
- 66 อำนาจเจริญ
- 67 เพชรบูรณ์
- 68 ฉะเชิงเทรา
- 69 ยะลา
- 70 สุพรรณบุรี
- 71 กระบี่
- 72 นครศรีธรรมราช
- 73 สิงห์บุรี
- 74 ชัยนาท
- 75 กำแพงเพชร
- 76 พังงา

ดัชนีรายได้

รายได้มีบทบาทสำคัญมากต่อโอกาสที่คนเราจะมีความคุณภาพชีวิตที่ดี แม้ว่าเงินจะซื้อความสุขไม่ได้ แต่ก็เป็นหลักประกันว่าชีวิตจะไม่ยากไร้ขาดสน และหนี้สินก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงสถานะที่รายได้ไม่เพียงพอ

กับรายจ่าย ดัชนีรายได้ประกอบด้วยตัวชี้วัดรายได้ครัวเรือน สัดส่วนประชากรยากจน และครัวเรือนที่มีหนี้สิน

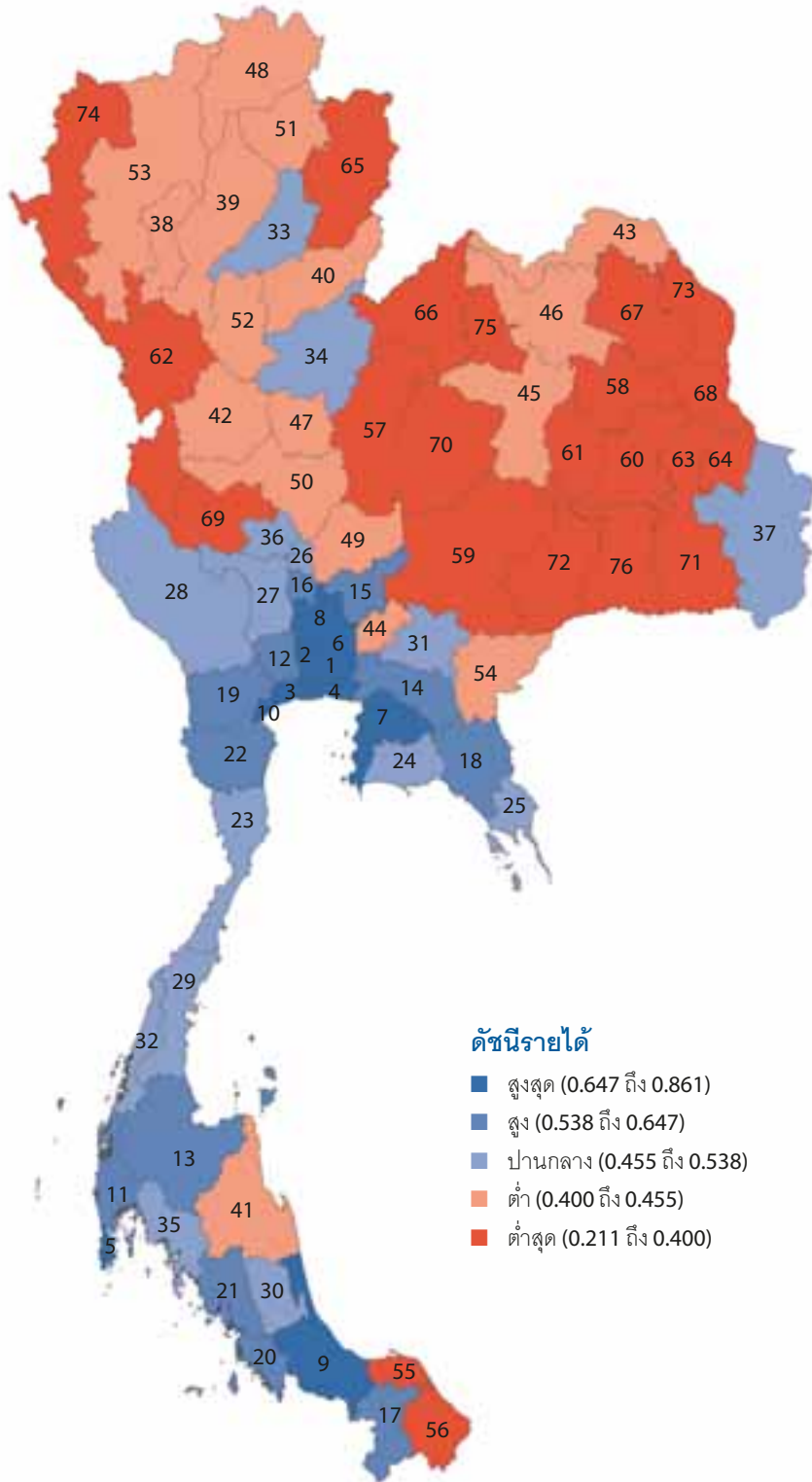
ตารางภาคผนวก 1.6 กำจัดหนี้ที่มีตัวชี้วัดรายได้ดีที่สุดในระดับจังหวัดและลำดับที่

รายได้ครัวเรือน(บาทต่อเดือน)	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	ครัวเรือนที่มีหนี้สิน (ร้อยละ)
กำจัดหนี้ดีที่สุดในระดับจังหวัด		
กรุงเทพฯ (29,425)	ปทุมธานี, สุราษฎร์ธานี (0)	สมุทรสาคร (29.1)
นนทบุรี (28,907)	ภูเก็ต (0.21)	อยุธยา (39.7)
ภูเก็ต (26,017)	สมุทรปราการ (0.31)	สมุทรปราการ (43.6)
ปทุมธานี (22,653)	พังงา (0.55)	สมุทรสงคราม (44.5)
สมุทรปราการ (19,594)	นนทบุรี (0.57)	กรุงเทพฯ (45.8)
กำจัดหนี้ลำดับที่		
หนองบัวลำภู (6,943)	ตาก (29.60)	บุรีรัมย์ (83.7)
แม่ฮ่องสอน (6,681)	สกลนคร (30.16)	ศรีสะเกษ (84.4)
สุรินทร์ (6,485)	นครพนม (32.27)	ร้อยเอ็ด (85.2)
อุทัยธานี (6,407)	แม่ฮ่องสอน (33.95)	มหาสารคาม (85.5)
ยโสธร (6,018)	สุรินทร์ (33.97)	อำนาจเจริญ (86.2)

หมายเหตุ:

- การคำนวณเส้นความยากจนคำนึงถึงรายได้และรายจ่าย คนจนได้แก่ผู้มีรายได้ทั้งที่เป็นตัวเงินและมีใช้ตัวเงินไม่เพียงพอที่จะบริโภคอุปโภคสิ่งจำเป็นต่อการยังชีพ
- หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเป็นเครื่องชี้วัดด้านหนี้สินที่สำคัญอีกมิติหนึ่ง แต่จังหวัดที่มีรายได้สูงมักมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงด้วยเช่นกัน และหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้สินทางธุรกิจ ในทางตรงข้าม จังหวัดยากจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนี้สินต่อครัวเรือนต่ำแต่มีสัดส่วนครัวเรือนที่เป็นหนี้สูง และหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภคซึ่งแสดงถึงความขาดสน และเป็นภาระหนักในการชำระหนี้สิน

แผนภูมิภาคผนวก 1.4 ดัชนีรายได้

ลำดับที่

- 1 กรุงเทพฯ
- 2 นนทบุรี
- 3 สมุทรสาคร
- 4 สมุทรปราการ
- 5 ภูเก็ต
- 6 ปทุมธานี
- 7 ชลบุรี
- 8 พระนครศรีอยุธยา
- 9 สงขลา
- 10 สมุทรสงคราม
- 11 พังงา
- 12 นครปฐม
- 13 สุราษฎร์ธานี
- 14 ฉะเชิงเทรา
- 15 สระบุรี
- 16 อ่างทอง
- 17 ยะลา
- 18 จันทบุรี
- 19 ราชบุรี
- 20 สตูล
- 21 ตรัง
- 22 เพชรบุรี
- 23 ประจวบคีรีขันธ์
- 24 ระยอง
- 25 ตราด
- 26 สิงห์บุรี
- 27 สุพรรณบุรี
- 28 กาญจนบุรี
- 29 ชุมพร
- 30 พัทลุง
- 31 ประจันบุรี
- 32 ระนอง
- 33 แพร่
- 34 พิชัยโลก
- 35 กระบี่
- 36 ชัยนาท
- 37 อุบลราชธานี
- 38 ลำพูน
- 39 ลำปาง
- 40 อุตรดิตถ์
- 41 นครศรีธรรมราช
- 42 กำแพงเพชร
- 43 หนองคาย
- 44 นครนายก
- 45 ขอนแก่น
- 46 อุดรธานี
- 47 พิจิตร
- 48 เชียงราย
- 49 ลพบุรี
- 50 นครสวรรค์
- 51 พะเยา
- 52 สุโขทัย
- 53 เชียงใหม่
- 54 สระแก้ว
- 55 ปัตตานี
- 56 นราธิวาส
- 57 เพชรบูรณ์
- 58 กาฬสินธุ์
- 59 นครราชสีมา
- 60 ร้อยเอ็ด
- 61 มหาสารคาม
- 62 ตาก
- 63 ยโสธร
- 64 อำนาจเจริญ
- 65 น่าน
- 66 เลย
- 67 สกลนคร
- 68 มุกดาหาร
- 69 อุทัยธานี
- 70 ชัยภูมิ
- 71 ศรีสะเกษ
- 72 บุรีรัมย์
- 73 นครพนม
- 74 แม่ฮ่องสอน
- 75 หนองบัวลำภู
- 76 สุรินทร์

ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ในบ้านที่จำเป็น และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญของการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมประกอบด้วยตัวชี้วัดครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็น

ของตนเอง ครัวเรือนที่มีตู้เย็น ครัวเรือนที่หุงต้มด้วยเตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส ประชากรที่ประสบภัยแล้งและ/หรือภัยน้ำท่วม ครัวเรือนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ

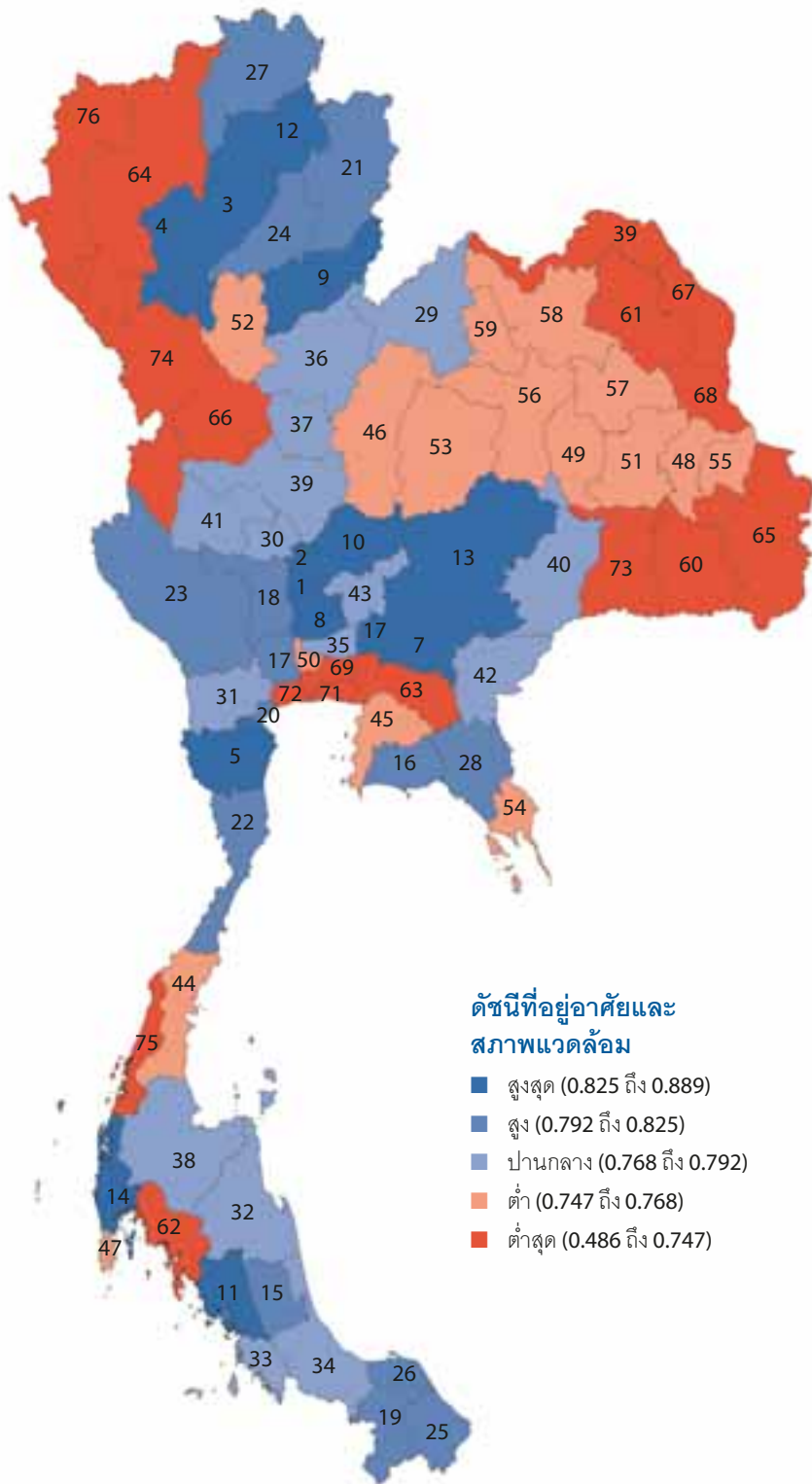
ตารางภาคผนวก 1.7 จังหวัดที่มีตัวชี้วัดที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดและล้าหลังที่สุด

ครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง (ร้อยละ)	ครัวเรือนที่มีตู้เย็น (ร้อยละ)	ครัวเรือนที่หุงต้มด้วยเตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส (ร้อยละ)	ประชากรที่ประสบภัยแล้งและ/หรือภัยน้ำท่วม (ร้อยละ)	ครัวเรือนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ (ร้อยละ)
จังหวัดที่ดีที่สุด				
ยโสธร, ร้อยเอ็ด (96.8)	พังงา (94.0)	ระยอง (96.7)	นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, สมุทรสาคร (0)	บุรีรัมย์ (100)
สุรินทร์ (95.0)	แพร่ (93.9)	นครนายก (95.3)	อ่างทอง (0.90)	สมุทรสงคราม (99.4)
ศรีสะเกษ (94.9)	อุยธยา (92.2)	สุราษฎร์ธานี (93.2)	กรุงเทพฯ (1.01)	ยโสธร, ภูเก็ต (99.3)
นครพนม (94.4)	นครนายก (92.0)	สุพรรณบุรี (92.0)	สิงห์บุรี (1.23)	ร้อยเอ็ด (99.1)
อุดรธานี (94.3)	ระยอง (91.0)	นครปฐม (91.4)	ปัตตานี (1.35)	อำนาจเจริญ (99.0)
จังหวัดล้าหลังที่สุด				
ภูเก็ต, ชลบุรี (47.4)	ปัตตานี (61.5)	นครพนม (46.2)	แพร่ (57.63)	พัทลุง (89.2)
นนทบุรี (41.5)	ศรีสะเกษ (61.3)	อุบลราชธานี (43.0)	อุดรธานี (57.73)	สระบุรี (88.8)
สมุทรสาคร (37.2)	สุรินทร์ (60.4)	ยโสธร (42.8)	สุรินทร์ (66.27)	สมุทรสาคร (87.5)
กรุงเทพฯ (34.7)	นราธิวาส (60.3)	แม่ฮ่องสอน (39.7)	หนองคาย (80.81)	สุราษฎร์ธานี (86.6)
สมุทรปราการ (30.1)	แม่ฮ่องสอน (46.8)	มุกดาหาร (39.4)	ระนอง (108.20)	กำแพงเพชร (82.2)

หมายเหตุ:

- ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยในที่นี้หมายถึงครัวเรือนที่มีบ้านอยู่อาศัยและที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นนิยามที่เข้มข้นกว่านิยามของเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ซึ่งหมายถึงการเป็นเจ้าของ เช่าซื้อ หรือเช่าบ้านที่อยู่อาศัย
- สัดส่วนครัวเรือนที่ประสบภัยแล้งและ/หรือภัยน้ำท่วมมาจากการรวมสัดส่วนครัวเรือนที่ประสบภัยแล้ง และสัดส่วนครัวเรือนที่ประสบภัยน้ำท่วม ในบางกรณีจึงเป็นการนับซ้ำ แต่การนับซ้ำดังกล่าวสะท้อนความเดือดร้อนที่เป็นเท่าเทียมสำหรับผู้ประสบทั้งจากภัยแล้งและน้ำท่วม แต่ในกรณีจังหวัดระนอง สัดส่วนประชากรที่ประสบภัยน้ำท่วมมีน้อยมาก ในขณะที่สัดส่วนประชากรที่ประสบภัยแล้งเกินร้อยละ 100 ซึ่งเป็นปัญหาด้านข้อมูล
- ข้อมูลจำนวนประชากรที่ประสบภัยแล้ง และ/หรือภัยจากน้ำท่วม ไม่ได้รวมประชากรที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิในเดือนธันวาคม 2547 ในจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง สตูล และตรัง
- ข้อมูลจำนวนประชากรที่ประสบภัยแล้ง และ/หรือภัยจากน้ำท่วมสำหรับกรุงเทพฯ ไม่มีการจัดเก็บ แต่ใช้วิธีประมาณการ

แผนภูมิภาคผนวก 1.5 ดัชนีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

ลำดับที่

- 1 ย่างทอง
- 2 สิงห์บุรี
- 3 ลำปาง
- 4 ลำพูน
- 5 เพชรบุรี
- 6 พระนครศรีอยุธยา
- 7 ปราจีนบุรี
- 8 นครนายก
- 9 อุตรดิตถ์
- 10 ลพบุรี
- 11 ตรัง
- 12 พะเยา
- 13 นครราชสีมา
- 14 พังงา
- 15 พัทลุง
- 16 ระยอง
- 17 นครปฐม
- 18 สุพรรณบุรี
- 19 ยะลา
- 20 สมุทรสงคราม
- 21 น่าน
- 22 ประจวบคีรีขันธ์
- 23 กาญจนบุรี
- 24 แพร่
- 25 นราธิวาส
- 26 ปัตตานี
- 27 เชียงราย
- 28 จันทบุรี
- 29 เลย
- 30 ชัยนาท
- 31 ราชบุรี
- 32 นครศรีธรรมราช
- 33 สตูล
- 34 สงขลา
- 35 ปทุมธานี
- 36 พิษณุโลก
- 37 พิจิตร
- 38 สุราษฎร์ธานี
- 39 นครสวรรค์
- 40 บุรีรัมย์
- 41 อุทัยธานี
- 42 สระแก้ว
- 43 สระบุรี
- 44 ชุมพร
- 45 ชลบุรี
- 46 เพชรบูรณ์
- 47 ภูเก็ต
- 48 ยโสธร
- 49 มหาสารคาม
- 50 นนทบุรี
- 51 ร้อยเอ็ด
- 52 สุโขทัย
- 53 ชัยภูมิ
- 54 ตราด
- 55 อำนาจเจริญ
- 56 ขอนแก่น
- 57 กาฬสินธุ์
- 58 อุครธานี
- 59 หนองบัวลำภู
- 60 ศรีสะเกษ
- 61 สกลนคร
- 62 กระบี่
- 63 ฉะเชิงเทรา
- 64 เชียงใหม่
- 65 อุบลราชธานี
- 66 กำแพงเพชร
- 67 นครพนม
- 68 มุกดาหาร
- 69 กรุงเทพฯ
- 70 หนองคาย
- 71 สมุทรปราการ
- 72 สมุทรสาคร
- 73 สุรินทร์
- 74 ตาก
- 75 ระนอง
- 76 แม่ฮ่องสอน

ดัชนีชีวิตรอบครัวและชุมชน

ทุกคนย่อมต้องการมีชีวิตรอบครัวและชุมชนที่ดี ครอบครัวที่อบอุ่นและชุมชนที่เข้มแข็งสามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นหลักประกันทางสังคมที่มั่นคงที่สุด ชีวิตรอบครัวที่มีปัญหาจะบั่นทอนคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวทุกคน และชุมชนที่อ่อนแอก็ทำให้สมาชิกในชุมชนขาดความ

มั่นคงในการดำรงชีวิต ดัชนีชีวิตรอบครัวและชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัดจำนวนเด็กกำพร้า/เด็กที่ถูกทอดทิ้ง/เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กอายุ 15-17 ที่ทำงาน คริวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นม่าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว คดีอุกฉกรรจ์ และสะเทือนขวัญ และการจับกุมคดียาเสพติด

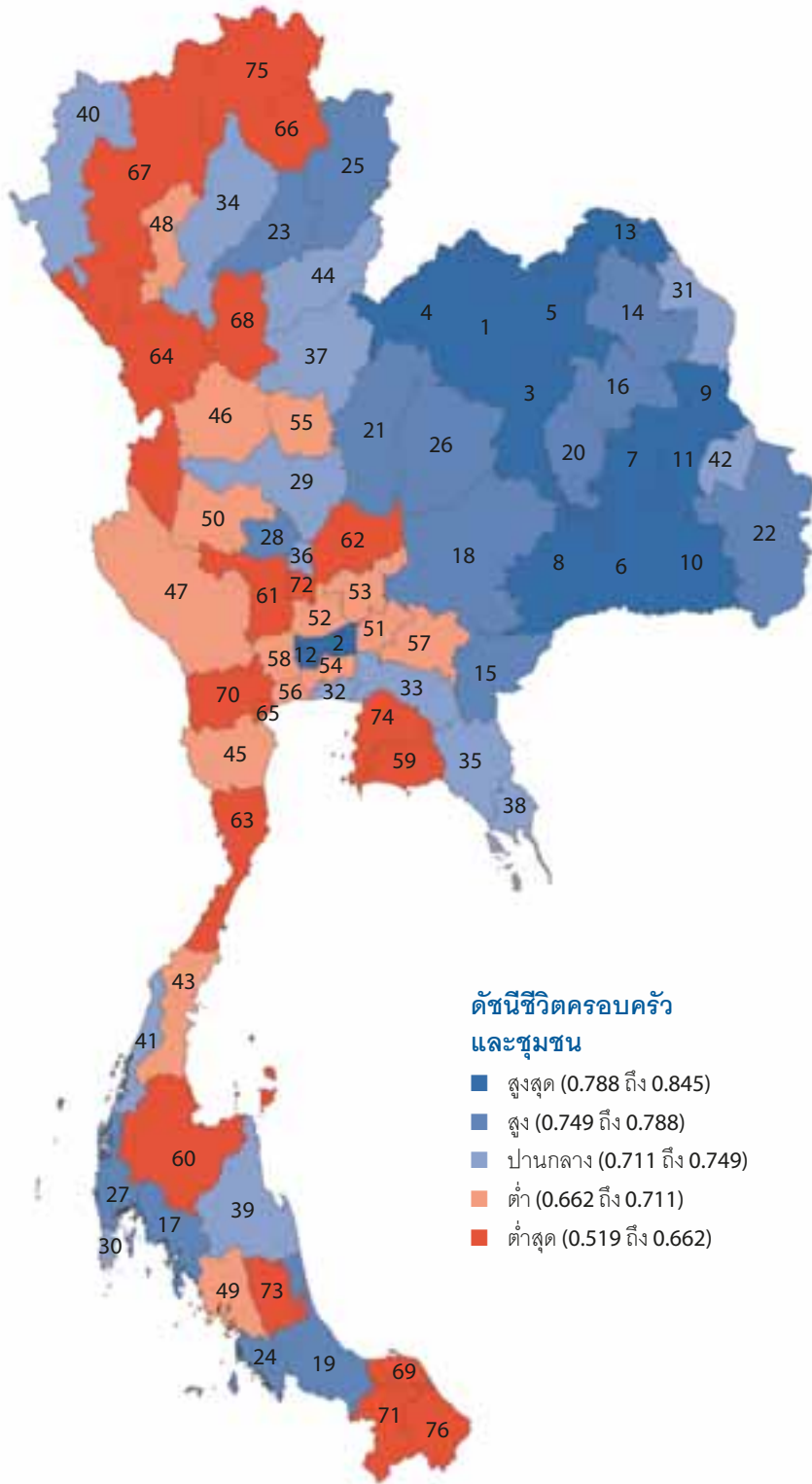
ตารางภาคผนวก 1.8 กำจัดพื้นที่มีตัวชี้วัดชีวิตรอบครัวและชุมชนที่ดีที่สุดและล้าหลังที่สุด

เด็กกำพร้า, เด็กถูกทอดทิ้ง, เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ (ต่อประชากร 1,000)	เด็กอายุ 15-17 ที่ทำงาน (ร้อยละ)	คริวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นม่าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ (ร้อยละ)	ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว (ร้อยละ)	การแจ้งความคดีอุกฉกรรจ์ และสะเทือนขวัญ(ต่อ ประชากร 100,000)	การจับกุมคดียาเสพติด (ต่อประชากร 100,000)
จังหวัดที่ดีที่สุด					
นนทบุรี (0.07)	ร้อยเอ็ด (4.6)	ศรีสะเกษ (10.0)	ปทุมธานี (1.8)	ยโสธร (1.3)	สุรินทร์ (17.6)
สมุทรสาคร (0.14)	แพร่ (5.4)	ปทุมธานี (10.3)	สมุทรปราการ (2.5)	สกลนคร (2.4)	บุรีรัมย์ (28.1)
ปทุมธานี (0.15)	มหาสารคาม (6.6)	สมุทรสาคร (10.6)	อุดรธานี (2.6)	ร้อยเอ็ด (2.6)	อุดรธานี (38.0)
สิงห์บุรี (0.22)	พะเยา (8.7)	สมุทรปราการ (10.7)	ยโสธร, นนทบุรี (2.7)	ศรีสะเกษ (2.8)	ศรีสะเกษ (38.4)
กรุงเทพฯ (0.31)	ขอนแก่น (9.0)	มุกดาหาร (11.4)	เลย (2.8)	อำนาจเจริญ, บุรีรัมย์ (30.0)	ร้อยเอ็ด (38.6)
จังหวัดล้าหลังที่สุด					
ศรีสะเกษ (4.73)	สุโขทัย (33.0)	นครนายก (22.9)	พิจิตร (10.4)	สมุทรสาคร (40.7)	อ่างทอง (359.8)
นราธิวาส (5.37)	พังงา (34.6)	ปราจีนบุรี (23.2)	เชียงราย (11.1)	นราธิวาส (54.0)	เชียงราย (410.7)
เชียงใหม่ (5.77)	ราชบุรี (37.4)	อ่างทอง (24.8)	อุทัยธานี (11.2)	ปัตตานี (55.6)	สมุทรปราการ (476.9)
เชียงราย (9.78)	สมุทรสาคร (45.3)	ลพบุรี (24.9)	ลำพูน (11.7)	ยะลา (56.0)	กรุงเทพฯ (533.6)
พะเยา (10.04)	แม่ฮ่องสอน (49.8)	ราชบุรี (25.7)	ตาก (11.8)	พัทลุง (82.7)	ชลบุรี (672.7)

หมายเหตุ:

- จังหวัดภาคเหนือมีสัดส่วนเด็กกำพร้าสูงอันเนื่องมาจากโรคเอดส์ กรุงเทพฯ ไม่มีข้อมูลนี้และใช้ข้อมูลจังหวัดปริมณฑลแทน
- คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญหมายถึง ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ลักพาเรียกค่าไถ่ และวางเพลิง คดีดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้นจาก 13 เป็น 16 ในช่วงปี 2543-2548 อัตราคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญที่สูงมากในสามจังหวัดภาคใต้เป็นผลมาจากสถานการณ์ความรุนแรงในระยะเวลาดังกล่าว

แผนภูมิภาคผนวก 1.6 ดัชนีชีวิตครอบครัวและชุมชน

ลำดับที่

- 1 หนองบัวลำภู
- 2 ปทุมธานี
- 3 ขอนแก่น
- 4 เลย
- 5 อุตรดิตถ์
- 6 สุรินทร์
- 7 ร้อยเอ็ด
- 8 บุรีรัมย์
- 9 มุกดาหาร
- 10 ศรีสะเกษ
- 11 ยโสธร
- 12 นนทบุรี
- 13 หนองคาย
- 14 สกลนคร
- 15 สระแก้ว
- 16 กาฬสินธุ์
- 17 กระบี่
- 18 นครราชสีมา
- 19 สงขลา
- 20 มหาสารคาม
- 21 เพชรบูรณ์
- 22 อุบลราชธานี
- 23 แพร่
- 24 สตูล
- 25 น่าน
- 26 ชัยภูมิ
- 27 พังงา
- 28 ชัยนาท
- 29 นครสวรรค์
- 30 ภูเก็ต
- 31 นครพนม
- 32 สมุทรปราการ
- 33 ฉะเชิงเทรา
- 34 ลำปาง
- 35 จันทบุรี
- 36 สิงห์บุรี
- 37 พิษณุโลก
- 38 ตราด
- 39 นครศรีธรรมราช
- 40 แม่ฮ่องสอน
- 41 ระนอง
- 42 อำนาจเจริญ
- 43 ชุมพร
- 44 อุตรดิตถ์
- 45 เพชรบุรี
- 46 กำแพงเพชร
- 47 กาญจนบุรี
- 48 ลำพูน
- 49 ตรัง
- 50 อุทัยธานี
- 51 นครนายก
- 52 พระนครศรีอยุธยา
- 53 สระบุรี
- 54 กรุงเทพฯ
- 55 พิจิตร
- 56 สมุทรสาคร
- 57 ปราจีนบุรี
- 58 นครปฐม
- 59 ระยอง
- 60 สุราษฎร์ธานี
- 61 สุพรรณบุรี
- 62 ลพบุรี
- 63 ประจวบคีรีขันธ์
- 64 ตาก
- 65 สมุทรสงคราม
- 66 พะเยา
- 67 เชียงใหม่
- 68 สุโขทัย
- 69 ปัตตานี
- 70 ราชบุรี
- 71 ยะลา
- 72 อ่างทอง
- 73 พัทลุง
- 74 ชลบุรี
- 75 เชียงราย
- 76 นราธิวาส

ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร

การติดต่อสื่อสารเป็นมิติหนึ่งของคุณภาพชีวิตของทุกคน ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสารประกอบด้วยตัวชี้วัดหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี ความยาวของถนนต่อพื้นที่ จำนวนรถจดทะเบียน

อุบัติเหตุบนท้องถนน คร่าว์เรือนที่มีโทรทัศน์ ประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ (ปัจจุบันโทรศัพท์มือถือเป็นช่องทางการสื่อสารที่ประชาชนเข้าถึงได้มากกว่าโทรศัพท์พื้นฐาน) และประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต

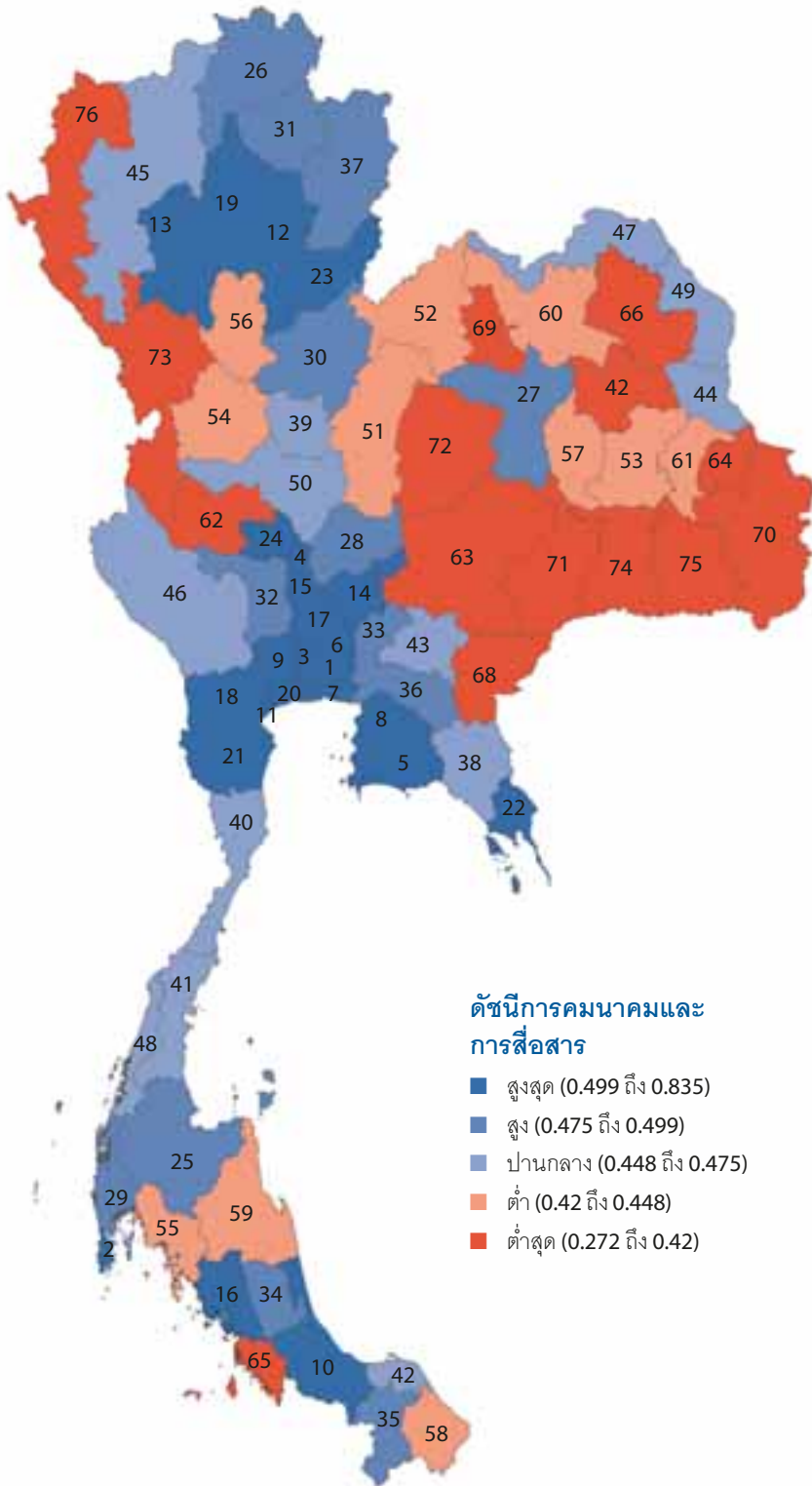
ตารางภาคผนวก 1.9 หัวข้อที่ตัวชี้วัดการคมนาคมและการสื่อสารที่ดีที่สุดและล้าหลังที่สุด

หมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี (ร้อยละ)	จำนวนรถจดทะเบียน (ต่อประชากร 1,000)	ความยาวของถนนต่อพื้นที่ (กิโลเมตร/ตารางกิโลเมตร)	อุบัติเหตุจราจร (ต่อประชากร 100,000)	ครัวเรือนที่มีโทรทัศน์ (ร้อยละ)	ประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือ (ร้อยละ)	ประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ)
หัวข้อที่ดีที่สุด						
กรุงเทพฯ, ภูเก็ต (93.3)	กรุงเทพฯ (1,079.3)	กรุงเทพฯ (0.75)	นราธิวาส (19.1)	อยุธยา (98.5)	นนทบุรี (61.2)	กรุงเทพฯ (25.9)
สมุทรปราการ (79.9)	ภูเก็ต (996.2)	ภูเก็ต (0.51)	บุรีรัมย์ (28.2)	พังงา (97.5)	กรุงเทพฯ (59.2)	นนทบุรี (24.1)
สมุทรสาคร (78.2)	ระยอง (640.9)	นนทบุรี (0.47)	ขอนแก่น (36.3)	อำนาจเจริญ (97.4)	สมุทรปราการ (56.8)	สมุทรปราการ (20.7)
นนทบุรี (77.7)	ชลบุรี (632.3)	สมุทรสงคราม (0.45)	หนองบัวลำภู (37.2)	อุดรธานี (97.3)	ปทุมธานี (56.2)	ภูเก็ต (20.0)
ปทุมธานี (76.5)	ลำพูน (571.4)	สิงห์บุรี (0.44)	แม่ฮ่องสอน (39.9)	มหาสารคาม (97.2)	ภูเก็ต (55.4)	แพร่ (18.2)
หัวข้อที่ล้าหลังที่สุด						
นครสวรรค์ (33.7)	หนองบัวลำภู (160.5)	อุทัยธานี (0.12)	สตูล (385.8)	ยะลา (82.3)	บุรีรัมย์ (23.5)	สกลนคร, นครราชสีมา (6.0)
แม่ฮ่องสอน (32.5)	นนทบุรี (152.9)	พิษณุโลก (0.11)	กรุงเทพฯ (394.9)	นราธิวาส (82.0)	ยโสธร (22.6)	ประจวบคีรีขันธ์ (5.8)
บุรีรัมย์ (31.6)	แม่ฮ่องสอน (135.7)	ลำปาง, แม่ฮ่องสอน, ชัยภูมิ (0.09)	กระบี่ (463.3)	ตาก (77.5)	นราธิวาส, มุกดาหาร (22.5)	สระแก้ว (5.2)
กำแพงเพชร (30.3)	ปทุมธานี (116.1)	ตาก, กาญจนบุรี (0.08)	สมุทรสาคร (545.7)	ปัตตานี (75.0)	ศรีสะเกษ (21.0)	พังงา (4.5)
สุรินทร์ (28.5)	สมุทรปราการ (75.8)	จันทบุรี (0.02)	ภูเก็ต (816.9)	แม่ฮ่องสอน (62.3)	แม่ฮ่องสอน (11.0)	นราธิวาส (4.1)

หมายเหตุ:

- กรุงเทพฯ ไม่มีข้อมูลหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี จึงใช้ข้อมูลของจังหวัดภูเก็ตซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความก้าวหน้าสูงที่สุดแทน
- สัดส่วนรถจดทะเบียนในจังหวัดปริมณฑลรอบกรุงเทพฯ ต่ำมาก เพราะคนส่วนใหญ่ซื้อรถยนต์และจดทะเบียนในกรุงเทพฯ สถานการณ์นี้เกิดขึ้นในจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่รอบจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางทางธุรกิจด้วยเช่นกัน

แผนภูมิภาคผนวก 1.7 ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร

ลำดับที่

- 1 กรุงเทพฯ
- 2 ภูเก็ต
- 3 นนทบุรี
- 4 สิงห์บุรี
- 5 ระยอง
- 6 ปทุมธานี
- 7 สมุทรปราการ
- 8 ชลบุรี
- 9 นครปฐม
- 10 สงขลา
- 11 สมุทรสงคราม
- 12 แพร่
- 13 ลำพูน
- 14 สระบุรี
- 15 อ่างทอง
- 16 ตรัง
- 17 พระนครศรีอยุธยา
- 18 ราชบุรี
- 19 ลำปาง
- 20 สมุทรสาคร
- 21 เพชรบุรี
- 22 ตราด
- 23 อุดรดิตต์
- 24 ชัยนาท
- 25 สุราษฎร์ธานี
- 26 เชียงราย
- 27 ขอนแก่น
- 28 ลพบุรี
- 29 พังงา
- 30 พิษณุโลก
- 31 พะเยา
- 32 สุพรรณบุรี
- 33 นครนายก
- 34 พัทลุง
- 35 ยะลา
- 36 ฉะเชิงเทรา
- 37 น่าน
- 38 จันทบุรี
- 39 พิจิตร
- 40 ประจวบคีรีขันธ์
- 41 ชุมพร
- 42 ปัตตานี
- 43 ปราจีนบุรี
- 44 มุกดาหาร
- 45 เชียงใหม่
- 46 กาญจนบุรี
- 47 หนองคาย
- 48 ระนอง
- 49 นครพนม
- 50 นครสวรรค์
- 51 เพชรบูรณ์
- 52 เลย
- 53 ร้อยเอ็ด
- 54 กำแพงเพชร
- 55 กระบี่
- 56 สุโขทัย
- 57 มหาสารคาม
- 58 นราธิวาส
- 59 นครศรีธรรมราช
- 60 อุดรธานี
- 61 ยโสธร
- 62 อุทัยธานี
- 63 นครราชสีมา
- 64 อำนาจเจริญ
- 65 สตูล
- 66 สกลนคร
- 67 กาฬสินธุ์
- 68 สระแก้ว
- 69 หนองบัวลำภู
- 70 อุบลราชธานี
- 71 บุรีรัมย์
- 72 ชัยภูมิ
- 73 ตาก
- 74 สุรินทร์
- 75 ศรีสะเกษ
- 76 แม่ฮ่องสอน

ดัชนีการคมนาคมและการสื่อสาร

- สูงสุด (0.499 ถึง 0.835)
- สูง (0.475 ถึง 0.499)
- ปานกลาง (0.448 ถึง 0.475)
- ต่ำ (0.42 ถึง 0.448)
- ต่ำสุด (0.272 ถึง 0.42)

ดัชนีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมทำให้ชีวิตคนเราสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชีวิตชุมชน ดัชนีการมีส่วนร่วมประกอบด้วยตัวชี้วัด

การใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวนองค์กรชุมชน ครุฑเรือที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรท้องถิ่น และการให้บริการชุมชนหรือครัวเรือนอื่น

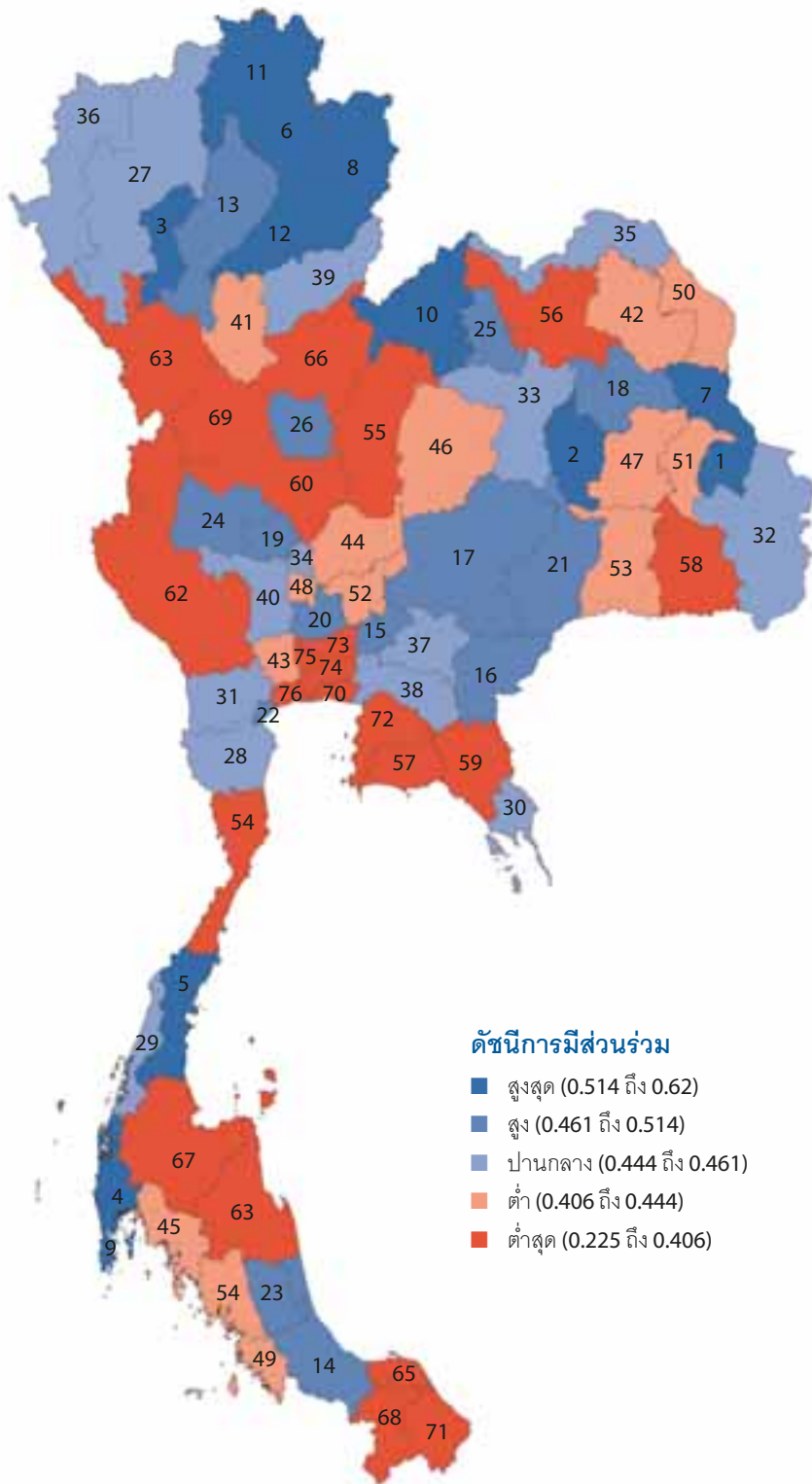
ตารางภาคผนวก 1.10 หัวข้อวัดที่มีตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมที่ดีที่สุดและล้าหลังที่สุด

ประชากรที่ใช้สิทธิเลือกตั้ง (ร้อยละ)	จำนวนองค์กรชุมชน (ต่อประชากร 100,000)	ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่น (ร้อยละ)	การให้บริการชุมชนหรือครัวเรือนอื่นโดยไม่ได้ค่าตอบแทน (ชั่วโมง/วัน)
หัวข้อวัดที่ดีที่สุด			
ลำพูน (86.6)	อำนาจเจริญ (427.6)	ยโสธร (99.5)	แม่ฮ่องสอน, ภูเก็ต (3.2)
สตูล (82.9)	มหาสารคาม (341.0)	อำนาจเจริญ, ร้อยเอ็ด (99.4)	พะเยา (2.7)
เชียงใหม่ (82.7)	มุกดาหาร (277.5)	มหาสารคาม (99.1)	ลำพูน (2.6)
กระบี่ (82.4)	ตราด (245.1)	อุบลราชธานี, กาฬสินธุ์ (98.8)	อุทัย (2.5)
สระบุรี (81.0)	พังงา (232.8)	ศรีสะเกษ (98.7)	ชุมพร, หนองคาย, กรุงเทพฯ, พังงา, สกลนคร, นครราชสีมา (2.4)
หัวข้อวัดที่ล้าหลังที่สุด			
นครพนม (63.9)	ปทุมธานี (12.9)	สตูล (81.9)	ศรีสะเกษ, อำนาจเจริญ, อ่างทอง (1.3)
สกลนคร (63.4)	สมุทรปราการ (12.1)	ตาก (81.8)	ตราด, สุราษฎร์ธานี, พิษณุโลก, กาญจนบุรี (1.2)
สุรินทร์ (62.9)	อุทัย (8.6)	แม่ฮ่องสอน (80.7)	สมุทรปราการ (1.1)
หนองบัวลำภู (62.6)	ชลบุรี, กรุงเทพฯ (7.8)	ปทุมธานี (77.6)	กำแพงเพชร (1.0)
หนองคาย (62.5)	นนทบุรี (4.0)	กรุงเทพฯ, สมุทรสาคร (73.6)	นนทบุรี, ปัตตานี, นราธิวาส (0.9)

หมายเหตุ:

- กรุงเทพฯ ไม่มีข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่น จึงใช้ข้อมูลจังหวัดสมุทรสาครซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอัตราการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นต่ำที่สุดแทน

แผนภูมิภาคผนวก 1.8 ดัชนีการมีส่วนร่วม

ลำดับที่

- 1 อำนาจเจริญ
- 2 มหาสารคาม
- 3 ลำพูน
- 4 พังงา
- 5 ชุมพร
- 6 พะเยา
- 7 มุกดาหาร
- 8 น่าน
- 9 ภูเก็ต
- 10 เลย
- 11 เชียงราย
- 12 แพร่
- 13 ลำปาง
- 14 สงขลา
- 15 นครนายก
- 16 สระแก้ว
- 17 นครราชสีมา
- 18 กาฬสินธุ์
- 19 ชัยนาท
- 20 พระนครศรีอยุธยา
- 21 บุรีรัมย์
- 22 สมุทรสงคราม
- 23 พัทลุง
- 24 อุทัยธานี
- 25 หนองบัวลำภู
- 26 พิจิตร
- 27 เชียงใหม่
- 28 เพชรบุรี
- 29 ระนอง
- 30 ตรวาท
- 31 ราชบุรี
- 32 อุบลราชธานี
- 33 ขอนแก่น
- 34 สิงห์บุรี
- 35 หนองคาย
- 36 แม่ฮ่องสอน
- 37 ปราจีนบุรี
- 38 ฉะเชิงเทรา
- 39 อุตรดิตถ์
- 40 สุพรรณบุรี
- 41 สุโขทัย
- 42 สกลนคร
- 43 นครปฐม
- 44 ลพบุรี
- 45 กระบี่
- 46 ชัยภูมิ
- 47 ร้อยเอ็ด
- 48 อ่างทอง
- 49 สตูล
- 50 นครพนม
- 51 ยโสธร
- 52 สระบุรี
- 53 สุรินทร์
- 54 ตรัง
- 55 เพชรบูรณ์
- 56 อุตรธานี
- 57 ระยอง
- 58 ศรีสะเกษ
- 59 จันทบุรี
- 60 นครสวรรค์
- 61 นครศรีธรรมราช
- 62 กาญจนบุรี
- 63 ตาก
- 64 ประจวบคีรีขันธ์
- 65 ปัตตานี
- 66 พิษณุโลก
- 67 สุราษฎร์ธานี
- 68 ยะลา
- 69 กำแพงเพชร
- 70 สมุทรปราการ
- 71 นราธิวาส
- 72 ชลบุรี
- 73 ปทุมธานี
- 74 กรุงเทพฯ
- 75 นนทบุรี
- 76 สมุทรสาคร

ตารางภาคผนวก 1.11 จังหวัดต่างๆ ตามลำดับดัชนีความก้าวหน้าของคน

	สุขภาพ	การศึกษา	ชีวิตการทำงาน	รายได้	ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม	ครอบครัวและชุมชน	การคมนาคมและการสื่อสาร	การมีส่วนร่วม	HAI
1	ยะลา	กรุงเทพฯ	สมุทรปราการ	กรุงเทพฯ	อ่างทอง	หนองบัวลำภู	กรุงเทพฯ	อำนาจเจริญ	ภูเก็ต
2	ปทุมธานี	สิงห์บุรี	พระนครศรีอยุธยา	นนทบุรี	สิงห์บุรี	ปทุมธานี	ภูเก็ต	มหาสารคาม	กรุงเทพฯ
3	ปัตตานี	น่าน	สมุทรสาคร	สมุทรสาคร	ลำปาง	ขอนแก่น	นนทบุรี	ลำพูน	ปทุมธานี
4	พังงา	ภูเก็ต	ปทุมธานี	สมุทรปราการ	ลำพูน	เลย	สิงห์บุรี	พังงา	พระนครศรีอยุธยา
5	สตูล	ชลบุรี	กรุงเทพฯ	ภูเก็ต	เพชรบุรี	อุดรธานี	ระยอง	ชุมพร	นนทบุรี
6	เพชรบุรี	พะเยา	ระยอง	ปทุมธานี	พระนครศรีอยุธยา	สุรินทร์	ปทุมธานี	พะเยา	สงขลา
7	ภูเก็ต	ลพบุรี	ชลบุรี	ชลบุรี	ปราจีนบุรี	ร้อยเอ็ด	สมุทรปราการ	มุกดาหาร	สิงห์บุรี
8	ชลบุรี	แพร่	ภูเก็ต	พระนครศรีอยุธยา	นครนายก	บุรีรัมย์	ชลบุรี	น่าน	นครปฐม
9	สมุทรสาคร	ลำพูน	ปราจีนบุรี	สงขลา	อุดรดิตต์	มุกดาหาร	นครปฐม	ภูเก็ต	ระยอง
10	นครปฐม	ระยอง	ลำพูน	สมุทรสงคราม	ลพบุรี	ศรีสะเกษ	สงขลา	เลย	สมุทรปราการ
11	ตราด	สงขลา	ยโสธร	พังงา	ตรัง	ยโสธร	สมุทรสงคราม	เชียงราย	สมุทรสงคราม
12	ชุมพร	อุดรดิตต์	แม่ฮ่องสอน	นครปฐม	พะเยา	นนทบุรี	แพร่	แพร่	เพชรบุรี
13	นราธิวาส	สระบุรี	เลย	สุราษฎร์ธานี	นครราชสีมา	หนองคาย	ลำพูน	ลำปาง	ชลบุรี
14	สมุทรสงคราม	เชียงใหม่	กาฬสินธุ์	ฉะเชิงเทรา	พังงา	สกลนคร	สระบุรี	สงขลา	ลำพูน
15	สงขลา	ชัยนาท	นนทบุรี	สระบุรี	พัทลุง	สระแก้ว	อ่างทอง	นครนายก	ชุมพร
16	ประจวบคีรีขันธ์	เพชรบุรี	ระนอง	อ่างทอง	ระยอง	กาฬสินธุ์	ตรัง	สระแก้ว	พังงา
17	นนทบุรี	นครนายก	ชัยภูมิ	ยะลา	นครปฐม	กระบี่	พระนครศรีอยุธยา	นครราชสีมา	ปราจีนบุรี
18	กรุงเทพฯ	นครศรีธรรมราช	นครปฐม	จันทบุรี	สุพรรณบุรี	นครราชสีมา	ราชบุรี	กาฬสินธุ์	แพร่
19	ฉะเชิงเทรา	นนทบุรี	พะเยา	ราชบุรี	ยะลา	สงขลา	ลำปาง	ชัยนาท	ตราด
20	นครศรีธรรมราช	พระนครศรีอยุธยา	น่าน	สตูล	สมุทรสงคราม	มหาสารคาม	สมุทรสาคร	พระนครศรีอยุธยา	สตูล
21	ระยอง	อ่างทอง	ประจวบคีรีขันธ์	ตรัง	น่าน	เพชรบูรณ์	เพชรบุรี	บุรีรัมย์	สระบุรี
22	พระนครศรีอยุธยา	พัทลุง	สระบุรี	เพชรบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	อุบลราชธานี	ตราด	สมุทรสงคราม	อ่างทอง
23	ตรัง	สมุทรปราการ	มหาสารคาม	ประจวบคีรีขันธ์	กาญจนบุรี	แพร่	อุดรดิตต์	พัทลุง	นครนายก
24	สิงห์บุรี	ปทุมธานี	อุบลราชธานี	ระยอง	แพร่	สตูล	ชัยนาท	อุทัยธานี	สมุทรสาคร
25	กระบี่	ปราจีนบุรี	สุราษฎร์ธานี	ตราด	นราธิวาส	น่าน	สุราษฎร์ธานี	หนองบัวลำภู	ตรัง
26	ปราจีนบุรี	พิษณุโลก	นครนายก	สิงห์บุรี	ปัตตานี	ชัยภูมิ	เชียงราย	พิจิตร	น่าน
27	จันทบุรี	ขอนแก่น	ร้อยเอ็ด	สุพรรณบุรี	เชียงราย	พังงา	ขอนแก่น	เชียงใหม่	พะเยา
28	สมุทรปราการ	ลำปาง	หนองบัวลำภู	กาญจนบุรี	จันทบุรี	ชัยนาท	ลพบุรี	เพชรบุรี	ลำปาง
29	กาญจนบุรี	เชียงราย	อุทัยธานี	ชุมพร	เลย	นครสวรรค์	พังงา	ระนอง	ฉะเชิงเทรา

ตารางภาคผนวก 1.11 จังหวัดต่างๆ ตามลำดับดัชนีความก้าวหน้าของคน (ต่อ)

	สุขภาพ	การศึกษา	ชีวิตทางาน	รายได้	ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม	ครอบครัวและชุมชน	การคมนาคมและการสื่อสาร	การมีส่วนร่วม	HAI
30	สุพรรณบุรี	มุกดาหาร	ชุมพร	พัทลุง	ชัยนาท	ภูเก็ต	พิษณุโลก	ตราด	จันทบุรี
31	สุราษฎร์ธานี	สุราษฎร์ธานี	อุดรธานี	ปราจีนบุรี	ราชบุรี	นครพนม	พะเยา	ราชบุรี	ประจวบคีรีขันธ์
32	ระนอง	สุโขทัย	บุรีรัมย์	ระนอง	นครศรีธรรมราช	สมุทรปราการ	สุพรรณบุรี	อุบลราชธานี	มหาสารคาม
33	อุทัยธานี	สตูล	จันทบุรี	แพร่	สตูล	ฉะเชิงเทรา	นครนายก	ขอนแก่น	อุดรดิตต์
34	นครนายก	ตราด	นครพนม	พิษณุโลก	สงขลา	ลำปาง	พัทลุง	สิงห์บุรี	เลย
35	สระแก้ว	ยะลา	สมุทรสงคราม	กระบี่	ปทุมธานี	จันทบุรี	ยะลา	หนองคาย	สุราษฎร์ธานี
36	พัทลุง	นครปฐม	ราชบุรี	ชัยนาท	พิษณุโลก	สิงห์บุรี	ฉะเชิงเทรา	แม่ฮ่องสอน	ยะลา
37	นครสวรรค์	อุทัยธานี	แพร่	อุบลราชธานี	พิจิตร	พิษณุโลก	น่าน	ปราจีนบุรี	ราชบุรี
38	อุดรธานี	ยโสธร	นครราชสีมา	ลำพูน	สุราษฎร์ธานี	ตราด	จันทบุรี	ฉะเชิงเทรา	พัทลุง
39	อ่างทอง	ประจวบคีรีขันธ์	พิษณุโลก	ลำปาง	นครสวรรค์	นครศรีธรรมราช	พิจิตร	อุดรดิตต์	ชัยนาท
40	ลพบุรี	ฉะเชิงเทรา	เชียงราย	อุดรดิตต์	บุรีรัมย์	แม่ฮ่องสอน	ประจวบคีรีขันธ์	สุพรรณบุรี	ลพบุรี
41	สระบุรี	กาฬสินธุ์	หนองคาย	นครศรีธรรมราช	อุทัยธานี	ระนอง	ชุมพร	สุโขทัย	สุพรรณบุรี
42	ราชบุรี	ชุมพร	สกลนคร	กำแพงเพชร	สระแก้ว	อำนาจเจริญ	ปัตตานี	สกลนคร	นครราชสีมา
43	นครราชสีมา	สมุทรสงคราม	ตาก	หนองคาย	สระบุรี	ชุมพร	ปราจีนบุรี	นครปฐม	กาญจนบุรี
44	มหาสารคาม	พังงา	พัทลุง	นครนายก	ชุมพร	อุดรดิตต์	มุกดาหาร	ลพบุรี	อุดรธานี
45	หนองคาย	เลย	นราธิวาส	ขอนแก่น	ชลบุรี	เพชรบุรี	เชียงใหม่	กระบี่	กระบี่
46	อุบลราชธานี	ระนอง	สุโขทัย	อุดรธานี	เพชรบูรณ์	กำแพงเพชร	กาญจนบุรี	ชัยภูมิ	นครศรีธรรมราช
47	อำนาจเจริญ	จันทบุรี	อุดรดิตต์	พิจิตร	ภูเก็ต	กาญจนบุรี	หนองคาย	ร้อยเอ็ด	ขอนแก่น
48	พิจิตร	ราชบุรี	นครสวรรค์	เชียงราย	ยโสธร	ลำพูน	ระนอง	อ่างทอง	ยโสธร
49	พะเยา	แม่ฮ่องสอน	มุกดาหาร	ลพบุรี	มหาสารคาม	ตรัง	นครพนม	สตูล	พิษณุโลก
50	อุดรดิตต์	ตรัง	ลำปาง	นครสวรรค์	นนทบุรี	อุทัยธานี	นครสวรรค์	นครพนม	สระแก้ว
51	สุโขทัย	มหาสารคาม	ลพบุรี	พะเยา	ร้อยเอ็ด	นครนายก	เพชรบูรณ์	ยโสธร	อำนาจเจริญ
52	พิษณุโลก	อุดรธานี	ตรัง	สุโขทัย	สุโขทัย	พระนครศรีอยุธยา	เลย	สระบุรี	กาฬสินธุ์
53	เพชรบูรณ์	กระบี่	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ชัยภูมิ	สระบุรี	ร้อยเอ็ด	สุรินทร์	มุกดาหาร
54	เลย	ร้อยเอ็ด	สุรินทร์	สระแก้ว	ตราด	กรุงเทพฯ	กำแพงเพชร	ตรัง	ระนอง
55	ยโสธร	นครสวรรค์	สตูล	ปัตตานี	อำนาจเจริญ	พิจิตร	กระบี่	เพชรบูรณ์	นครสวรรค์
56	สุรินทร์	อำนาจเจริญ	กาญจนบุรี	นราธิวาส	ขอนแก่น	สมุทรสาคร	สุโขทัย	อุดรธานี	ร้อยเอ็ด
57	สกลนคร	พิจิตร	สระแก้ว	เพชรบูรณ์	กาฬสินธุ์	ปราจีนบุรี	มหาสารคาม	ระยอง	หนองคาย
58	ชัยนาท	กาญจนบุรี	สงขลา	กาฬสินธุ์	อุดรธานี	นครปฐม	นราธิวาส	ศรีสะเกษ	อุบลราชธานี
59	ร้อยเอ็ด	ปัตตานี	อ่างทอง	นครราชสีมา	หนองบัวลำภู	ระยอง	นครศรีธรรมราช	จันทบุรี	พิจิตร
60	นครพนม	สกลนคร	ศรีสะเกษ	ร้อยเอ็ด	ศรีสะเกษ	สุราษฎร์ธานี	อุดรธานี	นครสวรรค์	อุทัยธานี

ตารางภาคผนวก 1.11 จังหวัดต่างๆ ตามลำดับดัชนีความก้าวหน้าของคน (ต่อ)

	สุขภาพ	การศึกษา	ชีวิตการงาน	รายได้	ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม	ครอบครัวและชุมชน	การคมนาคมและการสื่อสาร	การมีส่วนร่วม	HAI
61	หนองบัวลำภู	สุพรรณบุรี	ตราด	มหาสารคาม	สกลนคร	สุพรรณบุรี	ยโสธร	นครศรีธรรมราช	ปัตตานี
62	น่าน	ตาก	เพชรบุรี	ตาก	กระบี่	ลพบุรี	อุทัยธานี	กาญจนบุรี	สุโขทัย
63	แม่ฮ่องสอน	นครราชสีมา	พิจิตร	ยโสธร	ฉะเชิงเทรา	ประจวบคีรีขันธ์	นครราชสีมา	ตาก	เชียงใหม่
64	บุรีรัมย์	ศรีสะเกษ	ขอนแก่น	อำนาจเจริญ	เชียงใหม่	ตาก	อำนาจเจริญ	ประจวบคีรีขันธ์	สกลนคร
65	เชียงใหม่	สุรินทร์	ปัตตานี	น่าน	อุบลราชธานี	สมุทรสงคราม	สตูล	ปัตตานี	เชียงราย
66	ลำปาง	หนองคาย	อำนาจเจริญ	เลย	กำแพงเพชร	พะเยา	สกลนคร	พิษณุโลก	บุรีรัมย์
67	กาฬสินธุ์	สมุทรสาคร	เพชรบูรณ์	สกลนคร	นครพนม	เชียงใหม่	กาฬสินธุ์	สุราษฎร์ธานี	หนองบัวลำภู
68	ตาก	กำแพงเพชร	ฉะเชิงเทรา	มุกดาหาร	มุกดาหาร	สุโขทัย	สระแก้ว	ยะลา	เพชรบูรณ์
69	แพร่	นครพนม	ยะลา	อุทัยธานี	กรุงเทพฯ	ปัตตานี	หนองบัวลำภู	กำแพงเพชร	นครพนม
70	มุกดาหาร	อุบลราชธานี	สุพรรณบุรี	ชัยภูมิ	หนองคาย	ราชบุรี	อุบลราชธานี	สมุทรปราการ	ชัยภูมิ
71	ศรีสะเกษ	บุรีรัมย์	กระบี่	ศรีสะเกษ	สมุทรปราการ	ยะลา	บุรีรัมย์	นราธิวาส	นราธิวาส
72	กำแพงเพชร	สระแก้ว	นครศรีธรรมราช	บุรีรัมย์	สมุทรสาคร	อ่างทอง	ชัยภูมิ	ชลบุรี	ศรีสะเกษ
73	ชัยภูมิ	หนองบัวลำภู	สิงห์บุรี	นครพนม	สุรินทร์	พัทลุง	ตาก	ปทุมธานี	กำแพงเพชร
74	ขอนแก่น	ชัยภูมิ	ชัยนาท	แม่ฮ่องสอน	ตาก	ชลบุรี	สุรินทร์	กรุงเทพฯ	สุรินทร์
75	ลำพูน	นราธิวาส	กำแพงเพชร	หนองบัวลำภู	ระนอง	เชียงราย	ศรีสะเกษ	นนทบุรี	ตาก
76	เชียงราย	เพชรบูรณ์	พังงา	สุรินทร์	แม่ฮ่องสอน	นราธิวาส	แม่ฮ่องสอน	สมุทรสาคร	แม่ฮ่องสอน

ภาคผนวก

2

ตารางข้อมูลดัชนี

- ตารางภาคผนวก 2.0 ข้อมูลพื้นฐาน
- ตารางภาคผนวก 2.1 สุขภาพ
- ตารางภาคผนวก 2.2 การศึกษา
- ตารางภาคผนวก 2.3 ชีวิตการงาน
- ตารางภาคผนวก 2.4 รายได้
- ตารางภาคผนวก 2.5 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม
- ตารางภาคผนวก 2.6 ชีวิตครอบครัวและชุมชน
- ตารางภาคผนวก 2.7 การคมนาคมและการสื่อสาร
- ตารางภาคผนวก 2.8 การมีส่วนร่วม

ตารางภาพรวม 2.0 ข้อมูลพื้นฐาน

พื้นที่	ประชากรปี 2548			ครัวเรือนปี 2547		ผลิตภัณฑมวลรวม รายจังหวัดปี 2547		พื้นที่ทั้งหมด ปี 2547	เมืองที่ไม่ใช่ มหานคร ปี 2547	พื้นที่รองรับ มหานคร ปี 2546	พื้นที่อื่นๆ ปี 2547	ประชากรหนาแน่น ปี 2547
	รวม	ชาย	หญิง	จำนวน	ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย	ต่อจังหวัด	ต่อหัว					
	(ตัวเลข)	(ตัวเลข)	(ตัวเลข)	(ครัวเรือน)	(คน)	(ล้านบาท/ปี)	(ล้านบาท/ปี)					
	1	2	3	4	5	6	7					
ทั้งราชอาณาจักร	62,418,054	30,818,629	31,599,425	16,765,049	3.4	6,503,488	101,304	513,115	167,591	180,297	165,227	122
กรุงเทพมหานคร	6,568,953	2,705,954	2,952,999	2,077,607	3.2	1,908,140	283,780	1,565	3	169	1,393	3,615
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	4,126,183	1,988,482	2,137,701	1,002,445	3.3	2,895,287	259,871	6,193	40	2,422	3,731	666
นครปฐม	808,961	391,585	417,376	228,065	3.4	111,665	121,381	2,168	-	989	1,179	373
นนทบุรี	972,280	462,010	510,270	222,449	3.3	83,749	77,298	622	-	262	360	1,562
ปทุมธานี	815,402	391,909	423,493	174,254	3.5	149,211	206,660	1,526	-	702	824	534
สมุทรปราการ	1,077,523	523,247	554,276	252,464	3.1	416,732	350,252	1,004	6	260	737	1,073
สมุทรสาคร	452,017	219,731	232,286	125,213	3.1	225,790	449,780	872	33	208	631	518
ภาคกลาง	2,942,459	1,443,615	1,498,844	812,295	3.4	477,236	157,348	16,593	1,534	8,993	6,067	177
ชัยนาท	340,129	164,703	175,426	111,271	3.2	19,354	53,602	2,470	59	1,528	883	138
พระนครศรีอยุธยา	746,919	361,947	384,972	195,740	3.3	264,679	360,649	2,557	2	1,476	1,079	292
ลพบุรี	751,951	377,436	374,515	201,160	3.6	60,578	80,476	6,200	731	3,454	2,014	121
สระบุรี	601,938	298,423	303,515	158,835	3.6	99,890	150,901	3,576	743	1,375	1,458	168
สิงห์บุรี	217,744	104,407	113,337	68,752	3.3	16,364	67,839	822	-	552	271	265
อ่างทอง	283,778	136,699	147,079	76,537	3.4	16,371	58,029	968	-	607	361	293
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4,333,848	2,147,452	2,186,396	1,103,915	3.4	968,311	222,982	36,503	8,240	13,005	15,257	119
จันทบุรี	498,159	246,468	251,691	130,871	3.3	26,930	51,989	6,338	2,119	2,201	2,018	79
ฉะเชิงเทรา	647,610	318,037	329,573	170,043	3.5	160,511	245,418	5,351	858	2,069	2,424	121
ชลบุรี	1,172,432	577,878	594,554	276,784	3.2	300,829	276,576	4,363	483	1,402	2,478	269
ตราด	219,135	110,281	108,854	59,610	3.3	16,639	68,998	2,819	965	834	1,020	78
นครนายก	250,779	123,954	126,825	73,779	3.5	14,691	61,402	2,122	643	840	639	118
ปราจีนบุรี	449,621	223,148	226,473	114,266	3.7	62,164	147,617	4,762	1,484	1,466	1,812	94
ระยอง	559,135	276,918	282,217	136,701	3.3	364,026	691,093	3,552	313	1,191	2,048	157
สระแก้ว	536,977	270,768	266,209	141,862	3.4	22,521	34,406	7,195	1,376	3,003	2,816	75
ภาคตะวันตก	3,628,123	1,788,403	1,839,720	926,569	3.5	271,813	75,615	43,047	19,666	9,959	13,422	84
ราชบุรี	823,494	403,218	420,276	213,731	3.3	87,737	104,296	5,196	1,607	1,536	2,053	158
กาญจนบุรี	826,169	416,492	409,677	186,486	3.7	50,993	62,249	19,483	11,630	3,049	4,804	42
สุพรรณบุรี	842,613	409,345	433,268	237,570	3.5	42,907	50,864	5,358	605	3,006	1,748	157
สมุทรสงคราม	195,068	93,893	101,175	54,701	3.3	11,500	61,331	417	13	126	278	468
เพชรบุรี	453,982	219,885	234,097	116,691	3.4	39,114	88,836	6,225	3,313	829	2,084	73
ประจวบคีรีขันธ์	486,979	245,570	241,227	117,390	3.4	39,561	85,467	6,368	2,499	1,414	2,455	76
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21,328,111	10,647,346	10,680,765	5,349,918	3.7	682,274	31,351	168,854	28,096	81,834	58,925	126
นครราชสีมา	2,546,763	1,261,666	1,285,097	697,162	3.7	118,142	44,409	20,494	3,149	10,184	7,161	124
บุรีรัมย์	1,531,430	764,457	766,973	356,755	3.7	39,689	25,150	10,322	952	5,438	3,932	148
สุรินทร์	1,374,700	687,063	687,637	353,599	3.6	33,735	22,832	8,124	845	5,317	1,962	169
ศรีสะเกษ	1,443,975	721,229	722,746	362,370	3.6	34,356	22,917	8,840	1,032	5,130	2,678	163
อุบลราชธานี	1,774,808	889,792	885,016	418,234	3.8	52,774	30,482	15,745	2,712	7,036	5,997	113
ยโสธร	541,264	271,538	269,726	145,021	3.7	14,906	27,456	4,162	456	2,334	1,372	130
ชัยภูมิ	1,116,934	556,309	560,625	293,306	3.6	30,727	27,851	12,778	3,745	4,622	4,412	87
อำนาจเจริญ	368,791	184,751	184,040	90,207	3.8	8,581	17,253	3,161	574	1,701	886	117
หนองบัวลำภู	496,657	250,019	246,638	115,219	3.8	11,039	17,083	3,859	567	2,067	1,226	129
ขอนแก่น	1,747,542	868,007	879,535	462,472	3.5	92,081	55,210	10,886	1,231	5,527	4,128	161
อุดรธานี	1,523,802	763,130	760,672	358,556	3.8	50,542	34,335	11,730	1,476	5,788	4,466	130
เลย	612,422	310,141	302,281	159,985	3.7	21,682	33,749	11,425	4,280	3,356	3,789	54
หนองคาย	896,099	450,661	445,438	221,414	3.7	26,295	26,653	7,332	666	3,582	3,084	172
มหาสารคาม	936,883	464,600	472,283	249,351	3.8	25,575	28,587	5,292	222	3,674	1,396	177
ร้อยเอ็ด	1,310,672	654,589	656,083	324,358	3.7	36,082	26,565	8,299	532	5,126	2,642	158
กาฬสินธุ์	973,556	485,384	488,172	239,707	3.5	28,050	28,706	6,947	3,296	3,296	2,820	140
สกลนคร	1,104,106	551,233	552,873	255,174	3.8	29,557	27,667	9,606	2,048	3,994	3,563	115
นครพนม	693,594	345,434	348,160	171,679	3.7	18,674	31,050	5,513	1,322	2,390	1,801	126
มุกดาหาร	334,113	167,343	166,770	75,350	3.6	9,787	27,343	4,340	1,457	1,273	1,610	77
ภาคเหนือ	11,883,517	5,878,674	6,004,843	3,302,673	3.2	560,677	48,110	169,644	92,068	40,033	37,543	70
เชียงใหม่	1,650,009	811,990	838,019	450,755	3.1	93,540	58,962	20,107	15,691	2,166	2,250	82
ลำพูน	404,727	197,546	207,181	124,616	3.0	47,263	124,190	4,506	2,606	744	1,156	90
ลำปาง	776,726	383,952	392,774	227,934	3.1	37,358	47,318	12,534	8,601	1,158	2,776	62
อุตรดิตถ์	469,387	231,693	237,694	132,117	3.2	20,047	43,430	7,839	4,443	1,495	1,901	60
แพร่	471,447	230,754	240,693	155,035	3.2	17,514	38,833	6,539	4,264	910	1,365	72
น่าน	478,080	241,276	236,804	131,463	3.0	15,490	33,105	11,472	8,497	1,344	1,631	42
พะเยา	486,889	240,203	246,686	146,925	3.0	16,935	33,394	6,335	3,189	1,502	1,644	77
เชียงราย	1,225,058	606,689	618,369	336,442	3.1	41,856	32,925	11,678	5,101	3,463	3,114	105
แม่ฮ่องสอน	253,609	130,985	122,624	56,078	3.3	7,462	30,790	12,681	11,128	403	1,150	20
นครสวรรค์	1,077,808	528,683	549,125	313,185	3.0	52,596	52,167	9,598	848	5,700	3,049	112
อุทัยธานี	326,731	160,943	165,788	91,370	3.4	13,015	42,812	6,730	3,322	1,962	1,445	49
กำแพงเพชร	728,265	362,233	366,032	198,059	3.5	51,754	65,492	8,607	1,971	3,817	2,819	85
ตาก	522,197	266,262	255,935	124,503	3.4	22,358	46,048	16,407	12,670	1,496	2,241	92
สุโขทัย	610,361	297,634	312,727	172,714	3.1	22,088	37,134	6,596	2,133	2,679	1,783	93
พิษณุโลก	840,970	415,305	425,665	229,132	3.1	40,146	50,653	10,816	3,940	3,478	3,398	78
พิจิตร	558,794	273,498	285,296	156,264	3.2	22,058	45,329	4,531	13	3,090	1,428	123
เพชรบูรณ์	1,002,459	499,028	503,431	256,082	3.4	39,198	37,899	12,668	3,651	4,625	4,392	79
ภาคใต้	8,516,860	4,218,703	4,298,157	2,189,627	3.7	647,890	74,734	70,715	17,943	23,882	28,890	120
นครศรีธรรมราช	1,504,420	747,639	756,781	437,325	3.8	98,499	60,999	9,943	1,881	4,059	4,003	151
กระบี่	395,665	198,713	196,952	86,707	3.6	33,178	85,056	4,709	882	1,817	2,010	84
พังงา	241,442	121,199	120,243	71,978	3.5	21,735	92,106	4,171	1,723	1,077	1,371	58
ภูเก็ต	292,245	140,703	151,542	59,092	3.4	54,845	192,588	543	99	101	343	538
สุราษฎร์ธานี	947,349	470,126	477,223	236,682	3.6	87,561	92,582	12,891				

ตารางภาคผนวก 2.1 สุขภาพ (ต่อ)

พื้นที่	ประชากรที่ถือเอกสารของฉบับ 2547			ประชากรที่สูบบุหรี่ปี 2547			ประชากรที่พบกิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ปี 2547 (ดื่มแอลกอฮอล์และ/หรือสูบบุหรี่)		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
	15	16	17	18	19	20	21	22	23
ทั่วราชอาณาจักร	45.8	8.9	27.2	40.1	2.4	21.1	61.0	10.8	35.7
กรุงเทพมหานคร	35.5	5.5	19.7	28.9	1.2	14.3	49.0	6.6	26.6
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	47.7	7.4	27.4	32.6	1.8	17.1	58.6	8.8	33.5
นครปฐม	38.0	5.0	22.2	29.0	0.4	15.3	53.6	5.5	30.5
นนทบุรี	34.5	4.8	19.4	20.8	2.0	11.2	42.7	7.8	24.9
ปทุมธานี	37.9	3.7	21.2	22.2	1.6	12.1	45.4	4.9	25.6
สมุทรปราการ	62.9	12.1	36.7	42.7	1.9	21.6	73.2	12.8	42.0
สมุทรสาคร	46.2	3.7	24.3	39.3	3.3	20.8	62.7	6.8	34.0
ภาคกลาง	39.1	7.1	22.6	38.5	3.0	20.2	55.6	9.3	31.7
ชัยนาท	47.2	16.7	31.2	49.7	4.0	25.7	65.2	17.4	40.2
พระนครศรีอยุธยา	38.6	0.7	19.6	36.6	0.5	18.5	53.9	2.0	27.9
ลพบุรี	40.0	6.8	22.2	37.0	4.2	19.4	54.8	10.0	30.8
สระบุรี	41.7	13.5	27.5	41.2	4.9	22.9	62.2	17.5	39.7
สิงห์บุรี	26.9	0.4	12.5	32.3	0.8	15.1	38.5	1.7	18.5
อ่างทอง	31.7	5.4	18.7	33.9	3.0	18.6	49.4	6.5	28.2
ภาคตะวันออก	39.6	7.6	23.2	38.8	3.3	20.6	57.8	10.7	33.7
จันทบุรี	48.4	3.5	26.1	38.6	3.1	21.0	59.1	6.7	33.0
ฉะเชิงเทรา	25.9	3.2	14.3	39.1	4.9	21.6	52.7	6.6	29.1
ชลบุรี	39.2	9.2	23.2	38.7	4.2	20.3	56.5	12.0	32.8
ตราด	34.4	3.1	18.9	36.8	3.3	20.2	52.6	6.0	29.6
นครนายก	43.0	5.4	24.0	38.4	2.6	20.3	56.9	8.4	32.3
ปราจีนบุรี	42.5	14.3	27.3	39.7	3.6	20.2	59.6	17.8	37.0
ระยอง	45.3	7.1	26.5	36.3	0.9	18.9	62.6	8.8	36.1
สระแก้ว	39.5	12.9	26.4	43.1	2.7	23.2	60.4	17.5	39.3
ภาคตะวันตก	35.4	3.7	19.5	38.2	2.9	20.5	54.4	6.0	30.1
ราชบุรี	32.0	6.2	18.8	37.8	3.2	20.1	55.2	9.1	31.6
กาญจนบุรี	42.7	3.1	23.1	44.2	3.2	24.0	59.7	6.0	33.2
สุพรรณบุรี	36.1	2.5	20.1	36.5	1.6	19.8	51.5	3.3	28.5
สมุทรสงคราม	36.5	1.6	17.9	37.6	0.8	18.0	52.9	2.9	26.2
เพชรบุรี	34.4	1.6	17.7	35.9	1.6	18.4	53.3	2.7	27.5
ประจวบคีรีขันธ์	31.0	5.0	17.6	36.6	6.9	21.3	53.0	9.5	30.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	53.7	10.1	32.0	45.0	0.8	23.1	65.8	10.7	38.5
นครราชสีมา	48.7	7.7	26.7	44.3	1.7	21.4	63.0	8.8	33.9
บุรีรัมย์	50.6	16.5	33.1	50.5	0.0	24.6	67.4	16.6	41.3
สุรินทร์	44.0	9.5	27.0	42.3	0.8	21.9	59.4	11.9	36.0
ศรีสะเกษ	55.1	9.4	33.1	46.2	1.5	24.7	70.3	10.3	41.4
อุบลราชธานี	50.6	7.4	29.5	42.4	0.4	21.9	62.3	7.5	35.6
ยโสธร	52.3	10.8	32.0	46.8	0.1	23.9	62.3	11.4	37.4
ชัยภูมิ	56.8	8.6	33.6	48.0	0.7	25.2	72.7	10.8	42.9
อำนาจเจริญ	57.6	4.6	30.8	41.2	0.6	20.7	66.5	4.6	35.2
หนองบัวลำภู	55.7	5.2	31.6	49.5	0.2	26.0	65.5	5.4	36.8
ขอนแก่น	59.6	17.6	39.0	42.7	0.6	22.1	67.5	18.0	43.2
อุดรธานี	53.8	6.0	30.2	42.5	0.9	21.9	63.0	6.0	34.8
เลย	62.4	11.7	38.0	52.1	0.1	27.1	72.4	11.7	43.3
หนองคาย	55.4	11.3	34.4	39.6	0.9	21.2	61.8	11.3	37.8
มหาสารคาม	51.6	10.0	30.7	44.5	0.1	22.1	66.8	10.6	38.5
ร้อยเอ็ด	52.0	16.2	34.6	40.1	1.2	21.1	62.5	16.6	40.1
กาฬสินธุ์	55.6	9.6	33.7	48.8	1.0	26.0	70.8	10.0	41.8
สกลนคร	58.3	5.3	31.7	46.8	1.3	24.0	69.3	5.8	37.5
นครพนม	54.2	11.3	32.4	45.9	0.6	22.9	61.2	12.1	36.2
มุกดาหาร	67.5	7.2	37.5	54.6	1.2	28.0	77.0	8.3	42.8
ภาคเหนือ	53.6	17.9	35.9	39.5	6.4	23.0	68.8	22.2	45.7
เชียงใหม่	52.5	21.6	37.3	39.6	7.1	23.6	67.5	26.5	47.3
ลำพูน	55.9	21.9	39.5	34.8	4.1	20.0	71.9	25.7	49.6
ลำปาง	58.9	13.2	36.4	38.6	8.0	23.5	71.6	20.0	46.2
อุตรดิตถ์	54.3	21.6	38.0	35.8	5.0	20.5	70.7	24.1	47.5
แพร่	56.0	23.8	39.2	39.1	7.1	22.4	72.9	27.5	49.2
น่าน	68.6	29.9	50.1	29.0	3.4	16.8	72.3	31.8	52.9
พะเยา	61.4	27.5	43.9	39.0	6.2	22.1	70.0	30.6	49.7
เชียงราย	57.0	30.4	45.1	27.3	12.4	20.6	71.0	39.7	57.0
แม่ฮ่องสอน	56.0	9.1	34.6	41.5	8.3	26.4	67.2	15.0	43.4
นครสวรรค์	36.5	6.3	20.2	40.5	2.3	20.0	54.8	8.3	29.8
อุทัยธานี	46.8	8.1	27.2	51.6	5.0	28.0	66.9	9.6	37.8
กำแพงเพชร	49.0	19.3	34.3	42.6	3.2	23.1	70.5	20.9	46.0
ตาก	56.1	20.6	37.1	48.4	22.3	34.4	71.5	33.9	51.3
สุโขทัย	51.5	13.5	32.1	41.8	4.7	22.9	69.0	17.1	42.5
พิษณุโลก	62.1	15.6	38.8	49.4	1.8	25.6	76.8	16.5	46.7
พิจิตร	44.2	6.7	25.9	43.9	5.3	25.1	61.7	10.9	37.0
เพชรบูรณ์	54.6	10.2	32.7	43.2	2.7	23.2	69.4	12.4	41.3
ภาคใต้	31.0	1.3	16.1	46.6	1.6	24.1	55.7	2.5	29.0
นครศรีธรรมราช	41.2	1.4	21.4	53.7	1.8	27.9	61.6	2.4	32.2
กระบี่	27.2	0.9	14.0	48.4	0.6	24.4	53.9	2.0	27.8
พังงา	24.5	1.8	13.3	35.3	1.0	18.4	45.7	2.8	24.6
ภูเก็ต	41.0	2.3	21.1	34.0	0.5	16.8	56.6	2.5	28.8
สุราษฎร์ธานี	37.1	2.6	20.9	43.4	2.3	24.1	55.0	3.5	30.9
ระนอง	36.5	1.1	18.6	54.1	1.6	27.5	61.4	2.7	31.7
ชุมพร	37.7	2.9	18.9	45.0	2.4	22.0	55.7	5.0	28.3
สงขลา	35.7	1.5	18.4	42.5	1.5	21.8	55.6	2.4	28.8
สตูล	17.7	0.2	9.0	49.9	0.7	25.5	55.0	0.7	28.1
ตรัง	39.4	0.1	19.4	51.2	0.6	25.5	60.8	0.6	30.2
พัทลุง	34.7	0.2	17.8	54.6	0.0	27.8	62.3	0.3	31.8
ปัตตานี	10.3	0.7	5.2	40.5	3.0	20.4	44.5	3.8	22.7
ยะลา	8.4	1.2	4.8	47.1	1.9	24.6	51.4	2.2	26.9
นราธิวาส	9.2	0.4	4.9	43.3	3.0	23.5	47.2	3.1	25.6

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.1 สุขภาพ (ต่อ)

พื้นที่	ผู้พิมพ์ปี 2545			ปริมาณพิมพ์และ/หรือฉบับย่อยเฉลี่ย			ปริมาณการดูแลสุขภาพ/ตามสมัครผู้พิมพ์ปี 2547				
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	แพทย์	ทันตแพทย์	เภสัชกร	พยาบาล	เตียงพยาบาล
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(คน)	(คน)	(คน)	(คน)	(คน)
	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
ทั่วราชอาณาจักร	1.8	0.9	1.7	4.2	5.7	5.0	3,305	15,143	8,432	652	469
กรุงเทพมหานคร	0.8	0.3	0.7	3.7	4.5	4.1	879	5,583	4,632	289	224
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	1.2	0.4	1.0	3.0	3.8	3.4	2,738	14,550	7,726	660	326
นครปฐม	1.1	0.4	1.0	3.0	4.1	3.6	3,195	16,104	8,752	751	506
นนทบุรี	2.9	1.1	2.5	3.4	2.9	3.1	2,544	11,385	7,019	550	248
ปทุมธานี	0.7	0.2	0.6	2.9	4.1	3.5	2,764	13,722	6,679	610	295
สมุทรปราการ	1.3	0.3	1.0	3.1	3.6	3.4	2,894	18,708	8,954	839	371
สมุทรสาคร	1.9	0.6	1.5	3.3	3.2	3.2	2,205	14,369	7,302	565	295
ภาคกลาง	1.1	0.7	1.2	3.5	5.2	4.4	3,740	17,674	8,998	569	427
ชัยนาท	1.0	0.9	1.4	3.7	5.9	4.8	5,079	23,024	9,088	622	519
พระนครศรีอยุธยา	0.8	0.6	1.0	3.1	4.7	3.9	4,311	17,758	9,944	667	608
ลพบุรี	2.2	1.0	2.0	3.5	4.8	4.2	4,491	19,462	11,162	715	410
สระบุรี	0.9	0.5	1.0	3.3	5.1	4.2	2,433	15,660	7,101	461	332
สิงห์บุรี	0.7	0.3	0.7	4.1	5.7	4.9	3,119	11,071	6,710	357	300
อ่างทอง	1.1	0.6	1.1	3.5	5.4	4.5	4,627	22,069	9,563	534	448
ภาคตะวันออก	1.5	0.5	1.3	3.3	4.2	3.7	2,840	16,332	8,244	533	406
จันทบุรี	1.2	0.6	1.1	3.6	5.0	4.3	2,718	17,957	7,981	439	381
ฉะเชิงเทรา	1.1	0.5	1.1	2.8	3.9	3.4	5,226	25,919	11,172	764	593
ชลบุรี	1.0	0.3	0.8	2.8	3.6	3.2	1,858	11,275	6,250	399	290
ตราด	1.1	0.6	1.1	3.4	4.3	3.9	3,516	24,610	10,068	412	378
นครนายก	1.5	0.5	1.2	3.2	4.3	3.7	1,406	8,937	6,103	397	318
ปราจีนบุรี	1.7	0.5	1.3	3.6	4.7	4.1	4,687	21,426	7,758	635	429
ระยอง	3.1	1.2	2.7	3.8	3.3	3.6	3,074	19,654	7,862	601	506
สระแก้ว	2.7	0.9	2.3	4.1	3.5	3.8	7,281	23,427	19,956	1,289	718
ภาคตะวันตก	1.2	0.5	1.1	3.2	4.5	3.9	4,372	18,399	8,819	640	432
ราชบุรี	1.4	0.6	1.3	3.4	4.8	4.1	2,893	19,629	7,633	467	305
กาญจนบุรี	0.8	0.3	0.7	3.1	4.5	3.9	5,153	22,328	11,011	836	512
สุพรรณบุรี	1.5	0.6	1.4	3.3	4.5	3.9	5,852	20,838	9,820	743	503
สมุทรสงคราม	1.5	0.8	1.4	3.1	4.0	3.6	4,642	13,307	6,439	484	398
เพชรบุรี	0.8	0.5	0.9	2.6	4.3	3.4	4,388	10,866	7,606	623	478
ประจวบคีรีขันธ์	1.6	0.6	1.4	3.4	3.9	3.7	5,117	23,147	9,348	756	509
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2.2	1.3	2.4	5.3	7.5	6.4	7,466	24,699	13,048	1,045	747
นครราชสีมา	2.6	2.0	3.3	4.7	7.8	6.2	5,182	24,430	13,155	957	662
บุรีรัมย์	2.8	1.7	3.0	5.9	8.7	7.3	8,504	29,040	16,374	1,407	846
สุรินทร์	2.3	0.9	2.2	5.5	6.3	5.9	10,213	33,072	14,777	1,298	794
ศรีสะเกษ	2.5	1.4	2.7	5.8	8.3	7.0	12,210	38,236	15,967	1,331	1,091
อุบลราชธานี	3.2	1.6	3.2	5.2	6.9	6.0	7,024	25,129	11,511	907	586
ยโสธร	2.6	0.6	1.9	5.5	7.1	6.3	8,290	36,476	11,399	891	749
ชัยภูมิ	2.3	1.3	2.4	6.4	9.1	7.7	10,846	24,522	15,452	1,256	1,041
อำนาจเจริญ	2.2	1.1	2.2	4.2	6.1	5.1	9,002	20,504	11,184	984	820
หนองบัวลำภู	1.6	0.8	1.6	4.9	6.7	5.8	10,811	31,081	14,626	1,262	1,135
ขอนแก่น	1.2	0.9	1.6	4.9	7.8	6.3	3,697	9,649	8,567	655	492
อุดรธานี	2.0	1.3	2.3	4.8	6.0	5.4	6,246	22,504	11,863	973	677
เลย	1.9	1.0	2.0	5.2	7.4	6.3	7,349	22,862	11,647	866	621
หนองคาย	3.3	1.8	3.4	5.9	7.4	6.7	8,868	27,409	15,595	1,152	924
มหาสารคาม	2.6	1.3	2.7	4.7	7.1	5.8	9,997	30,313	11,746	1,217	873
ร้อยเอ็ด	2.9	1.7	3.2	5.2	7.2	6.2	10,126	47,011	14,465	1,197	932
กาฬสินธุ์	1.5	0.8	1.6	4.6	7.2	5.9	10,239	28,084	15,602	1,206	890
สกลนคร	1.6	0.9	1.6	5.6	6.8	6.2	10,967	33,566	16,783	1,386	821
นครพนม	2.8	1.4	2.8	4.8	6.9	5.8	10,782	41,224	12,742	975	808
มุกดาหาร	2.1	0.8	1.9	5.7	7.7	6.7	8,191	30,529	11,994	825	560
ภาคเหนือ	2.0	0.8	1.8	4.8	6.4	5.6	4,534	16,039	9,037	684	503
เชียงใหม่	1.6	0.6	1.3	5.2	7.0	6.1	2,392	7,284	6,710	427	269
ลำพูน	4.3	2.0	4.2	5.5	6.3	5.9	5,897	19,377	8,304	700	500
ลำปาง	2.1	0.9	2.0	4.8	6.2	5.5	3,921	17,132	8,295	565	486
อุตรดิตถ์	1.6	0.6	1.4	4.5	5.8	5.1	3,604	11,895	7,552	629	551
แพร่	1.9	0.7	1.6	5.2	7.5	6.4	5,621	23,890	8,382	620	615
น่าน	2.0	0.8	1.9	5.3	6.7	6.0	5,106	17,777	9,230	649	571
พะเยา	2.0	0.9	1.9	4.8	6.0	5.4	5,155	21,519	10,311	585	591
เชียงราย	2.0	0.6	1.7	5.4	6.2	5.8	6,104	22,494	11,144	890	610
แม่ฮ่องสอน	4.7	2.1	4.6	5.0	5.0	5.0	5,604	15,062	8,033	588	524
นครสวรรค์	2.0	1.0	2.1	5.0	6.8	5.9	4,444	22,492	8,543	790	555
อุทัยธานี	3.6	1.3	3.1	4.7	4.7	4.7	5,455	17,513	8,993	680	504
กำแพงเพชร	1.1	0.5	1.1	3.7	6.6	5.1	9,873	23,448	13,895	1,212	911
ตาก	1.5	0.6	1.3	3.6	4.9	4.2	4,925	15,853	9,224	645	506
สุโขทัย	3.9	1.5	3.4	5.3	5.9	5.6	4,743	21,260	9,944	749	547
พิษณุโลก	4.1	1.7	3.6	5.4	4.7	5.1	3,274	15,535	7,241	635	463
พิจิตร	1.8	0.8	1.7	4.5	6.6	5.5	7,826	22,275	10,725	874	598
เพชรบูรณ์	2.9	1.5	3.0	4.1	5.1	4.6	11,283	29,335	14,461	1,408	869
ภาคใต้	1.9	0.9	1.9	3.1	3.4	3.3	3,982	15,620	8,292	659	501
นครศรีธรรมราช	2.4	1.3	2.4	3.0	2.9	2.9	6,562	26,133	11,311	933	694
กระบี่	1.2	0.6	1.3	3.5	3.9	3.7	7,285	22,711	8,979	774	657
พังงา	1.2	0.5	1.2	3.4	5.1	4.1	3,998	14,111	7,739	439	416
ภูเก็ต	0.9	0.5	1.0	2.4	3.2	2.8	1,700	10,853	4,703	406	284
สุราษฎร์ธานี	1.6	0.7	1.5	3.6	3.9	3.7	4,661	19,518	7,098	544	352
ระนอง	2.8	1.1	2.6	3.7	2.9	3.3	4,357	15,446	6,796	484	396
ชุมพร	3.3	1.2	2.9	4.0	3.3	3.7	5,215	21,572	8,955	673	399
สงขลา	2.6	1.0	2.2	3.5	2.9	3.2	1,738	7,576	7,621	504	378
สตูล	0.5	0.3	0.5	2.4	3.5	3.0	5,472	16,096	8,292	724	748
ตรัง	1.4	0.8	1.5	2.9	3.5	3.2	4,976	16,272	6,544	707	513
พัทลุง	2.6	1.2	2.5	4.2	5.0	4.6	6,686	20,894	9,643	741	668
ปัตตานี	1.7	0.8	1.7	2.9	3.5	3.2	7,903	21,801	10,366	993	766
ยะลา	2.1	0.9	2.0	2.4	2.2	2.3	3,479	12,175	6,169	557	497
นราธิวาส	2.4	1.2	2.4	3.1	3.1	3.1	8,247	25,036	11,882	909	858

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.2 การศึกษา

ภาคผนวก 2
ตารางข้อมูลสถิติ

พื้นที่	จำนวนประชากรวัยเรียน ปี 2548			ประชากรที่ไม่มีการศึกษา ปี 2548				ระดับการศึกษาของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2548					
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม		ต่ำกว่าประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	อาชีวศึกษา	อุดมศึกษา
	(ปี)	(ปี)	(ปี)	(คน)	(คน)	(คน)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ราชอาณาจักร	8.3	8.1	8.2	827,599	1,868,268	2,695,867	5.4	34.6	19.7	16.4	12.1	3.3	8.0
กรุงเทพมหานคร	11.0	10.7	10.8	46,460	141,568	188,028	3.3	19.4	15.6	15.6	18.4	4.4	22.5
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	9.8	9.6	9.7	28,742	72,557	101,299	2.7	22.7	16.4	19.3	19.1	5.9	12.4
นครปฐม	8.5	8.3	8.4	9,587	16,414	26,000	3.5	33.0	19.5	18.1	15.2	3.7	7.0
นนทบุรี	11.0	10.8	10.9	6,600	19,486	26,086	2.7	17.8	13.7	16.3	19.6	6.6	21.4
ปทุมธานี	10.3	10.0	10.2	2,787	6,698	9,485	1.6	21.8	11.6	21.0	23.9	8.0	11.8
สมุทรปราการ	10.0	9.8	9.9	2,574	16,830	19,404	1.9	19.6	16.2	22.3	21.3	6.2	11.2
สมุทรสาคร	8.4	8.2	8.3	7,193	13,130	20,323	4.9	24.8	24.7	18.2	12.9	4.1	5.7
ภาคกลาง	8.3	7.9	8.1	24,955	79,852	104,807	4.3	38.1	15.9	17.3	12.8	4.5	7.1
ชัยนาท	7.9	7.5	7.7	6,712	14,120	20,831	7.3	39.4	18.6	13.5	10.6	4.9	5.6
พระนครศรีอยุธยา	8.6	8.3	8.5	3,624	13,651	17,275	3.0	36.7	14.3	18.8	14.4	3.6	9.3
ลพบุรี	7.7	7.3	7.5	6,494	25,617	32,111	5.4	41.4	18.6	15.3	10.4	3.4	5.2
สระบุรี	8.6	8.1	8.4	4,379	15,936	20,315	3.8	36.7	13.9	18.2	13.7	6.5	7.2
สิงห์บุรี	8.8	8.5	8.7	1,602	4,438	6,041	3.1	34.7	14.2	19.1	14.8	4.9	9.1
อ่างทอง	8.4	7.9	8.1	2,144	6,091	8,235	3.7	37.3	15.4	19.7	13.5	4.3	6.0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8.2	8.0	8.1	43,124	118,211	161,335	4.7	33.9	18.3	17.9	12.4	4.4	6.7
จันทบุรี	7.8	7.7	7.8	2,798	13,228	16,025	3.9	38.1	20.4	16.0	12.4	2.5	6.5
ฉะเชิงเทรา	8.1	8.0	8.1	6,049	20,317	26,365	5.1	36.2	16.9	19.5	12.4	2.9	6.7
ชลบุรี	8.5	8.5	8.5	6,981	20,628	27,609	3.1	27.7	15.5	21.0	13.8	5.6	7.9
ตราด	7.3	7.1	7.2	5,679	8,696	14,375	7.6	37.0	25.8	12.2	9.0	2.0	4.2
นครนายก	8.1	7.8	8.0	2,470	7,603	10,073	5.5	35.6	18.9	17.5	13.3	3.3	5.9
ปราจีนบุรี	8.3	8.0	8.1	3,905	10,357	14,262	4.4	37.7	13.8	19.6	13.0	6.1	5.3
ระยอง	9.1	8.5	8.8	4,684	12,353	17,037	4.1	30.0	18.5	15.4	12.9	8.2	9.4
สระแก้ว	7.6	7.2	7.4	10,559	25,030	35,589	6.8	37.8	22.4	15.6	10.3	2.3	4.8
ภาคตะวันตก	7.7	7.4	7.6	49,090	135,080	184,170	6.5	38.7	19.6	16.6	10.1	2.9	5.4
ราชบุรี	7.8	7.5	7.6	8,143	29,858	38,001	5.7	40.1	16.2	18.4	10.3	2.8	6.0
กาญจนบุรี	7.7	7.4	7.6	17,130	45,064	62,193	9.6	36.4	20.5	15.1	10.7	3.0	4.6
สุพรรณบุรี	7.4	7.1	7.3	14,869	35,382	50,251	7.7	39.5	21.5	16.6	7.8	2.6	4.4
สมุทรสงคราม	8.2	7.8	8.0	2,344	4,485	6,829	4.8	33.0	23.5	18.2	10.7	3.1	6.6
เพชรบุรี	8.2	7.8	8.0	1,569	7,072	8,641	2.5	40.7	17.0	15.9	12.6	3.5	7.8
ประจวบคีรีขันธ์	7.7	7.3	7.5	5,036	13,219	18,255	5.0	39.2	21.6	15.8	10.1	3.0	4.7
ภาคตะวันออกเฉิองเหนือ	7.4	7.0	7.2	149,204	397,229	546,434	3.4	40.7	24.7	15.7	9.3	2.0	4.3
นครราชสีมา	7.3	6.9	7.1	34,031	81,977	116,008	5.8	41.2	21.9	17.4	9.1	1.8	2.8
บุรีรัมย์	6.9	6.8	6.9	11,277	62,710	73,987	6.3	42.0	23.7	15.5	8.1	0.7	3.7
สุรินทร์	7.4	6.9	7.2	17,462	40,812	58,274	5.3	41.9	22.6	14.5	8.9	1.8	5.0
ศรีสะเกษ	7.4	6.9	7.2	11,705	38,250	49,954	4.5	39.9	25.8	14.4	9.3	1.7	4.3
อุบลราชธานี	7.2	6.9	7.0	10,413	21,890	32,303	2.6	41.5	26.3	16.2	8.5	1.1	3.8
ยโสธร	7.1	6.3	6.7	126	1,310	1,436	0.4	47.1	28.2	12.1	6.9	2.2	3.1
ชัยภูมิ	6.9	6.6	6.8	5,035	20,084	25,119	3.0	45.8	22.5	17.1	7.2	1.3	3.1
อำนาจเจริญ	7.5	7.1	7.3	1,444	1,308	2,752	0.7	41.0	24.4	17.1	10.3	2.0	4.4
หนองบัวลำภู	7.2	7.1	7.2	3,618	9,231	12,849	2.5	36.5	29.6	19.2	6.8	1.9	3.5
ขอนแก่น	8.0	7.4	7.7	8,406	23,934	32,340	2.6	40.3	21.5	14.4	11.1	4.5	5.6
อุดรธานี	7.5	7.3	7.4	7,169	14,613	21,782	2.0	37.4	26.6	17.4	10.6	1.7	4.0
เลย	7.1	6.9	7.0	7,119	16,362	23,481	4.7	42.7	25.2	13.4	8.1	1.3	4.4
หนองคาย	7.4	7.3	7.3	4,752	15,888	20,640	2.8	38.4	26.7	16.2	9.4	2.6	4.0
มหาสารคาม	7.6	6.9	7.3	1,789	9,950	11,739	1.8	41.9	25.2	14.5	8.9	2.6	5.1
ร้อยเอ็ด	7.7	7.3	7.5	1,212	9,664	10,876	1.1	42.3	21.5	14.4	12.5	1.6	6.6
กาฬสินธุ์	7.7	7.1	7.4	3,002	3,054	6,056	0.8	39.4	27.4	15.0	9.9	2.5	5.1
สกลนคร	7.6	7.3	7.4	7,405	8,699	16,105	2.0	37.1	29.6	15.0	9.3	1.8	5.3
นครพนม	7.7	7.1	7.4	10,927	8,050	18,977	4.5	36.8	27.3	15.1	10.0	2.8	3.6
มุกดาหาร	7.8	7.3	7.6	2,310	9,446	11,755	4.4	37.1	23.4	18.5	9.2	2.0	5.5
ภาคเหนือ	7.7	7.5	7.6	342,707	640,623	983,330	10.7	39.2	16.2	15.1	10.3	2.6	5.6
เชียงใหม่	8.4	8.3	8.3	72,853	105,815	178,667	13.9	34.2	13.2	15.1	12.9	3.5	7.2
ลำพูน	7.8	7.7	7.8	10,624	19,143	29,767	9.8	39.2	13.9	15.8	12.9	3.5	4.9
ลำปาง	7.8	7.4	7.6	25,161	42,371	67,532	10.7	40.0	14.8	16.1	9.2	3.4	5.8
อุตรดิตถ์	8.0	7.5	7.7	7,775	10,872	18,647	5.1	41.8	16.6	15.2	12.5	2.4	6.1
แพร่	7.6	7.9	7.8	4,631	9,129	13,760	3.9	44.2	12.2	18.2	11.2	4.3	6.0
น่าน	8.2	8.0	8.1	16,656	21,906	38,562	10.6	33.9	15.2	18.3	13.3	3.8	4.9
พะเยา	7.9	7.2	7.6	15,938	30,580	46,518	11.7	39.6	15.4	15.1	10.9	2.2	5.1
เชียงราย	7.7	7.8	7.7	76,958	140,733	217,691	21.5	32.9	15.2	12.2	10.7	2.6	4.8
แม่ฮ่องสอน	7.4	8.2	7.7	29,574	26,517	56,092	33.4	18.2	25.0	12.3	7.0	1.2	2.9
นครสวรรค์	7.3	7.2	7.3	8,220	47,466	55,686	7.1	44.7	17.5	14.0	8.9	2.2	5.6
อุทัยธานี	7.5	7.3	7.4	4,916	11,673	16,589	7.1	42.1	18.0	15.6	9.1	2.7	5.4
กำแพงเพชร	7.2	6.7	6.9	9,439	32,055	41,494	6.7	44.4	21.9	14.8	5.9	0.9	5.5
ตาก	7.7	7.4	7.6	26,250	37,661	63,911	18.2	32.1	15.9	13.7	8.5	2.0	4.9
สุโขทัย	7.1	6.6	6.8	3,496	17,825	21,321	4.5	48.0	19.5	14.4	8.5	1.3	3.8
พิษณุโลก	7.9	8.3	8.1	10,353	20,784	31,137	5.1	38.6	16.1	15.1	13.8	3.7	7.6
พิจิตร	7.4	6.8	7.1	5,645	25,096	30,740	7.4	45.7	15.7	14.2	10.5	2.2	4.2
เพชรบูรณ์	7.3	7.0	7.1	14,220	40,996	55,216	6.9	42.9	17.6	18.5	7.6	1.6	4.9
ภาคใต้	8.4	8.5	8.4	143,316	283,146	426,463	6.6	30.2	20.0	17.7	12.9	4.2	7.7
นครศรีธรรมราช	8.1	8.1	8.1	10,353	29,245	39,598	3.3	34.1	20.9	17.7	11.8	4.8	6.5
กระบี่	8.2	8.3	8.2	4,272	9,381	13,654	4.7	31.0	23.5	17.3	11.9	4.8	6.8
พังงา	7.5	7.9	7.7	3,342	6,424	9,766	5.5	32.8	27.7	14.6	8.6	2.4	6.8
ภูเก็ต	10.0	10.1	10.0	3,213	4,529	7,741	3.4	19.8	12.1	19.6	18.2	7.0	15.8
สุราษฎร์ธานี	8.6	8.4	8.5	6,163	19,433	25,595	3.5	31.4	19.0	19.7	13.3	3.5	8.5
ระนอง	7.4	7.4	7.4	6,198	11,228	17,426	12.6	34.3	17.7	18.0	9.5	2.6	3.3
ชุมพร	8.5	8.2	8.4	3,792	4,723	8,515	2.3	32.6	19.0	19.4	14.1	3.5	7.7
สงขลา	9.4	9.6	9.5	17,278	38,151	55,429	5.6	25.2	17.0	18.4	16.5	5.6	11.8
สตูล	8.2	8.0	8.1	3,983	8,732	12,715	6.3	30.9	22.0	19.8	11.5	3.0	6.0
ตรัง	8.0	8.0	8.0	5,876	13,017	18,893	4.0	35.3	20.4	17.8	12.9	3.5	6.1
พัทลุง	8.2	8.2	8.2	5,282	9,130	14,412	3.7	35.1	19.1	17.2	12.5	5.0	7.0
ปัตตานี	8.2	8.4	8.3	23,760	34,842	58,602	15.0	27.7	18.8	16.4	10.7		

ตารางภาคผนวก 2.1 การศึกษา (ต่อ)

พื้นที่	อัตราการเรียนต่อประกาศนียบัตร 2548									คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนปี 2547			จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนปี 2548		
	ประถมศึกษา (ร้อยละ)			มัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ)			มัธยมศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษา (ร้อยละ)			ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(คน)	(คน)	(คน)
	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
พระราชอาณาจักร	104.4	103.5	104.0	92.8	95.5	94.1	57.2	68.4	62.7	42.2	37.4	40.3	23	36	46
กรุงเทพมหานคร	110.3	109.5	109.9	97.0	99.3	98.1	94.6	106.6	100.5	51.8	44.5	52.4	36	42	36
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	107.0	106.3	106.7	91.0	93.0	92.0	48.7	57.9	53.2	43.6	40.8	45.4	33	42	36
นครปฐม	120.7	117.0	118.9	106.5	106.9	106.7	63.7	73.1	68.3	44.0	39.2	50.9	30	43	36
นนทบุรี	98.3	98.4	98.3	82.2	86.3	84.2	39.9	58.8	49.3	45.5	42.3	48.3	33	43	38
ปทุมธานี	105.2	104.0	104.6	93.5	92.4	93.0	54.6	57.9	56.2	39.4	38.6	41.7	32	41	35
สมุทรปราการ	105.9	107.2	106.5	90.7	95.3	92.9	43.9	51.8	47.8	43.0	44.1	41.9	34	41	35
สมุทรสาคร	106.7	105.2	106.0	77.0	78.5	77.7	39.8	43.6	41.7	46.3	39.7	44.4	32	40	36
ภาคกลาง	106.9	106.1	106.5	100.0	99.8	99.9	70.8	74.9	72.8	40.5	37.8	39.9	22	34	33
ชัยนาท	95.9	94.9	95.4	90.6	91.4	91.0	79.4	61.2	70.7	35.8	36.8	38.0	18	32	43
พระนครศรีอยุธยา	114.8	113.6	114.2	105.8	103.2	104.5	67.3	74.1	70.6	42.7	36.3	38.7	24	36	31
ลพบุรี	102.1	102.2	102.1	100.5	104.7	102.5	72.3	84.3	78.2	40.4	41.2	43.1	22	36	34
สระบุรี	106.2	106.1	106.2	92.5	93.9	93.2	62.0	70.9	69.9	40.8	38.0	39.9	23	35	36
สิงห์บุรี	113.2	111.5	112.4	112.6	102.5	107.7	85.3	84.7	85.0	42.8	37.7	40.1	18	26	27
อ่างทอง	107.5	104.7	106.1	102.3	99.2	100.8	59.3	68.2	63.5	40.8	38.0	39.3	20	33	29
ภาคตะวันออก	112.3	111.5	111.9	102.6	103.1	102.9	62.6	73.2	67.8	44.8	36.0	42.4	26	38	36
ฉะเชิงเทรา	111.5	111.0	111.2	96.5	100.1	98.3	57.3	69.7	63.4	46.7	38.1	39.8	27	40	41
ชลบุรี	110.0	108.0	109.0	103.4	102.7	103.1	64.1	67.0	65.5	48.6	36.9	40.4	24	38	43
ตราด	119.4	119.1	119.3	110.0	108.9	109.5	78.4	90.2	84.1	45.1	40.9	45.7	32	42	38
นครนายก	113.1	112.4	112.8	93.5	98.9	96.1	51.1	62.1	56.5	49.3	37.7	40.0	21	30	27
ปราจีนบุรี	107.2	106.4	106.8	105.9	102.7	104.3	52.7	69.6	60.3	45.0	39.5	53.8	20	33	30
ระยอง	106.9	106.2	106.5	104.1	103.4	103.7	63.9	78.2	70.9	40.5	36.2	41.1	21	36	34
สระแก้ว	122.3	121.5	121.9	106.6	107.4	107.0	62.8	71.4	67.0	44.6	41.4	41.9	29	38	33
	97.0	95.8	96.4	89.2	91.6	90.4	42.9	54.1	48.4	38.7	33.3	36.1	23	36	35
ภาคตะวันตก	110.0	108.5	109.2	93.3	96.2	94.7	49.9	61.5	55.5	44.5	39.3	42.9	23	36	34
ราชบุรี	113.2	111.6	112.4	94.6	94.2	94.4	54.6	64.8	59.5	46.5	41.3	43.9	26	41	38
กาญจนบุรี	116.5	114.4	115.5	92.1	95.9	94.0	41.2	52.0	46.5	41.1	37.8	40.2	22	33	32
สุพรรณบุรี	101.7	100.7	101.2	87.4	91.1	89.2	47.5	61.6	54.3	45.6	37.2	42.0	21	36	33
สมุทรสงคราม	106.1	104.8	105.5	94.4	100.4	97.4	56.1	65.3	60.6	45.0	39.2	44.4	21	39	33
เพชรบุรี	101.8	100.7	101.3	103.2	107.0	105.0	62.0	75.3	68.5	43.9	40.9	46.0	21	37	36
ประจวบคีรีขันธ์	116.4	114.8	115.6	93.3	97.2	95.2	47.7	57.9	52.6	45.0	40.9	40.9	24	33	28
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	98.3	97.7	98.0	92.6	94.9	93.7	51.3	63.3	57.1	39.5	34.7	36.1	21	34	35
นครราชสีมา	101.1	100.1	100.6	94.1	95.9	95.0	53.4	66.3	59.7	37.7	33.8	37.8	22	35	37
บุรีรัมย์	98.9	97.3	98.1	90.7	94.6	92.6	45.2	56.1	50.5	39.2	34.0	36.8	23	34	35
สุรินทร์	98.7	97.4	98.1	92.8	95.9	94.3	41.9	57.6	49.6	37.6	35.9	38.5	23	34	33
ศรีสะเกษ	99.3	98.0	98.7	92.7	96.6	94.6	53.4	66.5	59.8	37.4	34.6	36.1	22	36	38
อุบลราชธานี	97.8	97.9	97.9	92.1	94.6	93.3	45.5	59.4	52.3	38.2	34.2	35.2	22	34	37
ยโสธร	97.4	96.8	97.1	91.4	93.9	92.6	62.3	72.8	67.4	38.1	35.7	35.7	18	31	34
ชัยภูมิ	94.5	94.2	94.4	89.4	90.4	89.9	40.2	54.2	47.0	37.1	31.9	34.2	18	34	35
อำนาจเจริญ	97.3	97.0	97.2	100.3	98.3	99.3	55.9	70.4	62.8	40.0	35.7	36.1	20	37	39
หนองบัวลำภู	97.7	96.6	97.2	84.1	88.5	86.3	39.5	52.0	45.5	36.6	32.5	32.8	21	34	39
ขอนแก่น	101.3	101.4	101.3	99.2	98.2	98.7	69.3	78.9	74.0	42.0	34.2	37.2	21	34	36
อุดรธานี	98.1	98.0	98.1	89.5	91.9	90.7	52.2	63.4	57.6	41.0	35.8	38.4	22	35	33
เลย	98.7	97.4	98.1	101.7	99.0	100.4	53.1	62.9	57.9	43.5	36.3	35.7	17	31	33
หนองคาย	96.8	96.6	96.7	90.6	91.8	91.2	49.8	58.0	53.8	38.2	34.2	36.2	22	35	34
มหาสารคาม	96.3	96.7	96.5	95.5	95.8	95.7	55.6	66.3	60.8	43.7	35.9	37.6	21	35	37
ร้อยเอ็ด	95.8	96.1	96.0	87.7	93.2	90.4	50.6	61.8	56.0	39.8	33.9	36.2	21	33	33
กาฬสินธุ์	98.3	97.6	97.9	92.7	95.7	94.2	57.7	70.6	64.0	40.8	34.5	33.7	20	32	35
สกลนคร	97.5	96.6	97.1	92.8	95.7	94.2	51.3	63.1	57.1	38.4	34.1	37.2	23	34	36
นครพนม	96.8	96.2	96.5	90.9	93.0	91.9	38.2	49.1	43.6	45.5	35.8	34.7	20	33	31
มุกดาหาร	99.1	97.5	98.3	93.1	100.8	96.9	56.8	69.1	63.2	35.7	36.2	35.5	20	32	32
ภาคเหนือ	105.8	105.0	105.4	90.4	91.6	91.0	57.1	64.2	60.5	42.2	37.4	40.6	20	34	35
เชียงใหม่	119.1	119.6	119.4	105.0	101.8	103.4	71.8	77.4	74.6	40.0	37.6	43.8	22	37	39
ลำพูน	108.3	108.0	108.1	102.5	98.6	100.6	70.7	75.4	73.0	42.0	37.2	42.2	16	31	29
ลำปาง	101.6	101.0	101.3	99.6	100.3	100.0	80.4	84.8	82.5	44.3	34.3	43.8	20	38	33
อุตรดิตถ์	97.2	96.0	96.6	94.7	95.6	95.1	71.9	78.7	75.2	39.4	37.4	41.6	17	34	38
แพร่	101.6	101.4	101.5	83.9	95.0	89.3	62.8	76.8	69.6	44.6	40.0	44.5	18	32	34
น่าน	105.2	103.3	104.3	94.2	94.9	94.5	72.3	75.9	74.1	44.5	40.2	43.6	17	31	36
พะเยา	101.5	100.5	101.0	98.4	99.1	98.8	69.2	78.4	73.6	48.2	39.7	41.9	20	33	33
เชียงราย	118.5	118.9	118.7	99.1	103.1	101.0	60.3	67.3	63.8	42.4	38.0	42.3	21	35	36
แม่ฮ่องสอน	122.3	118.9	120.7	75.4	86.6	80.8	39.5	46.2	42.8	36.7	35.4	37.4	16	28	32
นครสวรรค์	101.5	100.1	100.8	93.3	93.5	93.4	51.0	61.0	55.9	42.6	37.7	39.5	21	36	35
อุทัยธานี	99.7	99.3	99.5	94.2	96.2	95.2	49.7	55.6	52.6	48.2	39.0	39.9	16	31	31
กำแพงเพชร	100.7	99.3	100.1	82.0	87.1	84.5	40.3	48.8	44.4	43.4	37.0	38.6	21	32	30
ตาก	113.3	111.2	112.3	77.2	79.8	78.5	43.5	48.1	45.7	39.8	37.9	41.0	24	34	35
สุโขทัย	94.7	93.6	94.1	97.4	98.1	97.8	67.4	91.8	79.2	38.9	34.5	38.8	18	35	36
พิษณุโลก	100.8	99.0	99.9	96.1	95.9	96.0	58.0	66.0	61.9	38.8	37.6	37.0	22	33	34
พิจิตร	96.9	95.8	96.4	90.5	91.7	91.1	44.8	53.7	49.1	43.5	36.8	37.6	19	32	31
เพชรบูรณ์	101.1	99.7	100.4	46.6	44.2	45.4	17.1	13.1	15.2	39.6	35.9	36.6	21	28	13
ภาคใต้	106.7	104.6	105.7	87.8	95.2	91.4	50.5	66.8	58.5	42.9	37.8	40.8	25	37	36
นครศรีธรรมราช	104.4	103.5	103.9	93.0	96.7	94.8	54.3	70.5	62.1	43.8	38.8	41.7	22	33	31
กระบี่	108.4	105.3	106.9	89.0	95.0	91.9	45.3	55.9	50.5	51.0	39.1	38.9	25	39	36
พังงา	107.4	105.9	106.7	89.5	93.6	91.5	51.8	57.6	54.6	45.4	37.3	41.0	21	34	35
ภูเก็ต	101.7														

ตารางภาคผนวก 2.3 ชีวิตการงาน

พื้นที่	ประชากรปี 2548			ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปปี 2548			ทรงงานในปี 2548	
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	กำลังแรงงานปี 2548	
	(คน)	(คน)	(คน)	(คน)	(คน)	(คน)	ชาย	หญิง
	1	2	3	4	5	6	7	8
ทั่วราชอาณาจักร	31,865,483	33,018,562	64,884,045	24,262,092	25,742,188	50,004,280	19,760,126	17,038,069
กรุงเทพมหานคร	3,208,035	3,592,808	6,800,843	2,607,378	3,026,315	5,633,692	2,055,100	1,894,315
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	2,210,138	2,377,221	4,587,358	1,789,873	1,969,403	3,759,275	1,496,829	1,373,712
นครปฐม	468,229	479,032	947,261	365,509	384,168	749,677	310,662	279,762
นนทบุรี	538,898	622,458	1,161,356	442,419	524,093	966,512	357,907	342,313
ปทุมธานี	351,311	381,787	733,098	280,624	310,100	590,724	227,569	202,253
สมุทรปราการ	586,545	648,208	1,234,753	486,704	547,036	1,033,740	416,751	392,625
สมุทรสาคร	265,155	245,736	510,891	214,617	204,006	418,623	183,939	156,760
ภาคกลาง	1,489,777	1,559,933	3,049,709	1,164,358	1,249,752	2,414,109	912,265	801,664
ชัยนาท	174,140	185,403	359,543	136,144	148,703	284,847	105,914	100,739
พระนครศรีอยุธยา	343,584	388,239	731,823	268,640	311,273	579,913	201,309	181,373
ลพบุรี	374,792	375,887	750,679	292,866	300,821	593,687	233,730	199,489
สระบุรี	331,760	349,692	681,452	259,183	279,866	539,049	210,136	184,620
สิงห์บุรี	124,564	117,603	242,167	97,412	94,366	191,778	77,840	59,007
อ่างทอง	140,937	143,109	284,046	110,113	114,723	224,836	83,336	76,436
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2,190,718	2,214,674	4,405,393	1,703,343	1,749,098	3,452,440	1,412,417	1,155,769
จันทบุรี	269,169	255,328	524,497	211,452	203,417	414,869	179,540	147,678
ฉะเชิงเทรา	325,638	329,856	655,494	251,854	260,610	512,464	204,231	163,547
ชลบุรี	513,935	585,079	1,099,014	412,855	475,954	888,809	340,069	302,892
ตราด	131,248	113,661	244,909	101,794	87,955	189,749	86,599	57,874
นครนายก	126,402	110,525	236,927	97,297	87,402	184,699	77,818	54,635
ปราจีนบุรี	209,914	207,530	417,444	160,888	162,422	323,310	132,308	116,036
ระยอง	253,446	274,285	527,731	200,169	217,336	417,505	171,861	142,916
สระแก้ว	360,967	338,411	699,378	267,034	254,002	521,036	219,991	170,191
ภาคตะวันตก	1,759,758	1,845,949	3,605,707	1,354,036	1,462,603	2,816,638	1,113,313	978,825
ราชบุรี	400,922	448,433	849,355	308,742	355,610	664,352	257,845	247,802
กาญจนบุรี	439,803	396,897	836,700	337,622	313,536	651,158	281,194	214,144
สุพรรณบุรี	397,024	438,332	835,356	305,815	347,766	653,581	249,996	224,555
สมุทรสงคราม	85,323	96,512	181,835	65,846	76,705	142,551	52,204	49,221
เพชรบุรี	205,264	233,561	438,825	158,001	185,237	343,238	126,152	122,315
ประจวบคีรีขันธ์	231,422	232,215	463,637	178,010	183,749	361,759	145,923	120,789
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10,891,255	11,019,070	21,910,325	8,008,553	8,270,872	16,279,425	6,526,760	5,456,757
นครราชสีมา	1,253,458	1,414,669	2,668,127	934,382	1,082,598	2,016,980	748,294	693,212
บุรีรัมย์	742,980	853,079	1,596,059	539,859	629,849	1,169,708	453,225	405,260
สุรินทร์	750,219	759,848	1,510,067	535,950	554,610	1,090,560	420,433	357,019
ศรีสะเกษ	770,719	745,836	1,516,555	551,733	547,401	1,099,134	493,388	420,071
อุบลราชธานี	832,227	894,475	1,726,702	598,791	655,558	1,254,349	499,504	414,617
ยโสธร	273,707	260,665	534,372	199,332	203,039	402,371	169,334	146,436
ชัยภูมิ	573,702	530,886	1,104,588	428,698	404,879	833,577	356,645	270,852
อำนาจเจริญ	267,900	264,764	532,664	195,226	191,534	386,760	160,742	136,802
หนองบัวลำภู	363,088	325,253	688,341	264,225	250,957	515,182	224,563	172,960
ขอนแก่น	827,946	827,501	1,655,447	628,040	635,938	1,263,978	477,871	382,950
อุดรธานี	790,110	666,182	1,456,292	581,189	494,775	1,075,964	470,029	324,145
เลย	322,743	325,662	648,405	246,856	251,588	498,444	197,709	155,360
หนองคาย	517,838	491,224	1,009,062	381,021	365,315	746,336	303,764	223,894
มหาสารคาม	437,317	444,080	881,397	327,800	342,541	670,341	272,268	231,572
ร้อยเอ็ด	673,127	704,861	1,377,988	494,182	530,153	1,024,335	405,278	381,268
กาฬสินธุ์	477,433	509,525	986,958	354,778	385,029	739,807	279,172	261,971
สกลนคร	545,267	528,074	1,073,341	401,778	394,717	796,495	313,779	246,826
นครพนม	291,403	284,418	575,821	213,935	211,528	425,463	170,609	138,244
มุกดาหาร	180,072	188,070	368,142	130,808	138,864	269,672	110,151	93,298
ภาคเหนือ	5,770,250	5,958,845	11,729,095	4,464,127	4,691,692	9,155,819	3,609,239	3,143,774
เชียงใหม่	775,837	825,399	1,601,236	615,327	665,504	1,280,831	485,740	469,464
ลำพูน	186,156	184,005	370,161	150,338	152,552	302,890	124,642	113,964
ลำปาง	380,376	406,971	787,347	301,707	327,220	628,927	238,425	220,716
อุตรดิตถ์	222,419	235,739	458,158	174,957	189,766	364,723	140,825	116,634
แพร่	221,010	226,996	448,006	175,931	179,831	355,762	141,256	122,488
น่าน	246,621	221,264	467,885	190,549	171,805	362,354	150,656	115,023
พะเยา	251,647	253,428	505,075	197,547	201,177	398,724	155,513	131,133
เชียงราย	639,589	662,067	1,301,656	494,939	517,613	1,012,552	401,524	343,570
แม่ฮ่องสอน	136,962	112,063	249,025	95,088	72,610	167,698	80,926	54,789
นครสวรรค์	466,921	515,069	981,990	363,363	415,601	778,964	298,497	276,651
อุทัยธานี	147,681	154,807	302,488	113,168	121,755	234,923	92,865	81,216
กำแพงเพชร	390,866	425,391	816,257	291,625	324,587	616,212	244,495	216,035
ตาก	235,150	248,044	483,194	170,213	179,993	350,206	142,725	127,331
สุโขทัย	266,630	325,247	591,877	205,943	266,933	472,876	171,154	186,613
พิษณุโลก	409,304	379,111	788,415	319,034	291,561	610,595	256,956	189,029
พิจิตร	256,789	273,052	529,841	196,521	217,358	413,879	155,627	136,485
เพชรบูรณ์	536,293	510,193	1,046,486	407,878	395,827	803,705	327,413	242,633
ภาคใต้	4,345,554	4,450,061	8,795,615	3,170,425	3,322,455	6,492,881	2,634,204	2,233,253
นครศรีธรรมราช	760,117	872,447	1,632,564	559,437	656,143	1,215,580	467,496	472,961
กระบี่	194,503	208,032	402,535	139,652	149,735	289,387	118,289	100,060
พังงา	119,982	116,615	236,597	88,912	88,394	177,306	74,675	57,032
ภูเก็ต	140,087	152,876	292,963	108,064	120,794	228,858	90,297	72,180
สุราษฎร์ธานี	478,619	482,639	961,258	360,357	369,393	729,750	304,558	244,418
ระนอง	89,775	93,428	183,203	67,432	70,380	137,812	58,881	40,858
ชุมพร	245,578	241,489	487,067	186,496	187,674	374,170	156,135	123,903
สงขลา	663,139	655,106	1,318,245	494,592	503,058	997,650	398,461	336,550
สตูล	140,410	139,986	280,396	100,529	101,660	202,189	83,028	61,282
ตรัง	323,604	318,759	642,363	234,222	241,710	475,932	200,905	175,186
พัทลุง	251,856	263,409	515,265	186,142	200,085	386,227	156,033	150,115
ปัตตานี	305,371	257,318	562,689	211,321	178,664	389,985	170,771	109,153
ยะลา	254,706	236,069	490,775	175,567	168,782	344,349	141,708	104,709
นราธิวาส	377,808	411,889	789,697	257,703	285,984	543,687	212,967	184,847

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาพผนวก 2.3 ชีวิตการทำงาน (ต่อ)

พื้นที่	กรมนิกทอป 2548										
	จำนวนผู้ขึ้นแท็กซี่			จำนวนผู้เข้างาน			อัตรากร่นำงาน	จำนวนรถขนที่ท่าขนดำละละ			อัตรากร่นำงานดำละละ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	(ร้อยละ)	ชาย	หญิง	รวม	(ร้อยละ)
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
ดำละละราชธานีดำละละ	19,470,270	16,832,090	36,302,360	289,856	205,979	495,835	1.3	342,545	260,240	602,785	1.7
กรมคมนาคมดำละละ	2,017,185	1,858,556	3,875,741	37,915	35,760	73,675	1.9	919	1,559	2,478	0.1
กรมคมนาคมดำละละ	1,473,809	1,362,582	2,836,391	23,020	11,130	34,150	1.2	1,305	2,829	4,135	0.1
นครปฐม	308,544	278,968	587,512	2,118	794	2,912	0.5	0	2,203	2,203	0.4
นครปฐม	352,301	340,385	692,686	5,606	1,927	7,533	1.1	0	0	0	0.0
สมุทรสาคร	220,283	199,502	419,785	7,286	2,751	10,038	2.3	743	0	743	0.2
สมุทรปราการ	410,900	388,684	799,583	5,851	3,941	9,793	1.2	459	401	860	0.1
สมุทรสาคร	181,781	155,044	336,825	2,158	1,716	3,874	1.1	102	225	328	0.1
ภาคกลาง	887,564	791,006	1,678,570	24,701	10,658	35,359	2.1	20,328	7,605	27,933	1.7
ชัยนาท	103,153	98,760	201,913	2,761	1,979	4,740	2.3	5,329	1,353	6,683	3.3
พระนครศรีอยุธยา	195,494	179,755	375,249	5,815	1,618	7,433	1.9	169	184	353	0.1
ลพบุรี	227,738	197,306	425,045	5,991	2,182	8,174	1.9	11,551	4,169	15,720	3.7
สระบุรี	206,022	181,174	387,196	4,114	3,446	7,560	1.9	350	610	980	0.3
สิงห์บุรี	74,364	58,836	133,200	3,476	171	3,647	2.7	1,294	319	1,613	1.2
อ่างทอง	80,793	75,174	155,967	2,543	1,262	3,805	2.4	1,634	949	2,584	1.7
ภาคตะวันออก	1,387,108	1,139,794	2,526,902	25,309	15,975	41,284	1.6	15,965	11,016	26,981	1.1
ฉะเชิงเทรา	177,179	147,125	324,304	2,361	553	2,914	0.9	2,621	1,043	3,664	1.1
ฉะเชิงเทรา	196,586	159,653	356,239	7,646	3,895	11,540	3.1	4,246	2,464	6,710	1.9
ชลบุรี	336,615	297,895	634,510	3,455	4,997	8,451	1.3	0	300	300	0.0
ตราด	84,964	56,553	141,516	1,635	1,322	2,957	2.0	2,873	1,322	4,195	3.0
นครนายก	77,732	54,293	132,025	86	342	428	0.3	837	283	1,119	0.8
ปราจีนบุรี	131,025	114,787	245,812	1,282	1,249	2,531	1.0	844	376	1,220	0.5
ระยอง	169,663	139,524	309,187	2,198	3,393	5,590	1.8	71	480	550	0.2
สระแก้ว	213,344	169,964	383,309	6,647	227	6,874	1.8	4,473	4,749	9,223	2.4
ภาคตะวันตก	1,099,188	967,668	2,066,856	14,125	11,157	25,281	1.2	19,973	17,620	37,594	1.8
ราชบุรี	254,728	246,184	500,913	3,117	1,617	4,734	0.9	3,668	4,522	8,190	1.6
กาญจนบุรี	279,165	211,059	490,224	2,029	3,085	5,114	1.0	8,760	9,889	18,650	3.8
สุพรรณบุรี	244,764	220,098	464,863	5,231	4,456	9,687	2.0	3,338	448	3,787	0.8
สมุทรสงคราม	51,947	49,045	100,992	257	176	433	0.4	0	0	0	0.0
เพชรบุรี	123,109	120,978	244,087	3,043	1,336	4,380	1.8	239	397	636	0.3
ประจวบคีรีขันธ์	145,475	120,303	265,778	448	486	934	0.3	3,968	2,363	6,332	2.4
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6,443,364	5,405,860	11,849,224	83,396	50,896	134,293	1.1	129,841	103,814	233,656	2.0
นครราชสีมา	740,969	685,537	1,426,506	7,324	7,675	14,999	1.0	8,237	13,701	21,939	1.5
บุรีรัมย์	446,294	401,295	847,589	6,930	3,965	10,895	1.3	14,237	6,697	23,934	2.8
สุรินทร์	411,088	352,537	763,625	9,344	4,482	13,827	1.8	961	2,176	3,137	0.4
ศรีสะเกษ	490,698	415,323	906,021	2,690	4,748	7,438	0.8	39,536	31,121	70,657	7.8
อุบลราชธานี	496,158	412,640	908,798	3,346	1,977	5,324	0.6	3,765	0	3,765	0.4
ยโสธร	169,285	146,404	315,688	50	33	82	0.0	1,819	662	2,481	0.8
ชัยภูมิ	354,450	269,870	624,319	2,195	983	3,178	0.5	4,686	5,155	9,841	1.6
อำนาจเจริญ	156,193	131,902	288,095	4,550	4,899	9,449	3.2	2,006	2,745	4,752	1.6
หนองบัวลำภู	221,894	169,945	391,838	2,670	3,015	5,685	1.4	1,486	1,422	2,909	0.7
ขอนแก่น	456,171	378,453	834,624	21,700	4,496	26,197	3.0	17,227	3,348	20,575	2.5
อุดรธานี	468,767	321,477	790,243	1,263	2,669	3,931	0.5	1,833	5,376	7,209	0.9
เลย	197,526	155,360	352,886	183	0	183	0.1	3,870	2,270	6,140	1.7
หนองคาย	298,005	223,088	521,093	5,760	806	6,566	1.2	5,711	1,305	7,016	1.3
มหาสารคาม	266,588	231,353	497,942	5,680	219	5,899	1.2	6,309	2,902	9,211	1.8
ร้อยเอ็ด	404,829	380,860	785,689	450	408	858	0.1	6,837	11,507	18,344	2.3
กาฬสินธุ์	278,921	261,206	540,127	250	765	1,016	0.2	3,991	2,983	6,973	1.3
สกลนคร	311,493	239,627	551,121	2,286	7,198	9,484	1.7	528	3,231	3,759	0.7
นครพนม	164,935	136,511	301,447	5,673	1,733	7,406	2.4	247	0	247	0.1
มุกดาหาร	109,099	92,473	201,572	1,051	825	1,876	0.9	6,556	4,211	10,767	5.3
ภาคเหนือ	3,563,603	3,106,879	6,670,482	45,635	36,895	82,530	1.2	74,957	57,596	132,553	2.0
เชียงใหม่	479,726	457,286	937,013	6,014	12,177	18,191	1.9	13,400	8,218	21,619	2.3
ลำพูน	122,986	113,279	236,265	1,656	685	2,341	1.0	1,703	2,998	4,701	2.0
ลำปาง	235,720	216,655	452,375	2,705	4,061	6,767	1.5	2,820	5,338	8,158	1.8
อุตรดิตถ์	138,714	115,435	254,149	2,111	1,200	3,310	1.3	1,169	692	1,860	0.7
แพร่	141,057	121,781	262,838	199	707	907	0.3	4,692	2,703	7,395	2.8
น่าน	147,759	114,994	262,754	2,896	29	2,926	1.1	45	0	45	0.0
พะเยา	154,740	129,876	284,615	773	1,257	2,030	0.7	557	789	1,346	0.5
เชียงราย	396,139	340,651	736,790	5,385	2,919	8,304	1.1	15,808	11,265	27,073	3.7
แม่ฮ่องสอน	80,431	54,490	134,921	494	299	794	0.6	405	278	683	0.5
นครสวรรค์	297,657	276,651	574,308	840	0	840	0.1	4,517	2,118	6,635	1.2
อุทัยธานี	92,301	80,795	173,096	564	420	985	0.6	209	238	447	0.3
กำแพงเพชร	238,799	213,790	452,589	5,696	2,244	7,940	1.7	9,059	8,320	17,379	3.8
ตาก	140,219	126,380	266,599	2,506	952	3,458	1.3	3,788	4,241	8,029	3.0
สุโขทัย	168,011	185,204	353,214	3,143	1,409	4,552	1.3	3,229	1,609	4,838	1.4
พิษณุโลก	254,711	187,067	441,779	2,245	1,961	4,206	0.9	2,288	91	2,379	0.5
พิจิตร	151,709	134,490	286,200	3,918	1,994	5,912	2.0	1,631	618	2,249	0.8
เพชรบูรณ์	322,924	238,054	560,978	4,488	4,579	9,068	1.6	9,638	8,080	17,718	3.2
ภาคใต้	2,598,448	2,199,745	4,798,194	35,756	33,507	69,263	1.4	79,257	58,199	137,456	2.9
นครศรีธรรมราช	460,028	463,639	923,668	7,468	9,321	16,789	1.8	19,789	18,433	38,222	4.1
กระบี่	117,321	98,382	215,702	968	1,678	2,646	1.2	10,199	8,348	18,548	8.6
พังงา	74,340	56,166	130,506	335	866	1,201	0.9	13,264	9,463	22,726	17.4
ภูเก็ต	89,251	71,111	160,362	1,046	1,070	2,115	1.3	1,624	453	2,077	1.3
สุราษฎร์ธานี	303,245	241,985	545,230	1,313	2,433	3,745	0.7	4,048	2,834	6,882	1.3
ระนอง	58,624	40,297	98,921	257	561	818	0.8	281	306	586	0.6
ชุมพร	155,211	122,372	277,584	924	1,530	2,454	0.9	1,288	681	1,969	0.7
สงขลา	386,860	330,401	717,262	11,601	6,148	17,749	2.4	8,602	4,341	12,943	1.8
สตูล	82,491	60,564	143,055	537	718	1,255	0.9	3,392	2,896	6,288	4.4
ตรัง	200,226	173,565	373,790	679	1,622	2,301	0.6	1,984	1,547	3,532	0.9
พัทลุง	155,419	147,436	302,855	614	2,679	3,293	1.1	4,675	4,865	9,540	3.2
ปัตตานี	167,306	106,713	274,018	3,465	2,441	5,905	2.1	4,575	1,842	6,417	2.3
ยะลา	140,818	104,196	245,014	890	513	1,403	0.6	2,844	1,336	4,180	1.7
นราธิวาส	207,308	182,919	390,227	5,659	1,929	7,587	1.9	2,691	854	3,545	0.9

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.3 ชีวิตการงาน (ต่อ)

พื้นที่	แรงงานที่ประกันสังคมปี 2548		กรมการจัดหางานปี 2548		
			ลูกจ้างที่เป็นสมาชิก กองเงินทดแทน	ลูกจ้างที่เกษียณ จากกรมฯ	ลูกจ้างที่เกษียณ จากกรมฯ
	(คน)	(ร้อยละ)	(คน)	(คน)	ต่อลูกจ้างที่เป็นสมาชิก กองเงินทดแทน 1,000
	20	21	22	23	24
ทั่วราชอาณาจักร	8,467,336	23.0	7,384,703	214,235	29
กรุงเทพมหานคร	2,953,563	74.8	2,677,665	58,878	22
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	1,848,964	64.4	1,698,984	76,253	45
นครปฐม	730,780	24.3	181,402	5,746	32
นนทบุรี	206,854	29.5	177,302	4,431	25
ปทุมธานี	372,881	86.8	319,801	8,083	25
สมุทรปราการ	196,585	123.8	694,358	42,891	62
สมุทรสาคร	341,864	100.3	326,121	15,102	46
ภาคกลาง	556,098	32.4	490,813	10,113	21
ชัยนาท	14,122	6.8	10,714	248	23
พระนครศรีอยุธยา	304,870	79.7	271,253	4,822	18
ลพบุรี	62,222	14.4	52,049	810	16
สระบุรี	145,878	37.0	132,543	3,649	28
สิงห์บุรี	16,917	12.4	14,745	430	29
อ่างทอง	12,089	7.6	9,509	154	16
ภาคตะวันออก	1,032,394	40.2	901,707	29,189	32
ฉะเชิงเทรา	31,562	9.6	23,668	606	26
ฉะเชิงเทรา	155,380	42.2	139,807	5,638	40
ชลบุรี	455,836	70.9	403,945	14,292	35
ตราด	10,983	7.6	8,458	153	18
นครนายก	13,807	10.4	11,725	329	28
ปราจีนบุรี	102,046	41.1	93,096	1,846	20
ระยอง	247,950	78.8	210,436	6,140	29
สระแก้ว	14,830	3.8	10,572	185	17
ภาคตะวันตก	269,481	12.9	227,631	6,921	30
ราชบุรี	88,259	17.5	76,413	2,380	31
กาญจนบุรี	43,044	8.7	35,372	877	25
สุพรรณบุรี	35,825	7.5	28,627	896	31
สมุทรสงคราม	13,471	13.3	11,252	438	39
เพชรบุรี	38,203	15.4	32,123	1,212	38
ประจวบคีรีขันธ์	50,679	19.0	43,844	1,118	25
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	629,278	5.3	455,286	9,146	20
นครราชสีมา	198,053	13.7	164,829	4,747	29
บุรีรัมย์	28,062	3.3	18,636	181	10
สุรินทร์	21,452	2.8	12,738	265	21
ศรีสะเกษ	16,343	1.8	8,294	93	11
อุบลราชธานี	46,859	5.1	30,938	601	19
ยโสธร	9,850	3.1	6,332	41	6
ชัยภูมิ	23,414	3.7	15,463	133	9
อำนาจเจริญ	5,263	1.8	3,018	21	7
หนองบัวลำภู	6,899	1.7	3,703	29	8
ขอนแก่น	98,981	11.5	77,467	1,049	14
อุดรธานี	46,714	5.9	34,307	907	26
เลย	11,784	3.3	7,262	57	8
หนองคาย	15,369	2.9	9,207	185	20
มหาสารคาม	19,423	3.9	12,305	66	5
ร้อยเอ็ด	27,079	3.4	18,867	380	20
กาฬสินธุ์	16,508	3.1	10,732	93	9
สกลนคร	19,344	3.5	11,000	196	18
นครพนม	9,035	2.9	4,571	25	5
มุกดาหาร	8,846	4.3	5,617	77	14
ภาคเหนือ	603,897	8.9	456,611	10,852	24
เชียงใหม่	177,087	18.5	133,451	3,405	26
ลำพูน	75,522	31.7	67,314	902	13
ลำปาง	50,867	11.1	43,753	1,055	24
อุตรดิตถ์	14,549	5.7	9,671	244	25
แพร่	17,694	6.7	12,000	323	27
น่าน	11,496	4.3	6,757	69	10
พะเยา	14,434	5.0	9,362	130	14
เชียงราย	43,644	5.9	29,198	427	15
แม่ฮ่องสอน	3,534	2.6	2,110	8	4
นครสวรรค์	49,720	8.6	39,566	1,613	41
อุทัยธานี	8,740	5.0	6,172	149	24
กำแพงเพชร	18,301	4.0	12,237	328	27
ตาก	16,322	6.0	11,096	192	17
สุโขทัย	14,119	3.9	10,814	236	22
พิษณุโลก	46,446	10.4	33,576	1,037	31
พิจิตร	17,571	6.0	11,930	307	26
เพชรบูรณ์	23,321	4.1	17,604	427	24
ภาคใต้	573,661	11.8	476,006	12,883	27
นครศรีธรรมราช	48,887	5.2	37,408	906	24
กระบี่	27,327	12.5	24,275	521	21
พังงา	11,626	8.8	7,177	622	87
ภูเก็ต	92,698	57.1	83,616	2,169	26
สุราษฎร์ธานี	79,424	14.5	65,414	1,524	23
ระนอง	8,297	8.3	6,503	62	10
ชุมพร	24,366	8.7	18,819	415	22
สงขลา	169,882	23.1	147,875	4,030	27
สตูล	8,746	6.1	6,379	145	23
ตรัง	36,690	9.8	31,277	1,187	38
พัทลุง	11,292	3.7	7,450	131	18
ปัตตานี	21,286	7.6	16,630	372	22
ยะลา	18,917	7.7	14,296	667	47
นราธิวาส	14,223	3.6	8,887	132	15

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.4 รายได้

พื้นที่	รายได้ครัวเรือนปี 2547				รายได้ครัวเรือนเปลี่ยนแปลงช่วงปี 2545-2547	รายจ่ายครัวเรือน			หนี้สินครัวเรือน			ความยากจนปี 2547								
	รายได้ครัวเรือนปี 2545	ครัวเรือนที่มีหัวหน้าในชาย	ครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นหญิง	รายได้		รายจ่ายครัวเรือนปี 2545	รายจ่ายครัวเรือนปี 2547	รายจ่ายครัวเรือนเปลี่ยนแปลงช่วงปี 2545-2547	ครัวเรือนที่มีหนี้สินปี 2547	หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย	สัดส่วนของหนี้	จำนวนของ	เงิน							
														บาท/เดือน	บาท/เดือน	บาท/เดือน	บาท/เดือน	(ร้อยละ)	(พันคน)	(บาท/คน/เดือน)
														1	2	3	4	5	6	7
ทั่วราชอาณาจักร	13,508	15,539	12,987	14,778	9.40	9,601	10,885	13.38	66.4	157,439	11.25	7,079.0	1,242							
กรุงเทพมหานคร	29,425	31,102	26,314	29,696	0.92	18,995	19,841	4.45	45.8	351,000	1.64	108.4	1,853							
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	21,490	21,847	19,846	21,215	-1.28	14,897	15,268	2.48	52.4	262,946	0.88	37.8	1,372							
นครปฐม	18,374	21,083	19,504	20,478	11.45	13,577	16,548	21.89	65.2	268,017	2.36	20.2	1,321							
นนทบุรี	28,907	27,516	24,765	26,579	-8.05	19,707	17,970	-8.81	60.3	336,798	0.57	5.6	1,368							
ปทุมธานี	22,653	22,437	19,484	21,477	-5.19	15,916	15,543	-2.34	55.4	261,726	0.00	0.0	1,308							
สมุทรปราการ	19,594	20,639	17,677	19,917	1.65	12,927	13,384	3.53	43.6	180,703	0.31	3.4	1,464							
สมุทรสาคร	16,360	15,592	14,486	15,281	-6.59	11,461	11,546	0.74	29.1	222,024	1.68	8.5	1,374							
ภาคกลาง	12,412	16,320	13,269	15,153	22.08	9,044	11,037	22.04	62.5	147,122	6.36	185.1	1,321							
ชัยนาท	10,464	12,318	13,851	12,920	23.47	8,436	10,725	27.13	68.5	136,973	10.74	38.3	1,321							
พระนครศรีอยุธยา	13,164	16,428	12,781	14,893	13.14	9,981	9,818	-1.63	39.7	124,457	3.50	25.0	1,362							
ลพบุรี	10,829	16,788	11,189	14,968	38.22	7,899	11,788	49.22	79.7	177,771	8.60	61.8	1,278							
สระบุรี	14,656	19,078	17,803	18,634	27.14	9,634	12,627	31.06	65.1	153,458	4.32	26.8	1,321							
สิงห์บุรี	14,150	16,642	11,224	14,611	3.26	10,574	11,355	7.39	64.5	156,030	10.49	24.3	1,344							
อ่างทอง	11,651	13,581	12,039	12,811	9.95	8,034	9,052	12.67	60.1	72,598	3.28	8.9	1,313							
ภาคตะวันออก	13,938	18,666	14,222	17,200	23.41	10,332	12,105	17.16	63.6	226,011	5.79	240.6	1,343							
จันทบุรี	15,771	16,471	13,434	15,503	-1.70	11,602	12,377	6.67	71.0	259,489	4.14	21.2	1,347							
ฉะเชิงเทรา	14,725	17,265	15,714	16,718	13.53	12,023	13,645	13.50	66.5	134,537	3.18	20.4	1,304							
ชลบุรี	16,679	23,611	18,497	22,240	33.34	12,567	14,310	13.87	46.4	440,115	1.30	14.0	1,422							
ตราด	13,719	14,474	12,814	13,961	1.76	8,887	9,514	7.05	59.8	145,418	12.45	29.2	1,131							
นครนายก	10,106	14,274	11,339	12,971	28.35	8,425	10,957	30.05	72.9	138,358	10.67	26.2	1,277							
ปราจีนบุรี	12,691	16,616	12,433	14,964	17.92	9,889	11,962	20.96	71.2	120,982	7.61	31.4	1,272							
ระยอง	13,252	24,286	15,062	21,472	62.03	9,000	13,070	45.23	66.0	205,189	5.60	29.4	1,364							
สระแก้ว	9,893	11,117	10,090	10,753	8.69	6,113	6,575	7.55	75.2	86,415	13.75	68.8	1,297							
ภาคตะวันตก	13,823	16,500	12,475	14,962	8.25	9,255	11,195	20.96	64.3	145,614	8.28	293.8	1,309							
ราชบุรี	14,471	22,264	14,798	19,425	34.23	11,595	13,852	19.47	65.9	161,821	5.55	44.0	1,334							
กาญจนบุรี	15,176	12,713	10,366	11,944	-21.30	8,321	9,577	15.08	63.2	99,368	16.94	134.8	1,276							
สุพรรณบุรี	12,943	17,761	12,600	15,496	19.73	8,281	11,628	40.41	68.7	196,868	5.79	50.1	1,278							
สมุทรสงคราม	13,673	13,082	11,732	12,500	-8.58	10,589	9,566	-9.66	44.5	52,877	4.86	10.3	1,324							
เพชรบุรี	14,595	13,619	11,632	12,898	-11.62	8,687	9,498	9.34	68.9	119,161	5.17	22.5	1,342							
ประจวบคีรีขันธ์	11,663	14,711	11,998	13,752	17.91	8,265	10,495	26.98	59.3	133,991	7.17	32.2	1,343							
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9,049	10,399	8,707	9,933	9.77	6,741	7,634	13.25	78.7	105,816	17.16	3,650.8	1,078							
นครราชสีมา	9,434	11,574	10,599	11,237	19.10	6,775	8,212	21.21	77.6	112,421	15.63	402.7	1,078							
บุรีรัมย์	7,691	8,566	8,118	8,436	9.69	5,847	6,947	18.81	83.7	104,697	21.69	327.7	1,065							
สุรินทร์	6,485	7,960	7,351	7,777	19.91	5,392	6,195	14.88	82.7	105,908	33.97	458.6	1,057							
ศรีสะเกษ	7,227	8,810	6,583	8,365	15.74	5,713	6,533	14.36	84.4	85,118	19.29	276.6	1,081							
อุบลราชธานี	12,062	11,864	9,275	11,333	-6.04	7,446	7,802	4.78	77.6	103,610	7.03	121.4	1,061							
ยโสธร	6,018	9,741	7,714	9,302	54.56	5,176	8,279	59.96	78.1	101,976	10.67	60.4	1,069							
ชัยภูมิ	8,248	9,351	8,159	8,981	8.89	6,380	6,455	1.17	79.0	99,183	22.57	251.7	1,077							
อำนาจเจริญ	8,999	11,739	8,763	11,123	23.61	6,652	8,750	31.55	86.2	130,741	12.01	43.7	1,079							
หนองบัวลำภู	6,943	8,472	7,338	8,198	18.07	5,270	6,354	20.56	79.3	126,854	29.46	145.2	1,074							
ขอนแก่น	11,295	13,826	8,553	12,734	12.74	6,942	9,454	36.19	78.2	125,749	9.03	159.5	1,108							
อุดรธานี	9,807	11,195	9,807	10,773	9.85	7,301	7,694	5.38	67.7	108,594	15.14	226.1	1,085							
เลย	9,168	10,355	8,584	9,965	8.69	6,806	7,900	16.08	82.5	95,916	17.27	110.0	1,088							
หนองคาย	10,680	12,502	8,514	11,218	5.03	7,963	9,048	13.62	73.8	122,390	10.78	98.4	1,089							
มหาสารคาม	9,238	10,681	7,968	10,031	8.59	6,982	7,253	3.88	85.5	100,387	9.51	91.7	1,062							
ร้อยเอ็ด	8,926	9,279	9,800	9,442	5.77	7,255	8,349	15.08	85.2	89,735	8.21	107.0	1,077							
กาฬสินธุ์	8,433	9,439	7,852	8,855	5.01	7,810	6,478	-17.06	75.0	87,317	15.36	147.9	1,102							
สกลนคร	9,989	8,911	8,537	8,823	-11.68	8,081	7,114	-11.97	70.7	107,266	30.16	322.6	1,064							
นครพนม	7,202	8,479	7,331	8,803	12.18	6,290	7,754	23.28	72.8	117,548	32.27	224.5	1,069							
มุกดาหาร	8,715	9,509	7,792	9,176	5.29	7,408	7,823	5.61	78.9	112,983	22.26	75.0	1,085							
ภาคเหนือ	9,287	11,273	9,362	10,690	15.11	6,777	8,232	21.47	68.2	139,182	16.24	1,907.4	1,131							
เชียงใหม่	9,192	12,971	11,068	12,439	35.32	7,573	10,035	32.51	67.3	136,610	18.59	286.2	1,156							
ลำพูน	11,165	11,949	10,341	11,551	3.46	8,023	8,823	9.96	77.1	191,903	5.75	24.1	1,170							
ลำปาง	9,738	10,591	10,414	10,539	8.23	6,006	7,594	26.44	61.8	115,921	16.54	129.8	1,152							
อุตรดิตถ์	8,415	11,808	9,190	10,845	28.88	5,995	7,855	31.01	62.9	137,020	14.16	66.7	1,124							
แพร่	9,778	11,687	8,428	10,982	12.31	6,602	7,867	19.16	68.0	133,673	5.01	24.8	1,142							
น่าน	7,903	11,310	7,955	10,454	32.27	6,274	9,146	45.78	75.1	162,455	19.33	91.8	1,133							
พะเยา	9,311	9,958	8,051	9,587	2.96	6,236	6,950	11.45	64.0	85,896	19.52	99.6	1,159							
เชียงราย	8,087	8,870	8,870	8,870	9.68	6,844	7,561	10.47	63.5	150,345	15.18	179.6	1,135							
แม่ฮ่องสอน	6,681	8,534	8,663	8,564	28.19	5,379	6,810	26.60	70.0	83,112	33.95	84.9	1,090							
นครสวรรค์	9,419	10,253	9,289	9,877	4.85	6,765	7,028	3.89	66.4	123,604	17.06	183.2	1,151							
อุทัยธานี	6,407	10,274	8,211	9,631	50.33	5,157	7,052	36.74	74.7	113,770	21.62	66.4	1,099							
กำแพงเพชร	11,850	13,301	9,741	12,093	2.05	9,331	10,149	8.78	81.4	116,461	6.81	46.9	1,075							
ตาก	7,510	9,618	9,053	9,431	25.58	5,262	7,821	48.61	59.3	131,044	29.60	175.8	1,113							
อุโขทัย	8,201	12,274	8,970	11,267	37.39	5,490	7,495	36.52	66.9	110,258	14.53	87.0	1,140							
พิษณุโลก	10,467	13,400	11,358	12,612	20.49	7,643	9,867	29.09	65.7	232,869	11.96	94.9	1,134							
พิจิตร	10,612	12,301	8,341	10,878	2.51	7,804	8,146	4.39	64.9	159,856	11.07	63.2	1,121							
เพชรบูรณ์	9,461	10,635	7,003	9,363	-1.03	5,406	6,906	27.74	71.7	130,176	20.39	202.3	1,084							
ภาคใต้	12,171	15,111	11,748	14,237	16.98	9,558	11,525	20.58	63.5	145,164	7.82	655.0	1,164							
นครศรีธรรมราช	11,363	14,203	11,993	13,628																

ตารางภาคผนวก 2.5 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

พื้นที่	ที่อยู่อาศัยปี 2547				สุขภาวะและเครื่องมือในน้ำปี 2547						
	ครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดิน	ครัวเรือนที่มีเงินออมคงไม่ต่ำกว่าระดับด้วยวัสดุทว	ผู้อาศัยต่อห้อง	ผู้อาศัยต่อห้องนอน	ครัวเรือนที่มีแสงแดดส่องถึง	ครัวเรือนที่มีน้ำดื่มสะอาด	ครัวเรือนที่มีไฟฟ้าในบ้าน	ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์ในบ้าน	ครัวเรือนที่มีพัดลม	ครัวเรือนที่มีตู้เย็น	ครัวเรือนที่มีเตาไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(คน)	(คน)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ทั่วราชอาณาจักร	76.3	97.9	1.3	2.0	99.8	99.2	98.9	23.9	95.0	79.7	75.6
กรุงเทพมหานคร	34.7	98.9	1.3	1.7	100	99.9	99.7	51.2	97.8	78.6	82.0
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	44.1	98.5	1.3	1.9	100	99.3	99.8	43.0	99.2	82.8	86.5
นครปฐม	61.2	99.1	1.2	1.9	100	98.5	99.9	37.3	99.3	90.4	91.4
นนทบุรี	41.5	97.7	1.2	1.8	100	99.8	100	54.9	98.5	85.3	88.4
ปทุมธานี	50.4	99.7	1.4	1.8	100	98.0	99.5	50.6	99.6	87.8	89.9
สมุทรปราการ	30.1	99.3	1.4	2.0	100	100	99.7	43.2	99.5	75.5	79.5
สมุทรสาคร	37.2	95.7	1.4	1.9	100	100	100	21.4	99.5	72.7	83.4
ภาคกลาง	79.9	97.5	1.6	2.2	99.9	98.0	98.8	30.3	97.3	87.3	83.8
ชัยนาท	83.3	92.6	1.4	2.1	99.3	98.7	97.0	23.2	94.7	77.6	74.8
พระนครศรีอยุธยา	78.2	99.3	1.7	2.2	100	98.7	99.9	35.3	98.9	92.2	86.8
ลพบุรี	81.5	98.1	2.0	2.2	100	94.8	97.5	23.1	95.9	84.8	86.2
สระบุรี	70.9	98.0	1.6	2.3	99.8	99.5	99.5	36.2	99.4	90.0	79.7
สิงห์บุรี	82.6	96.8	1.2	1.9	100	98.4	99.8	39.0	98.5	88.7	87.8
อ่างทอง	90.9	97.9	1.4	2.3	100	99.6	99.7	27.2	98.8	88.2	88.2
ภาคตะวันออก	67.2	99.0	1.6	2.1	99.9	99.6	99.0	26.5	97.2	85.5	87.2
ฉะเชิงเทรา	65.7	98.7	1.7	2.1	99.5	100	99.0	26.9	97.3	79.2	85.3
ชลบุรี	47.4	99.5	1.4	1.9	100	100	100	35.5	99.4	89.4	88.6
ตราด	65.0	98.0	1.5	2.1	99.3	100	98.0	23.3	94.9	83.2	87.9
นครนายก	78.8	100	2.4	2.7	100	96.8	100	30.8	98.3	91.9	95.3
ปราจีนบุรี	81.1	96.6	1.5	2.2	100	100	97.9	18.3	95.3	86.1	86.8
ระยอง	67.3	99.7	2.0	2.2	100	100	100	30.4	100	91.0	96.7
สระแก้ว	86.9	99.1	1.4	2.0	100	99.5	97.8	11.0	95.0	79.9	71.9
ภาคตะวันตก	77.3	95.7	1.4	2.0	99.9	99.4	98.6	25.0	96.2	86.6	86.8
ราชบุรี	70.4	96.6	1.3	1.8	100.0	100	99.0	30.9	96.8	88.4	83.1
กาญจนบุรี	80.6	93.2	1.3	2.1	100.0	98.4	98.3	17.9	95.5	84.6	81.5
สุพรรณบุรี	76.8	95.3	1.3	2.1	100	99.6	99.0	23.1	97.3	88.4	92.0
สมุทรสงคราม	64.8	98.9	1.4	2.0	100	99.6	100	36.9	98.0	84.1	89.6
เพชรบุรี	90.3	97.0	1.7	2.2	99.7	99.6	99.4	30.1	96.2	88.0	89.7
ประจวบคีรีขันธ์	78.4	96.0	1.8	2.0	99.4	99.4	95.8	18.4	93.4	82.8	87.0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	92.6	98.4	1.3	2.1	100.0	99.8	99.4	10.2	95.1	74.3	59.6
นครราชสีมา	87.7	99.1	1.4	2.5	100	99.5	99.1	11.8	93.6	76.7	77.7
บุรีรัมย์	93.9	99.5	1.7	2.3	100	99.5	99.4	6.2	96.0	67.9	56.8
สุรินทร์	95.0	97.2	1.7	2.4	99.6	99.6	100	9.7	90.4	60.5	49.0
ศรีสะเกษ	94.9	97.8	1.6	1.9	100	100.0	100	7.0	92.0	61.3	54.1
อุบลราชธานี	94.0	97.6	1.3	2.1	100	100.0	99.0	12.9	92.3	70.2	43.0
ยโสธร	96.8	93.8	1.5	2.0	100	99.9	99.3	9.4	97.7	78.6	42.8
ชัยภูมิ	93.3	98.8	1.2	2.1	100	100	98.5	9.3	92.6	72.9	66.8
อำนาจเจริญ	91.5	100	1.3	2.0	100	100	99.9	11.8	98.5	76.3	48.6
หนองบัวลำภู	94.0	99.7	1.6	2.1	99.2	100	98.3	6.4	95.3	84.4	47.0
ขอนแก่น	87.3	99.1	0.9	1.8	100	99.9	100	13.0	98.6	80.0	61.3
อุดรธานี	94.3	99.9	1.5	2.0	100	99.9	99.3	14.2	98.1	84.5	67.9
เลย	93.7	96.8	1.5	1.9	100	99.9	99.4	8.5	95.0	76.5	72.0
หนองคาย	91.4	94.7	1.1	1.8	100	99.7	98.5	15.0	95.9	82.7	64.5
มหาสารคาม	93.1	99.4	1.1	2.1	100	99.3	100	10.0	96.9	73.7	60.0
ร้อยเอ็ด	96.8	97.3	1.3	2.1	100	99.8	100	7.5	97.7	73.7	59.7
กาฬสินธุ์	91.7	99.2	1.2	2.0	100	100	99.4	7.5	98.3	80.2	66.0
สกลนคร	93.5	99.0	1.7	2.1	100	99.9	99.6	7.0	93.9	74.9	55.3
นครพนม	94.4	99.3	1.3	2.0	100	100	100	9.7	97.0	80.1	46.2
มุกดาหาร	89.1	99.4	1.1	1.9	100	100	99.6	11.8	89.6	66.9	39.4
ภาคเหนือ	85.3	96.2	1.2	1.8	99.8	98.3	98.1	22.2	92.8	82.8	76.3
เชียงใหม่	77.0	93.2	0.9	1.6	99.7	96.9	98.3	28.8	87.4	78.6	61.7
ลำพูน	90.6	99.1	0.9	1.5	100	95.4	99.3	28.4	90.4	87.0	79.9
ลำปาง	90.2	98.2	1.2	1.7	100	99.8	99.4	26.8	94.3	90.8	85.3
อุตรดิตถ์	93.7	97.9	1.3	2.0	100	98.9	99.6	24.9	97.1	87.3	80.4
แพร่	91.8	99.9	1.6	1.9	100	100.0	99.5	27.7	95.9	93.9	81.0
น่าน	88.7	99.0	0.8	1.4	99.5	95.9	99.5	20.4	92.6	83.7	78.5
พะเยา	92.2	98.0	0.9	1.7	100	99.6	100	23.3	94.6	87.6	79.0
เชียงราย	88.4	95.4	1.4	1.5	100	99.2	97.5	22.9	91.1	82.8	77.9
แม่ฮ่องสอน	62.2	92.7	1.2	1.9	99.2	66.5	70.9	15.7	61.4	46.8	39.7
นครสวรรค์	77.4	99.4	1.0	1.7	100	100.0	100	20.7	98.0	84.2	86.8
อุทัยธานี	86.2	96.2	1.5	2.2	99.9	100.0	97.6	17.0	95.4	78.5	76.0
กำแพงเพชร	86.8	97.9	1.5	2.1	100	99.7	99.4	12.7	98.9	85.1	76.6
ตาก	67.9	92.1	1.2	2.1	97.9	96.9	86.7	23.1	73.5	62.3	56.3
สุโขทัย	91.8	99.2	1.6	2.3	100	100.0	98.1	14.3	94.9	85.9	83.0
พิษณุโลก	86.8	96.3	1.4	1.9	100	99.6	100	21.5	96.5	85.1	80.9
พิจิตร	92.5	95.3	1.7	2.6	100	99.9	99.4	23.6	98.4	87.3	84.8
เพชรบูรณ์	86.2	90.2	1.3	2.0	100	100.0	99.6	15.7	95.6	77.9	73.7
ภาคใต้	80.4	98.4	1.3	2.0	99.2	98.3	97.9	20.9	91.0	79.3	88.8
นครศรีธรรมราช	82.2	98.2	1.2	2.0	98.7	98.5	97.8	16.2	93.3	81.3	89.8
กระบี่	77.7	98.2	1.4	2.3	98.9	99.5	97.0	11.1	91.9	78.9	84.0
พังงา	78.5	97.7	1.1	1.9	100	100	93.3	24.8	93.5	94.0	87.9
ภูเก็ต	47.4	98.3	1.2	1.9	100	100	99.1	40.3	97.4	86.6	88.7
สุราษฎร์ธานี	79.4	100.0	1.1	2.1	100	100	97.8	27.9	93.4	86.9	93.2
ระนอง	67.3	97.6	1.2	2.1	98.6	93.3	90.8	23.9	84.5	75.2	58.7
ชุมพร	85.3	98.8	1.3	1.8	99.5	99.8	98.0	13.1	94.0	83.1	88.3
สงขลา	72.5	97.0	1.2	1.7	99.7	98.0	99.0	28.1	95.0	84.8	89.8
สตูล	84.3	99.2	1.2	2.2	98.9	98.3	98.6	17.5	90.1	80.4	89.8
ตรัง	85.8	97.9	1.3	1.9	99.9	100	97.1	22.5	90.7	77.9	87.0
พัทลุง	92.7	99.4	0.8	1.6	100	99.1	98.9	15.9	89.5	82.2	90.8
ปัตตานี	85.3	98.7	2.1	2.7	98.6	99.9	99.0	19.9	82.9	61.5	85.8
ยะลา	80.7	97.7	1.5	2.5	98.9	88.0	98.6	20.6	90.2	72.1	90.6
นราธิวาส	85.3	100	1.7	2.8	96.9	96.0	98.8	15.0	83.2	60.3	89.3

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.5 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (ต่อ)

พื้นที่	สภาพแวดล้อม						
	ประชากรที่ประสบภัยน้ำท่วม ปี 2547		ประชากรที่ประสบภัยแล้ง ปี 2548		ประชากรที่ประสบภัยน้ำแล้ง ปี 2547 และ/หรือภัยน้ำท่วมปี 2548		ครัวเรือนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากมรสุมปี 2548
	(คน)	(ร้อยละ)	(คน)	(ร้อยละ)	(คน)	(ร้อยละ)	
	12	13	14	15	16	17	18
ทั่วราชอาณาจักร	1,239,390	2.0	11,147,627	17.9	12,387,017	19.8	95.3
กรุงเทพมหานคร	na		na		na		na
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	6,612	0.2	34,916	0.8	41,528	1.0	94.9
นครปฐม	0.0	0.0	0	0.0	0	0.0	95.8
นนทบุรี	0.0	0.0	0	0.0	0	0.0	97.5
ปทุมธานี	0.0	0.0	0	0.0	0	0.0	95.9
สมุทรปราการ	6,612	0.6	34,916	3.2	41,528	3.9	94.9
สมุทรสาคร	0.0	0.0	0	0.0	0	0.0	87.5
ภาคกลาง	3,600	0.1	191,424	6.5	195,024	6.6	95.2
ชัยนาท	0.0	0.0	49,129	14.4	49,129	14.4	96.8
พระนครศรีอยุธยา	3,600	0.5	14,404	1.9	18,004	2.4	95.6
ลพบุรี	0.0	0.0	109,856	14.6	109,856	14.6	97.0
สระบุรี	0.0	0.0	12,800	2.1	12,800	2.1	88.8
สิงห์บุรี	0.0	0.0	2,685	1.2	2,685	1.2	97.4
อ่างทอง	0.0	0.0	2,550	0.9	2,550	0.9	96.1
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	63,468	1.5	579,217	13.4	642,685	14.8	95.2
จันทบุรี	0.0	0.0	41,681	8.4	41,681	8.4	93.7
ฉะเชิงเทรา	1,250	0.2	239,664	37.0	240,914	37.2	96.2
ชลบุรี	0.0	0.0	41,322	3.5	41,322	3.5	95.0
ตราด	3,600	1.6	44,192	20.2	47,792	21.8	94.1
นครนายก	18,942	7.6	29,610	11.8	48,552	19.4	94.1
ปราจีนบุรี	35,604	7.9	8,751	1.9	44,355	9.9	97.9
ระยอง	792	0.1	8,089	1.4	8,881	1.6	91.8
สระแก้ว	3,280	0.6	165,908	30.9	169,188	31.5	96.7
ภาคตะวันตก	5,660	0.2	532,840	14.7	538,500	14.8	95.2
ราชบุรี	2,500	0.3	128,840	15.6	131,340	15.9	94.5
กาญจนบุรี	600	0.1	97,886	11.8	98,486	11.9	94.8
สุพรรณบุรี	0.0	0.0	161,613	19.2	161,613	19.2	95.0
สมุทรสงคราม	0.0	0.0	15,729	8.1	15,729	8.1	99.4
เพชรบุรี	2,560	0.6	119,794	26.4	122,354	27.0	97.8
ประจวบคีรีขันธ์	0.0	0.0	8,978	1.8	8,978	1.8	92.9
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	876,990	4.1	5,649,061	26.5	6,526,051	30.6	97.3
นครราชสีมา	2,637	0.1	144,694	5.7	147,331	5.8	97.6
บุรีรัมย์	0.0	0.0	215,025	14.0	215,025	14.0	100.0
สุรินทร์	18,039	1.3	892,961	65.0	911,000	66.3	97.4
ศรีสะเกษ	20,480	1.4	83,737	5.8	104,217	7.2	97.3
อุบลราชธานี	74,080	4.2	397,543	22.4	471,623	26.6	97.5
ยโสธร	84,380	15.6	36,779	6.8	121,159	22.4	99.3
ชัยภูมิ	8,617	0.8	306,306	27.4	314,923	28.2	96.0
อำนาจเจริญ	3,765	1.0	68,403	18.5	72,168	19.6	99.0
หนองบัวลำภู	88,820	17.9	57,140	11.5	145,960	29.4	96.2
ขอนแก่น	28,650	1.6	491,571	28.1	520,221	29.8	97.3
อุดรธานี	0.0	0.0	879,620	57.7	879,620	57.7	96.4
เลย	2,200	0.4	145,095	23.7	147,295	24.1	96.7
หนองคาย	0.0	0.0	724,119	80.8	724,119	80.8	94.5
มหาสารคาม	0.0	0.0	246,800	26.3	246,800	26.3	98.0
ร้อยเอ็ด	240,600	18.4	246,690	18.8	487,290	37.2	99.1
กาฬสินธุ์	207,372	21.3	244,967	25.2	452,339	46.5	97.6
สกลนคร	10,250	0.9	171,682	15.5	181,932	16.5	93.9
นครพนม	87,100	12.6	253,259	36.5	340,359	49.1	97.1
มุกดาหาร	0.0	0.0	42,670	12.8	42,670	12.8	97.8
ภาคเหนือ	247,677	2.1	2,534,306	21.3	2,781,983	23.4	93.1
เชียงใหม่	3,650	0.2	59,658	3.6	63,308	3.8	91.2
ลำพูน	0.0	0.0	14,817	3.7	14,817	3.7	96.5
ลำปาง	3,500	0.5	125,430	16.1	128,930	16.6	96.9
อุตรดิตถ์	2,650	0.6	94,937	20.2	97,587	20.8	95.4
แพร่	119,529	25.4	152,162	32.3	271,691	57.6	97.2
น่าน	12,540	2.6	73,267	15.3	85,807	17.9	96.1
พะเยา	480	0.1	109,095	22.4	109,575	22.5	95.0
เชียงราย	15,269	1.2	272,900	22.3	288,169	23.5	94.6
แม่ฮ่องสอน	100	0.0	125,627	49.5	125,727	49.6	93.4
นครสวรรค์	5,692	0.5	178,775	16.6	184,467	17.1	91.1
อุทัยธานี	0.0	0.0	93,328	28.6	93,328	28.6	95.6
กำแพงเพชร	1,508	0.2	185,248	25.4	186,756	25.6	82.2
ตาก	13,813	2.6	123,546	23.7	137,359	26.3	94.9
สุโขทัย	16,582	2.7	320,457	52.5	337,039	55.2	92.5
พิษณุโลก	18,950	2.3	156,529	18.6	175,479	20.9	90.5
พิจิตร	19,854	3.6	208,238	37.3	228,092	40.8	90.8
เพชรบูรณ์	13,560	1.4	240,292	24.0	253,852	25.3	94.8
ภาคใต้	35,383	0.4	1,625,863	19.1	1,661,246	19.5	93.3
นครศรีธรรมราช	14,444	1.0	296,243	19.7	310,687	20.7	91.6
กระบี่	0.0	0.0	101,519	25.7	101,519	25.7	90.2
พังงา	1,500	0.6	71,073	29.4	72,573	30.1	96.5
ภูเก็ต	1,200	0.4	52,356	17.9	53,556	18.3	99.3
สุราษฎร์ธานี	1,962	0.2	137,206	14.5	139,168	14.7	86.6
ระนอง	3,247	1.8	189,481	106.4	192,728	108.2	97.6
ชุมพร	9,980	2.1	165,347	34.8	175,327	36.9	91.4
สงขลา	0.0	0.0	417,095	32.0	417,095	32.0	96.6
สตูล	2,900	1.0	58,690	21.1	61,590	22.2	91.4
ตรัง	150	0.0	23,983	4.0	24,133	4.0	94.6
พัทลุง	0.0	0.0	36,855	7.4	36,855	7.4	89.2
ปัตตานี	0.0	0.0	8,544	1.3	8,544	1.3	97.3
ยะลา	0.0	0.0	16,817	3.6	16,817	3.6	97.0
นราธิวาส	0.0	0.0	50,654	7.2	50,654	7.2	98.8

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.6 ชีวิตครอบครัวและชุมชน

พื้นที่	ชีวิตครอบครัว									
	ครัวเรือนที่หัวหน้าเป็นหญิงปี 2548		ครัวเรือนที่หัวหน้าเป็นผู้ชายอายุ 2548				ครัวเรือนที่หัวหน้าเป็นชาย ผ่าร้าง หรือแยกกันอยู่ปี 2548			
	(ครัวเรือน)	(ร้อยละ)	ชาย	หญิง	รวม	(ครัวเรือน)	ชาย	หญิง	รวม	(ร้อยละ)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ทั่วราชอาณาจักร	5,336,751	29.6	2,423,219	1,496,680	3,919,899	21.7	721,269	2,372,242	3,093,510	17.2
กรุงเทพมหานคร	679,766	33.1	182,122	134,511	316,634	15.4	71,836	222,386	294,222	14.3
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	455,295	32.0	105,557	86,171	191,727	13.5	39,926	143,452	183,378	12.9
นครปฐม	89,733	34.2	26,906	27,102	54,008	20.6	9,461	38,733	48,194	18.3
นนทบุรี	132,323	36.9	27,502	27,016	54,517	15.2	11,518	38,846	50,364	14.1
ปทุมธานี	61,102	29.3	16,052	8,023	24,075	11.6	4,287	17,218	21,505	10.3
สมุทรปราการ	125,706	30.0	21,836	16,945	38,781	9.3	10,627	34,427	45,054	10.7
สมุทรสาคร	46,431	27.0	13,261	7,085	20,346	11.8	4,032	14,229	18,261	10.6
ภาคกลาง	325,932	37.6	126,858	105,678	232,536	26.8	45,192	147,730	192,921	22.3
ชัยนาท	39,111	37.8	15,722	12,159	27,880	26.9	3,873	17,015	20,888	20.2
พระนครศรีอยุธยา	88,980	43.1	29,096	29,637	58,733	28.4	10,412	34,286	44,698	21.6
ลพบุรี	71,126	32.8	33,382	26,160	59,543	27.5	13,210	40,746	53,956	24.9
สระบุรี	70,895	35.6	28,564	23,377	51,941	26.1	10,281	33,475	43,757	22.0
สิงห์บุรี	25,977	36.5	7,791	4,566	12,357	17.4	2,898	9,379	12,277	17.3
อ่างทอง	29,843	42.7	12,302	9,779	22,081	31.6	4,517	12,829	17,345	24.8
ภาคตะวันออกเฉียง	411,278	31.7	155,255	100,363	255,618	19.7	58,723	180,244	238,967	18.4
จันทบุรี	42,993	28.0	18,179	11,661	29,840	19.4	6,480	18,765	25,245	16.4
ฉะเชิงเทรา	56,829	31.5	24,987	16,105	41,092	22.8	6,871	25,320	32,191	17.8
ชลบุรี	127,812	37.2	28,212	23,330	51,542	15.0	15,026	54,600	69,626	20.3
ตราด	22,126	29.1	10,752	5,636	16,389	21.5	4,917	9,235	14,152	18.6
นครนายก	23,587	35.6	11,837	7,952	19,789	29.8	3,586	11,582	15,168	22.9
ปราจีนบุรี	39,709	32.1	17,787	12,578	30,364	24.5	8,182	20,558	28,740	23.2
ระยอง	42,879	29.3	14,838	8,846	23,684	16.2	5,963	18,873	24,837	17.0
สระแก้ว	55,344	26.8	28,664	14,254	42,918	20.8	7,697	21,311	29,008	14.1
ภาคตะวันตก	342,689	34.7	148,245	109,079	257,325	26.1	53,064	164,091	217,155	22.0
ราชบุรี	99,073	40.2	34,166	32,717	66,883	27.1	13,415	50,055	63,470	25.7
กาญจนบุรี	62,584	27.0	38,453	19,765	58,218	25.1	11,162	34,688	45,850	19.8
สุพรรณบุรี	76,413	36.1	33,420	22,033	55,454	26.2	13,833	30,697	44,531	21.0
สมุทรสงคราม	18,308	39.0	5,574	4,633	10,207	21.7	2,299	6,961	9,260	19.7
เพชรบุรี	45,927	39.0	17,943	15,502	33,445	28.4	5,266	20,632	25,898	22.0
ประจวบคีรีขันธ์	40,385	30.4	18,688	14,430	33,118	24.9	7,088	21,058	28,147	21.2
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,536,694	27.2	819,467	470,360	1,289,828	22.8	212,031	738,995	951,025	16.8
นครราชสีมา	253,790	35.2	93,670	83,345	177,015	24.5	33,439	109,274	142,713	19.8
บุรีรัมย์	128,867	32.4	59,260	40,583	99,843	25.1	15,181	52,804	67,985	17.1
สุรินทร์	124,574	31.6	64,774	45,131	109,905	27.9	15,599	59,461	75,060	19.0
ศรีสะเกษ	95,316	24.2	41,954	12,992	54,946	14.0	6,523	32,919	39,443	10.0
อุบลราชธานี	72,418	16.9	63,525	20,379	83,905	19.6	14,405	38,751	53,156	12.4
ยโสธร	35,772	26.0	22,959	13,593	36,551	26.6	4,137	23,201	27,338	19.9
ชัยภูมิ	74,288	23.5	54,313	25,923	80,236	25.3	13,496	37,168	50,664	16.0
อำนาจเจริญ	26,298	20.1	23,990	12,841	36,831	28.2	6,704	17,679	24,383	18.6
หนองบัวลำภู	43,340	25.8	23,429	9,166	32,595	19.4	3,441	18,015	21,456	12.8
ขอนแก่น	107,270	23.9	69,796	32,616	102,412	22.8	15,122	63,986	79,108	17.6
อุดรธานี	85,363	23.8	53,619	23,800	77,419	21.6	20,172	41,428	61,600	17.2
เลย	46,648	28.0	28,586	14,865	43,450	23.1	3,263	22,214	25,477	15.3
หนองคาย	75,259	30.0	35,360	23,292	58,652	26.4	8,049	33,374	41,423	16.5
มหาสารคาม	61,050	27.5	34,583	25,250	59,834	26.9	9,241	39,398	48,640	21.9
ร้อยเอ็ด	102,918	29.1	53,008	30,246	83,255	23.5	16,702	51,266	67,968	19.2
กาฬสินธุ์	64,394	27.5	29,194	14,659	43,853	18.8	6,084	31,979	38,064	16.3
สกลนคร	75,673	26.8	36,275	21,955	58,230	20.6	12,587	35,706	48,294	17.1
นครพนม	43,951	29.3	20,780	15,073	35,853	23.9	5,239	22,099	27,338	18.2
มุกดาหาร	19,506	20.4	10,392	4,651	15,043	15.7	2,648	8,272	10,919	11.4
ภาคเหนือ	958,946	27.8	560,266	294,893	855,159	24.8	172,290	460,735	633,025	18.3
เชียงใหม่	126,931	25.9	80,562	39,331	119,893	24.4	38,314	70,149	108,463	22.1
ลำพูน	25,780	21.6	23,270	9,733	33,003	27.6	6,883	16,230	23,114	19.4
ลำปาง	58,169	26.0	39,035	22,665	61,700	27.6	14,763	32,976	47,739	21.3
อุตรดิตถ์	42,065	30.6	22,701	11,657	34,359	25.0	5,267	17,716	22,982	16.7
แพร่	28,900	21.3	32,981	10,350	43,331	32.0	6,841	17,609	24,450	18.0
น่าน	26,804	20.6	22,318	7,286	29,603	22.8	3,977	13,006	16,983	13.1
พะเยา	38,357	25.0	26,247	14,429	40,677	26.5	9,258	23,677	32,935	21.5
เชียงราย	96,539	25.5	63,743	28,285	92,028	24.3	16,385	46,131	62,516	16.5
แม่ฮ่องสอน	10,825	17.3	9,274	3,097	12,371	19.8	3,724	5,796	9,520	15.2
นครสวรรค์	111,662	36.1	35,730	24,484	60,215	19.5	12,929	36,504	49,433	16.0
อุทัยธานี	31,944	36.2	14,147	8,802	22,949	26.0	3,922	12,881	16,803	19.0
กำแพงเพชร	49,835	23.2	35,522	21,892	57,414	26.7	9,849	30,080	39,929	18.6
ตาก	36,917	27.8	16,435	7,979	24,414	18.4	5,600	16,678	22,278	16.8
สุโขทัย	71,574	40.1	23,586	24,585	48,171	27.0	8,277	30,829	39,106	21.9
พิษณุโลก	67,794	27.0	40,238	16,631	56,870	22.7	9,081	23,886	32,967	13.1
พิจิตร	61,060	38.7	27,711	21,204	48,914	31.0	7,029	29,041	36,071	22.9
เพชรบูรณ์	73,791	25.6	46,766	22,481	69,248	24.0	10,192	37,546	47,738	16.6
ภาคใต้	626,150	27.1	325,449	195,625	521,074	22.6	68,207	314,609	382,816	16.6
นครศรีธรรมราช	122,744	28.7	66,624	40,870	107,493	25.1	4,785	67,710	72,496	16.9
กระบี่	20,568	21.0	12,540	6,615	19,155	19.6	1,769	10,787	12,555	12.8
พังงา	17,021	27.2	9,575	5,820	15,394	24.6	2,759	7,377	10,136	16.2
ภูเก็ต	28,498	31.9	9,776	5,667	15,443	17.3	2,896	10,024	12,919	14.5
สุราษฎร์ธานี	74,926	28.1	34,448	22,821	57,269	21.5	8,342	36,739	45,081	16.9
ระนอง	12,226	23.3	5,677	3,185	8,862	16.9	1,934	7,340	9,275	17.7
ชุมพร	44,073	32.3	17,176	14,017	31,193	22.9	6,601	17,322	23,922	17.5
สงขลา	101,380	28.6	48,233	28,383	76,616	21.6	13,468	46,235	59,703	16.8
สตูล	11,242	17.0	10,066	2,842	12,908	19.5	2,168	6,401	8,569	13.0
ตรัง	52,297	31.0	24,606	13,712	38,318	22.7	7,212	22,646	29,858	17.7
พัทลุง	37,759	26.8	21,261	14,697	35,959	25.5	3,405	17,208	20,613	14.6
ปัตตานี	34,041	26.4	22,213	12,242	34,455	26.7	4,548	18,368	22,916	17.8
ยะลา	27,421	21.4	17,752	7,508	25,259	19.7	3,248	16,076	19,324	15.1
นราธิวาส	41,955	22.5	25,502	17,247	42,748	22.9	5,073	30,378	35,450	19.0

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.6 ชีวิตครอบครัวและชุมชน (ต่อ)

พื้นที่	ชีวิตครอบครัว						ความปลอดภัย 2548	
	ผู้อยู่อาศัยอยู่โดยลำพังปี 2545		เด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กที่ได้รับผลกระทบ จากโรลเอดส์ ปี 2548	เด็กอายุ 15-17 ปี ในปี 2548			คดีประทุษร้าย ที่รับแจ้ง	คดียาเสพติด ที่จับกุม
	(คน)	(ร้อยละของ ผู้อยู่อาศัย ทั้งหมด)		ต่อประชากร 1,000	รวม	เด็กที่ทำงาน		
			ต่อประชากร 100,000				ต่อประชากร 100,000	
	11	12	13	14	15	16	17	18
ทั่วราชอาณาจักร	373,515	6.26	2.5	3,140,098	581,127	18.5	16	170
กรุงเทพมหานคร	23,671	3.82	na.	237,103	46,549	18.0	32	534
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	12,040	3.74	0.3	175,205	44,230	25.2	24	302
นครปฐม	5,639	6.40	0.5	41,834	12,261	29.3	24	236
นนทบุรี	2,035	2.70	0.1	39,995	7,002	17.5	23	212
ปทุมธานี	874	1.83	0.1	27,644	3,369	12.2	23	253
สมุทรปราการ	1,905	2.52	0.4	44,512	11,980	26.9	17	477
สมุทรสาคร	1,587	4.49	0.1	21,220	9,618	45.3	41	283
ภาคกลาง	30,663	7.57	1.1	137,110	25,975	18.9	14	173
ชัยนาท	3,762	7.11	0.9	16,091	2,376	14.8	10	56
พระนครศรีอยุธยา	9,101	7.73	0.6	32,887	4,145	12.6	18	244
ลพบุรี	5,737	6.55	2.1	33,812	8,748	25.9	11	119
สระบุรี	4,598	7.48	0.8	30,624	6,732	22.0	17	139
สิงห์บุรี	3,646	9.14	0.2	10,902	1,627	14.9	13	143
อ่างทอง	3,819	8.34	0.7	12,794	2,347	18.3	10	360
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	24,943	6.03	1.4	206,159	46,815	22.7	18	321
จันทบุรี	2,334	5.41	1.2	24,377	7,070	29.0	11	150
ฉะเชิงเทรา	4,510	5.61	0.8	31,608	6,254	19.8	15	169
ชลบุรี	4,914	4.96	0.3	49,254	15,484	31.4	28	673
ตราด	1,127	6.85	2.6	11,733	2,359	20.1	9	96
นครนายก	3,855	10.08	1.3	11,068	1,521	13.7	8	104
ปราจีนบุรี	4,121	9.08	1.6	19,833	2,336	11.8	16	157
ระยอง	1,878	3.80	2.3	23,509	6,907	29.4	27	318
สระแก้ว	2,203	5.26	2.3	34,777	4,884	14.0	6	225
ภาคตะวันตก	27,043	6.93	0.8	178,612	49,987	28.0	16	168
ราชบุรี	6,032	6.02	0.8	41,991	15,698	37.4	17	130
กาญจนบุรี	3,952	6.82	1.1	41,800	8,996	21.5	13	219
สุพรรณบุรี	8,108	7.44	0.4	41,186	11,838	28.7	17	181
สมุทรสงคราม	2,000	6.43	0.6	8,959	1,935	21.6	32	268
เพชรบุรี	4,403	8.40	0.7	21,679	4,427	20.4	8	69
ประจวบคีรีขันธ์	2,547	6.41	1.1	22,997	7,093	30.8	19	174
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	95,624	5.24	2.8	1,154,144	168,443	14.6	5	56
นครราชสีมา	13,841	5.24	2.3	136,725	19,307	14.1	6	58
บุรีรัมย์	5,115	3.95	3.7	85,258	12,181	14.3	3	28
สุรินทร์	3,790	2.89	3.2	81,430	10,703	13.1	3	18
ศรีสะเกษ	9,842	7.87	4.7	79,409	11,870	14.9	3	38
อุบลราชธานี	12,885	8.25	2.1	91,856	21,212	23.1	5	99
ยโสธร	1,437	2.66	3.1	26,485	3,633	13.7	1	72
ชัยภูมิ	7,188	6.72	2.8	54,801	12,966	23.7	4	52
อำนาจเจริญ	1,715	5.35	4.7	27,923	5,385	19.3	3	154
หนองบัวลำภู	1,044	3.04	2.3	37,583	7,359	19.6	4	49
ขอนแก่น	4,704	2.97	2.3	86,299	7,792	9.0	7	43
อุดรธานี	2,617	2.56	2.1	77,551	14,824	19.1	6	38
เลย	1,440	2.83	2.2	32,254	4,885	15.1	8	81
หนองคาย	4,320	6.23	2.7	55,087	5,288	9.6	5	75
มหาสารคาม	4,807	6.10	2.8	42,979	2,846	6.6	3	44
ร้อยเอ็ด	5,855	5.57	2.5	69,388	3,223	4.6	3	39
กาฬสินธุ์	4,726	6.71	2.8	53,659	7,802	14.5	5	68
สกลนคร	4,555	6.10	2.5	62,365	7,838	12.6	2	67
นครพนม	4,208	7.24	2.4	32,044	6,363	19.9	4	74
มุกดาหาร	1,536	6.70	2.7	21,048	2,966	14.1	8	100
ภาคเหนือ	111,038	8.83	4.0	569,478	103,101	18.1	10	134
เชียงใหม่	14,965	7.90	5.8	78,896	13,735	17.4	11	155
ลำพูน	7,155	11.73	3.3	16,469	1,798	10.9	6	93
ลำปาง	5,197	5.23	4.6	34,236	4,142	12.1	8	57
อุตรดิตถ์	5,491	10.19	2.5	20,639	3,904	18.9	9	75
แพร่	5,458	9.22	1.7	19,997	1,083	5.4	6	77
น่าน	3,379	7.23	3.8	24,235	2,462	10.2	8	192
พะเยา	4,350	8.08	10.0	24,686	2,150	8.7	7	75
เชียงราย	13,131	11.07	9.8	66,324	10,843	16.3	11	411
แม่ฮ่องสอน	630	4.21	2.2	16,022	7,983	49.8	5	58
นครสวรรค์	11,967	9.33	1.5	44,812	6,108	13.6	14	75
อุทัยธานี	4,127	11.16	1.9	14,677	3,177	21.6	11	41
กำแพงเพชร	5,521	9.12	2.1	39,424	8,867	22.5	10	102
ตาก	3,602	11.76	1.6	26,681	3,899	14.6	13	294
สุโขทัย	6,055	9.43	2.6	25,339	8,366	33.0	8	95
พิษณุโลก	7,548	9.36	2.6	39,896	7,412	18.6	16	104
พิจิตร	7,484	10.42	1.3	23,391	5,289	22.6	7	53
เพชรบูรณ์	4,978	5.71	2.1	53,754	11,883	22.1	10	45
ภาคใต้	48,494	6.59	2.0	482,287	99,858	20.7	37	124
นครศรีธรรมราช	9,920	6.15	1.5	93,713	22,977	24.5	22	78
กระบี่	1,163	5.47	1.6	23,292	3,916	16.8	29	90
พังงา	615	2.98	0.9	12,127	4,191	34.6	15	104
ภูเก็ต	567	3.79	0.7	12,884	1,253	9.7	31	335
สุราษฎร์ธานี	6,712	8.17	1.4	50,850	10,591	20.8	38	154
ระนอง	310	3.71	1.7	9,322	2,689	28.8	24	117
ชุมพร	3,878	8.97	1.6	23,573	2,627	11.1	22	124
สงขลา	5,006	4.06	0.5	70,911	8,868	12.5	30	132
สตูล	934	5.14	1.4	16,493	3,809	23.1	26	109
ตรัง	4,457	8.04	0.8	35,475	8,882	25.0	32	78
พัทลุง	4,916	10.02	2.9	28,226	3,119	11.1	83	49
ปัตตานี	2,967	5.00	4.6	31,467	6,652	21.1	56	115
ยะลา	2,082	7.20	3.0	26,804	6,863	25.6	56	167
นราธิวาส	4,967	9.86	5.4	47,150	13,421	28.5	54	191

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.7 การคมนาคมและการสื่อสาร

พื้นที่	การคมนาคม						การสื่อสาร				
	จำนวนผู้โดยสาร ปี 2548	ผู้โดยสารที่กิน สายหลักใช้รถใต้ ดินปี 2548	รถจักรยานยนต์ 2548		ความยาวถนนปี 2546		ผู้โทรคมนาคม ปี 2546	ครัวเรือนที่มี โทรศัพท์ 2547	ครัวเรือนที่มี วิทยุ 2547	ประชากรที่มี โทรศัพท์มือถือ ปี 2548	ประชากรที่เข้าถึง อินเทอร์เน็ต ปี 2548
	(แห่ง)	(ร้อยละ)	(คัน)	ต่อประชากร 1,000	(กิโลเมตร)	(กิโลเมตร/ พื้นที่จังหวัด)	ต่อประชากร 100,000	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
กรุงเทพฯ	69,110	45.0	24,317,110	390	78,449	0.15	148	93.0	63.6	36.7	12.0
กรุงเทพมหานคร	na.	na.	6,107,860	1,079	1,175	0.75	395	93.3	79.4	59.3	25.9
ปริมาณพลของกรุงเทพฯ	2,162	76.4	812,760	197	2,065	0.33	256	94.4	75.4	54.8	17.8
นครปฐม	866	74.0	315,828	390	593	0.27	210	95.3	76.3	47.6	12.6
นนทบุรี	300	77.7	148,647	153	294	0.47	155	93.9	75.2	61.2	24.1
ปทุมธานี	430	76.5	94,639	116	577	0.38	175	95.0	80.5	56.2	16.6
สมุทรปราการ	323	79.9	81,714	76	299	0.30	313	93.8	70.7	56.8	20.7
สมุทรสาคร	243	78.2	171,932	380	302	0.35	546	94.2	76.3	46.9	7.4
ภาคกลาง	4,310	59.2	1,176,650	400	4,462	0.27	160	93.9	70.1	39.5	9.4
ชัยนาท	491	53.0	121,545	357	675	0.27	125	88.1	59.8	36.0	12.1
พระนครศรีอยุธยา	1,135	62.7	254,830	390	798	0.31	151	98.5	81.3	39.4	7.1
ลพบุรี	1,064	51.2	278,205	341	1,478	0.24	180	91.3	64.7	37.9	9.1
สระบุรี	884	60.0	285,319	474	818	0.23	137	93.6	63.6	43.2	10.3
สิงห์บุรี	305	68.2	115,074	528	366	0.44	148	95.1	72.1	41.0	12.6
อ่างทอง	431	68.7	121,677	429	328	0.34	230	96.5	82.0	38.6	7.7
ภาคตะวันออก	4,501	42.8	2,046,528	472	5,842	0.16	104	94.5	61.6	43.2	10.2
ฉะเชิงเทรา	659	40.4	251,121	504	108	0.02	211	92.2	53.2	41.1	13.1
ชลบุรี	837	45.5	226,172	349	909	0.17	85	93.5	58.5	40.7	7.8
ชลบุรี	558	46.4	741,283	632	1,046	0.24	62	95.5	80.6	53.6	11.2
ตราด	241	49.8	82,460	376	612	0.22	60	93.1	44.5	37.2	10.0
นครนายก	404	50.5	96,630	385	360	0.17	157	95.5	74.1	37.0	7.9
ปราจีนบุรี	694	34.6	164,984	367	701	0.15	181	94.2	44.8	40.8	11.2
ระยอง	408	54.2	358,366	641	767	0.22	49	97.0	82.0	47.9	14.8
สระแก้ว	700	33.9	125,512	234	1,338	0.19	102	94.1	30.7	32.7	5.2
ภาคตะวันตก	3,926	51.9	1,460,766	403	5,981	0.14	125	93.9	59.9	37.4	8.4
ราชบุรี	832	54.6	368,721	448	1,027	0.20	67	94.8	60.9	37.6	9.3
กาญจนบุรี	878	46.2	265,106	321	1,481	0.08	185	93.3	66.3	40.1	9.8
สุพรรณบุรี	957	47.4	332,624	395	1,357	0.25	69	93.4	54.9	33.9	6.2
สมุทรสงคราม	270	64.8	62,687	321	186	0.45	103	94.0	64.8	37.9	10.2
เพชรบุรี	585	63.9	215,620	475	827	0.13	219	94.9	56.8	35.9	10.7
ประจวบคีรีขันธ์	404	42.8	216,008	444	1,102	0.17	142	93.8	59.1	39.6	5.8
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	30,862	38.8	4,746,178	223	24,700	0.15	69	93.8	56.7	26.9	8.4
นครราชสีมา	3,519	40.5	742,938	292	2,670	0.13	93	93.1	57.4	28.3	6.0
บุรีรัมย์	2,361	31.6	299,340	191	1,411	0.14	28	94.4	60.8	23.5	8.1
สุรินทร์	2,064	28.5	261,987	195	1,528	0.19	95	88.7	43.3	24.3	10.1
ศรีสะเกษ	2,532	35.0	233,148	161	1,552	0.18	69	90.4	47.2	21.0	7.7
อุบลราชธานี	2,561	36.8	398,288	224	2,082	0.13	53	90.6	60.6	25.8	7.2
ยโสธร	850	40.0	152,248	281	740	0.18	66	95.4	48.9	22.6	7.2
ชัยภูมิ	1,507	41.0	217,951	195	1,157	0.09	66	93.9	48.3	24.5	6.3
อำนาจเจริญ	569	36.6	82,605	224	478	0.15	63	97.4	69.9	23.9	7.3
หนองบัวลำภู	572	38.8	79,692	160	532	0.14	37	94.4	58.6	28.0	6.6
ขอนแก่น	2,129	40.8	487,813	279	1,519	0.14	36	97.1	61.8	32.6	14.0
อุดรธานี	1,628	40.3	359,903	236	1,713	0.15	90	97.3	57.9	28.3	6.9
เลย	863	51.8	158,621	259	1,623	0.14	84	96.1	63.1	26.3	7.5
หนองคาย	1,192	47.5	174,935	195	1,143	0.16	57	94.7	69.0	31.4	9.6
มหาสารคาม	1,883	40.9	191,210	204	1,184	0.22	123	97.2	60.4	30.0	7.2
ร้อยเอ็ด	2,292	35.9	260,726	199	1,418	0.17	72	92.8	55.3	31.0	12.7
กาฬสินธุ์	1,359	35.8	179,170	184	988	0.14	65	93.9	56.2	27.4	8.5
สกลนคร	1,433	39.8	237,959	216	1,455	0.15	52	95.3	55.3	25.2	6.0
นครพนม	1,040	53.5	141,901	205	860	0.16	91	94.7	62.2	26.9	9.1
มุกดาหาร	508	51.4	85,743	257	647	0.15	86	88.8	49.8	22.5	14.6
ภาคเหนือ	15,133	43.9	4,490,255	378	22,049	0.13	141	91.7	64.6	32.8	11.9
เชียงใหม่	1,825	45.0	789,212	478	2,623	0.13	319	85.7	71.3	33.0	14.9
ลำพูน	466	60.7	231,269	571	838	0.19	90	94.0	72.4	34.5	11.5
ลำปาง	822	57.4	346,363	446	1,178	0.09	102	94.2	71.5	31.7	14.5
อุตรดิตถ์	569	57.3	181,338	386	1,249	0.16	136	93.0	59.9	32.9	12.5
แพร่	598	67.4	190,905	405	938	0.14	200	95.6	83.5	34.1	18.2
น่าน	844	54.3	147,372	308	1,452	0.13	91	91.1	73.3	32.0	11.6
พะเยา	673	50.5	191,856	394	939	0.15	130	94.1	65.2	29.0	11.7
เชียงราย	1,576	41.8	451,334	368	1,685	0.14	131	93.4	73.2	34.7	15.0
แม่ฮ่องสอน	406	32.5	34,406	136	1,168	0.09	40	62.3	75.1	11.0	6.2
นครสวรรค์	1,360	33.7	397,479	369	1,450	0.15	133	96.3	48.6	35.1	9.1
อุทัยธานี	580	34.8	134,573	412	813	0.12	172	89.7	53.4	33.4	7.7
กำแพงเพชร	927	30.3	226,484	311	1,220	0.11	46	95.1	62.4	33.0	9.4
ตาก	513	37.6	150,106	287	1,304	0.08	140	77.5	50.9	28.6	12.2
สุโขทัย	775	42.5	178,027	292	1,235	0.19	120	94.4	64.5	30.9	6.3
พิษณุโลก	987	41.0	314,188	374	1,167	0.11	85	93.8	75.1	39.3	12.1
พิจิตร	851	40.7	231,902	415	1,054	0.23	116	93.8	66.7	35.1	7.6
เพชรบูรณ์	1,361	39.8	293,441	293	1,737	0.14	99	94.0	37.5	31.5	11.0
ภาคใต้	8,216	52.6	3,476,113	408	12,176	0.17	165	90.3	58.4	34.2	10.2
นครศรีธรรมราช	1,509	42.3	435,299	289	2,032	0.20	199	91.8	48.3	32.8	7.2
กระบี่	382	56.0	178,533	451	856	0.18	463	92.5	52.1	35.6	6.3
พังงา	317	69.1	91,928	381	525	0.13	205	97.5	61.3	34.0	4.5
ภูเก็ต	90	93.3	291,145	996	277	0.51	817	96.2	50.3	55.4	20.0
สุราษฎร์ธานี	937	39.8	428,722	453	1,743	0.14	85	94.6	63.9	41.2	10.6
ระนอง	167	58.7	56,331	316	420	0.13	80	83.2	70.2	30.6	8.7
ชุมพร	695	36.1	210,041	441	819	0.14	134	95.7	73.9	37.8	8.5
สงขลา	962	63.1	545,464	419	1,187	0.16	115	93.6	55.1	41.6	16.7
สตูล	267	55.1	101,278	364	374	0.15	386	89.2	40.3	28.3	7.8
ตรัง	712	61.7	319,478	531	970	0.20	142	89.0	53.2	33.0	13.8
พัทลุง	654	45.6	187,354	374	772	0.23	116	93.8	43.9	31.4	10.3
ปัตตานี	608	66.1	175,517	277	601	0.31	51	75.0	67.5	25.6	9.0
ยะลา	350	56.0	237,911	513	770	0.17	93	82.3	80.1	25.0	11.4
นราธิวาส	566	62.9	217,112	310	830	0.19	19	82.0	76.4	22.5	4.1

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.8 กรณีส่วนร่วม

พื้นที่	กรณีส่วนร่วมทางกรเมือง		กรณีส่วนร่วมทางสังคม				
	ผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งปี 2548	ผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งปี 2548	จำนวนองค์กรชุมชนปี 2548	ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรท้องถิ่นปี 2548	เวลาที่ให้บริการชุมชนหรือครัวเรือนในปี 2547		
	(คน)	(ร้อยละ)	ต่อประชากร 100,000	(ร้อยละ)	ชาย	หญิง	รวม
	1	2	3	4	(ชั่วโมง/วัน)	(ชั่วโมง/วัน)	(ชั่วโมง/วัน)
ทั่วราชอาณาจักร	44,572,101	72.56	68	94.1	1.9	1.7	1.8
กรุงเทพมหานคร	4,126,922	72.37	8	n.a.	2.7	2.3	2.4
ปริมณฑลของกรุงเทพฯ	2,911,962	75.44	12	84.3	1.4	1.6	1.5
นครปฐม	575,192	80.82	20	90.6	2.0	2.0	2.0
นนทบุรี	697,383	74.96	4	84.3	1.1	0.8	0.9
ปทุมธานี	560,620	76.05	13	77.6	0.8	1.9	1.8
สมุทรปราการ	761,886	71.96	12	89.7	1.2	1.0	1.1
สมุทรสาคร	316,881	74.02	13	73.6	1.2	2.4	1.6
ภาคกลาง	2,186,282	76.97	32	93.5	1.6	2.2	1.9
ชัยนาท	262,236	75.67	57	93.7	2.2	2.5	2.3
พระนครศรีอยุธยา	561,125	76.48	9	93.6	2.3	2.7	2.5
ลพบุรี	558,660	74.34	41	94.3	1.2	2.3	1.8
สระบุรี	421,254	80.99	27	89.9	1.1	2.0	1.7
สิงห์บุรี	168,703	78.26	49	93.6	2.3	1.7	1.8
อ่างทอง	214,304	77.77	36	97.2	1.3	1.3	1.3
ภาคตะวันออก	3,088,263	75.50	74	89.6	1.7	1.7	1.7
ฉะเชิงเทรา	361,706	79.59	48	89.9	1.4	1.4	1.4
ชลบุรี	469,671	76.36	119	91.9	1.7	1.5	1.6
ชลบุรี	820,208	73.61	8	82.5	1.8	1.3	1.7
ตราด	152,120	74.47	245	89.1	1.0	1.5	1.2
นครนายก	186,273	77.21	205	89.4	1.9	2.6	2.0
ปราจีนบุรี	325,172	76.38	40	96.0	1.8	1.7	1.7
ระยอง	392,172	77.51	25	87.2	2.4	1.7	2.1
สระแก้ว	380,941	71.40	132	96.6	1.7	2.6	1.9
ภาคตะวันตก	2,599,240	76.80	54	92.1	1.6	1.9	1.8
ราชบุรี	598,088	78.45	107	91.1	1.8	2.8	1.7
กาญจนบุรี	540,180	74.60	38	92.5	1.3	1.0	1.2
สุพรรณบุรี	626,989	76.92	20	92.5	2.3	2.0	2.2
สมุทรสงคราม	149,950	76.04	119	93.1	2.1	1.3	1.8
เพชรบุรี	336,787	79.96	31	98.0	1.7	1.3	1.5
ประจวบคีรีขันธ์	347,246	74.43	42	85.9	1.4	1.9	1.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	15,227,466	67.66	89	97.8	2.1	1.6	1.9
นครราชสีมา	1,851,362	72.16	64	95.8	3.4	1.9	2.4
บุรีรัมย์	1,057,748	70.19	48	97.1	2.7	1.5	2.3
สุรินทร์	973,654	62.91	75	98.0	1.8	1.3	1.6
ศรีสะเกษ	1,027,438	65.22	64	98.7	1.2	1.4	1.3
อุบลราชธานี	1,234,661	67.89	81	98.8	2.1	1.3	1.7
ยโสธร	396,420	65.99	64	99.5	1.6	1.1	1.4
ชัยภูมิ	820,371	68.44	64	97.0	1.6	2.0	1.7
อำนาจเจริญ	260,248	68.02	428	99.4	1.5	1.2	1.3
หนองบัวลำภู	346,850	62.63	107	98.6	2.1	2.0	2.0
ขอนแก่น	1,260,540	70.98	56	98.1	1.8	1.7	1.8
อุดรธานี	1,088,909	64.94	46	97.8	1.9	1.5	1.7
เลย	446,675	73.51	128	98.0	3.2	1.2	2.1
หนองคาย	624,542	62.55	53	96.8	3.0	1.8	2.4
มหาสารคาม	685,516	69.40	341	99.1	1.9	1.7	1.8
ร้อยเอ็ด	951,358	66.02	92	99.4	1.4	1.4	1.4
กาฬสินธุ์	693,985	70.18	79	98.8	1.4	2.6	1.9
สกลนคร	781,791	63.37	56	95.7	2.5	2.2	2.4
นครพนม	489,555	63.88	66	97.7	1.9	1.5	1.8
มุกดาหาร	235,843	70.43	277	98.2	1.4	2.0	1.6
ภาคเหนือ	8,610,876	74.37	81	93.9	1.8	1.9	1.9
เชียงใหม่	1,141,118	82.66	71	91.8	1.6	1.9	1.7
ลำพูน	313,379	86.56	93	96.9	2.3	3.0	2.6
ลำปาง	592,835	78.77	46	97.4	2.0	2.4	2.2
อุตรดิตถ์	353,628	71.92	78	96.4	1.1	2.1	1.6
แพร่	364,260	77.51	61	98.6	1.7	2.4	2.1
น่าน	351,746	74.03	178	97.5	1.5	2.2	2.0
พะเยา	372,550	74.30	96	98.1	2.1	3.4	2.7
เชียงราย	825,346	74.33	128	96.8	2.7	1.6	2.1
แม่ฮ่องสอน	144,150	77.24	48	80.7	2.3	4.0	3.2
นครสวรรค์	810,668	71.70	54	91.5	1.7	1.2	1.4
อุทัยธานี	241,097	74.26	63	96.4	1.7	1.9	1.8
กำแพงเพชร	533,473	67.65	62	91.0	0.8	1.2	1.0
ตาก	308,968	73.88	42	81.8	2.5	2.1	2.3
สุโขทัย	463,407	69.99	56	96.2	2.0	1.8	1.9
พิษณุโลก	631,596	70.01	64	90.7	1.4	0.9	1.2
พิจิตร	425,670	68.83	212	92.8	1.3	1.5	1.5
เพชรบูรณ์	736,985	69.87	47	94.0	1.9	1.5	1.8
ภาคใต้	5,821,090	76.28	84	89.6	2.0	1.5	1.8
นครศรีธรรมราช	1,074,904	70.67	52	87.5	2.3	1.4	1.9
กระบี่	260,394	82.41	106	87.7	1.5	1.5	1.5
พังงา	171,301	79.92	233	91.7	1.8	3.7	2.4
ภูเก็ต	194,541	78.86	26	92.7	3.9	2.8	3.2
สุราษฎร์ธานี	659,745	76.65	35	87.6	1.4	0.9	1.2
ระนอง	110,234	74.70	105	92.3	1.9	1.9	1.9
ชุมพร	341,793	79.18	223	89.7	1.8	3.6	2.4
สงขลา	895,194	78.37	90	97.8	2.1	1.5	1.9
สตูล	182,685	82.94	79	81.9	2.0	3.3	2.2
ตรัง	427,591	78.57	54	90.2	1.5	1.6	1.6
พัทลุง	363,263	78.66	100	92.4	2.0	1.2	1.7
ปัตตานี	403,976	72.96	59	91.9	1.2	0.7	0.9
ยะลา	289,265	75.87	53	84.2	1.4	1.5	1.4
นราธิวาส	446,204	73.59	122	82.7	0.8	1.0	0.9

ดูภาคผนวก 3 สำหรับแหล่งข้อมูล

ภาคผนวก

3

แหล่งข้อมูล

ตารางภาคผนวก 2.0 ข้อมูลพื้นฐาน

คอลัมน์ 1-3	ประมวลสถิติงานทะเบียน ปี 2548, สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 31 ธันวาคม 2547
คอลัมน์ 4-5	รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2547, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
คอลัมน์ 6-7	ผลิตภัณฑ์มวลรวมและรายได้ต่อหัวรายภาคจังหวัดและจังหวัด ปี 2547, สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
คอลัมน์ 8	กรมแผนที่ทหาร
คอลัมน์ 9	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายเหตุ: 1. ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ปี 2547 มาจากภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT-5 ซึ่งถ่ายในช่วงปี 2546-2547 มาตรฐาน 1 ต่อ 50,000 2. เนื้อที่ป่า หมายถึง เนื้อที่ป่าชนิดต่างๆ ได้แก่ ป่าดงดิบ ป่าสน ป่าชายเลน ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังแคระแกร็น ป่าพุ่ม ป่าชายเลนและป่าชายหาด เป็นต้น ไม่ว่าจะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าโครงการ และพื้นที่ที่ใหญ่กว่า 5 เฮกตาร์ (3.125 ไร่) โดยมีเงื่อนไขยอดต้นไม้สูงอย่างน้อย 5 เมตร ปกคลุมมากกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่)
คอลัมน์ 10	สำมะโนการเกษตร ปี 2546, สำนักงานสถิติแห่งชาติ (1 ตร.กม.= 625 ไร่)
คอลัมน์ 11	พื้นที่อื่นๆ คือส่วนที่เหลือหลังจากหักเนื้อที่ป่าไม้และพื้นที่ถือครองทางการเกษตรออกจากพื้นที่ทั้งหมด
คอลัมน์ 12	คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรและพื้นที่ของแต่ละภาคและจังหวัด

ตารางภาคผนวก 2.1 สุขภาพ

คอลัมน์ 1	ข้อมูลประชากรกลางปี 2548 จากสำนักรายงานและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข http://203.157.19.191/
คอลัมน์ 2	สำนักรายงานและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข หมายเหตุ: 1. ทารกแรกเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ คือทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม
คอลัมน์ 3	สำนักรายงานและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข หมายเหตุ: 1. อัตราการตายต่อประชากรพันคน ปี 2548 = (จำนวนคนตาย ปี 2548 / ประชากรกลางปี 2548) x 1,000
คอลัมน์ 4-5	รายงานอนามัยแม่และเด็ก ตุลาคม 2546-กันยายน ปี 2547, กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (จากข้อมูลสาธารณสุขจังหวัด 71 แห่ง) หมายเหตุ: 1. อัตราการตายของทารก = (จำนวนการตายของทารกอายุต่ำกว่า 1 ปี ในช่วงเวลาที่กำหนด/จำนวนการเกิดมีชีพในช่วงเดียวกัน) x 1,000 2. การตายของมารดา หมายถึงการตายของหญิงมีครรภ์หรือการตายของมารดาภายใน 42 วันหลังสิ้นสุดการตั้งครรภ์ที่มีสาเหตุการตายเนื่องจากการตั้งครรภ์หรือการคลอด 3. อัตราการตายของมารดา = (จำนวนการตายของมารดา/จำนวนการเกิดมีชีพ) x 100,000
คอลัมน์ 6-7	กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หมายเหตุ: 1. อัตราป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปีงบประมาณ 2547 ประกอบด้วย ซิฟิลิส หนองใน แผลริมอ่อน กามโรคของต่อมฯ หนองในเทียม 2. ปี 2547 เก็บข้อมูลได้ร้อยละ 80.59 ข้อมูลที่จัดเก็บได้ไม่ครบทุกจังหวัด 3. คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรกลางปี 2547 จากสำนักรายงานและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

คอลัมน์ 8-10 จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์รายจังหวัด กันยายน 2527-กรกฎาคม 2547 จากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (<http://epid.moph.go.th/epi31.html>)

- หมายเหตุ: 1. จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์ในช่วงปี 2527-2547 รวมผู้ป่วยที่เสียชีวิตแล้ว
2. คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรกลางปี 2547 จากสำนักรายงานและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

คอลัมน์ 11-13 รายงานการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ ปี 2548, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- หมายเหตุ: 1. การเจ็บป่วย หมายถึง ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอาการป่วย หรือรู้สึกไม่สบาย ในช่วง 1 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์

คอลัมน์ 14 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

(<http://www.dmh.go.th/report/population/province.asp?field24=2548>)

- หมายเหตุ: 1. ผู้ป่วยทางจิตประสาทในที่นี้หมายถึงผู้ป่วยโรคจิต วิตกกังวล ซึมเศร้า ปัญญาอ่อน ลมชัก ผู้ติดสารเสพติด ปัญหาสุขภาพจิตอื่น ๆ ผู้พยายามฆ่าตัวตาย
2. ข้อมูลครอบคลุมเฉพาะผู้ป่วยที่มารับการรักษา
3. คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรรายจังหวัด สำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2548

คอลัมน์ 15-23 รายงานการสำรวจพฤติกรรมการสูบบุหรี่และการดื่มสุราของประชากร ปี 2547, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- หมายเหตุ: 1. การสำรวจครอบคลุมประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป
2. ผู้สูบบุหรี่ หมายถึง ผู้ที่สูบเป็นประจำ และสูบนาน ๆ ครั้ง
3. ผู้ดื่มสุรา หมายถึง ผู้ที่ดื่มทุกวัน ดื่มนานข้างบ่อย (3-4 ครั้งต่อสัปดาห์) ดื่มนานบางวัน (1-2 ครั้งต่อสัปดาห์) ดื่มนานละ 1-2 ครั้ง และ ดื่มนาน ๆ ครั้ง

คอลัมน์ 24-29 รายงานการสำรวจความพิการและภาวะทุพพลภาพ ปี 2545, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- หมายเหตุ: 1. ประชากรที่มีความพิการ 31 รายการ ได้แก่ (1) ตาบอดข้างเดียว (2) ตาบอด 2 ข้าง (3) สายตาเลือนลางข้างเดียว (4) สายตาเลือนลาง 2 ข้าง (5) หูหนวกข้างเดียว (6) หูหนวก 2 ข้าง (7) หูตึงข้างเดียว (8) หูตึง 2 ข้าง (9) สื่อความด้วยการพูดและการฟังไม่ได้ (10) ไบ่ (11) พูดผิดปกติ (12) สื่อความหมายไม่ได้เพราะสมองพิการ (13) แขนขาด/ด้วน (14) ขาขาด/ด้วน (15) มือขาด/ด้วน (16) นิ้วมือขาด/ด้วน (17) นิ้วเท้าขาด/ด้วน (18) แขน ขา ลีบ/เหยียดงอไม่ได้ (19) แขน ขา มือ ลำตัว คดงอเกร็ง โกง กระตุก ลั่น (20) เท้าปุก เท้าตะแคง เท้ากลับ (21) อัมพาต (22) อัมพฤกษ์ (23) โรคจิต/วิกลจริต (24) ออทิสติก (25) สมองพิการ หรือ ซี พี (26) สมองพิการจนสื่อความหมายไม่ได้ (27) ปัญญาอ่อน (28) พิการทางการเรียนรู้ (29) ปากแหว่ง และ/หรือ เพดานโหว่ (30) ศีรษะใหญ่เกินปกติ (31) อื่น ๆ
2. ประชากรที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังหมายถึงประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป ที่เจ็บป่วยต่อเนื่องมาตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป (1) โรคระบบทางเดินหายใจ (2) โรคระบบทางเดินอาหาร ระบบตับ ตับอ่อน ถุงน้ำดี ระบบต่อมน้ำเหลือง และม้าม (3) โรคระบบทางเดินปัสสาวะ (ไต หลอดไต กระเพาะปัสสาวะ และท่อ) (4) โรคหัวใจหลอดเลือด (5) โรคติดเชื้อ (6) โรคผิวหนัง (7) ภูมิแพ้ (8) โรคของปาก หู คอ จมูก ตา ฟัน (9) โรคอวัยวะสืบพันธุ์ ของสตรี (10) การคลอดบุตร (11) โรคของต่อมไร้ท่อ Metabolism, Nutrition (12) ระบบกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูกและข้อ (13) ระบบประสาท จิตเวช (14) อาการไม่แข็งแรงอื่น ๆ (15) อื่น ๆ โรคอื่น ๆ ที่ไม่เข้าข่าย 14 กลุ่ม

คอลัมน์ 30-34 รายงานทรัพยากรสาธารณสุข ปี 2547, สำนักรายงานและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (<http://203.157.19.191/>)

- หมายเหตุ: 1. ข้อมูลครอบคลุมสถานพยาบาลภาครัฐและเอกชน

ตารางภาคผนวก 2.2 การศึกษา

- คอลัมน์ 1-3 คำนวณจากรายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาส 3 ปี 2548, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- คอลัมน์ 4-13 คำนวณจากรายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาส 3 ปี 2548, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- หมายเหตุ: 1. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายรวม สายสามัญ สายอาชีพ และฝึกหัดครู
2. ระดับอนุปริญาตรวม สายวิชาการ อาชีวะและเทคนิคชั้นสูง และฝึกหัดครู
3. ระดับปริญญาตรีรวม สายวิชาการ อาชีวะและเทคนิคชั้นสูง และฝึกหัดครู
- คอลัมน์ 14-22 ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
- หมายเหตุ: 1. จำนวนนักเรียนระดับประถม มัธยมต้น มัธยมปลายและ ปวช. ทุกสังกัด จำแนกตามเพศ รายจังหวัด ปีการศึกษา 2548 (รวบรวมข้อมูล ณ 12 กรกฎาคม 2549)
2. ข้อมูลจำนวนประชากรรายอายุ เพศ รายจังหวัด เดือนธันวาคม 2548 จากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (<http://www.dopa.go.th/hpstat9/people2htm>)
- คอลัมน์ 23-25 การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ปี 2547, สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงการศึกษา
- หมายเหตุ: 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2547 ทดสอบวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2547 ทดสอบวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2547 ทดสอบวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ ภาษาอังกฤษ
- คอลัมน์ 26-28 ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
- หมายเหตุ: 1. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไม่รวม ปวช.

ตารางภาคผนวก 2.3 ชีวิตแรงงาน

- คอลัมน์ 1-19 รายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาส 3 ปี 2548, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- หมายเหตุ: 1. การสำรวจครอบคลุมประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป
2. กำลังแรงงาน = ผู้มีงานทำ + ผู้ว่างงาน
3. อัตราการว่างงาน = (ผู้ว่างงาน/กำลังแรงงาน) x 100
4. อัตราการทำงานต่ำระดับ (ผู้ทำงานต่ำระดับ/ผู้มีงานทำ) x 100
- คอลัมน์ 20-21 ข้อมูลผู้ประกันตนรายจังหวัด ธันวาคม 2548 จากกองวิจัยและพัฒนา สำนักงานประกันสังคม (www.sso.go.th/knowledge/link/statisticsmid9.html)
- หมายเหตุ: 1. ร้อยละของแรงงานที่มีประกันสังคม คำนวณจากจำนวนแรงงานที่มีประกันสังคม/กำลังแรงงานทั้งหมด จากการสำรวจภาวะการมีงานทำของประชากร ไตรมาส 3, 2548
- คอลัมน์ 22-24 ข้อมูลการบาดเจ็บจากการทำงานรายจังหวัด ปี 2548 จากสำนักงานกองทุนเงินทดแทน สำนักงานประกันสังคม
- หมายเหตุ: 1. การบาดเจ็บจากการทำงานต่อแรงงานพันคนครอบคลุมแรงงานที่เป็นสมาชิกกองทุนเงินทดแทน

ตารางภาคผนวก 2.4 รายได้

คอลัมน์ 1-10 รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545 และ 2547, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: 1. การเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนระหว่างปี 2545-2547 ไม่ได้ปรับตามอัตราเงินเฟ้อ

คอลัมน์ 11-13 คำนวณโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยใช้ข้อมูลจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

ตารางภาคผนวก 2.5 ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

คอลัมน์ 1-11 รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2547, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: 1. ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยในที่นี้หมายถึงครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง
2. สัมผัสถูกสุขลักษณะหมายถึงสัมผัสกับโครกหรือสัมผัสกับใช้เฉพาะครัวเรือนและใช้ร่วมกับครัวเรือนอื่น

คอลัมน์ 12, 14 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย

คอลัมน์ 13, 15 คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2548 ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

คอลัมน์ 16-17 คำนวณโดยนำข้อมูลคอลัมน์ 13 และ 15 มารวมกัน

คอลัมน์ 18 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2548, กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ตารางภาคผนวก 2.6 ชีวิตครอบครัวและชุมชน

คอลัมน์ 1-10 รายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาส 3 ปี 2548, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: 1. ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป
2. ครัวเรือนที่มีหัวหน้าคนเดียว คือ หัวหน้าครัวเรือนเป็นเป็นฝ่าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่

คอลัมน์ 11-12 รายงานการสำรวจผู้สูงอายุ ปี 2545, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: 1. ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป

คอลัมน์ 13 ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค.) ปี 2548, กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

คอลัมน์ 14-16 รายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาส 3 ปี 2548, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: 1. เด็กอายุ 15-17 ที่ทำงานหมายถึงเด็กที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียน ซึ่งอาจจะมีการทำงาน ว่างาน ว่างานตามฤดูกาล หรือทำงานบ้าน

คอลัมน์ 17-18 สถิติอาชญากรรมของประเทศไทย ปี 2548, สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (www.police.go.th)

หมายเหตุ: 1. คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2548 ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางภาคผนวก 2.7 กรอบภาคและการสื่อสาร

- คอลัมน์ 1-2 ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค.) ปี 2548, กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
หมายเหตุ: 1. จำนวนหมู่บ้านแสดงจำนวนหมู่บ้านที่มีการจัดเก็บข้อมูล
- คอลัมน์ 3-4 สำนักจัดระบบการขนส่งทางบก กรมการขนส่งทางบก
หมายเหตุ: 1. จำนวนรถจดทะเบียนหมายถึงรถทุกประเภทภายใต้กฎหมายว่าด้วยรถยนต์รวมรถยนต์ส่วนบุคคลและรับจ้าง มอเตอร์ไซด์ ฯลฯ แต่ไม่รวมรถโดยสารรถบรรทุกและพาหนะล้อเลื่อนไม่มีเครื่องยนต์
 2. คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2548 ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- คอลัมน์ 5-6 สถิติอุบัติเหตุและสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย
หมายเหตุ: 1. รวมทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบท
 2. ความยาวของถนนในกรุงเทพมหานคร คิดเฉพาะถนนสายหลักไม่รวมถนนซอยที่อยู่ในความดูแลของเขตต่างๆ กองก่อสร้างและบูรณะ สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร (www.bmn.go.th/yota)
- คอลัมน์ 7 สำนักวิจัยและความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย อ้างข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลข้อสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- คอลัมน์ 8-9 รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2547, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- คอลัมน์ 10-11 รายงานการสำรวจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ครัวเรือน) ไตรมาส 3 ปี 2548
หมายเหตุ: 1. การสำรวจครอบคลุมประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป

ตารางภาคผนวก 2.8 กรณีส่วนร่วม

- คอลัมน์ 1-2 ข้อมูลสถิติและผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2548, วันเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548, สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
หมายเหตุ: 1. เฉพาะผลการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ
- คอลัมน์ 3 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
หมายเหตุ: 1. กลุ่ม/องค์กรชุมชนหมายถึง กลุ่มธุรกิจชุมชน/อาชีพ กลุ่มวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มสิ่งแวดล้อม/ทรัพยากร กลุ่มองค์กรการเงิน ความร่วมมือ ประชาสังคม สหข่าย สื่อชุมชน องค์กรภาคี
 2. คำนวณโดยใช้ข้อมูลประชากรเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2548 ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- คอลัมน์ 4 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2548, กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
- คอลัมน์ 5-7 รายงานการสำรวจการใช้เวลาของประชากร ปี 2547, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
หมายเหตุ: 1. การสำรวจครอบคลุมประชากรอายุ 10 ปีขึ้นไป ในการให้บริการชุมชนและการให้ความช่วยเหลือครัวเรือนอื่นโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย
ตึกสหประชาชาติ ชั้น 12
ถนนราชดำเนินนอก
กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์: (66-2) 288 1828
โทรสาร: (66-2) 280 4294
E-mail: registry.th@undp.org
Web site: www.undp.or.th

